T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI

MEVDÛDÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE İSLÂM HUKUKU İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Lutfullah Kerim BİLGİN

İSTANBUL- 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI

MEVDÛDÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE İSLÂM HUKUKU İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Lutfullah Kerim BİLGİN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN

İSTANBUL- 2016

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Anabilim Dalı İSLAM HUKUKU Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Lutfullah Kerim Bilgin'nın MEVDUDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM HUKUKU İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 23.05.2016 tarih ve 20016 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy ~~çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi ..03../..06../..2016

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. ABDULLAH KAHRAMAN	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. KEMAL YILDIZ	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. MEHMET BOYNUKALIN	

ÖZET

20. yüzyılda yaşamış mütefekkir ve ıslahatçılardan biri de hiç şüphesiz Seyyid Ebu'l- A'lâ Mevdûdî'dir. 1857 sonrası İngilizlerin Hindistan bölgesindeki hâkimiyeti, dînî, siyasi, psikolojik ve sosyolojik sorunları da beraberinde getirmiştir. İçinde bulundukları durumdan çıkış yolu arayan Müslümanlarda Kur'ân ve Sünnete dönme arzusu oluşmuş, tam da böyle bir zaman zarfında Mevdûdî, karizmatik bir lider olarak ortaya çıkmıştır. Siyasal İslamcı bir şahsiyet olarak Mevdûdî, siyasi ve dini temellerini oluşturmaya çalıştığı İslâmî bir hükümetin mücâdelesini vermiştir. Fıkıh ve itikad konusunda selefi anlayışı benimseyen Mevdûdî, Seyyid Kutub ve Hasan el-Bennâ'da da görüldüğü şekliyle, fertten topluma ve toplumdan da devlete ulaşacak şekilde yeryüzünde İlâhî düzeni inşa etmeye çalışmıştır. O, Yeniden tanımlayarak özgün anlamlar kazandırdığı İlâh, Rab, ibadet ve din gibi temel kavramlar üzerinden kişilere, itikâdî anlamda geniş bir bakış açısı kazandırmaktadır. İslâmî uyanışı ve dirilişi sağlamada içtihada ayrı bir önem vermekte; dinamik bir hukuk anlayışını esas almaktadır. Hadisleri anlamada Hanefi merkezli yeni bir usûl önerisi de getiren Mevdûdî, Müslümanları bölgedeki Hindulara, Sihlere ve İngilizlere karşı himâye etmek için 1941'de Cemaat-i İslami'nin kurulmasına öncülük etmiş ve 1972 yılına kadar bu organizasyonun fiili liderliğini yürütmüştür. Müslümanların din algısı, eğitim sistemi, devlet nizamı, siyaset ve cemiyet gibi alanlarda yeni bir düşünce sistemini öngörmesi, onun ıslah anlayışının bir tezâhürüdür. Mevdûdî ile başlayan hareket, Seyyid Kutub gibi fikir adamlarına ve İran inkılabı gibi olaylara yön vermiş ve günümüzde de etkisini koruyarak devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevdûdî, Fıkıh, İçtihad, Cemaat-i İslâmî

ABSTRACT

Seyyid Ebu'l- A'lâ Mawdûdî is also undoubtedly one of the thinker and reformist who lived in 20th century. After 1857 the dominance of the British people in India region has brought along the religious, political, psychological and sociological problems. In the Muslims who seeks for a way out of the situation in which they exist the desire to return back to Quran and Sunnah was formed, precisely during such a time Mawdudi was emerged as a charismatic leader. As a political Islamist personage, Mawdudi was struggled for an Islamic government which he was trying to create the political and religious foundations of it. Mawdûdî who adopts the predecessor understanding regarding fıqh and belief, has tried to build the divine order on earth in a manner to reach from individual to the society and from society to the state, as it is also seen in Sayyid Qutb and Hasan al-Banna. He gave a broad point of view to people in a sense of belief through basic concepts such as Deity, the Lord, worship and religion that he acquired specific meanings by redefining. He gives a special significance in the judicial opinion and grounds on a dynamic understanding of law in providing the Islamic awakening and resurrection. Mawdûdî, who also brings a new Hanafi based process proposal in understanding Hadiths has pioneered to the establishment of Jamaat-e Islami in 1941 in order to patronize the Muslims against the Hindus, Sikhs and the British and has conducted the de facto leadership of this organization until 1972. The predicting a new thought system of the Muslims in areas such as the perception of religion, education system, government statue, politics and society is a manifestation of his melioration understanding. The movement that started by Mawdûdî gave direction to the intellectuals such as Sayyid Qutb and events such as Iran revolution and also keep on continuing by maintaining its influence currently.

Keywords: Mawdûdî, Fıqh, Judicial opinion, Jamaat-e Islâmî

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT III
İÇİNDEKİLER IV
ÖNSÖZ IX
KISALTMALAR XI
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM MEVDUDİ'NİN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 8
1. 1. Hayatı 8
1. 1. 1. Doğumu ve Ailesi 8
1. 1. 2. Eğitimi 9
1. 1. 3. Resmî Görevleri 16
1. 1. 4. Gönüllü Faaliyetleri 18
1. 1. 4. 1. Yazarlık ve Siyasete Yöneliş 18
1. 1. 4. 2. Mevdûdî'nin İlmi Sahada Göstermiş Olduğu Etkinlikler 20
1. 1. 4. 3. Cemaat-i İslâmî'yi Kurması ve Diğer Faâliyetler 24
1. 1. 5. Ömrünün Son Yılları ve Vefatı 32
1. 2. İlmî Kişiliği 34
1. 2. 1. Mevdûdî'nin Üzerinde Etkisi Olan Şahıslar 34
1. 2. 2. Düşünce Yapısının Temel Özellikleri 37
1. 2. 3. Mezhep ve Tasavvuf Anlayışı 42
1. 3. Mevdûdî'ye Yönelik Eleştiriler 50
1. 3. 1. İtikâdî Konular İle İlgili Eleştiriler 51
1. 3. 2. Fıkhî Meseleler İle İlgili Tenkidler 55
1. 3. 3. Tefhimu'l-Kur'ân Bağlamında Yöneltilen Tenkidler 58
1. 3. 4. Hilâfet ve Saltanat Kitabına Yönelik Tenkidler 60
1. 3. 5. Türkiye Muhafazakârlığı Bağlamında Mevdûdî'ye Yönelik Eleştiriler 60
1. 4. Eserleri 63
1. 4. 1. İslâm İlimleri İle İlgili Eserleri 63
1. 4. 1. 1. Kur'ân ve Tefsir 63
1. 4. 1. 2. Hadis ve Sünnet 65
1. 4. 1. 3. Akâid ve Kelâm 66

1. 4. 1. 4. İslâm Hukuku ve Kanunlaştırma 67
1. 4. 1. 5. Siyer ve Tarih 70
1. 4. 2. Farklı Konulardan Müteşekkil Eserleri 72
1. 4. 3. İrşat ve Eğitime Yönelik Eserleri 77
1. 4. 4. Otobiyografi İçerikli Eserleri 79
1. 4. 5. Tercüme-Hazırlama Eserleri 80
1. 4. 6. Devlet, Yönetim ve İktisat İle İlgili Eserleri 80
1. 4. 7. Sosyal ve Toplumsal Hayat İle İlgili Eserleri 85
1. 4. 8. Cemâat-i İslâmî İle İlgili Eserleri 88
İKİNCİ BÖLÜM: MEVDÛDÎ'NİN FIKIH USÛLÜ ANLAYIŞI 89
2. 1. Mevdûdî'nin Fıkıh Usûlü Konularına Yaklaşımı 89
2. 1. 1. Kur'ân-ı Kerim 90
2. 1. 1. 1. İbadet ve Hukukla İlgili Çerçeve Hükümleri Belirlemesi 92
2. 1. 1. 2. Kur'ân'ın Hükümlerinin Bütün Zamanlar İçin Geçerli Olması 92
2. 1. 1. 3. Âyetlerin Delâletine Dikkat Etmesi 94
2. 1. 1. 4. Kur'ân ve Nesih 95
2. 1. 2. Sünnet 96
2. 1. 2. 1. Bağlayıcılık-Süreklilik Açısından Sünnetin Tasnif Edilmesi 101
2. 1. 2. 2. Sünnetin Fıkıh Açısından Önemi 105
2. 1. 2. 3. Gelenek –Yenileşme ve Sünnet 108
2. 1. 3. İcma 108
2. 1. 4. Kıyas 109
2. 1. 5. İstihsan 109
2. 1. 6. Maslahat (Mesâlih-i Mürsele) 110
2. 1. 7. Örf ve Âdet 111
2. 2. İctihad ve Taklid Hakkındaki Görüşleri 112
2. 2. 1. İctihad Hakkındaki Görüşlerinin Arka Plânı 114
2. 2. 2. Tecdid ve Reforma Bakışı 116
2. 2. 3. Bidat Kavramına Bakışı 118
2. 2. 4. Telfike Bakışı 120
2. 3. Mevdûdî'nin Din ve Şeriat İlişkisine Dâir Görüşleri 122

2. 4. Mevdûdî'nin İslâm Hukuku İle Diğer Hukuk Sistemlerini Mukayesesi 126
2. 5. Mevdûdî'nin İslâm Hukuku ve Değişim Arasındaki İlişkiye Dâir Düşünceleri.....128
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEVDÛDİ'NİN FIKHÎ MESELELERİ İNCELEME METODU 131
3. 1. Naklî Metod 131
3. 1. 1. Naklî Delilini Daha Güçlü Gördüğü Görüşe İttibâ Etmesi 131
3. 1. 2. Naklî Delilden Hareketle Bir Konuda Hükme Varması.....132
3. 2. Aklî Metod 133
3. 2. 1. Fıkıh İlminin İlgili Bulunduğu Bilim Dallarından Yararlanması.....133
3. 2. 2. Aklın Gereklerine ve Mantık Kurallarına Uygun Fetvâ Vermesi 134
3. 2. 3. Muhâkeme ve Kıyas Yapması.....136
3. 3. Tercih Metodu.....138
3. 3. 1. Mezheplerin Görüşlerinden Tercihler Yapması 138
3. 3. 2. Farklı Görüşler Noktasında Tercihi Şahıslara Bırakması.....140
3. 4. Maslahat Metodu.....141
3. 4. 1. Mefsedete Sebep Olabilecek Yolların Kapatılması.....141
3. 4. 2. İhtiyata Göre Fetva Vermesi 144
3. 4. 3. Zararı Az veya Faydası Çok Olanı Öncelemesi 145
3. 5. Kolaylık Metodu 146
3. 5. 1. Kişiye Özel Fetva Vermesi.....146
3. 5. 2. İhtiyaç Hâlini Fetvaya Esas Kılması 148
3. 6. Makâsıdu'ş-Şeria Metodu 148
3. 7. Uzlaştırma Metodu.....149
3. 8. Zarûret Metodu.....150
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: MEVDÛDÎ'NİN, DÖNEMİNİN BAZI FIKHî MESELELERİNE DÂİR GÖRÜŞLERİ 154
4. 1. MEVDÛDÎ'NİN İBADETLER İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ.....154
4. 1. 1. İbadetler İle İlgili Genel Düşünceleri.....154
4. 1. 2. Namaz İle İlgili Bazı Meselelere Dâir Görüşleri 155
4. 1. 2. 1. Namaz İbadeti ve Faydaları.....155
4. 1. 2. 2. Ana Dilde Namaz 156
4. 1. 2. 3. Kutuplarda Namaz ve Orucun Vakti 158
4. 1. 2. 4. Namazların Kısaltılması ve Kaza Edilmesi.....159

4. 1. 3. Oruç İle İlgili Bazı Meselelere Yaklaşımı 161
4. 1. 3. 1. Bir İbadet Olarak Oruca Yüklediği Anlamlar 161
4. 1. 3. 2. Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Özürler ve Fidye 162
4. 1. 3. 3. Oruç ve Ramazan İle İlgili Bazı Hükümler 163
4. 1. 4. Zekât İle İlgili Bazı Meselelere Yaklaşımı 164
4. 1. 4. 1. İbadet Olarak Zekât Konusundaki Düşünceleri 164
4. 1. 4. 2. Zekât-Vergi Ayrımı 165
4. 1. 4. 3. Zekât Oranlarının Değişmesi 166
4. 1. 4. 4. Zekâtla İlgili Bazı Hükümler 167
4. 1. 5. Hac İle İlgili Bazı Meselelere Yaklaşımı 169
4. 1. 5. 1. Haccın Önemi ve Faydaları 169
4. 1. 5. 2. Hac İle İlgili Bazı Hükümler 170
4. 1. 6. Cihad İle İlgili Mülâhazaları 171
4. 2. MEVDÛDÎ'NİN KADIN VE AİLE'YE DÂİR GÖRÜŞLERİ 173
4. 2. 1. Kadınların Yaratılışı 173
4. 2. 2. Mevdûdî'nin Kadın – Erkek Eşitliği Konusuna Bakışı 174
4. 2. 3. Ailede Kadın ve Erkeğe Yüklediği Sorumluluklar 176
4. 2. 4. Hicab ve Tesettür 177
4. 2. 5. Nikâh Kelimesinin Anlamı 179
4. 2. 6. Evlilikte Çok Eşliliğe Bakışı 180
4. 2. 8. Süreli Evlilik (Mut'a Nikâhı) 181
4. 2. 9. Gayr-i Müslimlerle Evlilik Hakkındaki Düşünceleri 182
4. 2. 10. Boşanma (Talâk) 183
4. 2. 11. Kadınların Miras Hisselerindeki Farklılık 184
4. 2. 12. Mehir 185
4. 2. 13. Vasiyet 186
4. 3. BORÇLAR HUKUKU İLE İLGİLİ MESELELERE BAKIŞI 188
4. 3. 1. Mülkiyete Dâir Görüşleri 188
4. 3. 2. Fâiz Meselesine Dâir Fikir ve Görüşleri 190
4. 3. 3. Banka Müessesesi İle İlgili Mülâhazaları 192
4. 3. 4. Borcun Bazı Hükümlerine Dâir Görüşleri 195

4. 3. 5. Sigorta İle İlgili Görüşleri 197
4. 3. 6. Cuma Vaktinde Alışverişin Hükmü 198
4. 3. 7. Fiyatlara Sınırlama Getirmek 199
4. 3. 8. Mudârebe, Muzaraa', Muşâreke ve Selem Akitleri İle İlgili Görüşleri 200
4. 4. CEZA HUKUKUNA DÂİR GÖRÜŞLERİ 202
4. 4. 1. Alkol ve Sarhoşluk Veren Maddelerin Kullanımı İle İlgili Görüşleri.....202
4. 4. 2. İrtidâd'a Dâir Görüşleri 203
4. 4. 3. Zina Suçu İle İlgili Düşünceleri 204
4. 4. 4. Hırsızlık Suçu ve Cezası.....207
4. 4. 5. Öldürme Olayında Kısas ve Diyet.....208
4. 4. 6. Allah'a ve Resulüne Karşı Savaş Açma (Hirâbe) 210
4. 4. 7. Kazf (Namuslu Kadına Zina İftirasında Bulunma) 211
4. 5. HİLÂFETİN KUREYŞLİLİĞİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ 212
SONUÇ.....214
BİBLİYOGRAFYA.....217
ÖZGEÇMİŞ.....223

ÖNSÖZ

Mevdûdî, Hint alt kıtasında yetişen önemli âlimlerden biridir. 76 senelik ömrüne pekçok eser, makale, risâle ve konferanslar sığdırmıştır. İçinde bulunduğu yüzyılda Müslümanların Batı karşısındaki durumunu iyi gözlemlemiş ve yeniden diriliş için çâreyi ilâhi nizamın tesis edilmesinde bulmuştur. Bu amaçla Kur'ân ve Sünnet denetimindeki içtihad, tecdid ve ıslah kavramlarını faâliyetlerinin merkezine yerleştirerek İslâm'ı, topyekün bir nizam olarak sunmaya çalışmıştır. Bir yandan İslâmî bir devlet fikrini ortaya atarak teorik altyapısını oluşturmuş, diğer yandan ise siyaset meydanlarında bu fikri güçlü bir şekilde savunmuştur. Bunun yanında Mevdûdî'nin İslâm tarihi algısı, âşina olduğumuz kavramlara yeni anlamlar kazandırması, dinamik bir hukuk önerisi, dâvasının rasyonel zemine oturmasını sağlamıştır. Siyasi, sosyal, iktisâdi ve fıkhî meseleler ile ilgili insanların sorduğu sorulara kendi imkânlarıyla çıkardığı bir gazeteden cevap vermeye çalışması, döneminin sosyal meselelerine ve fikrî bunalımlarına kayıtsız kalmadığını kanıtlamaktadır. Cemaat-i İslâmi'yi kurarak liderliğini yapması ve Müslümanları bölgedeki otoriter güçlere karşı himâye etmesi, Mevdûdî'nin karizmatik bir lider oluşunu göstermektedir. Zaten bu durum çok geçmeden çevresi tarafından da fark edilmiş ve Mevdûdî, kısa zamanda tüm dünyanın tanıdığı bir kişi hâline gelmiştir.

Pakistan devletinin kurulmasından önce ve sonra yazdığı eserlerin sayısı, hacmi ve işlediği konular dikkatle incelendiğinde bunların alışılmadık bir uğraş ve yaratıcılığın sonucunda oluştukları görülecektir. Dolayısıyla Mevdûdî, çağdaş İslâm âlimlerinin en önde gelenlerinden biri olmuş, Müslümanlar tarafından en çok okunan, tâkip edilen ve saygı duyulan âlimler arasında sıyılmıştır. Onun kırk sene önce ele alıp tartıştığı meseleler, sadece o günün şartlarıyla sınırlı, geçici meseleler değildir. O günlerde söylediklerinin bugün de etkisini devam ettirdiği ve hatta daha yüksek bir sesle vurgulanması gerektiği ortadadır.

Bu çerçevede hem Mevdûdî'nin ihyâcı ve ıslahatçı kimliğini araştırmayı, hem de İslâm dünyasını gezmiş, Müslümanları uykularından uyandırmaya, düşünceleriyle insanları aydınlatmaya çalışmış bir İslâm âliminin İslâm hukukuna dâir görüşlerini sistematik bir şekilde incelemeyi kendimize gâye edindik. Zira Mevdûdî'nin İslâm

hukukuyla ilgili ilmî ve fikri mîrâsı üzerinde yapılacak çalışmanın hem İslâm hukuk literatürünü okumada faydalı olacağı, hem de İslâm hukukunun dünya hukuk sahasında temsil edilmesine katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz. Ayrıca İslâm hukuku bilim dalında Mevdûdî ile ilgili daha önce herhangi bir tez yapılmamış olması nedeniyle de bu çalışmanın dikkate şâyan durduğu kanısındayız.

Çalışmalarıma yön vererek tez konusu seçiminden tezin hazırlanış sürecine kadar kıymetli vaktini esirgemeyen, çok değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN'a şükranlarımı arz ederim. Ayrıca önerilerinden yararlandığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. Kemal YILDIZ, Prof. Dr. Abdülhamit BİRIŞIK ve Doç. Dr. Mehmet BOYNUKALIN'a, dualarını eksik etmeyen sevgili anneme-babama ve üzerimde büyük bir emeği olan kıymetli hocam Prof. Dr. Şamil DAĞCI'ya teşekkür ederim.

Lutfullah Kerim BİLGİN

İstanbul -2016

KISALTMALAR

a.g.e. : **Adı geçen eser**

a. s. : **Aleyhisselam**

bkz. : **Bakınız**

Bs. : **Baskı**

c. : **Cilt**

c.c. : **Celle Celâluhu**

çev. : **Çeviren/ler**

Dğr. : **Diğerleri**

DİA : **Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**

Ed. : **Editör**

Hz. : **Hazreti**

İ.ö. : **İslâm'dan önce**

ö. : **Ölüm**

s.a.v. : **Sallallahu aleyhi ve sellem**

s. : **Sayfa**

trc. : **Tercüme**

t.y. : **Tarih yok**

GİRİŞ

I. Çalışmanın Konusu

Bu çalışma çağdaş İslâm âlimlerinden Seyyid Ebû'l-A'lâ Mevdûdî'nin İslâm hukukuna âit görüşlerini konu edinmektedir. Burada onun İslâm'ın en temel kaynakları sayılan Kur'ân, Sünnet, icmâ ve kıyasa nasıl yaklaştığı irdelenmiştir. Mevdûdî'nin döneminin bazı fıkhî meselelerine cevap verirken hem geleneksel birikimden faydalanarak, hem de güncel gerçekliği dikkate alarak yeni problemlere hangi çözüm önerilerini getirdiği ve onun anlayışında çağın ihtiyaçlarının, maslahatın, dinamik bir içtihad anlayışının ve kullandığı metodların, sorunları çözmede nerede durduğu belli başlıklar altında ortaya konmaya çalışılmıştır.

II. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Yirminci yüzyıl, Müslümanların dağınık bir hâlde olduğu, birçok Müslüman ülkenin, sömürge odakları tarafından ezildiği, siyasi köleliğe ve ekonomik bağımlılığa mahkûm edildiği bir görünüm arzetmekteydi. Bu dönemde Osmanlı imparatorluğu yıkılmış ve güç dengesi Batı lehine değişmişti. Bu durum, yirminci yüzyılın son çeyreğinde İslâm dünyası lehine gelişmeler yaşanmasıyla son bulmaya başlamış ve Müslümanlarda İslâmi uyanışı gerçekleştirmek için İslâm'ın temel kaynaklarına dönme arzusu oluşmuştur. Oluşan özgüven ve dinamizm, kendini son elli yılda ortaya çıkan İslâmi hareketlerle göstermiştir. Dünyanın muhtelif yerlerinde oluşan bu hareketlerin mimarlarından biri de büyük düşünür, ıslahatçı Seyyid Ebû'l-A'lâ Mevdûdî'dir.[1]

Mevdûdî, çağdaş İslâmi ihyâ düşünürleri içinde en etkili şahsiyettir. Onun fikirleri Tunus'tan Malezya'ya kadar ihyâ hareketlerinin tamamı üzerinde etkili olmuş, Seyyid Kutup gibi fikir adamları ve 1978-1979 İran inkılâbı gibi olaylar üzerinde de iz bırakmış, Orta Asya, Kuzey Afrika ve Güneydoğu Asya'da İslâmi ihyâ hareketinin yayılmasında büyük bir katkı sağlamıştır.[2] Son derece velûd bir yazar olan Mevdûdî, eserlerinde toplumsal açıdan sorun teşkil eden hukûkî meselelere samimî ve iknâ edici

[1] Hurşid Ahmed / Zafer İshak Ensârî, "Mevdûdî'nin İslâm ve İslâmi Uyanışa Dâir Görüşlerinin Bir Tanıtımı", (Çev. Mustafa Özel), *Süleyman Demirel Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 2009/2, sayı, 23, s.179, 180.

[2] Veli Rıza Nasr, *Mevdûdî ve İslâmi İhyânın Teşekkülü*, (Trc. Hasan Aktaş), Yöneliş Yay., İstanbul 2000, s. 10.

çözümler bulmaya çalışmış çağdaş İslâm âlimidir. Dünyanın muhtelif yerlerinde kitapları çok fazla satan Mevdûdî'nin asıl etkisi, okuyucuda bıraktığı tutkulu ifade şeklindedir.

İçinde bulunduğumuz zaman zarfı yeni gelişme ve değişmeleri beraberinde getirmektedir. Batı'nın İslâm'a karşı oluşturduğu önyargı ve İslâm dünyasına karşı kurgulanan hâin plânlar, kitlesel çözülmelere ve yeni fıkhî problemlere sebep olmuştur. Mevdûdî'nin İslâm dünyasının içinde bulunduğu bu kriz ve çalkantıya karşı günümüze göndereceği bir mesajı var mıdır? Fikirleri günümüz problemlerinin ne kadarına cevap verebilir?[3] Sorularına objektif bir şekilde cevap aranmasına ihtiyaç vardır. Bu sebeple onun hukûkî görüşlerinin analiz edilmesi, üzerinde durulmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Charles Adams'ın da ifade ettiği gibi "İslâm'ın yirminci yüzyıldaki tarihi yazılacaksa, o sayfalarda Mevdûdî adı hiç şüphesiz en göze çarpan, saygın bir yer edinecektir."[4]

Bu çalışmanın amacı Mevdûdî'nin ilmî şahsiyetinin, hukûkî nitelik taşıyan öneri ve görüşlerinin topluma kazandırılmasıdır. Kur'ân, Hadis, Tefsir, Kelâm, Uluslararası ilişkiler gibi farklı bilim dallarında Mevdûdî ile ilgili tez, kitap ve makale çalışmaları onun tanınmasında büyük bir katkı sağlamıştır. Bununla birlikte Mevdûdî'nin İslâm hukuk metodolojisi ve döneminin bazı fıkhî meselelerine olan bakış açısının imkânlar dâhilinde derlenip ortaya konulmasına da ihtiyaç vardır. Biz de bu çalışmada Mevdûdî'nin İslâm hukuku ile ilgili görüşlerinin tanınmasını sağlamaya ve hangi metodları daha fazla kullanarak çözüm ürettiğini ortaya koymaya çalıştık. Bu çalışma, belirtilen ihtiyacı tamamen karşıladığı iddiasında olmasa da, bu doğrultuda yapılacak daha iyi çalışmalar için bir adım sayılabilir.

III. Çalışmanın Metodu ve Sınırları

Bu çalışma giriş dışında dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Mevdûdî'nin hayatı, eserleri, ilmî kişiliği ve kendisine yöneltilen tenkitler incelenmiştir.

[3] Mevdûdî, *İslâmi Hareketin Ahlâkî Temelleri*, (Çev. Hakan Bayrak), İnkılab Yayınları, İstanbul 2014, Takdim, s. 8, 9.
[4] Charles J. Adams, "Mevdûdî ve İslâm Devleti", *Güçlenen İslâm'ın Yankıları*, (Ed. John L. Esposito), (Çev. Erol Çatalbaş), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1989, s. 119.

İkinci bölümde onun fıkıh usûlü konularına yaklaşımı ele alınmıştır. Bu bölümde Mevdûdî'nin aslî ve fer'î delillere yaklaşımının yanısıra içtihad ve taklid anlayışı, Din-Şeriat konusundaki düşüncelerine, İslâm hukuku ile diğer hukuk sitemlerinin mukâyesesi ve İslâm hukukunda değişime dâir değerlendirmelerine yer verilmiştir. Üçüncü bölüm, Mevdûdî'nin fıkıh meselelerini incelerken kullanmış olduğu metodların tesbitinden oluşmaktadır. Son bölüm olan dördüncü bölümde ise ibadetler ile ilgili düşünceleri, aile ve kadın ile ilgili tespitleri, borçlar hukuku ve ceza hukukuna dâir bazı görüşleri, hilâfetin kureyşliliği ve cihâd konularına bakışı ele alınmıştır.

Bu tezde Mevdûdî ile ilgili sempozyum, makale, kitap ve dergilerden yararlanılmış olmakla birlikte büyük ölçüde onun kendi eserleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bu eserlerin neredeyse tamamı kıymetli mütercim ve araştırmacılar tarafından Türkçe'ye kazandırılmış çalışmalardan oluşmaktadır.

IV. Mevdûdî İle İlgili Türkiye'de Yapılan Tez çalışmaları

1. Pakistan ve Hndistan'da Şah Veliyyullah el-Dehlevî'den (ö. 1176- 1762) günümüze kadar hadis çalışmaları. Halid Zaferullah Daudi tarafından, Prof. Dr. Mehmet Said Hatiboğlu danışmanlığında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora tezi olarak hazırlanmıştır. (1994)

2. Ebu'l- A'la el-Mevdûdi (1903-1979) ve tefsirdeki metodu. Zafer Koç tarafından, Prof. Dr. Salih Akdemir danışmanlığında, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (1995)

3. İhyâ hareketlerinde Mevdûdi. Mustafa Sönmez tarafından Prof. Dr. Emrullah Yüksel danışmanlığında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora tezi olarak hazırlanmıştır. (1997)

4. Elmalılı ve Mevdûdî'nin tefsirlerine karşılaştırmalı bir yaklaşım. Mustafa Özel tarafından, Doç. Dr. Ömer Dumlu danışmanlığında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora tezi olarak hazırlanmıştır. (1999)

5. Kur'ân yorumunun politik bağlamı –Mevdûdi örneği-. Ömer Başkan tarafından, Prof. Dr. Mehmet Paçacı danışmanlığında Ankara Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri, Tefsir Bilim Dalında doktora tezi olarak hazırlanmıştır. (2004)

6. Seyyid Ebu'l- a'lâ Mevdudi'nin siyasi düşüncesinin teolojik temelleri. Mahmut Ata tarafından Yrd. Doç. Dr. Ahmet Hadi Adanalı danışmanlığında Ankara Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsünde Kelâm Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2006)

7. İslâmî uyanış ideolojisinde Batı sorunsalı: Mevlâna Ebu'l A'lâ Mevdûdî Seyyid Kutub ve Ayetullah Ruhullah Humeyni'den perspektifler. Esra Aras tarafından Prof. Dr. İhsan D. Dağı danışmanlığında Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2008)

8. Tefhîmu'l- Kur'ân'da israiliyyatın ele alınış biçimi. Burhan Çonkor tarfından, Doç. Dr. Fethi Ahmet Polat danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tefsir Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2008)

9. Mevdûdî'nin tefsirinde kadın konusuna yaklaşımı. Meral Aygün tarafından, Prof. Dr. Ali Akpınar danışmanlığında Cumhuriyet Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Tefsir Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2008)

10. Hâkimiyet kavramıyla ilgili olarak Tefhîmu'l- Kur'ân'da yer alan yorumların tahlili. Ayşe Yıldırım tarafından, Prof. Dr. Yusuf Işıcık danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Tefsir Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2009)

11. Mevdûdî'nin Tefhîmu'l- Kur'ân isimli tefsirindeki hadislerin tahriç ve değerlendirilmesi (IV ve V. ciltler) Ayşe Koç tarafından, Prof. Dr. Bilal Saklan danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Hadis Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2010)

12. Ebu'l-a'la el- Mevdûdi ve Seyyid Kutub'a göre siyasal içerikli âyetlerin tefsiri. Kovsar Taghıyev tarafından, Prof. Dr. Ömer Çelik danışmanlığında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tefsir Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2010)

13. Mevdûdî'nin din ve siyaset anlayışı. Gülşen Şahin tarafından, Doç. Dr. Mehmet Atalan danışmanlığında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Mezhepler Tarihi Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlandı. (2011)

14. Çağdaş dönem tefsirinde din ve vicdan hürriyeti : Mevdûdî ve Süleyman Ateş örneği. Mine Özer tarafından, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şentürk danışmanlığında, Bayburt Üniversitesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (2013)

V. Mevdûdî'nin, Eserlerinde Atıf Yaptığı Âlimlerden ve Kullandığı Kaynaklardan Bazıları

Sıra No	Eserin Adı	Eserin Sahibi	Vefat Tarihi
1	Mişkâtu'l-Mesâbih	Hatîb et- Tebrîzî	741
2	el-Câmiu's-sahîh	Buhârî, Muhammed b. İsmâil	256
3	el- Câmiu's- Sahih	Müslim b. Haccâc	261
4	Müsned	Ahmed b. Hanbel	241
5	es- Sünen	İbn Mâce	273
6	Fethü'l-Bârî	Hâfız İbn Hacer el- askalânî	852
7	es-Sünen	Nesâî	303
8	es- Sünen	Ebu Davud es- Sicistânî	275
9	es-Sünen	Dârekutnî	385
10	Zâdü'l-Meâd	İbn kayyım el-Cevziyye	751
11	Lisânu'l Arab	İbn Manzûr	711
12	en-Nihâye	Mecdüddin İbnu'l Esir	606
13	Fetâvâyi Kâdı Han	Kâdıhân	592
14	Fethu'l-Kadir	İbnü'l- Hümâm	861
15	el-Câmiu's-Sahîh	Tirmîzî	279
16		Beyhâki	458
17		Ebu Hanife	150
18		İmam Mâlik b. Enes	179
19	El-Fıkhu ale'l- Mezâhibi'l-Erbaa	Abdurrahman b. Muhammed b. İvaz el- Cezîrî	1941
20	Ahkâmu'l Kur'ân	Cessâs	370
21	Ahkâmu'l-Kur'ân	İbnü'l Arabî	543

22	El-Muğnî	Muvaffakuddin İbn Kudâme	620
23	Bidâyetü'l-Müctehid	İbn Rüşd	595
24	Umdetü'l-Kârî	Bedreddin el-Aynî	855
25	el-Mebsût	Serahsî	483
26	Rûhu'l-Meânî	Alûsî	1270
27	Reddü'l-Muhtar	İbn Âbidin	1252
28	Neylü'l-Evtâr	Şevkânî	1250
29	Hidâye	Burhâneddin el- Mergınânî	593
30	el-Müfredât - (ö.),	Râgıb el-Isfahânî	V / XI. Yüzyıın ilk yarısı
31	Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lügat	İmam Nevevî	676
32	El- Fasl fi'l-milel ve'l-ehva ve'n-nihal	İbn Hazm	456
33	el-İ'tisâm	İbrahim b. Mûsâ eş-Şâtıbî	790
34	İ'lâmu'l-Muvakkîn	İbn Kayyim el- Cevziyye	751
35	Usûlu's-Serahsî	Şems'ül- eimme Serahsî	483
36	Temhîd	İbn Abdülber en-Nemerî	463
37	Keşfu'l-Esrâr	Pezdevî	482
38	Hüccetullâhi'l-Bâliga	Şah Veliyyullah	1176
39	Nihâyetü'l Muhtac ilâ Şerhi'-Minhâc	Şemseddin er-Remlî	957
40	Muvattâ	İmam Mâlik	179
41	Bedâi'us Senâî	Kâsânî	587
42		İbn Battûta	770

43	Ansiklopedia Britanica		
44	Maddu'l-Kâmus	Lane	
45	el-Keşşâf	Zemahşerî	538
46		Muhammed İkbâl	1938
47		İsmail Şehid	1246
48		Seyyid Ahmed Han	1898
49		İmam-ı Rabbânî	1034
50		İbn Teymiyye	728
51		Hasan-ı Basrî	110
52		Eşref Ali Tehanevi	1943
53	Beyânu'l-Kurân	Mevlâna Tahânevî	
54		Taberânî	360
55		İmam Şâfiî	204
56		İmam Evzâî	157
57		Gazzâlî	505

BİRİNCİ BÖLÜM MEVDÛDÎ'NİN HAYATI, İLMİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. 1. Hayatı

1. 1. 1. Doğumu ve Ailesi

Seyyid Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, 25 Eylül 1903 tarihinde Cuma günü öğle saatinde (Hicrî 3 Recep 1321) Hindistan'ın güneyinde, bugün Pakistan sınırlarında yer alan Hayderabad- Dekken (Maharastra) bölgesindeki Evrengâbâd kentinde, züht ve takvâ ehli bir ailede doğdu.[5] Annesi Rukiye Begüm, Orta Asya'dan Hindistan'a göç etmiş Türk asıllı bir ailenin kızıdır.[6] Babası Seyyid Ahmet Hasan ise takvâ, ilim ehli ve tarikat pîri olan, Mir Seyyid Hasan'ın oğludur.[7] Mevdûdî, Ahmet Hasanın ikinci evliliğinden ikinci çocuğu olup beş evlâdından en küçüğüdür.[8] Kendisine, baba tarafından soyunun Hz.Hüseyin'e kadar ulaşmasından dolayı[9]ya da büyük dedelerinden Hz.Ebu'l-A'lâ'ya (ö.935/1529) nispetle"Ebu'l-Alâ" denmiştir. Anne ve babası da Mevdûdî'ye bu zâtın isminden hareketle "Ebu'l A'lâ" adını vermiştir. Ebu'l A'lâ, Mevdûdî'nin künyesi ya da ünvânı değil, normal ismidir.[10] Büyük dedesi meşhur evliya hoca Kutbuddin Mevdûdî Çiştî, Hindistan'daki Çiştiyye tarikatının meşhur ve önemli şeyhlerinden biridir. IX. Yüzyılda Hüseynî Seyyid olan ecdâdı Afganistan'ın Herat bölgesinden yerleşmek üzere Hindistan'a gelmişlerdi. [11] Kutbuddin Mevdud'un Mevdûdîye diye bilinen soyu, Hindistan'daki Çiştî tarikatının tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Bunlar arasında Afganistan'dan Hindistan'a göç etmiş olan Ebu'l- A'lâ Mevdûdî, (ö. 1527) önemli bir şahiyettir. Mevdûdî, bu şahsın Hint alt kıtasında Çiştî tarikatını kurduğuna inanmakta ve böylece kendini üstü kapalı biçimde Hindistan'ın önde gelen tarikat menşeine bağlamaktadır.[12]Ahmet Hasan'ın anne tarafı, meşhur modernist Sir Seyyid Ahmed Han ile akrabadır. Baba tarafından olduğu kadar anne tarafından da meşhur ve aristokrat bir

[5] Esad Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, (Trc. N. Ahmet Asrar), Hilâl Yayınları, İstanbul 2000, s. 23; Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, (Çev. Hülya AFACAN), Mâna Yayınları, İstanbul 2014, s. 23.
[6] Anıs Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, Ankara 2004, s. 432.
[7] S. Veli Rıza Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, (Trc. Hasan Aktaş), Yöneliş Yayınları, İstanbul 2000, s. 22.
[8] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 21.
[9] Anıs Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, Ankara 2004, s. 432.
[10] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 23, 24; Abdülhamit Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı, Görüşleri ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, İnsan Yayınları, İstanbul 2007, s. 16.
[11] Birışık, *Mevdûdî'nin Hayatı, Görüşleri ve Eserleri*, Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum, İnsan Yayınları, İstanbul 2007, s. 16.
[12] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 22.

aileye mensup olduğu anlaşılmaktadır. Annesinin sülâlesi, Moğollara ve Haydarabadlı asifiye nizamlarına, askeri general sıfatıyla hizmet etmiştir. Anne tarafından dedesi olan Mirza Kurban Ali Beg Han, şâir ve yazardı.[13] Baba tarafından Seyyid ve çiştî soyuna, anne tarafından ise askerlik, devlet adamlığı ve yazarlık genlerine ve geleneğine sahip olması Mevdûdî'nin kariyerini şekillendirmede önemli rol oynamıştır.[14]

Seyyid Ahmet Hasan'ın, 1890'li yıllara kadar Batı'nın sunduğu hayat tarzını benimseyen bir avukat olduğu, 1900 senesinde eşi Rukiyye Begüm ile beraber, Mevlevî Muhyiddin'in etkisiyle tasavvufa intisap ettiği bilinmektedir. Böylece Batılı hayat tarzından vazgeçerek, dinin kendilerine sunmuş olduğu hayat tarzına ve riyâzete yöneldiler. Mevdûdî'nin doğduğu yılın da bu döneme rastladığı belirtilir.[15] Ahmet Hasan 1904'te bütün mallarını satıp ailesiyle Evrengâbâd'dan ayrılarak Delhi'ye taşındı. Ancak burada bulunduğu zaman zarfında ailesi fakir düşünce, Mevlevî Muhyiddin onu tekrar Evrengâbâd'a davet etti. Şeyhinin uyarı ve tavsiyelerini dikkate alarak daha önce bırakmış olduğu avukatlığa, haksız davayı üstlenmemek üzere yeniden başladı. 1915 yılında kendini fazlasıyla dine vermesi hem mâlî durumunun, hem de sağlığının bozulmasına sebep olunca Evrengâbâd'ı bırakıp ilk olarak Haydarabad'a gelip oğlunu Mevlevî âlim sınıfına kaydettirdi. Daha sonra da Dâru'l-Ulûm'e kaydettirip Bhopal'a taşındı. Burada Ahmet Hasan felç geçirince Mevdûdî de annesiyle Hayderabad'dan Bhopal'e vardı ve babasına bakmaya başladı. Ancak babasının iyileşme ihtimali giderek azaldı ve nihâyetinde 1920 senesinde 65 yaşında vefat etti.[16]

1. 1. 2. Eğitimi

İngilizlerin 1857 senesinde Hindistan üzerindeki hegemonyası, tarafgir ve acımasız politikaları berâberinde getirmiş ve sonuçta Müslümanlar, devlet otoritesine karşı soğuk tutum içerisine girmişler ve sivil itaatsizlik kararı almışlardı. Devlet okullarının İngilizlerin kontrolü altında olması, medrese ve geleneksel eğitim tarzının

[13] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s.25; Kışlakçı, *Mevdûdî*, İlke Yayınları, İstanbul 2010, s. 18.
[14] Kışlakçı, *Mevdûdî*, İlke Yayınları, İstanbul 2010, s. 19.
[15] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı, Görüşleri ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, İnsan Yayınları, 2007, s. 16, Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 17; Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü* s. 24.
[16] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 34; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 32.

ise Ahmet Hasan'a fikrî ve ilmî açıdan güven vermemesi sonucu Mevdûdî'nin, evde özel ders alarak yetişmesine karar verildi.[17]

Aslında Mevdûdî'nin evde özel ders alarak yetiştirilmek istenmesi tesâdüf değildir. Çünkü daha önce Mevdûdî'nin babası, Batı tarzı eğitim almış ve bunun sonuçlarını görmüş bir kişidir. Ahmet Hasan'ın anne tarafından Seyyid Ahmed Han ile akraba olmasından ötürü ailedeki çoğu genç, Aligârhtaki İngiliz–Oryantal kolejinde eğitim görmüştü. Mevdûdî'nin babası da bu okulun ilk talebelerinden biriydi. Ancak Ahmet Hasanın İngiliz kültüründen etkilendiğini müşâhede eden babası onu, kolejin son sınıfında olmasına rağmen bitiremeden kolejden alıp Allahabad'a gönderdi.[18]

Bu çerçevede Batı'nın mânevi değerleri yıkıcı, kendi ideolojisini empoze eden ve yozlaştıran eğitiminden çocuğunu korumak için Ahmet Hasan, oğlu Mevdûdî için hiçbir masraftan kaçınmadan eve kendi alanında uzman hocaları getirtmiştir. Bu ilk eğitimine Farsça ve Urduca çalışarak başlayan Mevdûdî daha sonra Arapça, mantık, fıkıh ve hadis eğitimi de aldı. İngilizce ve Batı bilim düşüncesi ise maksatlı olarak bu müfredatın dışında bırakıldı.[19] Bu eğitimin Mevdûdî'ye katkısı ise büyük oldu. Daha beş yaşında iken ortaokul ve lise sınıflarındaki öğrenciler kadar bilgi sahibi oldu. Bilhassa edebiyat, Urduca, Farsça, tarih, filoloji, ahlâk, din bilgisi ve sosyal bilimlerde yaşıtlarından kat kat ilerideydi.[20] Öte yandan böyle bir eğitim sürecinden geçmesi ona özgün bir faaliyet alanı oluşturma zemini oluşturdu. Mevdûdî'nin babası ta en başından çocuğunu nasıl yetiştireceğini zihninde tasarlamıştı. O, dindar bir ailenin mensubu olduğundan İslâmi ilimleri öğrenmesine de ağırlık verildi. İlk başlarda babası İngilizce öğrenmemesine özen gösterdi. Kendisine Farsça ve Urducanın yanı sıra arap dili, nahiv, sarf, fıkıh ve hadis dersleri de verilmekteydi. Hadiste Mevlâna İşfâkurrahman Kandehlevi'den sünen-i tirmizi ve muvatta okudu.[21] Sarf ve nahiv, mantık, ma'ânî ve belâğat derslerini Delhi'de sabah namazından önce Mevlâna Abdüsselâm Niyâzi'den aldı. Beyzâvi

[17] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 16.
[18] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 16, 17.
[19] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 28.
[20] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 31; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 24.
[21] İbrahim Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 66.

tefsirini, hidâye ve diğer kitapları Mevlâna Şerifullah Han'dan okudu.[22] Dini eğitimden başka ahlâk ve âdâb-ı muâşeret konularında da eğitildi. İlgili dillerin grameri ve kompozisyonu, Arap edebiyatı ve fıkıh ile ilgili kitaplar, ilk okuduğu kitaplar arasında yer alır.[23] Müslüman çocukların törenle eğitilmeye başlandığı Bismillah çağında[24] yâni henüz dört yaşında iken emad nemâliyi (farsça grameri) bitirmiş, Kur'ân'ın son cüz'ünden pek çok sûre ezberlemiş ve hâlen üçüncü cüz'ü okumaktaydı. Babası oğluna nazar değmesinden korktuğu için Bismillah töreni yaptırmadı.[25] Daha dört yaşındayken babasıyla birlikte câmiye gidip namaz kıldığı, henüz oruç tutma yaşına gelmeden düzenli olarak oruç tuttuğu söylenmektedir. Babası onu âlim yapmak istediğinden buna uygun olarak din eğitimine tâbi tutmuştu.[26]

Seyyid Ahmet Hasan, çocuklarının eğitiminde özellikle ahlâk, terbiye ve mânevi değerlerin bilincini aşılama üzerinde duruyordu. Mevdûdî, Ahlâk ve fazîlet konularında meşhur tasavvuf âlimlerinin kitaplarından istifade edip hayatını tanzim etti. Ahmet Hasan, geceleyin çocuklarına İslâmi şahsiyetler, İslâm tarihinin ihtişamlı günlerinden hikâyeler anlatırdı. Ebu'l- Kelâm Âzâd'ın (ö.1888) İslâmî ihyâ hareketlerine giriş niteliği taşıyan hilâl dergisinden duygu ve heyecan yüklü makalelerden okurdu. Bu da Mevdûdî'nin daha küçük yaşta İslâm tarihi ve Hindistan tarihi hakkında bilgi edinmesini sağlamış ve Muhammed İkbâl'in şiirleri de dâhil birçok şiir ezberlemişti.[27] Zaten babası ona bazı şiirleri yazdırıp ezberletiyordu. Babasından söz ederken Mevdûdî şöyle demektedir: "Babam her ne kadar maddî bir mîrâs bırakmamışsa da, en büyük mîrâsı bana vermiş olduğu ahlâk terbiyesidir."[28] Babasının kendisine verdiği terbiye ve eğitimi göstermesi bakımından Mevdûdî şu olayı nakleder: "Bir gün hizmetçimizin oğluna vurmuştum. Babam da ona: 'Onun sana vurduğu gibi sen de ona vur' demişti.

[22] Yavuz Köktaş, *"Mevdûdî'nin Hadilse İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine"*, Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 8/2003, s. 14.
[23] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 32, 33.
[24] Bismillâh çağı, Hindistan'da çocukların dört yaşında törenle eğitilmeye başlandıkları çağ şeklinde tavsif edilmektedir. Bu çağa erişen çocuklar için "Bismillâh" adı verilen bir tören yapılır. Bkz. Kışlakçı, s. 24.
[25] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 24.
[26] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 24.
[27] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 28; Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 25.
[28] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 25.

Bu benim için iyi bir ders oldu ve o günden sonra bir daha hayatım boyunca zayıflara zulmetmeye cesaret edemedim."[29]

Seyyid Ahmet Hasan, onun Urduca dilini düzgün ve etkili kullanması adına elinden gelenin en iyisini yapıyor ve her türlü ortamı hazırlıyordu. Ebeveyni oğullarının ağzından başka dillerin sözcükleri ve lehçelerinin çıkmamasına özen göstermişlerdir. Hatta sokaktaki çocuklardan işittiği bir argo sözcüğü akşamleyin kardeşleriyle oynarken söylemesi üzerine babasından azar işittiği bildirilmiştir.[30] Yanlış veya kötü bir sözcük kullandığı zaman dikkati çekilir ve doğrusunu kullanması istenirdi. Bu sebeple Dekkan'da doğmuş olmasına rağmen, dilinde Dekkan'ın etkisi görülmedi ve çocukluğunda öğrendiği temiz Urducasını sonraki dönemlerde kullanmaya devam etti.[31]

Dönemin ünlü hocalarından ders alma imkânını yakalayan Mevdûdî, genç yaşta İslâmî ilimlerde vukûfiyet kazanmış, İslâmî ilimlerle ilgili binlerce sayfa tutan not oluşturmuştur. Babasından dinlediği Resulullah (a.s.) ve ashab ile ilgili menkıbeler, onun geleceğine yön vermiştir.[32] Derslerine çoğunlukla sabah namazı sonrasında başlayan Mevdûdî'nin ilk dersi Kur'ân-ı Kerim'di. Kur'ân dersi üzerinde özellikle durulmuş, okuma ve ezber çalışması yapmıştır.[33] Mevdûdî, eğitimi için elinden gelenin fazlasını yapan ve en ideâl eğitimle tüm imkânları seferber eden anne ve babasının çabalarını ileride boşa çıkarmamış, fırsatları ve imkânları en güzel şekilde değerlendirmiştir.

Mevdûdî'nin evdeki eğitimi 11 yaşında sona erdi ve Evrengâbâddaki medrese-i fevkâniyye'nin (orta ve lise) 8. Sınıfına girdi. Müfredatı, Mevlana Şibli Nûmani ve Mevlâna Hamîdullah Ferahi tarafından hazırlanan kolej düzeyinde yeni medrese olup, hem klâsik hem de modern ilimleri okutan Haydarabad Osmaniye Üniversitesine bağlı bir yan kuruluştu.[34] Sınıfın en küçük yaştaki öğrencisi olsa da Mevdûdî, matematik hâricindeki derslerde bütün arkadaşlarından daha iyi durumdaydı. Bu yüzden matematik sınavından kalmasına rağmen sınıf öğretmeni onu Mevlevî sınıfına geçirdi. Doğa

[29] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, Mâna Yayınları, İstanbul 2014, s. 24.
[30] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 28.
[31] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 27.
[32] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 26.
[33] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 26.
[34] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 29; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 29.

bilimleriyle ilk kez burada tanışan Mevdûdî, Mevlevî sınıfında matematik, fizik ve kimya derslerine ısındı ve genel kültürünü artırdı.[35] Mîkat isimli mantık kitabı, fıkıhta Kudûrî'nin Muhtasarı, hadis sahasında da Şemâilu't-Tirmizi kitapları, Mevlevî bölümünde okuduğu kitaplardan bazılarıdır.[36]

Parlak zekâsı ve mîzah anlayışının yanında güzel Kur'ân okuma kabiliyeti vardı. 12 yaşında olmasına rağmen önemli programlarda konuşmalar yaptı. Henüz onbir yaşındayken Mısırlı Kâsım Emin'in el-Mer'etü'l-Cedîde kitabını Arapça'dan Urduca'ya tercüme etmeyi başardı.[37] Mevdûdî'nin Urduca'ya olan hâkimiyeti, toplumsal meselelere ilişkin bilgisi ve zor metinlerin üstesinden gelebilme kabiliyeti, öğretmenlerinin beklentilerinin üzerindeydi. Oyunlara katılma konusunda durgun ve isteksiz olan Mevdûdî, kendini akranlarından soyutlanmış hâlde buldu. Onun bu yaşta oluşturduğu entelektüel duruş, kendine hâkim bir tabiat ortaya çıkarmıştır.[38]

Mevdûdî, 1914'te Mevlevî (Hocalık) sınavını kazandıysa da bu dönemde babasının sağlık problemleri ve mâlî durumu iyiden iyiye bozulmuştu. Seyyid Ahmet Hasan bu şartlarda Evrangâbad'ı bırakıp Hayderabad'a gitti ve oğlunu Mevlevî âlim sınıfına kaydetti. O zamanlar Dâru'l- Ulûm'un reisi Mevlâna Emin Ahsen Islâhî'nin de öğretmeniydi. 1915 senesinde oğlunu Dâru'l-Ulûm'a (ilahiyat fakültesi) kaydettirip Bhopal kentine gitti. Ancak Mevdûdî bu medresede 6 aydan fazla okuyamadı. Babasının felç geçirdiği haberini alır almaz annesi ile birlikte Haydarabad'dan Bhopal'e vardı. Artık medresedeki eğitimi de sona erdi ve babasına bakmaya, kendi ayakları üzerinde durmaya, daha onbeş yaşında hayatı öğrenmeye çalıştı.[39]

Bhopal'de Mevlâna Niyaz Fatihburi ile tanıştı. Bu zât Mevdûdî'yi yazarlık mesleğine teşvik etti. Kendi ayakları üzerinde durması gerektiği bilincinde olan Mevdûdî, yazma yeteneği sayesinde küçük yaşta gazeteciliğe başladı. O, yazma arzusuyla dolu olmakla beraber uslûbu henüz olgunlaşmamıştı. 1921 yılına kadar kendi uslûbunu olgunlaştırmış ve başkalarını taklitten kurtulmuştu. Yazma ameliyesi,

[35] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 33.
[36] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s.29; Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 30.
[37] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 30; Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 30.
[38] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 30.
[39] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 34.

Mevdûdî'nin hayatında dönüm noktası oldu.[40] Gazeteciliğe atılması ile birlikte kişisel çabasıyla 15-16 yaşlarında İngilizce öğrenmeye başladı ve 22 yaşına geldiğinde bu dile çok iyi derecede vâkıf olmuştu. Delhi'de 5 ay boyunca bir hoca ile beraber İngilizce okudu ve artık İngilizce, din, siyâset, tarih, felsefe, bilim, iktisat, tabiî ve toplumsal bilimlere yönelik metinleri okuyabilecek düzeye geldi.[41]

Mevdûdî modernlik ve Batı ile ilgili kapsamlı bir okuma faâliyetinde bulunmuştur. Zaten sonraları kaleme aldığı eserlerde Eflâtun, Aristo, Augustin, Leibniz, Kant, Spinoza, Saint Simon, Comte, Geothe, Hegel, Nietzsche, Darwin, Fichte, Marx, Lenin ve Bernard Sahw gibi önemli filazoflara atıflarda bulunması da bunu teyit eder niteliktedir.[42]

Mevdûdî, cemiyet-i ulemâ'nın Müslim gazetesinde müdürlük görevi yaptığı yıllarda cemiyet-i ulemâ-i hind'in dînî şahsiyetleriyle vakit geçiriyordu. Bu ortamı fırsat bilip yarım bıraktığı ilmî çalışmalarına geri döndü. 1921 senesinde üzerinde çalıştığı ilim dalları Arap edebiyatı, tefsir, hadis, fıkıh, mantık ve felsefeydi. Mevdûdî, önemli din âlimi olan Mevlâna Ebu'z- Ziyad Niyâzi efendiden Arapça, fıkıh, edebiyat, mantık ve kelâmı ihtiva eden ders-i nizâmî okudu. Ancak Müslim gazetesinin yayınının durdurulması üzerine Niyâzi'den aldığı dersi bitiremedi. 1923'te Delhi'den ayrılıp Bhopal'e geçti ve burada bir buçuk sene kaldı. 1924'te tekrar Delhi'ye döndü ve daha sonra yine yarım bırakmış olduğu ilmî alana Delhideki ders-i nizâmîye bu defa eski Delhideki Fatihpuri Camii ilâhiyat fakültesinde görevli iki Diyobendli âlimin yanında yeniden başlayarak döndü. Mevdûdî, Fatihpuri medresesinde Mevlâna İşfâkurrahman Kandehlevi ile hadis, fıkıh, edebiyat ve tasavvuf; Mevlâna Muhammed Şerîfullah ile de Tefsîr-i Beydâvi, belâğat, ilm-i meâni ve fıkıh okudu. 1926 senesinde bu medreseden icâzet aldı. Ayrıca Kandehlevi, Mevdûdî'yi aralarında Halil Ahmed Ambahtevi, Mevlâna Muhammed Mazhar Nânentevî, Şah Abdulaziz, Şah Veliyyullah Dehlevi ve son olarak İmam Mâlik'in de bulunduğu İslâm âlimlerinin silsilesine ekledi.[43]

[40] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 32.
[41] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 39.
[42] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü, s.33;* Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 39.
[43] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü, s. 38-40;* Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 51.

Mevdûdî, muhâlifleri tarafından Arapça ve İngilizce'de vukûfiyet sahibi olmadığı gerekçesiyle itham edilmiş, ayrıca hadis ilmi bağlamında Mevlâna İşfâkurrahman Kandehlevî ile Sünen-i Tirmizi ve Muvatta' yı okumuş olsa da usûlü, tarihi ve rivâyeti ile ilgili konuları ehlinden okumamış olması gerekçesiyle eleştirilmiştir.[44]Geleneksel usûl çerçevesinde hadis edebiyatından başka bir eser okuduğu bilinmemekle beraber bazı hadis eserlerinden icâzeti bulunan babasının da bunları kendisine okutmuş olabileceği söylenmiştir.[45] Bununla birlikte Mevdûdî, düzenli bir eğitim görmüş, ders-i nizami (âlimler için hazırlanmış bir ders paketi) okumuş ve icâzet de almıştır. Her ne kadar ona âlim denmesine itiraz edenler varsa da âlim olmaması için herhangi geçerli bir neden bulunmamaktadır. Onu âlim sıfatı ile hareket etmekten alıkoyan şeyin, âlim ünvanını kullandığı takdirde, nüfûzunun eğitim görmüş çevrelerde azalabileceği düşüncesi olduğu söylenmiştir.[46] Kendisi, Diyobendi formasyonunu veya ulemâ ile olan bağlarını açığa vurmamış olsa da, vefat ettikten sonra icâzetleri ortaya çıkmıştır. Daha sonra Delhi'de kaldığı yıllarda geleneksel eğitim alanlar ve modern eğitim alanlar şeklinde müslümanların iki gruba ayrılmasının tehlikeli sonuçlara yol açan bir durum olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Muhammed İkbâl modern eğitim alan grubun başını çekiyordu. Mevdûdî bu iki grup içerisinden herhangi birine kayıtlı kalmak yerine her iki ekolden de istifade etme yolunu seçmiş, kendisini herhangi biriyle kısıtlamamıştır. Bu durumu şu sözleriyle de ifade etmiştir: "Ben ulema sınıfına mensup olma ayrıcalığına sahip değilim. Ben orta zümreden eski ve yeni her iki eğitim sisteminden de bir şeyler öğrenmeye çalışan bir kişiyim; ilmimi bu iki yol arasında mekik dokuyarak elde ettim. Sezgimle ne eski ekolün ne de yeni ekolün tam doğru olduğu sonucuna vardım."[47]

Bu yüzden dir ki o ders-i nizami tahsilini diğer alanlardaki derslerle tamamlamıştır denilebilir. Almanca öğrenmeye de çalışmışsa da Almanca hocasının Delhi'den ayrılması sonucu çalışmasını belli seviyede bırakmak zorunda kalmıştır.[48]

---

[44] İbrahim Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 67.
[45] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 66.
[46] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 40, 41.
[47] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*,s. 41, 42; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 52.
[48] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 53.

Mevdûdî'nin eğitim-öğretim, irşâd, tebliğ, öğrenme ve telif faliyetlerini sadece okula gittiği dönemlerle sınırlı tutmak doğru olmaz. O, yaşamı boyunca eğitimini sürdürmüş, insanları eğitmiş ve öğrendiklerini İslâm dünyası için yazıya dökmüştür.

1. 1. 3. Resmî Görevleri

15 yaşında gazeteciliğe başlayan Mevdûdî'ye gazete ve dergilerde çeşitli görevler tevdi edilmiştir. Çalıştığı gazeteler arasında Utar Pradeş eyâletinin Bacnor kentinden yayınlanan Medine, Cabalnur kentinde yayınlanan Tâc ve Delhi'de yayınlanan Hindistan ulemâ cemiyetinin tanınmış gazetesi el-Cemiyet yer alır. Medine gazetesinde idarecilik, Tâc gazetesinde genel yayın yönetmenliği, el-Cemiyet dergisinin de genel yayın yönetmenliğini yaptı. Mevlâna Muhammed Ali Cevher tarafından Hemdert gazetesine genel yayın yönetmenliği teklifi aldıysa da cemiyetteki ilişkilerini koparamadığı için teklifi kabul etmedi.[49] 1932' de Hayderabad'da aylık Tercümânu'l-Kur'ân gazetesini çıkardığı sıralarda mâlî zorluklar yaşamış, bunun üzerine kendisine derginin resmî dâireler tarafından birkaç yüz adet alınması ile ilgili resmî makamlarla görüşmesi söylenmişse de din işleri için resmî makamlarla buluşmayı kabul etmemiştir. O sıralarda Osmaniye Üniversitesi ilahiyat fakültesi bölüm başkanı Mevlâna Manazır Ahsen Giylânî, Mevdûdî'ye din dersleri vermesi için iyi bir teklif yapmıştı. Üniversiteden iyi bir ücret de alacaktı. Bu konuda abisi de ısrar ettiyse de bu görevi kabul etmemiştir.[50]

1940 yılında İslâmi devlet nizamı konusunda taslak hazırlama amacıyla kurulan Muslim League komisyonunda üye olarak aday gösterildi. 1941'de ise İslâm'a bağlı bir parti fikrini Tercümânu'l-Kur'ân vasıtasıyla insanlara duyurdu. Mevdûdî'nin fikrini benimseyenler 26 Ağustos 1941'de toplanıp Cemâat-i İslâmî'yi kurdu ve partinin lideri olarak da Mevdûdî seçildi. 1947 yılında Pakistan radyosunda program yaptı. 1962 yılının mayıs ayında Râbıtâ-î Âlem-i İslâm'ın kurulmasına katkı yaptı ve yönetim kurulunda yer aldı.[51]

[49] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı, s. 39.*
[50] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 45,46.
[51] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 168-171.

Her ne kadar gazete ve dergilerde kendisine çeşitli görevler tevdi edilse de Mevdûdî, herhangi resmî bir görev ifâ etmeyi kabul etmemiştir. Bunun nedenini yine dönemin tarihsel ve sosyolojik şartları içerisinde aramak gerekir. Her şeyden önce o dönemde resmî bir görevi üstlenmek demek, devletin iktidarını meşrulaştıracak kararlar almak, fetvâlar vermek anlamına gelmekteydi. Oysa Mevdûdî şahsi bir çıkar peşinde değildi. Böyle bir gâyesi olsa, hükümet zaten ona yüksek makamları tahsis ederdi. Bu yüzdendir ki özellikle Eyüp Han iktidarı döneminde kurban bayramı hilâlinin görülüp görülmemesi ile ilgili görüşlerinden dolayı 1967'de hapse atılmıştır. Çünkü Eyüp Han, resmî görevleri olmayan âlimlerin fetvâ vermesini istemiyordu. Resmî hocalar da Eyüp Han'ın istediği şekilde fetvâ veriyordu.[52]

Mevdûdî'yi susturmak için Pakistan hükümeti ona milli eğitim bakanlığı teklif etti. Mevdûdî ise kendi şartlarının kabul edilmesi hâlinde teklifin değerlendirilebileceğini belirtti. Buna göre eğitim düzeni ve programın ayarlamalarını kendisi yapacak ve bu konuda kendisine karışılmayacaktı. Ne var ki bu şartlar hükumetce kabul edilmediği gibi kendisine bakanlığın ancak kendi tâlimatlarına uyması hâlinde verilebileceği söylendi. Bunun üzerine Mevdûdî'nin verdiği mânidar cevap, niçin resmî bir görev almadığını açıklar niteliktedir: "O zaman bu benim sizin emrinize girip kölelik yapmam demektir. Bana bu şekliyle reis-i cumhurluğu da verseniz kabul etmem. Bu şekilde bir devletin en yüksek makamında bulunmaktansa, bir cemiyetin en aşağı bir ferdi olmayı tercih eder ve bundan büyük bir gurur duyarım."[53]

Suudi Arabistan kralı, Kral Faysal b. Abdülaziz, Mevdûdî'ye özel danışmanı olması için teklif götürmüş ancak O, "Sizin yanınızda memurluk yaparsam, bu dürüstçe danışmanlık yapmamı engelleyebilir. Bir kişi hem krala dalkavukluk yapıp hem de doğru sözlü olamaz." demiştir.[54] Bu durumu gösteren başka bir örnekte ise Eyüp Han, Mevdûdî'ye siyasetten çekilmesi için mal-mülk teklif etmiş ve istediği herhangi bir Arap ülkesine elçi olarak gitme önerisinde bulunmuş, ancak yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü, hiçbiri Mevdûdî cephesinde kabul görmemiştir.[55]

[52] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 116.
[53] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 117.
[54] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 138.
[55] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 104.

1. 1. 4. Gönüllü Faaliyetleri

Mevdûdî, öldüğü 1979 yılına dek ülkesinde en tanınmış, üzerinde en çok tartışılan ve dînî liderler arasında en fazla dikkati çeken kişi olmuştur. Zira onun enerjisini konuşmalara, yazılara, dînî ve sosyal içerikli faâliyetlere harcadığı bilinmektedir. İnsanlara muhtelif konularla ilgili kapsamlı bir literatür ve düşünce mirası bırakmayı başarmıştır. Bu sayede O, Hint yarı kıtası dışında da büyük ilgi uyandırmış ve İslâm'a özgü konularda en çok tanınan yazarlar arasında sayılmıştır.[56] Onun gönüllü faâliyetleri içerisinde şunlar sayılabilir:

1. 1. 4. 1. Yazarlık ve Siyasete Yöneliş

Mevdûdî, babasının felç geçirdiği 1915 senesiyle beraber ailesinin yükünü üzerine almış, bu yüzden de küçük yaşta gazeteciliğe başlayarak hem İslâm'a hizmet etmeye çalışmış hem de ailesini geçindirmiştir. Mevdûdî'nin Bhopal'de Mevlâna Niyaz Fatihpuri ile tanışması onun için dönüm noktası oldu. Mevdûdî'yi yazarlık mesleğine atılmaya teşvik etmesi, zaten yazma arzusuyla dolu olan Mevdûdî için azmettirici bir rol üstlendi.[57] 1918'de yazarlık mesleğine atılmaya karar verdi ve kardeşi Ebu'l-Hayr'ın editörlüğünü üstlendiği Medine gazetesinde görev almak için Bijnur kentine geçti. Medine'deki gazetecilik görevi, gazete kapandığı için kısa sürdü. Sonrasında iki kardeş Delhi'ye taşındı.[58] O sıralarda siyasi trafiğin yoğunlaştığı kozmopolit şehir Delhi'de Mevdûdî kendini siyasetin içinde buldu. Kendini okumaya ve fikir alışverişine veren Mevdûdî, ailesinin de sömürgecilik aleyhtarı tutumu sonucu bağımsızlık hareketine yöneldi.[59] 1918 yılında 15 yaşında olmasına rağmen Azamagârhta neşredilen Maârif gazetesi için "Berk ya Kehruba" adlı makaleyi yazdı. Mevdûdî, makalede Batı'ya nispet edilen bilimsellik fenomenini îzah etmeye çalışmıştır. Bu anlamda Mevdûdî'nin Seyyid Ahmet Han'a ve eserlerini tuhaf bir şekilde okuyup nefret ettiği Aligârh modernistlerine nispet edilen naturalist bakış açısına yakın durduğu söylenmiştir. Onun Delhi'deki fikrî çıkışı, siyasete gittikçe artan ilgisi ve istiklâl hareketine katılışı ile meydana gelmiştir. Delhi'ye gittikten kısa bir süre sonra Encümen-i İânât-ı Nazarbendân-ı İslâm

[56] Charles J. Adams, *"Mevdûdî ve İslâm Devleti"*, , *Güçlenen İslâmın Yankıları*, (Çev. Erol Çatalbaş), (Ed.John I. Esposito), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1989, s. 119, 120.
[57] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 37.
[58] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 32.
[59] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 32, 33; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 38.

(Müslüman Mahkûmlara Yardım Derneği)'ın kurulmasına yardım etti. Onun bu dönemdeki siyasi faaliyetleri esas itibariyle İngiliz aleyhtarlığına dayanıyordu.[60] 1919 yılında meydana gelen montagu chekmsford reformları, rowlatt yasası ve jullüanvala bagh'daki katliam, Hindistan'daki insanları bağımsızlık hareketi lehine siyasallaştıran Mevdûdî'nin siyasi fikirleri de buna paralel olarak gelişti. Mevdûdî, hilâfeti korumak ve Hindistan'ın bağımsızlığını sağlamak üzere hilâfet ve Sawaraj (Milli İrade) hareketleri kurulunca siyasete daha fazla karıştı.[61] 1919'da ailesindeki İngilizlere duyulan nefretin bir sonucu olarak Hindistan'da İngilizlere karşı hilâfet hareketi, satyagirah eylemi ve malları terk etme kampanyası gibi kitlesel hareketlere ve faaliyetlere Müslümanların çıkarını gözeterek iştirak etmiştir. Türklerin lehine ve İngilizlerin aleyhine makaleler ve yazılar yazdı. Müslümanların ıslahı için gördüğü eksiklikleri ve refah için düşündüğü önerileri ve tespitlerini dile getirdi.[62]

Seyyid Mevdûdî kendisindeki üstün yazma kabiliyeti sayesinde birkaç gazetenin yazı işlerinde çalıştı. 1920'de babası vefat etti. Tâc gazetesinde genel yayın yönetmeni oldu. Gazete kapanınca sene sonunda Delhi'ye geri dönen Mevdûdî, daha ciddi bir şekilde İngilizce öğrenmeye başladı.[63] 1920'de Tâceddin Tâc'ı yeniden faaliyete soktu ve editörlüğünü üstlenmesi için Mevdûdî'yi davet etti. Mevdûdî, bu şahıs vasıtası ile siyasi heyecan doğuran faaliyetlere girerek halka yönelik konuşmalar yaptı ve kongre partisine destek veren Müslümanlara katıldı. 1920 sonlarında sömürge hükümetini tenkit ettiği bir makaleden dolayı gazete kapatıldı. Jupalbur'da yaşanan bu olaylar Mevdûdî'yi hem siyasete itti hem de özgüvenini ortaya çıkardı.[64] Yine bu sıralarda siyasi aktivitelerinin yazılarına yansıdığı görülmekteydi. Makaleleriyle el-Câmiât'a katkıda bulunuyordu. 1922'de "Türkiye'de Hristiyanların Durumu" ve yine aynı yıl İzmir'de "Yunan Mezâlimi" başlıklı risâleleri neşretti.[65] 1922 yılında Hindistan Ulemâ Cemiyeti'nin yayın organı olan Müslim'in başına geçti. 1923 te ise Müslim gazetesinin kapanmasıyla beraber Bhopal'e geçerek ilmî araştırmalarda bulundu.[66] Utar Pradeş

[60] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 34.
[61] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 35.
[62] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 39, 40.
[63] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 35.
[64] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 36,37.
[65] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 42.
[66] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 167.

eyaletinin Bacnor kentinden yayınlanan "Medine" ve Delhi'de yayınlanan Hindistan Ulema Cemiyeti'nin tanınmış gazetesi "el-Cemiyet", onun çalıştığı gazeteler arasında yer alır. 1924'te Delhi'ye geri döndü. Mevlâna Muhammed Ali Cevher, kendisini çok tanınınan "Hemderd" gazetesine çağırdıysa da el-Cemiyetteki ilişkilerini koparamadığından teklifi geri çevirdi. 1925 yılında dört yıl sürdüreceği Delhi'de çıkan "el-Cemiyet" dergisinin yayın yönetmeliğine getirildi. Ancak daha sonra siyasi düşünceleri el-Cemiyetten kopmasına neden oldu.[67]

Mevdûdî'nin yazarlık hayatına yönelik en önemli faaliyetlerden biri de milletin ıslahı için 1932'de Haydarabad'dan Tercümânu'l-Kur'ân adlı dergiyi çıkarması oldu. Çünkü onun öncelikli amacı Müslümanları zihinsel kölelikten kurtarmak, Batılı milletleri taklit etme ve onlara karşı ezik durma temâyülünü ortadan kaldırmaktı. Daha sonra ise İslâm'ın her alanda hayat nizamı olduğunu Müslüman beyinlere aşılamaktı.[68]

1937-1938 dönemlerinde kurulan hükümette Hindular egemendi. Bu yüzden Müslümanlara karşı ayırımcı politikalar izlendi ve Müslümanlarla Hinduların ikisinin de aynı ulus olduğu savunuldu. Buna karşılık Mevdûdî, bunun altında yatan tehlikeyi kavrayarak Hindu ve Müslümanların farklı milletler olduğunu vurgulayan yazılar kaleme aldı.[69] Mevdûdî bu yazılarıyla "İki millet teorisi"ne öncülük etmiş, diğer yandan Pakistan kavramını siyasal ve bilimsel düzeyde açıklayan tek kişi olmuştur. Bundan sonradır ki Pakistan fikri giderek güçlendi. Bu, Mevdûdî'nin Pakistan lehine yaptığı büyük bir hizmettir.[70]

1. 1. 4. 2. Mevdûdî'nin İlmi Sahada Göstermiş Olduğu Etkinlikler

Mevdûdî, daha erken yaşlarda içinde yazma arzusu taşısa da babası onu okumaya teşvik ediyordu. [71] Evde ders gördüğü tarihten itibaren okumaya devam ettiği Arapçadaki hâkimiyeti sayesinde onbir yaşında, Mısırlı düşünür Kâsım Emin'in, "El-Mer'etu'l-Cedide" (Modern Kadın) isimli eserini Arapça'dan Urduca'ya tercüme etti. Bu tercümeye babasının da sevindiğini söyleyen Mevdûdî, bunun ilk çalışması

[67] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 39.
[68] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 42.
[69] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 43.
[70] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 44.
[71] Kışlakçı, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 29.

olduğunu söylemektedir.[72] Bunun yanında Mısırlı milliyetçi Mustafa Kâmil'in "El-Meseletu'ş-Şarkiyye" (Şark Meselesi) adlı kitabını Arapça'dan Urduca'ya çevirmesidir. 1924'te ise "Devlet-i Asifiye ve Hükmet-i Britaniye" (Asifiye Devleti ve Britanya) adlı biir kitap yazmıştır.[73]

Mevdûdî'nin ilmî sahadaki en önemli etkinliklerinden biri 1927 yılında yazdığı "İslâm'da Cihâd" adlı eseridir. El-Cemiyet'te yazı işleri müdürü olarak görev yaptığı dönemde Savami Şerdanand adında bir kimse, "Şiddi Eylemi" denen ve amacı Müslümanları Hindulaştırmak olan bir hareket başlattı. Daha sonra bu kişinin öldürülmesiyle devam eden süreçte Hindistan'da Hindular, Müslümanlara fiziksel ve sözlü hakâretlerde bulunarak İslâm'ın şiddete dayalı bir din olduğu ve zorla yayılmaya çalışıldığı iftirasında bulundular. Bunun üzerineherkesin bu iddalara cevap verebilecek bir kahraman aradığı sırada Mevdûdî 1927 yılında "İslâm'da Cihâd" adlı kitabını yayımladı. Yirmidört yaşında yazdığı bu eserle herkesin beğenisini kazandı.[74]

1928'de 4 yıl boyunca görev yaptığı el-Cemiyetteki yayın yönetmenliği görevinden istifa etti.[75] Delhi'nin entelektüel atmosferini sürdürmeyi düşündüğü ilmî faâiliyet için elverişli bulmayan Mevdûdî, 1928'de Haydarabad'a geçti ve burada gazetecilikten, âlimliğe ve bilâhare de müceddidliğe geçişle sonuçlanan entelektüel gelişimine adım attı. Azamgârh'ta yayınlanan Maârif gazetesinde çıkan Batı tarzı kıyafeti reddederek sadece yerli kıyafeti giymenin fazileti ile ilgili bir makale yazdı. Bunun yanında İslâm tarihi üzerinde yoğunlaşan Mevdûdî, 1928 ile 1930 yılları arasında Selçuklu hanedanının tarihini kaleme aldı ve İbn Hallikan'ın Mısır tarihinin Fâtımî hânedanı ile ilgili bölümlerini Arapça'dan Udruca'ya çevirdi. 1931'de Nizâmulmülk Asifiye'nin biyografisini ve "Kısa bir sürede satılan" ve Deccan tarihi ile ilgili olan çalışmasını kitaplaştırdı.[76] Mevdûdî, seçkin âlim ve dilbilimcilerden oluşan tercüme dâiresi sayesinde muhtemelen Batılı fikirlerle ve yazarlarla tanışma imkânı yakalamış ve tercüme dâiresi ona kendi görüşelerinin şekilleneceği entelektüel ortam sağlamıştır. Mevdûdî, kardeşi kanalı ile tercüme dairesine üye oldu ve 1937'ye kadar bu

[72] Kışlakçı, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 30, 31.
[73] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 42.
[74] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 41.
[75] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 168.
[76] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 51.

üyeliğini devam ettirdi. İbn Hallikan'ın "Mısır Tarihi"nin bazı bölümlerini burada çevirdi. 1931'de İranlı filozof Sadreddin Şirâzî veya Molla Sadra'nın "el-Esferu'l-Erbaa (Dört Sefer)'sının Urduca'ya tercüme edilmesine yardım etti.[77]

Maarif'in temmuz ve ağustos 1932 sayılarında ibâdet konusunda iki bölümden oluşan bir makale yayınladı. Yine aynı sene Menâzir Ahsen Gilânî'nin emriyle İngilizcesi "Towards Understanding İslâm" (İslâmı Anlamaya Doğru/İslâm'a İlk Adım) ismiyle yayınlanan "Risâle-i Diniyyat" eserini yazdı.[78]

1933'te "İslâm Medeniyetinin Temelleri" isimli kitabını telif eden Mevdûdî, 1934 yılında yayımlanması plânlanan kitaplarının konularını açıklayıp İslâm dâvetini genele yayma anlamında girişim başlattı.[79] 1935'te yazdığı "Hicâb" adlı eser ile İslâmın tesettür konusunda getirdiği kısıtlamalara itiraz edenlere cevap verdi. Bunun yanında "Tenkihât" (Sorgulamalar), ve "Tefhîmât" (Yorumlar) başlığı altında çeşitli makaleler yazarak okumuş, Müslümanların Batı uygarlığına karşı oluşan eziklik ve teslimiyet duygularını kaldırmaya çalışmıştır.[80]

1936'da Allâme İkbâl ile yazışmalarda bulunan Mevdûdî, Aligârh Müslim üniversitesinin (Aligarh Muslim University) geniş kapsamlı müfredât taslağının oluşturulmasına yardımcı oldu.[81] Yine aynı sene İslâm'a hizmet duygusuyla dolu olan Çavdûri Niyâz Ali adında bir zât, Müslümanların refahı ve ilmî çalışmaları için bir örgüt kurmayı düşünüyordu. Bu iş için Allâme İkbâl'e danışmış, o da uygun kişinin Mevdûdî olduğunu söylemişti. Bu vesileyle konuyu görüşmek üzere 1937 Eylül'ünde Mevdûdî, Lahor'a gidip Allâme İkbâl ile orada görüşme yaptı. Lahor'a taşınma konusunda İkbâl kendisini ikna etti. 1938 başlarında ise Hayderabad-Dekkan'ı terk edip doğu Pencap'ın Gurdaspur ilçesinin Patankot kasabası yakınlarında Dâru'l-İslâm adını verdiği köye göç etti. Sırf İslâma hizmet etme davası için şehir hayatının bütün imkânlarından hicret ederek ıssız bir köy olan Dâru'l-İslâm'da yaşamaya başladı. Burada ne elektrik vardı ne de musluklardan akan bir su. Yakmak için odun topluyor ve

[77] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 52.
[78] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 60.
[79] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 168.
[80] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 42.
[81] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 168.

kuyudan su çekerek ihtiyaçlarını gideriyordu.[82] Mevdûdî Pathankot'ta yeni yapılanma faaliyetlerinde bulundu. Hindistan'ı Dâru'l- İslâm hâline getirmek için Dâru'l-İslâm adının verildiği proje üzerinde çalıştı.[83] Orada görüşlerini ve projesini tebliğ ile halkı Dâru'l-İslâm'a katılmaya teşvik için kitaplar ve risâleler hazırlamaya koyuldu.[84] Buradaki vaazları daha sonra "Hitabeler"/ "Gelin Müslüman Olalım" adıyla neşredildi[85] ve "Milliyetçilik Meselsesi" adlı kitapçığı, piyasaya sürdü.[86] 1939'da "Müselman Avr Mevcude Siyasi Keşmekeş" (Hindistanda Müslümanlar ve Mevcut Siyasi Keşmekeş)'in birinci cildi yayınlandı.[87]1939 ve 1940'ta ise eserin ikinci ve üçüncü ciltleri yayınlandı. Ayrıca ikâme-i din ile ilgili görüşlerini izâh etmeye çalışan Mevdûdî, Eylül'de Lahor İslâmiye koleji'nde 1940 yaz ayına kadar ücretsiz ders verdi. Daha sonra Müslüman teşkilatı kurmak için çalışmalar yapıp yazılar yazdı ve seyehat etti. İslâm'ın siyasetle ilişkisi hakkında konferanslar verdi ki bunlardan bir kısmı neşredidi.[88]

1939'da "İslâm'da İhya Hareketleri", "İslâm'da ibâdet" ve diğer kitaplarını yayınlayan Seyyid Mevdûdî, 1940'da "İslâmî Devlet Nizâmı" ile ilgili bir taslak hazırlama amaçlı kurulan "Muslim League" komisyonunda üye olarak aday gösterildi.1942'de Cemâat-i İslâmî'nin merkezi değişerek Lahor'dan Pathankok'a taşındı.[89] Şubat 1942'de Mevdûdî, büyük eseri Tefhîmu'l-Kur'ân'ın telifine başladı.[90] 1944 ile 1946 yılları arasında İslâmî cemaatin etki alanını genişletmek amacıyla çalışmaya devam etmiş, kitap ve dergilerin yayım işleri ile ilgilenmiştir.[91] Mevdûdî'nin en önemli ve etkili eserleri 1941 yılına kadarki dönemde yayınlananlardır. Tebliğ üzerine yazdığı eserlerinden ondokuzu 1933 ve 1941 yılları arasında kaleme alınmış, sonraki yıllarda ise siyâsete adanmıştır.[92] Mevdûdî 1972 yılı 7 Haziran'da "Tefhîmu'l-Kur'ân" adlı tefsirini tamamlamayı başardı. Böylece o, bu eserini 30 yıl, dört aylık bir

[82] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 45.
[83] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 82.
[84] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 84.
[85] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 70.
[86] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.168.
[87] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 69.
[88] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü, s. 87, 88.*
[89] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s.168.
[90] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, s. 12.
[91] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 169.
[92] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü, s. 91.*

zaman diliminde bitirmiş oldu.[93] Onun yazılarının ilmî, akıcı ve güncel olması, konuşmalarının ise oldukça tesirli olması, sadece Hint alt kıtasında değil, tüm dünyada tanınan bir kişi olmasını sağlamıştır.[94]

1. 1. 4. 3. Cemaat-i İslâmî'yi Kurması ve Diğer Faâliyetler

Mevdûdî'nin faaliyetlerinden en önemlisi kuşkusuz Cemaat-i İslâminin kurulması sürecinde oynadığı başroldür. O, Müslümanlara yeni bir kimlik kazandırmak ve İslâmi bir devlet kurmak amacını güdüyordu. O tarihe kadar Pencap'ta Ahmediler, Hindular ve Sihler teşkilatlanmış, Müslümanlar ise henüz kayda değer bir teşkilat kuramamıştı.[95] Özellikle 1935 ile 1947 yılları arasında Müslümanlar sıkıntılı günler geçirirken, Hinduların sayıca Müslümanlardan daha fazla olduğu ve Hindistan'ın bağımsızlık mücâdelesi içinde olduğu bir durum söz konusuydu. İngilizler, yönetimi bıraksa ve Hindular hükümet kuracak olsa Müslümanların hâlinin ne olacağı, diğer yandan İngilizler Müslümanların isteğini kabul etse ve Pakistan kurulsa, Hindistan'da Hindu yönetimi altında kalacak Müslüman nüfusunun üçte birinin ne olacağı, nasıl yaşayacakları ve siyasi dayanaklarının ne olacağı belli değildi. İşte bu gibi sorular üzerinde kafa yoran Mevdûdî, Müslümanları karşılaşabilecekleri tehlikelere karşı korumak ve bilgilendirmek için bir teşkilât ya da harekete ihtiyaç olduğunu anlatmaya çalışmış, kurulacak bu hareketin altı kıtanın ikiye bölünmesinden sonra bir tarafta Hindistan'da Müslümanları desteklemesi, diğer taraftandan da Pakistan'da İslâmî bir yönetim kurma mücadelesi vermesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu amaçla Tercümânu'l-Kur'ân'da İslâmi bir partiden bahseden yazılar ortaya koydu. Mevdûdî'nin fikrine mutâbık olanlar 26 Ağustos 1941 Lahor'da 75 tanınmış âlimden oluşan bir heyet tarafından Cemaat-i İslâmi partisini kurdular. Partinin hedefi: "Bir araya gelip Allah'ın dinini tesis edin" âyetine dayanmaktaydı. Partinin lideri olarak seçilen Mevdûdî, yazdığı kitaplardan elde ettiği gelirin tümünü bu dava uğruna partiye aktarmıştır. Bunları yaparken bir taraftan da tebliğ cemaati gibi İslâm ilkelerini yayan irşad faâliyetlerini sürdürüyorlardı.[96]

---

[93] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s.161; Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 133.
[94] Birışık, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2012, s. 287.
[95] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 87.
[96] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 47, 48.

1946 yılında Pakistan'ın kuruluş gününün yaklaşması nedeniyle Hindular Bihar eyaletinde binlerce müslümanı öldürdü ve binlerce ev yakılıp yıkıldı. Mevdûdî'nin tâlimatı üzere burada bir yardım kampı kuruldu. Daha sonra 1947'de Pakistan'ın kurulmasıyla beraber Doğu Pencap'ta Müslümanlar Hindu ve Sihlerin ağır saldırılarına uğradılar. Bunun üzerine Mevdûdî, Dâru'l-İslâm Pathankot'ta Müslümanlar için mülteci kampı kurdu. Buraya sığınanlar için Mevdûdî ve Cemaat-i İslâmi mensupları elinden geleni yaptılar. Aslında Dâru'l-İslâm Patankot, Pakistan topraklarına katılmamış ve Hindistan payına düşmüştü. Bundan dolayı Mevdûdî'ye hemen burayı terk etmesi söylendiyse de O, misafirlerinin sorumluluğunu üzerine almışken Pakistan'a göçmesinin mümkün olmadığını söyleyerek kendi canı pahasına kampta kalıp Hindu ve Sihlerin acımasız saldırılarına göğüs gerdi. Mevdûdî, kamptakilerin can ve mal güvenliği Pakistan ordusunun denetimine grince Pakistan'a göç etmeye râzı olmuştur.[97]

1947'de Pakistan kurulunca Cemaat-ı İslâmi, Hindistan ve Pakistan'da Cemaat-i İslâmi-i Pakistan ve Cemaat-i İslâmi-i Hind adları ile bağımsız iki ayrı teşkilât hâline getirildi. Daha sonra Hindistan'ın eline geçen Keşmir'de Sri Lanka'da ve 1970'li yılların ortalarında Bengladeş'te yine bağımsız olarak ortaya çıktı. Bu teşkilâtların aynı isim altında ve benzer faaliyetler göstermelerine rağmen birbirlerine bağlı olmadıkları bildirilmiştir. 1947'deki bu bölünmeden sonra Mevdûdî Pakistan tarafında lider olurken Hindistan'da Mevlâna Ebu'l-Leys Islâhi liderliğe getirildi.[98]

1947'de çalışma arkadaşlarıyla Pakistan Lahor'a giden Mevdûdî önce çadırda daha sonra tutulan kiralık evde arkadaşlarıyla kalmaya başladı. 1947'li yılların Ekim ayında Pakistan radyosunda Mevdûdî ilk defa program yapmaya başladı.[99]

Pakistan kurulduktan sonra ise İslâmi anayasa tartışmaları patlak verdi. Pakistan bağımsızlık hareketine iştirak edenlerden bazısı İslâmî anayasanın uygulanmasını istemiyordu. Bu ortamda Mevdûdî, Pakistan'ın ancak İslâmi bir anayasa ile kalkınacağını ve İslâmın tüm sorunlara çâre bir sistem olduğuna vurgu yapan radyo konuşmaları yaparak yöneticileri halka İslâmi düzenle ilgili vermiş oldukları sözler konusunda uyarılarda bulundu. Ancak bunu beğenmeyen yöneticiler radyo

[97] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 50, 51.
[98] M. Manazır Ahsan, "Cemaat-i İslâmî", *DİA*, VII, İstanbul 1993, s. 291.
[99] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 169.

konuşmalarını durdurdular. Bunun üzeine Mevdûdî ve Cemaati İslâmî ülke çapında islâmî anayasayı kabul ettirme adına eylemlerde bulunmaya başladılar.[100] 6 Martta Kâraçi'de cihangir parkında İslâmi düzenin yürürlüğe konması için dört maddelik talebini duyurdu. Nisan ve Eylül aylarında İslâmi düzen konusunda ısrarla konferans ve kamuoyu araştırmalarını sürdürdü.[101]Tarih 13 Ekim 1948'i gösterdiğinde Mevdûdî ve iki arkadaşı İslâmi devlet kurmak istedikleri gerekçesiyle gözaltına alındı. Bu gelişmeden birkaç ay önce cemaatin haftalık dergileri olan Kevser ve Cihan-ı Nev ile günlük gazetesi "Tesnim", muhalefet sesi çıkmasın diye kapatıldı.[102]

Mevdûdî 1948 yılında İslâmî anayasa kurma istemiyle gözaltına alınırken iddianamede ise onun Keşmir cihâdına karşı geldiği öne sürülerek cezaevine gönderildi.[103] Bu onun ilk hapsi oluyordu. Onun tutuklu olması pozitif sonuçlar doğurmuş, 1949'da "Amaçlar Karar Tasarısı", kurucu meclis tarafından kabul edilmişti. İslâmi anayasanın uygulanacağı karar tasarısında açıkça belirtilmişti. Hukümet mecbur kaldığı hedefler bildirgesini 12 Martta onayladı. 6-8 Mayıs'ta ise cemaat ilk kongresini yaptı. Mevdûdî'nin hapisten çıkması ise 1950 Ekim ayını bulmuştu. 19 ay 25 gün tutuklu kaldıktan sonra serbest kaldı. Ardından hukumetin eyâletlerde seçim yapılacağını duyurmasıyla beraber Mevdûdî ve Cemaat-i İslâmi de seçim faaliyetlerine başladı.[104] Pakistan devletinde seçime hile karışması sonrası Pencap eyalet meclisi feshedilmiş, yenisi için seçim yapılma kararı sonrası Mevdûdî arakdaşlarıyla seçim için hazırlık yapmıştı. Fakat zamanın şartları cemaatin sistemini anlamada yetersiz kalınca Mevdûdî ve arkadaşları başarısız oldu.[105] 1951 yılında Mevdûdî'nin önderliğinde hemen her cemaatten temsilcinin bulunduğu 31 kişiden oluşan âlimler heyeti tarafından Karaçi'de 22 maddelik bir bildiri hazırlanıp ilgili makamlara arzedildi.[106] Aynı yıl Cemaat-i İslâmî'nin ikinci kongresi yapıldı. Bir sene sonra İslâmi anayasa için genel

[100] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 53.
[101] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 169.
[102] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 55.
[103] Bu, Mevdûdî'nin ilk tutuklanışıydı.(4 Kasım 1948) Bkz. Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 60.
[104] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 57. Kızı Hümeyra Mevdûdî, babasının hapsinin bitiş tarihini 28 Mayıs 1950 olarak vermektedir. Bkz. Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 67.
[105] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 58.
[106]İlk anayasanın hazırlanması sürecinde Tulû-îİslâm Cemaati (Münkirîn-i hadis) yanlıları, anayasanın temelinin Kur'ân; Mevdûdî, Kur'ân ve sünnet, Fazlurrahman ise İslâm olduğunda ısrar etmişti. Bu görüş farklılığı dolayısıyla 1958'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Fazlurrahman'ın desteklediği Eyüp Han'a değil, Fatma Cinnah'a destek vermiştir. Bkz.İbrahim Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum, s. 65.*

kampanya başlatılarak 8 maddelik bir liste oluşturuldu. Kadıyânîleri azınlık statüsüne itmek için tüm partiler toplantısına iştirak etti.

1953'te "Kadıyâni Suikastı" ile İslâmî kesimin ezilmesi hedeflenip İslâmi düzen ile ilgli istekler geri plâna itilmek istendiği sıralarda Mevdûdî, "Kadıyânî Meselesi" adında bir kitapçık yazarak meseleyi halka arzetmiş ve şiddete başvurulmaması için çaba sarfetmiştir. Ancak bu kitapçık bahane edilerek 28 Mart 1953 yılında tutuklanmasına karar verildi. İkinci kez hapse girmesinin ardından askeri mahkeme, Mevdûdî hakkında idâm kararı alınca tüm İslâm âleminde protesto ve öfke baş gösterdi. Kent ve kasabalarda yürüyüş, miting ve protesto gösterileri tertip edildi.[107]

Mevdûdî'nin idam kararına dünyanın dört bir yanından kınama mektupları ve tepkiler gelmeye devam ederken Mevdûdî'ye ceza evine gelen arkadaşları, cezası için af başvurusu yapma konusunda kendisine danıştıklarında Mevdûdî şu cevabı vermiştir: "Hayır, kesinlikle şahsım, ailemin herhangi bir ferdi veya partim tarafından af başvurusunun yapılmasını istemiyorum."[108]

1953'te Mevdûdî'nin serbest bırakılması adına yapılan çalışmalar sonucu hükümet idam kararından vazgeçip ölüm cezasını 14yıl hapis cezasına çevirdi. Yüksek mahkeme tam hukûkî usulsuzlük dolayısıyla 35 aylık[109] tutukluluk döneminden sonra arkadaşları ve Mevdûdî 1955 senesinde serbest bırakıldı.[110] Kasım ayında cemaatin üçüncü kongresi yapıldı.

Hapisten çıktıktan sonra da İslâmî bir anayasanın mücâdelesini vermeye devam etti. Çavdûri Muhammed Ali'nin başbakanlığı döneminde 23 Mart 1956 anayasası Mevdûdî ve Cemaati İslâmi'nin çabalarıyla kabul edildi.[111] Mevdûdî 1956 snesinde Doğu Pakistan (Bengladeş) ve hac ziyareti öncesi birçok Arap ülkesini ziyaret etti. 1957'de Cemaat-i İslâmî'nin 4. Kongresi Machekot'ta tertip edildi. 7 Ekim 1958 yılında

[107] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 97, 98.
[108] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s.111. Mevdûdî, idam cezasının kaldırılması için af dilemesini tavsiye edenlere cevaben: "Kimseden merhamet dilemeyeceğim. Çünkü ölüm hükmü yeryüzünde değil, gökyüzünde verilir" dedi. Bkz. Hümeyrâ Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 68.
[109] Kızının verdiği bilgiye göre 29 Nisan 1955'te sağlık sorunları nedeniyle Mevdûdî hapishanede 25 ay kaldıktan sonra serbest kaldı. Bkz. Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s.79. Giylânî' deki bilgiye göre ise tutukluluk süresi 35 ay.
[110] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s.114.
[111] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s.115.

ülkedeki siyasi güvensizlik konusunda muchi dervaze mitinginde kaygılarını dile getirdi.[112]

Bu gelişmelerin ardından 8 Ekim 1958'de genelkurmay başkanı Eyüp Han tarafından yapılan askeri darbe ile demokrasi ve anayasa askıya alınırken ülkede 44 ay sürecek bir sıkıyönetim ilân edildi. Mevdûdî ise bu arada ilmî çalışmalarına devam etmekteydi.[113] 3 Kasım 1959'da "Tefhîmu'l-Kur'ân" adını verdiği tefsirini tamamlamak ve tarihi değer taşıyan yerleri bizzat yerinde incelemek üzere Kur'ân'da adı geçen topraklara yolculuk etti. Arap ülkelerini ziyareti sonrası 1960 senesinde tasnif ve telif çalışmaları ivme kazanarak devam etti.[114]

1961'de Eyüp Han'ın iktidarı döneminde hadis ile ilgili spekülâsyonlar ortaya atılıp hadisin kaynak değerine ağır darbe vurulmaya çalışıldı. Buna karşılık Mevdûdî Tercümânu'l-Kur'ân vasıyasıyla hadis münkirlerine şiddetli tenkitler yöneltti. Öte yandan Afrika ülkelerine yapacağı seyhatten de alıkonuldu.[115]

Mayıs 1962'de Mekke'de tertip edilen İslâm dünyası konferansına iştirak etti. Ayrıca Râbıtâ-i Âlemi İslâmi oluşturulmasına katkıda bulunup yönetim kurulunda yer aldı.[116] Ekim 1963'te sıkıyönetimin kalkmasından sonra Seyyid Mevdûdî ve cemaati Lahor'da bir toplantı düzenledi. Eyüp Han'ın valisi Emir Muhammed Han'ın silâhlı ve sarhoş adamları Mevdûdî'nin konuşması esnasında harekete geçerek terör estirdi. Mevdûdî'ye suikast girişimi sonucu kurşun yarası alan cemaat mensubu Allahbakş şehit oldu.[117] Olay sırası ve sonrası cemaat ve Mevdûdî'nin metin duruşu sonucu istediğini elde edemeyen Eyüp Han ve arkadaşları çareyi 6 Ocak 1964'te Cemaati İslâmî'yi kapatmakta buldu. Seyyid Mevdûdî ve 65 üst düzey yönetici tutuklanarak hapse atıldı. Bu hapis Mevdûdî'nin üçüncü kez hapse girşiydi.[118]

Eyüp Han, partisi "Müslüman Birliği"nin (kongre) dışında bir partiye tahammül edemiyordu. Cemaat-i İslâmî'nin bütün engellemelere rağmen yıllık genel kurul

[112] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 170.
[113] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 116.
[114] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 171.
[115] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 118; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 171.
[116] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 171.
[117] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s.122; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 171.
[118] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 124; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 171.

toplantısını yapması Eyüp Han ve yalakalarını kızdırdı.[119] Mevdûdî ve arkadaşlarının hapse atılmasıyla noktalanan sürecin ardından 9 ay sonra Mevdûdî ve arkadaşları 25 Eylül 1964'te yüksek mahkemenin kararıyla serbest bırakıldı. Birkaç ay sonra devlet başkanlığı seçimleri yapılacaktı. Cemaat-i İslâmi üzerindeki yasağın kalkmasıyla beraber Mevdûdî tekrar faaliyete koyuldu ve Eyüp Han rejimini deşifre eden mitinglerde konuşmalar yaptı.[120]

Seyyid Mevdûdî, kitapları ve kurduğu cemaat aracılığıyla İslâm davasına önemli hizmetlerde bulunmuştur. Pakistan'da fitne zamanlarında cemaat kalkan görevi yapmış ve çeşitli sosyal yardımları ile bugün de dâhil halka hizmet etmeye devam etmiştir. Meselâ çeşitli şehirlerde hastane ve dispanserleri vardır. Ayrıca yoksul ve kırsal bölgelerdeki hastalara ilaç ve tıbbî yardım sağlayan gezgin sağlık ekipleri vardır. 1965 Eylül ayında Cemaat-i İslâmî mensuplarının ülke savunması için oluşturduğu fon ile önemli yardımlar toplayarak ülkeye hizmet ettikleri bilinmektedir.[121] Keşmir cihat fonuna, Doğu Pakistan'daki sel, afet ve kasırgalardan zarar görenlere,dünyanın dört bir yanındaki ihtiyaç sahibi mü'minlere mâlî ve insânî yardım ulaştırma gayreti içerisinde olmuştur. Filistin cihadı, eritreli Müslümanlar için milyonlarca nakit rupi ve yardım malzemesi gönderen Cemaat-i İslâmi, Pencap ve Sind eyaletlerinde meydana gelen sel felaketi için 150 milyon rupilik yiyecek ve yardım malzemesini felâketzedelere kendi başına temin edip dağıtmıştır. Evsizler ve sağlık hizmetine muhtaç olan kişiler için yüzlerce kamp ve sağlık merkezleri kurmayı başaran cemaat, bu faaliyetleri aylarca sürdrebilmiş; siyasi, sosyal kriz ve doğal afetlerde, halkın ihtiyaç duyduğu tüm amanlarda çekinmeden elinden geleni yapmıştır.[122]

Eylül 1965 yılında Medine Üniversitesindeki bir toplantıya katılmaması için pasaportuna el kondu. 6 Eylül'de Hindistan'ın Pakistan'a saldırması sonucu ikinci kez resmî olarak devlet radyosunda konuşma yapması ve halkı cihâda teşvik etmesi çin dâvet edildi. Mevdûdî ve Cemaat-i İslâmi, Eyüp Han'ın kendisine yaptığı zulümleri unutup "Keşmir Cihâdı"na ve savaşa destek verdi.[123] Radyoda kâfirlere karşı cihâda

[119] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 124.
[120] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 171, Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 126.
[121] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 197.
[122] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 198.
[123] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 128; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 172.

teşvik eden konuşmalar yaptı, Azad Keşmir'i gezdi, cemaat tarafından Keşmir'de yardım çalışmaları başlatıldı. Muzafferabad radyosunda konuşma yaptı. Hint askerlerinin sınırda yıktığı camiler Cemaat-i İslâmi tarafından yeniden yaptırıldı.[124] Savaş sonrası Eyüp Han korkak bir politika izleyerek Rusya'nın Taşkent şehrinde Hindistan'la barış antlaşması imzaladı. Aynı zamanda bu, Eyüp Han yönetimine karşı kin ve nefretin tavan yapmasına neden olan bir gelişmeydi. 1966 yılında Tüm muhâlif partiler taşkentteki anlaşma aleyhine bir karar aldı. Nisan ayında Mevdûdî'nin Keşmir üzerine yazdığı kitap dağıtıldı.[125]

1967 yılında diğer partilerle Pakistan demokrasi hareketini oluşturan Mevdûdî, Mayıs ayında "Ru'yet-i Hilâl" ile ilgili görüşlerinden dolayı tutuklandı. İki ay Bannu hapishanesinde alıkonan Mevdûdî daha sonra serbest bırakıldı.[126] 1968 yılında tedavi için Londra'ya giden Mevdûdî[127], bir sene sonra (1969'da) Eyüp Han'ın düzenlediği yuvarlak masa toplantısına Cemaat-i İslâmi'yi temsilen iştirak etti.[128] Farklı istek ve amaçlarla bir araya gelen parti temsilcilerinin bu durumunun Eyüp Han'ın işine yarayacağını anlatmaya çalışan Mevdûdî, onlardan millî bir hukümet kurulması görüşünde ittifak edilmesini ve bunun için girişimde bulunmaları gerektiğine vurgu yaptı.

Eyüp Han kendi iktidarının sonunun geldiğini anlayınca bir taraftan muhalefet ittifakını içten içe bölmeye çalışırken diğer yandan ise kara kuvvetleri genel komutanı General Yahya Han'a sıkıyönetim ilan edip yönetime el koyması için açık sinyaller veriyordu.[129] Yahya Han da durumdan istifade ederek yönetime el koydu. Ülke yeni bir siyasi kaos ve sosyal krizlerle uğraşmaya başladı.

1970 yılına gelindiğinde seçim programı açıklandı. Mevdûdî de seçim çalışmalarına başladı.[130] 31 Mayıs'ta İslâm'ın yüceliği günü kutlanırken; Cemaat-i İslâmî'nin kuruluş günü olan 26 Ağustos'a Mevdûdî'nin tarihi konuşmaları damga

[124] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 129.
[125] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 130; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 172
[126] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 130; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 172.
[127] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 172.
[128] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 131; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 172.
[129] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 132.
[130] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 134; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 172.

vurdu.[131] Mevdûdî, bu seçimlerin ülkenin kaderi açısından ne kadar önemli olduğunu anlatmaya çalıştı. Seçmenlere bölgesel ve eyâlet partileri seçmeleri hâlinde ülkenin parçalanacağını söyledi.[132] 7 Aralık 1970'te açıklanan seçim sonuçlarına göre Doğu Pakistan'da "Avami Birliği" hile ve çeşitli entrikalarla oyların önemli bölümünü alarak kazanan parti oldu.[133] Ancak seçimden sonra Pakistan'ın iki büyük partisi (Avami Birliği ve Halk Partisi) bir anayasa hazırlama konusunda anlaşamayınca ayaklanmalar meydana geldi. Sonrasında Rusya ve Hindistan Doğu Pakistan'ın içişlerine müdahale etti. Ülke ikiye bölündü.[134]

Bu gelişmeler yaşanırken Doğu Pakistan'da Bengalliler ayaklandı. Bunun üzerine Hindistan Pakistan'a saldırdı. Bu sırada Mevdûdî ve Cemaat-i İslâmi ülkenin toprak bütünlüğünü korumak için Hint kuvvetleri, sosyalistler ve Hindular ile mücadele etmeye çalıştı. Ancak Mevdûdî'nin de çabaları fayda sağlamayınca Hint birlikleri Doğu Pakistan'ı işgâl etti. Yahya Han, bu komploda başrol alırken Doğu Pakistandaki Pakistan birliklerine teslim olma emri verince 100 binden fazla asker ve sivil görevli teslim oldu ve Doğu Pakistan zorla Pakistan'dan koparıldı. Koparılan bu bölge "Bangladeş" adını aldı. 16 Aralık 1971 yılında meydana gelen bu olay Pakistan tarihi için kara bir leke oldu.[135]

Bu gelişmelerin ardından geriye kalan Pakistan'da ordu, iktidarı Zülfikâr Ali Butto'ya devretti. Butto, Batı Pakistan'da çoğunluk elde eden partinin lideri konumundaydı. Mevdûdî sıkıyönetimin kaldırılması için yoğun bir uğraş verdi. Butto, sıkıyönetimi dört ay sürdürdükten sonra kaldırdı.[136]

Mevdûdî'nin sayılabilecek önemli faaliyetlerinden biri de"Medine-i Münevvere"nin İslâm Üniversitesinin kurucularından olmasıdır. Aynı zamanda yine Râbıtâ-yı Âlemü'l-İslâmî'nin yönetim kurulunun dâimi üyelerinden biri olup her yıl

[131] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 172.
[132] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 136.
[133] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 137.
[134] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 137, 138.
[135] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 138.
[136] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 138.

toplantılarına katılmıştır. Mal ve mülkte gözü olmadığı için milyonlarca değerdeki kitaplarını ve telif haklarını İslâmi çalışmalara adamıştır.[137]

1. 1. 5. Ömrünün Son Yılları ve Vefatı

Mevlâna Mevdûdî, ömrünü İslâm'a ve ülkeye hizmete adadı. İslâm düşmanları ile savaşmak için her türlü zorluğa göğüs gerdi. İslâmî bir düzen kurulması için her şeyini ortaya koydu. Nihâyetinde Kasım 1972'de müzmin hastalığı nedeniyle tam 31 yıl 2 ay ve 8 gün görev yaptığı Cemaat-i İslâmî'nin liderliğinden (Emâretinden-Genel başkanlık) istifa etti. Artık bundan sonraki hayatında ilmî çalışmalara daha fazla ağırlık verdi.[138]

İkindi namazı sonrası açık görüş toplantıları yaşlılık döneminde, Mevdûdî'nin faaliyetleri arasında önemli yer tutar. Burada Mevdûdî kendisini görmek, konuşmak ve soru sorup tartışmak isteyenlere kapılarını açmış ve onlara tatmin edici cevaplar vermeye çalışmıştır.[139]

Seyyid Mevdûdî'nin yaşlılık dönemindeki önemli faaliyetlerinden biri de zamanın önde gelen hukukçusu avukat ve yargıç K. Brohi'ye cevap vermesidir. K. Brohi, çağdaş anayasanın temellerinin Kur'ân'da varolduğunu ispatlayabilene beş bin rupilik ödül vaâd etmekteydi. Bu meydan okumaya karşılık Mevdûdî, İslâmî anayasanın temelleri üzerine bir konuşma yaparak Kur'ân'dan örneklerle konuya açıklık getirdi. Bunun üzerine Brohi, Mevdûdî'nn bilgisini kabul etmek zorunda kaldı.[140]

1978 yılında "Siret-i Server-i âlem" adındaki Peygamberimizin hayatı ile ilgili kaleme aldığı eser iki cilt olarak yayımlanırken 1979'da Kral Faysal ödülünün ilki kendisine takdim edildi. [141] Ardı ardına gelen tutuklamaların Mevdûdî'yi zayıf düşürdüğünü belirten [142] Hümeyra Mevdûdî, babasının hastalığının şiddetlendiği günlerden birinde şöyle dediğini nakletmektedir: "Kendime çok zulmetmişim. Şu kemiklerime hiç acımadım. Gözlerimi hakları olan uykudan mahrum ettim. Onlar

[137] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 201.
[138] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 139; Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 173.
[139] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 151.
[140] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı,* s. 157.
[141] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 173.
[142] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 152.

uyumak istiyordu ben yazmak istiyordum. Toplumsal sorunlar ve sorumluluklar bütün günümü alıyordu. Gecelerden başka yazacak zamanım yoktu. Nice geceler yatsı namazından sonra yazmaya başlardım da zamanı ancak sabah ezanı okununca fark ederdim. Ama böyle yapmasaydım Tefhîmu'l-Kur'ân'ı tamamlayamazdım. İşte şimdi bu gözler benden intikam almaya başladılar. Uyumak ve dinlenmek istiyorum ama göz kapaklarım kapanmıyor. Onları uyanık sabahlamaya alıştırdım. Kemiklerim de benden intikam alıyor. Eskiden dinlenmeleri için onlara hiç fırsat vermedim. Şimdi de onlar biraz olsun dinlenebilmeme müsaade etmiyorlar."[143]

Kullandığı sakinleştirici ilaçlar sebebiyle sağlığı günden güne bozulan [144] Mevdûdî'nin 1979 yılının Nisan ayında müzmin böbrek hastalığı arttı. Daha önceden kalp rahatsızlığı da olan Mevdûdî, tedavi için Amerika'ya gitti (26 Mayıs 1979) ve ikinci oğlunun doktorluk yaptığı Buffalo'da müşâhede altına alındı. [145] Sayısız kontrollerin ardından bir ay gibi bir süre içinde sıhhati düzelmeye başladı.[146] Daha sonra Buffalo'da entelektüel anlamda zamanı iyi değerlendiren Mevdûdî, "Siret-i Nebevi" eseri ile ilgili Batılı eserleri gözden geçirmiş ve Müslüman liderlerle, onların takipçileriyle ve hayırsever insanlarla görüşmüştür. [147] 8 Eylül 1979'da kalp damarlarında tıkanıklık olduğu için rahatsızlandı. Durumu ciddi olan Mevdûdî'nin 21 Eylül'de iki böbreği ve karaciğeri iflas etti. [148] Birbiri ardına birkaç ameliyat gerçekleştikten sonra (Akşam altıya çeyrek kala) 22 Eylül 1979 tarihinde yetmiş altı yaşında hakkın rahmetine kavuşmuştur. [149] Daha sonra Mevdûdî'nin cenazesi New York'a götürüldü. Televizyon ve radyoların yaptığı yayınlarla ölüm haberi Amerika'da duyuldu. Havaalanında yer dar olduğu için insanlar Mevdûdî için altı kez cenaze namazı kıldı. Daha sonra Londra'ya inen cenaze uçağını Müslüman kalabalıklar karşıladı. Orada da defalarca cenâze namazı kılındı.[150] Daha sonra cenâze Lahor'a geldi. Lahor'da

[143] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, Mâna Yayınları, İstanbul 2014, s. 153, 154.
[144] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 154.
[145] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 101
[146] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 154.
[147] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 101.
[148] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 155.
[149] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 101.
[150] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 156, 157.

devlet başkanı Ziyâu'l-Hak başta olmak üzere yüzbinlerin katıldığı cenaze namazından sonra toprağa verilmiştir. Cenazesini Allâme Yusuf el-Kardâvî kıldırdı.[151]

1. 2. İlmî Kişiliği

1. 2. 1. Mevdûdî'nin Üzerinde Etkisi Olan Şahıslar

Mevdûdî'nin etkilendiği ilk ve en önemli mecrâ ailesidir. Bu konuda kızı Humeyra, "Mevdûdî, iki kadının eseridir, annesi ve eşi." demektedir.[152] Hapse girdiği yıllarda dokuz çocuk için hem anne hem de baba olmuş, terbiye ve eğitimlerini bir an bile ihmal etmemişti.[153] Özellikle babası Mevdûdî'nin yetişmesi ve düşünce yapısının şekillenmesi üzerinde maksimum etki yapmıştır. Babasından öğrendiği şiir, masal ve hikâyelerden oldukça etkilenmiştir. Mevdûdî'nin "Bu ilginç hikâyeler zihnimi derin bir dînî hissiyatla doldurdu"[154] demesi bunun açık bir göstergesidir. İdealizm, takvâ ve tevâzu konularında da babasından etkilenmiş olduğu nakledilmektedir. Babasının din anlayışından etkilenen ve karakterini bu çerçevede şekillendiren Mevdûdî, daha dünyaya gözlerini açtığı anda kendisini dini bir ortamda bulduğunu söylemektedir.[155]

Ahmet Hasan'ın Mevdûdî üzerindeki en önemli etkisi oğlunun eğitiminde ön plâna çıkmıştır. Oğlunun ilahiyatçı ve din âlimi olmasını isteyen Ahmet Hasan ilk tahsili evde alması için eve özel hocalar getirmişti. Oğullarının eğitiminde ahlâk ve şahsiyete özel bir önem atfeden Mevdûdî çocuklarına Âzad (1888-1958)'ın çıkardığı İslâmi ihyâ hareketlerine giriş niteliği arzeden el- Hilâl mecmuasındaki makalelerden de okurdu. Ahmet Hasan tüm çocuklarına yaptığı gibi Mevdûdî'ye de şehre ait sadâkat duyguları yerleştirmeye çalıştı. Mevdûdî'nin konuşma ve aksanına özel bir önem verildi. [156] Ayrıca babasının çevresindeki ciddi, soylu ve âlim kimselerle oturup kalkması, sohbetlerine iştirak etmesi Mevdûdî'nin gelecek plânlamalarına yön verdi.

Hint alt kıtasında İslâm âlimlerinin farklı çizgilerde olması hasebiyle pek çok mezhep, tarikat, ekol, medrese ve akım bölgede doğmuştur. Şah Veliyyullah Dihlevî'ye

[151] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 202.
[152] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 17.
[153] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 58.
[154] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 25.
[155] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 27.
[156] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 28.

kadar âlimler birbirlerine yakın çizgilerde durmuş, İngilizlerin etkisinin bölgede hissedilmesiyle birlikte aradaki farklar artmış, yeni anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bununla beraber İmâm-ı Rabbânî, Şah Veliyullah Dihlevî, Şah Abdülaziz Dihlevî, Muhammed Kâsım Nânevtevî, Şeyhü'l-Hind Mahmud Hasan Diyobendî, Hamiduddin Ferâhi, Şiblî Nûmâni, Seyyid Süleyman Nedvî gibi âlimler ise öz itibariyle aralarında belli bir fark olmayan görünüm vermekteydi. Seyyid Mevdûdî de bu ana çizgide yürüyen âlimlerden biridir. Bu görüşteki âlimlerin en temel özelliği, Kur'ân'ın Arabistan yarımadasındaki Hz. Peygamber'e indirildiği ve hem tek tek fertlerin hem de bütün olarak toplumun ihtiyaçlarını merkeze aldığı gerçeğini dikkate almaları ve bunlara çözüm önerisi getirirken nasları ve çağın gereklerini birlikte değerlendirmeleridir.[157]

Kendi döneminin ünlü âlimlerinden ders alan Mevdûdî'nin, özellikle Mevlâna Abdüsselam'dan çok etkilendiği söylenir.[158] Bir ara Bhopaldeki Mevdûdî'yi yazarlık mesleğine atılmaya teşvik eden Mevlâna Niyaz Fatihpuri ile tanıştı. Mevdûdî için bu teşvik önemli bir dönüm noktası oldu. Zaten kendisinde varolan yazma potansiyeli Mevlâna Niyaz'ın teşviki ile küçük yaşta gazeteciliğe başlamasında etkili oldu.[159]

Mevdudi'nin dini tartışma tarzında Diyobendi âlimi Mevlâna Muhammed Kasım Nânevtebi ve Ehl-i Hadis âlimi Mevlâna Senâüllah Amritsari'den etkilenmiştir. Edebi uslûbunun ise Âzad'ın gazetesi el-hilâl ile Şibli Numânî'nin yazılarının izlerini taşıdığı belirtilmiştir.[160]

Gâlip, Mü'min ve Muhammed İkbâl de şiirleriyle fazlasıyla Mevdûdî'yi etkilemiştir. Modernlik ve Batı üzerine esaslı bir okuma faaliyetine giriştiği sıralarda modern ilmî metodun câzip noktalarını keşfetme imkânı bulmuştur. Daha sonra kaleme aldığı eserlerde bu okuma faaliyetinin uzantısı olarak Eflâtun, Aristo, Augustin, Liebniz, Kant, Simon, Comtea, Geothe, Hegel, Nietzsche, Darwin, Fichte, Marx, Lenin ve Bernard Shaw'a kadar şaşırtıcı birçok Batılı düşünüre atıfta bulunduğu görülür.[161]

---

[157] Birışık, "Seyyid Ebu'l- A'lâ Mevdûdî", *Çağdaş İslâm Düşünürleri*, (Ed. Cağfer Karadaş), Ensar Yayınları, İstanbul 2007, s. 114.
[158] Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 26.
[159] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s.32; Kışlakçı, *Mevdûdî,* s. 37,38.
[160] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 284.
[161] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 33.

Mevdûdî, en meşhur hocalarından bahsederken Şeyh Abdusselâm Niyazi (ö. 1954) adlı bir zâtı zikreder. Ayrıca onun felsefe, aklî ilimler, matematik ve mantıktaki vukûfiyetine, dilinin çok hoş ve açık, uslûbunun da oldukça çekici olduğuna dikkat çeker. Mevdûdî bu şahıstan Arapça ders almıştır. Her gün düzenli olarak Şeyh Abdüsselam'dan ders almak üzere evine gitmiştir.[162] Mevdûdî, Şeyh Abdüsselam ile ilgili olarak : "İşte bu aileyi eğiten, yetiştiren bu eşsiz şahsiyettir. Şu an gördüğümüz bütün nitelikleri bana O kazandırmıştır" dedi ve İkbâl'in şu şiirini okudu:

"Müslümanın her ânı nurdur ve de işâret.

Çünkü o Allah'ın âyetlerinden bir âyet

İnsanlar mümini zanneder Kur'ân okur.

Bilmezler ki aslında Kur'ân'ın kendi odur."[163]

Mevdûdî'nin kendisi kabul etmese de Diyobendi ekolünün onun üzerinde etkili olduğu ve görüşlerinden birçoğunu benimsediği düşünülmektedir. Sömürge kültürünün Müslümanların hayatına nüfûz etmesi meselesinde onların endişesini paylaşması bunun göstergelerinden biridir. Ayrıca Diyobend'li düşünürler gibi "Asliyetini koruyan bir kitabın ve idealize edilmiş tarihi bir devrin pratiğini" tâkip etmeye, dînî ahkâmı yüceltme ve yaymaya, Müslümanların hâkim düzenden ayrı olarak inandıkları akîdenin öğretilerine göre yaşayacakları örnek bir düzen tesis etmeye çalışması da bunu teyit etmektedir.[164]

Mevdûdî, siyasî ve dinî alanlarda daha önce yaşamış olan farklı fikir adamlarından etkilenmiştir. Geleneği eleştirisi ve yenilikçi anlayışında Seyyid Ahmed Han'ın, İhyâcılık, İslâmî devlet, Müslümanların özgüven problemi, dirliş çağrısı gibi konularda beraber çalıştığı İkbal, klâsik literatürü değerlendirmede fıkhî bakış açısına sahip olma ve fıkıhtan yararlanma konusundaki ısrarlarında Şiblî Nûmâni'den etkilendiği söylenebilir. Kur'ân ve sünnete dönme çağrsısında ise İbn Teymiyye (728)

[162] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 25, 26.
[163] Hümeyra Mevdûdi, *Babam Mevdûdî*, s. 27, 28.
[164] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü,* s. 41.

ve Muhammed b. Abdülvehhâb'ın (1206) selef anlayışının izdüşümleri görülür.[165] Mevdûdî bu şahıslardan etkilenmiş olmakla birlikte kendine özgü orta bir yol geliştirmiştir. Bazen farklı alanlardandan yürüdüğü görülen gelenekselciler ve modern tarzı eğitim alanlar şeklindeki ayrımı önlemek için, iki farklı kanadı telif eden bir tutum sergilemesi, tutarlı ve dengeli bir yol geliştirmeye çalışmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

1. 2. 2. Düşünce Yapısının Temel Özellikleri

Zamanlar, içinde bulunulan dönemler ve mekânlar, insanların düşünce yapısını etkileyen önemli faktörlerdir. İmam Şâfii'nin Mısır'a gelmeden önce ve geldikten sonraki bazı görüşleri arasındaki farklılık bunu kanıtlamaktadır. Bu anlamda Ebu Hanife, Kûfe yerine Endülüs'te olsaydı, fıkhındaki bazı konuların da farklı olması kaçınılmaz olacaktı.[166] Mevdûdî'yi ve düşünce yapısını anlayabilmek için dönemin tarihsel ve dönemsel koşullarını görmezden gelmek kuşkusuz isabetli bir yaklaşım olmayacaktır. Özellikle 1857 sonrası İngilizleri Bâbürlülerin Hint alt kıtasındaki hâkimiyetine son verip yönetime geçmesi ile İslâm düşmanı unsurlar bölgeye yerleşmiş ve Müslümanları da idâreleri altına almışlardı. Mevdûdî'nin doğumu da işte böyle bir ortamda İngiliz karşıtlığının iyiden iyiye arttığı bir döneme rastlamıştır. Uzun yıllar kıymetini hakkıyla bilemedikleri İslâmî değerlere sahip çıkma azmi oluşmuştu.[167]Mevdûdî'nin fikirlerinin sömürge iktidarının güç kaybettiği ve Hindistan millî şuurunun yükselmeye başladığı bir sırada şekillendiği bildirilmiştir. Bu görüşler siyasî meseleleri dile getirmekle beraber esas itibariyle kültürel bir çerçeve çizmiş, Âyetullah Humeynî ve İran örneğinin tam aksine sosyo-ekonomik meselelerle yakından ilgilenmemiştir. Mevdûdî'nin görüşlerinin kültürel ve toplumsal bir kimlik tayini sürecinde içkin olan problemlere bir cevap olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir.[168]

Onun düşünsel kalkış noktası sosyopolitikti. Zaten İslâmî ihyâ davası, Hindistan'daki Müslümanların önündeki toplumsal, iktisadî ve siyasi bühranlardan

[165] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 65.
[166] Birışık, "Ebu'l- Â'lâ Mevdûdi'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler" *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* c. XX, Sayı: II, 2011, s. 2, 3.
[167] Birışık, "Ebu'l- A'lâ Mevdûdi'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. XX, Sayı: II, 2011, s. 4.
[168] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmi İhyânın Teşekkülü*, s. 105.

kaynaklanan endişeleri kaldırmaya yönelikti.[169] Selefi bir itikad ve fıkhı benimsemiş olan Mevdûdî, diğer İslâmcılar gibi İslâm'ı hayatın her yanını kuşatan bir sistem olarak sunmaya çalışmıştır. Düşünce dünyasının zenginliği yalnızca halkı etkilemekle kalmamış, önemli ilim adamları üzerinde de derin tesirlere sebep olmuştur. Onun 'Kur'ân'a Göre Dört Terim' adlı eserini okuyan Seyyid Kutub'un, görüşlerini yeniden gözden geçirmiş olması da bu durumu kanıtlayan önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.[170] Tıpkı hasan el-Bennâ ve Seyyid kutub'un yaptığı gibi, fertten yola çıkan Mevdûdî, buradan topluma, ardından da devlete uzanan bir İslâmcılık ideolojisini savunmaktaydı. Bu anlamda saf, nefsi tezkiye eden bir tasavvuf anlayışını esas alan Mevdûdî, içtihaddan aldığı kuvvetle, geleneksel medrese sistemine de ciddi tenkitlerde bulunmuştur. Yenilikçi olmayı da ıslah ve tecdid ile açıklayan Mevdûdî, Kur'ân merkezli bir tecdid anlayışını savunarak, tecdidi, tahrif boyutuna getirilmemesi için sınırlandırmak istemiştir.[171]

Mevdûdî'nin düşünce dünyası tahlil edildiğinde, zamanın şartlarına riâyet etiği ve içinde bulunduğu dönemin şartlarını eserlerine yansıttığı görülmektedir. Ön kabul, dikkatsizlik, günün şartlarını bilmeme ya da kolaya kaçma gibi beşeri za'fiyetlerden uzak durmaya çalıştığı ve muhatabın ihtiyaçlarını gözettiği anlaşılmaktadır. Muhtelif meselelere ilişkin görüşleri, tefsirinde incelediği konular ve farklı Kur'ân tercümesi, kendi döneminin şartlarına ne kadar vâkıf olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Kendi döneminde daha çok lafzî tercümeye önem verilmesine rağmen zamanında yaşayan insanların ihtiyaçlarını dikkate alarak mefhum merkezli bir tercüme ortaya koyması bunun açık göstergesidir.[172]

Gençlik döneminde (15-40 yaşları) mutedil dini cemaat ve dini-siyasi grup önderleri ile birlikte olması ve 1928 yılından sonra Haydarabad-Dekken merkezli yürütülen İslâmi ilimlerin ihyâsı ve İslâmî eğitimin güçlendirilmesi çalışmalarında yer alması Mevdûdî'nin zihnî ve ilmî yapısına yönelik ipuçları vermektedir.[173] Mevdûdî'nin

[169] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 134.
[170] Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, Klasik Yay, İstanbul 2016, s. 186, 187.
[171] Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, Klasik Yay, İstanbul 2016, s. 187, 188.
[172] Birışık, "Ebu'l- A'lâ Mevdûdi'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. XX, Sayı: II, 2011, s. 12, 13.
[173] Birışık, "Ebu'l- A'lâ Mevdûdi'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler" *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. XX, Sayı: II, 2011, s. 6.

ilmî ve fikrî yapısında Hindistan devletinin bölünmesiyle kurulan Pakistan devletinin sancılı dönemlerinin de etkisi vardır. Bununla teorik ve pratik arasındaki farkı görüp uygulama fırsatı yakalayan Mevdûdî, Cemaat-i İslâmî ile siyasi faaliyetler içinde olmuş ve seçimlere katılmıştır. Acı tecrübelerle sonuçlanan bu yıllar Mevdûdî'ye pratik hayatın teoriden farklı olduğunu kazandırıken diğer yandan da düşüncelerinin olgunlaşmasına ciddi anlamda katkı sağladığı söylenmiştir. Pakistan yıllarında yaşadığı sıkıntılı günler kendi kaleminden bazı eserlerinin satır aralarına kimi zaman doğrudan bazen de dolaylı olarak yansımıştır.[174] Meselâ 1933 yılını tavırlarını değiştiren yıl olarak belirten Mevdûdî, yıllar sonra şunları yazmıştır: "Kırk dokuz yıllık ömrümü iki döneme ayırabilirim. İlk otuz yılımı okuyarak, düşünerek, müşâhede ve tecrübe ederek, bir de hayatıma bir gâye seçerek geçirdim. Fikirlerim entelektüel faâliyetle geçen bu yıllardaki tefekkürümün ürünüdür. Ve sonra hakikat yolunda mücadele etmeyi, hakkı tebliğ etmeyi ve mefküremi gerçeğe dönüştürmeyi kendime gâye edindim".[175]

Bir kişiyi ve onun düşünce yapısını gösteren en önemli unsurlardan biri de eserleridir. Mevdûdî, 44 yaşına gelinceye dek dinî, ilmî, siyasi, içtima, ferdi ve daha pek çok konu ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar yapmış, görüşlerini kitap, makale ve konferans yolları ile paylaşmıştır. Bu kadar farklı konularda eserler vermesi ve konulara bakarken kendini dar bir çerçeveye hapsetmemesi, Mevdûdî'nin fikir dünyasını ve ufkunun genişliğini ortaya koyması açısından dikkate şâyan durmaktadır.[176]

Mevdûdî'nin fikrî arka plânı konusunda tesis ettiği cemaatin de incelenmesi gerekmektedir. Zira "Ilımlı İhyacı" özellik gösteren bu teşkilâtın asıl ilgi alanı ise siyasi, sosyal ve ilmi ihyacılık şeklinde tavsif edilebilir. Cemaat gibi kurucusu Mevdûdî de bu vasıflar çerçevesinde değerlendirilebilir. Teşkilâtçı bir anlayışla hareket eden Mevdûdî, ihyâcı yapıya sahip olduğunu ülke içi ve ülke dışı pek çok seyahatinde göstermiştir. Onun Hint alt kıtasında ortaya koyduğu faaliyetlerinde İslâm siyasi ihyâ hareketi anlayışının izleri bulunur. Mevlâna Mevdûdî yenilikçi özelliğe sahip bir kişidir. İslâmi düşüncenin yeniden şekillendirilmesi, fert, toplum ve idari teşkilatların ıslah edilerek ilâhi düzeni kurma düşüncesinin cemaatin programı içinde olması, Mevdûdî'nin

[174] Birışık, "Ebu'l- A'lâ Mevdûdi'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler", s. 7.
[175] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânin Teşekkülü,* s. 67.
[176] Birışık, "Ebu'l- A'lâ Mevdûdi'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler" s. 9.

yenilikçi karakterini göstermektedir. Düşünce yapısının siyasi kodlarını da Cemaât-i İslâmî'nin siyasi parti oluşu, Ehl-i Hadis ile tartışmaları, Münkirîn-i Hadis ve Kadıyânîlik konusunda girdiği tartışmalar ortaya koymaktadır. [177] Geçmişi değerlendirmesi, geleneğe yaklaşımı, geleceğe bakışı ve ortaya koyduğu görüşler itibarıyla Mevdûdî, "Gelenekçi-İlerlemeci" (İslâmcı) olarak tavsif edilmektedir.[178]

Mevdûdî, diğer çağdaş İslâmî ihyâcılar gibi tarihi, İslâm tarihi olarak değil, küfür veya câhiliye tarihi olarak görüyordu. Ona göre İslâm tarihi ilk dönem hâricinde hiçbir değer ifade etmemekteydi. İslâm tarihi ona göre râşid halîfelerle sona ermiş bulunmakta, daha sonra kurulan toplumsal ve siyasi kurumlar İslâm ideâlini yansıtmamaktadır. Bu sebeple İslâm'ı ihyâ etmek için râşit halifelerden sonra gelen her şeyi reddetmek ve bu dönemi yeniden inşâ etmek gerekiyordu.[179] Onun düşüncesinde sadece Kur'ân, Sünnet ve fıkha dayanması bakımından ihyâ ve tecdit, merkezi unsurlardı. Dini kaynaklar onun düşüncesinde İslâm'daki iman kavramının manasını yeniden formüle etmek için öncelikli başvurulacak vâsıtalar olarak ve yeni bakış açısına meşrûiyet sağlamaları bakımından çift yönlü bir fonksiyon icrâ etmektedir. Bu nedenle Mevdûdî, açıklamasına dâima İslâm akîdesinin kaynaklarının sahihliğini teyit ederek girmekteydi. O, kendini dini kaynaklarla müminler arasındaki ilişkiyi düzeltme yetkisini elinde bulunduran otorite olarak görmekteydi. O, Kur'ânî hükümlerin mâna ve hikmetlerini tespit etmek ve onları yeni toplumsal meşrûlaştırma biçimleri olarak değerlendirmek için fıkhî tefsirden yararlanmıştır.[180]

Mevdûdî önemli fikir insanlarından istifâde ederek kendisine göre bir orta yol geliştirmiştir. İnsanın yeryüzünün halifesi olduğuna dâir söylem, fikirlerine ve eylemlerine yansımıştır. "İnsan" konusuna böylesine vurgu yapmasının sebebi ise

[177] İbrahim Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 64.
[178] Cağfer Karadaş, "1950 Sonrası Türkiye Muhafazakârlığı ve Mevdûdî", *Mevdûdî:* Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum, s. 244.
[179] Nasr, *Mevdûdi ve İslâmi İhyânın Teşekkülü*, s. 128.
[180] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 130.

Müslümanların ve cemaat mensuplarının özgüvenlerini yeniden ihyâ etme amacını taşımaktaydı.[181]

Mevdûdî, İslâm'ı anlamada sadece Kur'ân ile yetinmenin çok doğru olmadığını anlatmak için hadis inkârcıları ile tartışmalara girmiş muhafazakâr niteliğe sahip bir âlim izlenimi vermektedir. Kimi zaman dönemindeki farklı oluşumları uzlaştıran tutumlar sergilemiştir. Ne var ki geleneksel anlayışı eleştirmesi, Ehl-i hadis mensupları tarafından eleştirilmesine sebep olmuştur. Öte yandan özel hocalardan ders alarak eğitim görmesinin, bir taraftan kendine özgü faâliyet alanı oluşturmasını sağladığı, diğer yandan da İslâmi ilimlerde gelenek dışı yorumlarının temelini oluşturduğu belirtilmiştir.[182]

Mevdûdî, din ve şeriat kavramlarının farklarını öne çıkararak dinamik bir İslâm yorumu getirmeye çalışmıştır. Din, ilk insan ve ilk peygamberden itibaren değişmeyen esaslar üzerine kuruluyken; şeriat ise her dinin farklılık kabul eden uygulamalarını içerir. Ona göre İslâm'da tevhid ve risalet gibi değişiklik ve düzeltmeye kapalı asıllar ile ilgili konular vardır. "İmamlar kureyşten olur" sözü Peygamber (s.a.v.) tarafından ilk döneme ilişkin bir tedbir bağlamında söylenmiş olmasına rağmen Hz. Peygamber'in vefatından sonra bu ayrıma dikkat edilmedi ve evrensel ölçü olan takvâ prensibi terk edildi.[183]

Mevdûdî, geleneksel anlayış ile pek çok ortak yönü olmasına rağmen anlama (Tefakkuh) merkezli dinamik bir usûl önerisi getirmekte, bunu yaparken de klâsik hadis usûlüne ciddî eleştiriler yöneltmektedir.[184] Dini-siyasi düşünce bağlamında önermiş olduğu ihyâcı yorumunu, hadis usûlü ve tetkik yöntemine de yansıtmaya çalıştığı belirtilmiştir.[185] Hanefi fakihlerin metodlarına muhtaç kalmasını ise, Dirâyetü'l- hadis ve metin tenkidi konusunda muhaddislerin yönteminin eksik olmasına bağlar. Bu

[181] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî:Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 66.
[182] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 67.
[183] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 68, 69.
[184] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 74.
[185] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 79.

sebeple Mevdûdî'nin hadisleri müctehid merkezli olarak anlamayı önerdiği, düşüncesini Ebu Hanife'nin yöntemine dayandırmaya çalıştığı savunulmuştur.[186] Veli Rıza Nasr'ın da dile getirdiği üzere, onun oluşturduğu formülasyon, geleneksel İslâm'dan doğmamıştır. Çünkü Mevdûdî, modern fikirleri, mekanizmaları, prosedürleri ve tâbirleri kendi içinde tutarlı melez karakterli bir ideolojik persperktif oluşturacak şekilde İslâmî kalıplara dökmüştür. Onun görüşü büsbütün modern olmamakla beraber, modern bir görünüm arzetmekteydi. Zaten amacı da İslâmî düşünce ve hayatın geleneksel anlayışını modernleştirmekti. Onun düşüncesi, Batı ile hesaplaşmanın ürünüydü. Hem siyasi görüşü hem de ideolojisi modernist eğilimler barındıran Mevdûdî'nin, kapitalizm ile birlikte sosyalizme de düşman olduğu söylenmiş, bunun yanında kapitalizmden çok, sosyalizme karşı ihtiyatlı yaklaştığı belirtilmiştir.[187]

Sonuç olarak Mevdûdî siyasi-ictimâî bir ihyâ hareketi önderi olarak tanımlanmaktadır. Hadisçiliği ile öne çıkmış bir âlim ve cemiyet önderi değildir. Aslında Mevdûdî'nin entelektüel kişliğini tek bir kelime ile anlatmak zordur. Onu tanımlarken reformist, düşünür, entelektüel, ideolog, lider gibi kelimeler kullanılması bunu göstermektedir. Bu tanımların ortaya çıkmasında kuşkusuz en önemli faktör dinî-siyasî nitelikli bir hareketin lideri olması gelmektedir.[188] Kızı Hümeyra, babasını tek bir cümle ile tanıtmasını isteyen Arap dili ve edebiyatı fakültesi dekanına : "O, başka bir dünyada yaşardı" diyerek babasının düşünce dünyasına dikkat çekmiştir.[189]

1. 2. 3. Mezhep ve Tasavvuf Anlayışı

Mevdûdî'ye göre fıkıh alanındaki mezhepler (Hanefi, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî), Hz. Peygamber'in vefatından sonra iki asırlık zaman diliminde son şeklini almıştır. Esasında dört mezhep arasında oluşan farklar gerçeğin çok yönlü oluşunun sonucudur. Bu mezheplere doğruluk veren şey kurucularının takvâsı ve kullandıkları metodların

[186] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 81, 82.
[187] Nasr, *Cemaat-i İslâmî*, (Çev. Hasan Aktaş), Ekin Yay., İstanbul 2014, s. 24, 25.
[188] M. Kâmil Yaşaroğlu, "Mevdûdî ve İslâm Hukuku", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 89, 90.
[189] Hümeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, s. 94.

doğruluğudur. Dört mezhep de doğru olmakla beraber kişi, hayatında sadece bunlardan birini taklit edebilir.[190]

Mevdûdî, siz hangi imama tabisiniz? Şeklindeki bir soruya "Ben aslından sadece "Muhammed Resulullah" adıyla meşhur olan bir imama tabiyim. Ancak fıkhî meselelerde takip ettiğim yol şudur: araştırma fırsatı bulamadığım meselede İmam Ebu Hanife'ye tâbi olurum. Çünkü ben onun mezhebinin pek çok meselesini kendi aslî imamının öğretilerine daha uygun görmekteyim. Araştırma fırsatı bulduğum meselede ise dört imamın mezhebine bakarım. Hangi imamın araştırması Kur'ân ve Hadis'in maksadına daha yakın ise, o imama tabi olurum." şeklinde cevap vermektedir.[191] Kendisini ne Hanefi, ne de Şâfiî mezhebi bağımlısı olarak tanımlayan Mevdûdî, bir kişinin doğruyu sadece kendi mezhebine hasretmediği sürece herhangi bir mezhebe göre amel etmekte serbest olduğunu da belirtmektedir.[192] Fıkhî meselelerde Hanefîlerin fetvâlarına karşı hiçbir zaman fetvâ vermediğini, görüş ayrılığına düşmediğini söylen Mevdûdî, fetvâlarda değişiklik yapmanın Hanefiliğe ters düşmek anlamına gelmediğini vurgulamıştır. Fıkhî meselelerde kişisel yaklaşım yapılamayacağını belirten Mevdûdî, bir meselede, Hanefîlerin görüşüyle tatmin olmayınca diğer dört mezhebin görüşlerine ve delillerine bakmakta, içlerinden birinin fetvâsını esas almaktadır. Ehl-i sünnetin dışındaki bir mezhebin fetvâsını ise nâdir olarak kabul etmektedir.[193]

Mevdûdî'ye göre herhangi bir fıkhî mezhebe bağımlılıkta, her topluluk sadece kendi mezhebini şeriatın aslı olarak görecek derecede âtıl bir duruma gelmiştir. Bu yüzden insanların karşısına kendi mezhebinden farklı bir uygulama gelince sanki dinde tahrif olmuşçasına öfkelenmektedirler.[194] Her grubun kendi mezhebini din mesabesinde görüp diğer grupları küfür ya da sapıklıkla itham etmesini doğru bulmayan[195] Mevdûdî, mezhep taassubunu ele almakta, mezhep ile ilgili hükümleri Allah'ın âyetleri yerine koymayı, bunları değişmez kabul ederek, kalbinde onların yeniden incelenip

[190] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, (Trc., Serdar Güzey), İnkılab Yayınları, İstanbul 2013, s.152.
[191] Durmuş Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s.174.
[192] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, (Çev. Mahmut Osmanoğlu, A. Hamdi Chohan), Nehir Yayınları, İstanbul 1992, s.11.
[193] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s.392, 393.
[194] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 150.
[195] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 21.

düzeltilmesi ya da değiştirilmesini suça ve günaha dönüştürmeyi şiddetle tenkid etmektedir. Ref'i yedeyn[196] yapmak ya da yapmamak, amin'i sesli ya da sessiz söylemek, bir fırkanın şiârı durumuna gelmişse ve bu gibi ameller belli bir grubun alâmeti hâline gelmişse bunları yapmak ile yapmamak aynı ölçüde bidât olacaktır.[197]

Mevdûdî, Ömer b. Abdülaziz'in vefatından sonra câhiliye anlayışının yeniden canlandığını, Emevî ve Abbasiler zamanında yetişen büyük müçtehidlerin ortaya değerli eserler koyduklarını belirtmiştir. Bu çalışmaların büyük müçtehidlerle hicrî ikinci asrın başlarından dördüncü asra kadar devam ettiğini söyleyerek bu dönemde birçok âlim yetişse de sebep oldukları fıkıh ekollerinin sistemliliğinden dolayı dört müçtehidin ilk sıralarda yer aldığını bildirmiştir. Ona göre bu müçtehidlerin çalışmaları değerli sonuçlara vesile olmuştur.[198] Ebu Hanife, İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel eziyet ve işkenceye maruz bırakılmış, fakat buna rağmen siyasi yapıya boyun eğmemeleri sayesinde ilim, siyasi yapının etkisinden uzakta oluşup uzun bir süre daha devam edebilmiştir.[199]

Mevdûdî'ye göre eski müçtehidler ve kurmuş oldukları ekoller insanların problemlerine çözüm getirmiş, fakat daha sonra insanlar bu âlimleri körü körüne taklit etme yanlışlığına düşmüştür. Sistemli fıkıh ekollerinin oluşmasına vesile olan imamların çalışmalarının çok verimli olmasından dolayı daha sonraları otorite olarak taklid edilmeye başlandılar. Yeni ortaya çıkan sorunlara bile onlardan hareketle çözüm aranmaya kalkışıldı ki bu, Mevdûdî'ye göre yanlıştır.[200] O, Eski müçtehidlerin kaba bir taklidle takip edilecek yerde onların tamamının tecrübelerinden aynı oranda yararlanılması gerektiğini savunur. Ayrıca içtihad konusunu çok iyi bilmenin önemine dikkat çeken Mevdûdî, her an yeni bir soruna, Kur'ân ve sünnetten çözüm bulabilecek imkânlara sahip olma zarureti üzerinde durur.[201]

---

[196] Namazda rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken elleri tekbir alır gibi kaldırmak. Bkz. Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 15, dipnot 1.
[197] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 27.
[198] Mevdûdî, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, (Trc. Ali Genç), Pınar Yayınları, İstanbul 2011, s. 65.
[199] Mevdûdî, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, s. 66.
[200] Mevdûdî, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, s. 65, 66.
[201] Mevdûdî, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, s. 119.

Mevdûdî, mezhep taassubiyetine şiddetle karşı çıkmış bir âlimdir. Namazlarını Hanefîlere göre kıldığını söylemesi, Selefiye, Mâlikî, Hanbelî dâhil herkesin namaz kılma tarzını hak olarak görmesi, hepsinin de arkasında namaz kıldığını belirtmesi, bunu göstermektedir. Yukarıdan da anlaşılacağı gibi aslında onun tam da yapmak istediği, insanların kendi mezheplerini dinin önüne geçirebilecek kadar ileri gitmelerine engel olmaktı. Bunu yaparken de insanların günlük hayatta belki de en çok karşı karşıya geldikleri namaz ibadeti üzerinden izah etmesi, iknâ edicilik açısından bize göre önem arzetmektedir. Yeni karşılaşılan problemlere karşı Kur'an ve Sünnet başta olmak üzere, müçtehidlerin görüşlerinden ve mezhep içinde verilmiş fetvalardan yararlanmaya yönelik vurgusu, Mevdûdî'nin İslâmî dirilişi sağlamaya verdiği önemin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Onun üzerinde önemle durduğu konulardan biri de tasavvuftur. O, tasavvufu, gerçek anlamıyla Allah'a ve resûlüne sonsuz bir sevgi beslemek olarak görmektedir.[202] Fıkıh, açık ve görülebilen davranışlarla bir görevin şeklen yerine getirilmesi ile ilgilenirken, tasavvuf, davranışın ruhuyla ilgilenir. Meselâ namaz kılarken fıkıh sadece abdest, kâbeye dönme, vakit ve rekât sayıları gibi bazı dış şartların yerine getirilmesi ile ilgilenirken tasavvuf ise düşünceyi toplama, bağlılık, ruh temizliği ve namazın ahlâk ve davranış üzerindeki etkileri ile ilgilenir. Fıkıh, emirlerin en ince ayrıntısına kadar yerine getirilmesi ile ilgilenirken gerçek İslâm tasavvufu, itaat ve sammiyet ruhumuzun ölçüsüdür. Usûlen doğru ama ruhtan mahrum bir ibadet, zâhiren yakışıklı ama karakteri bozuk kimse gibidir. Aynı şekilde rûhem tam, ama uygulamada eksik bir ibadet, karakterce soylu fakat dış görünüş itibariyle çirkin kimseye benzer. Gerçek İslâm tasavvufu samimiyet ve itaat ruhumuzun göstergesidir.[203]

Zâhir kavramını şer'î hükümlerle amel etme, bâtını ise şer'î hükümleri uygularken kastedilen itikâdî ve ahlâkî ruhu yakalayabilmek ve bunu kişinin nefsinde ve davranışlarında yürürlüğe koyması olarak görmektedir. Bu anlamda ikisinin de kaynağını Kur'ân ve sünnete dayandıran Mevdûdî, bâtın ilmi elde etmek için farklı bir nefis mücâhedesi ve riyâzeti zarûri görmemektedir. Bâtın ile tasavvufun kastedilmesi hâlinde ise, Yunan, Hint, Roma ve İran medeniyetlerinden gelip Müslümanlar arasında

[202] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, (Trc. Serdar Güzey), İnkılab Yayınları, İstanbul 2013, s. 154.
[203] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, (Trc. Serdar Güzey), İnkılab Yayınları, İstanbul 2013, s. 153.

tasavvuf olarak bilinen şeyi İslâm'ın bâtını olarak görmemektedir. Bu felsefeler aracılığı ile hakikat olarak tanımlanan şeyi elde etme uğruna kişinin keşfinin açılmasını, kerâmet ve bazı tuhaflıklara nâil olabilmek için çekilen eziyetleri de İslâmî ibâdet tanımına sokmamaktadır.[204]

Tasavvufun pek çok şeye ad olarak verildiğini belirten Mevdûdî, kabul ettiği, reddettiği ve ıslah etmeye çalıştığı üç çeşit tasavvuf anlayışı üzerinden konuyu izâh etmektedir. İlk olarak İslâm'ın ilk dönemlerinde karşılaşılan ve Fudayl b. İyâd (ö.187), İbrahim Edhem (ö.161), Ma'ruf Kerhî (ö.200), vs. gibi kişiler tarafından temsil edilen tasavvuf anlayışına dikkat çeker. Bunların yaşayış ve felsefelerinin İslâm'dan farklı olmadığını, tüm düşünce ve gâyelerinin Kur'ân ve sünnete uygun olduğunu belirterek bu anlamdaki tasavvufu tasdik etmekte, bunu yaşatmayı ve yaymayı da istemektedir. Ona göre içine değişik bâtıl inançlar ve felsefeler karışmış olan İkinci bir tasavvuf anlayışı vardır ki buna Hristiyan rahiplerin ve Hint fakirlerinin felsefeleri girmiştir. Bu tür tasavvuf düşüncesi, pek çok müşrik düşüncesi ve amellerini de barındırmaktadır. Bu bâtıl tasavvufta şeriat, tarikat ve mârifet ayrı ayrı şeyler olup birbirlerinden hemen hemen kopuk ve birbirleriyle çelişir durumdadır. Bu türdeki tasavvufa yönelen kişi Allah'ın yeryüzündeki halifesi olmaya değil, başka amaçlara yönelik görevlere hazırlanmaktadır. Bu tür tasavvufu reddeden Mevdûdî, bu bâtıl tasavvufu yok etmenin, en az modern câhiliyeyi yok etmek kadar gerekli olduğunu da söylemektedir.[205]

Üçüncü olarak her iki tasavvuf çeşidinin de özelliklerini kendinde taşıyan bir tasavvuf türü daha bulunmaktadır. Bu tasavvuf, birçok ilim sahibi iyi niyetli büyüklerimiz tarafından düzenlenmiş olmasına rağmen kendilerini geçmişteki ve dönemlerindeki etkilerden koruyamamışlardı. Her ne kadar bunlar, İslâm'ın asıl tasavvufunu anlamaya ve bunu câhili tasavvufun etkisinden kurtarmaya çalıştılarsa da onlar da uygulamada bazı dış etkilerden korunamamışlar ve bu nedenle yaptıklarının Kur'ân ve sünnete aykırı olduğunu görememişlerdir. Bu tür tasavvufun amaç ve neticeleri de hemen hemen İslâmınkinden farklıdır. Bu tasavvufun amacı ne insanı yeryüzünde Allah'a halife hazırlamaktır, ne de Kur'ân'ın "Böylece sizi orta bir ümmet

[204] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 200.
[205] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 218, 219.

yaptık ki, insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun."[206] şeklinde belirttiği bir insan olarak hazırlamaktır. Bu tasavvuf türü, sonuç olarak dini bütün boyutlarıyla anlaşılır kılmadığı gibi dini ayakta tutma ve yaşatmayı da amaçlamamakta, İslâm'a hizmete ehil olan insanlar da yetiştirmemektedir. Bu tür tasavvufu Mevdûdî, tamamen kabul etmediği gibi tamamen reddetmemektedir de. Ancak bu tür tasavvufun Kur'ân ve sünnetin kriterlerinden geçirilip yanlışlarının düzeltilmesi yani ıslah edilmesi gerektiği görüşündedir.[207]

Şeyh konusunda ise Mevdûdî'nin iki çeşit yaklaşımı göze çarpmaktadır. Birincisi bir insanı şeyh kabul etmeyi ve onunla râbıta yapmayı, bir insanı dost edinme ve onu hayâlinde canlandırma gibi herhangi bir fiil olarak görmek. Bu yaklaşımda bir insanı şeyh edinmek ve onunla râbıta yapmak, niyete göre câiz olabilir de olmayabilir de. Mevdûdî bu durumu yabancı bir kadına bakan kişinin niyetine benzeterek açıklamaktadır. Nefsî duygularını tatmin etme niyetiyle yabancı bir kadına bakan kişinin bu fiilini kesinlikle câiz görmeyen Mevdûdî, aynı şekilde yabancı bir kadına bakan başka bir kişinin niyetinin, o kadınla nikâhlanmak olması hâlinde ise, İslâm hukuku açısından yaptığının yanlış olmayacağını söyleyerek konuyu izah etmektedir.[208]

Şeyh olgusu ile ilgili ikinci yaklaşım, şeyhi ve onunla râbıta yapmayı Allah'a yaklaşma aracı olarak görmektir. Bu türün kesinlikle câiz olmadığını düşünen ve bu konuda şüphesi de olmadığını söyleyen Mevdûdî'ye göre ne kadar büyük bir şahsiyeti şeyh edinirse edinsin veya onu râbıta yaparsa yapsın o kişinin yaptığı asla câiz olmayacaktır. Çünkü Allah ve Resulü, Allah'a yaklaşma yollarını göstermiştir. Bu yollarla yetinmek gerekir. Başka yolları nefsin arındırılmasında ve Allah'a yaklaşma meselesinde kullanma arzusu doğru değildir, insanı dalâlete düşürebilir. Dinde Allah'a bağlılık ile insanlara bağlılık farklı alanlardır. Birincisinde esas olarak Allah ve Resulünün belirttiği ibâdet ve usullerle yetinmeliyiz. Bunlarda ekleme ya da çıkarma yapma hakkına sahip değiliz. İslâm'da Allah'ı tanımak ve O'na yaklaşmak için Kur'ân ve sünnetin dışında bir yol yoktur. Bu konuda yapılacak her ekleme ya da eksiltme bidât

[206] Bakara, 2/143.
[207] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 219, 220.
[208] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 220.

olur ki her bidât dalâlettir. Diğer alanda (insanlara bağlılık) ise mübah kapısı açıktır. İnsanlar arasındaki ilişkiler alanında özgürlükler bulunmaktadır. Ancak bu özgürlükler yalnızca bu alanla sınırlı tutulmalıdır. Söz konusu özgürlüğün Allah'a bağlılık alanına kaydırılarak Allah'a yaklaşmanın kıyas yoluyla yeni usullerini icat etmek doğru değildir. Bu hataya düşen Hristiyanlar ruhbâniyet hayatı yaşarken Kur'ân bunu kınamıştır.[209]

O, İnsanları dünya işlerinden tecrit ederek inzivâ hayatına yönelten ve bu sebeple iyi'ler sofice yalvarışlarla meşgul olurken iktidârı ve yöneticiliği kötü ve zâlimlerin eline bırakan sofiliğe karşı çıkar. Yanlış tevekkül, sabır, ümitsizlik ve yeis anlayışına sebep olan bu manastır felsefesi ile emperyalizm, kapitalizm ve teokratik papalık anlayışı arasında önemli bir fark olmadığını söyler.[210] Mevdûdî'ye göre bu anlayışın Allah'a ve imana vurduğu en önemli darbelerden biri de dünyayı çilehâne ve hayal tuzağı olarak ortaya koymasıdır. Bu da insana Allah'ın yüklemiş olduğu sorumluluğu unutmasına, vekâleti üstlenmekten kaçınmasına, fazla nâfile ibâdetle meşgul olmak isterken halifelik görevini ihmal etmesine, çilekeşlik hastalığına, Kutsal dua kalıplarını tekrarlamak suretiyle kemâle erme, bâtın ilmi, ilham, kerâmet ve kutubları ziyaret şeklindeki kısır döngülere kapılmasına, küçük ayrıntılarla uğraşmasına sebep oldu.[211]

Tarikat - şeriat, zâhir ve bâtın kavramları üzerinden tarikat ehline eleştiriler yönelten Mevdûdî, onların yüzünden ortaya felsefî bir tasavvuf çıktığını, bunun da İslâm'ın ahlâk ve akîde düzenine zarar verdiğini söyleyerek şunları yazmaktadır: "….Bâtın ile zâhir birbirinden ayrılmış, bâtının zâhirden apayrı bir yol olduğu kabul edilmişti. Bâtın kanunu, helâl ve haram diye bir şey tanımıyor, onda din hükümleri neshedilmiş bulunuyordu. Bütün tasarruflar arzunun elinde idi: istediğini düşürüyor, istediğini koyuyor, istediğini en büyük farz, dilediği haramı helâl, arzu ettiği helâli haram kılıyordu. Bu tip mürşid ve sâliklerin dışında kalan ve bunlardan daha iyi hâl

[209] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 221, 222.
[210] Mevdûdî, *Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim*, (Çev. B. Tuna), ÖzgünYayıncılık, İstanbul 1999, s. 58.
[211] Mevdûdî, *Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim*, s. 59, 60.

sahibi bulunanlar da –az veya çok- felsefî tasavvufun tesiri altında bulunuyorlardı. Vahdet-i vücud hakkındaki hatalı tasavvur özellikle amelî güçlerini zâyî etmişti."[212]

Mevdûdî, kaynağı bulandırılmış ve türlü sapıklıklarla kirletilmiş tasavvufa karşı, İmam-ı Rabbânî'nin (ö.1034) gayretine de dikkat çekmektedir. "İslâm müceddidi" şeklinde tavsif ettiği İmam Rabbânî'nin, tasavvufu ruhbanlıktan, felsefe sapıklıklarından ve çeşitli pisliklerden temizlemek sûretiyle kök İslâm tasavvufunu getirdiğini savunmaktadır. Halk arasında yayılan câhiliyye âdetlerine son vermek için büyük bir mücâdele verdiğini söylemekte ve onun terbiyesinde yetişen kişilerin Hindistan ve Orta Asya'yı dolaşarak insanların ahlâk ve akidelerini düzeltmeye çalıştıklarını bildirmektedir.[213]

Mevdûdî, bâtın'ın ıslahı ve nefsin tezkiyesi için Kur'ân, sünnet ve sahâbenin uygulamasıyla sâbit olan usullere sarılmanın ve bunlarla iktifâ etmenin gerekli olduğu kanaatindedir. Bu usulleri azaltma ya da çoğaltmanın veya bu usulleri bırakıp da başka usullere sarılmanın doğru olmadığına vurgu yapmaktadır. Fakat bu görüş ayrılığı sebebiyle sûfilere muhâlif olmadığını, tasavvuf düşmanlığı yapmadığını ve tasavvuf ehlinin tümünü karalamaktan berî olduğunu da belirtmektedir.[214] Bu konuda, şeyhi râbıta etme yoluna başvuranların görüşlerinin isâbetli olmadığını düşünmektedir. Bu gibi şeyleri yanlış görüp karşı çıkmakta ve insanlara bunlardan kaçınmaları gerektiğini öğütlemeyi de gerekli görmektedir. Bu usullerin nispet edildiği sûfilere saygısızlık edilmesini ise doğru bulmamaktadır.[215]

Sonuç olarak Mevdûdî'ye göre "İslâm Tasavvufu" üzere amel eden birkaç samimi şahsiyet dışındakiler, bozulmuş bir tasavvuf anlayışı yaymışlar, Aristotelian, Vedantic, Manichean ve Zoroastrian felsefeleriyle bozulmuşlar, metodları da, Yogiler'in, Hermitler'in, Stoikler'in ve Epiküryenlerinkine karışmış, İslâm'ın inanç ve amelleriyle alâkaları oldukça azalmıştır. Velilik postuna öncekilerin yerine oturanlar, veliliklerini din eğitimini durdurmak için kullanmış, ruhânîliklerinin sihiri ile kitleleri büyülemeye

[212] Ebu'l-A'lâ Mevdûdî - Hayreddin Karaman, *İmam-ı Rabbânî ve İslâm*, Yağmur Yay., İstanbul 1968, s. 28,29.
[213] Karaman, *İmam-ı Rabbânî ve İslâm*, Yağmur Yay., İstanbul 1968, s. 31.
[214] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 116.
[215] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 118.

çalışmışlardır.[216] Bazı tarikatçılar tarafından Resulullah'ın ortaya koyduğu biat esası çarpıtılmış, özgürlüğe ters, insan oluşla hiçbir ilgisi bulunmayan mukaddes köle tasması hâline getirilmiştir.[217] Kur'ân ve hadis ile hiçbir şekilde bağdaşmayacak şekilde İslâm tasavvufunun kaynağı bulandırılmış, gitgide kendilerini şeriâtın gereklerinden muaf tutan ve bunların üzerinde gören bir kısım Müslümanlar ortaya çıkmıştır. Bu kişiler İslâm'dan haberdar değildir. Zira İslâm, kendini şeriattan bağımsız ve onun dışında sayan tasavvufu kesinlikle kabul etmez. Hiçbir mutasavvıfın şeriat sınırlarını aşmaya, vakit namazlarını, oruç, zekât, hac gibi farzları hafife almaya hakkı yoktur. Tasavvuf, Allah ve Resulü'ne sevgi beslemenin adı ise ilâhi emirlerden sapan kişinin Allah'ı ve Resulünü sevdiğini iddia etmesi anlamsızdır.[218] Tasavvufta Kitap ve sünnete uyan ne varsa haktır ve doğrudur ancak bunların dışında ne varsa bunlar da kabul edilemez.[219]

1. 3. Mevdûdî'ye Yönelik Eleştiriler

Mevdûdî, her ihyâcı gibi son derece sert eleştirilere maruz kalmıştır. Gerek Cemaat-i İslâmi'yi, gerekse Mevdûdî'yi eleştirenler arasında din adamları yanında, modern eğitim almış akademisyen ve siyasetçilerin de olduğu belirtilmiştir.[220] Hint alt kıtasında özellikle Diyobendî, Cemâat-i Teblîğ, Birelvî ve Ehl-i Hadîs ekolü mensupları tarafından hadis, sünnet, sahâbenin adaleti, Peygamberlik, Peygamberlerin ismeti, Hz. Îsâ'nın durumu, Deccâl konusu, Muâviye'nin ve Emevîler'in yönetimi, İslâm'ın devlet anlayışı, kadının devlet başkanlığı, ictihâd-taklid meselesi, mut'a nikâhı gibi konularda eleştirilmiş ve onu tenkit için dergilerde çıkan makaleler yanında çok sayıda kitap telif edilmiştir. Mevdûdî bu tenkitler arasından önemli gördüklerine Tercümânu'l-Kur'ân gazetesinde cevap verirken arkadaşlarından bazıları da bu eleştirilere cevap vermiştir. Onu eleştirmek amacıyla kaleme alınan müstakil eserler de bulunmaktadır.[221]

---

[216] Mevdûdî, *Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim*, s. 54.
[217] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, (Trc. Süleyman Akyüz), Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 119.
[218] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, (Trc. Serdar Güzey), İnkılab Yayınları, İstanbul 2013, s. 153, 154.
[219] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 392.
[220] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 141.
[221] Mevdûdî'yi eleştiren eserlerden bazıları şöyledir: Muhammed Yûsuf el-Benûrî'nin "el-Üstâźü'l-Mevdûdî ve şey'ün min ĥayâtih ve efkârih" eseri (I-II, Kâraçi 1976-1977) ve Muhammed Abdullah'ın "Śaĥâbe-i Kirâm aôr Un per Tenḳīd" (Mültân 1410) adlı eserinin nispeten daha mutedil durduğu söylenmiştir. Hadis âlimi Muhammed Zekeriyyâ Kandehlevî'nin "Fitne-i Mevdûdiyyet" (Kâraçi 1976) ve Mazhar Hüseyin'in "Mevdûdî Meźheb" (Lahor 1992) adlı kitaplarının ise çok ağır ifadeler içerdiği belirtilmiştir. Bkz. Anis Ahmed, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, Ankara 2004, s. 435.

Mevdûdî çok fazla eleştirilmiş bir ilim adamı olmakla beraber bu tenkitlerin ilmî olmadığı; ya da onu anlamamaktan ya da anlamak istememekten kaynaklandığı da söylenmiştir. Mevdûdî'ye yöneltilen eleştiriler şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. 3. 1. İtikâdî Konular İle İlgili Eleştiriler

1. 3. 1. 1. Peygamberlik

Mevdûdî'nin "Peygamberlik" ve "Peygamberlerin mâsumiyeti" ile ilgili görüşleri de tenkid edilmiştir. Bu konudaki eleştiriler Hz.İbrahim, Hz. Davud ve Hz. Yunus Peygamberler ile ilgilidir.

Mevdûdî, Hz. Davud kıssasını açıklarken Allah'ın, Peygamberlerinden, insanlar onları ilâh sanmasın diye zaman zaman korumasını (İsmet) kaldırıp, bir iki zellenin sâdır olmasına izin verdiğini söylemiştir. Mevdûdî'nin bu ibârelerine dayanılarak peygamberlerin ismetini kabul etmediği ileri sürülmüştür.[222] Hâlbuki Tefhîmu'l-Kur'ân'da da geçen ve Allah'ın zaman zaman kaldırdığı ismetten maksad günahlardan değil, hata ve zelleden ismettir.[223] Peygamberlerin fiillerinde zellelerin bulunduğu konusunda Ehl-i Sünnet âlimlerinin de ittifak hâlinde olduğu düşünülürse Mevdûdî'nin Ehl-i Sünnet'in söylediği dışında bir şey söylemediği anlaşılmaktadır.[224] Peygamberlere zelle nispet etmekle bir kişi, Peygamberlerin ismetini inkâr ediyor diye suçlanamaz.[225] Mevdûdî Peygamberlerin günahlardan mâsum olmadığını iddia etmemektedir. Onun söylediği Peygamberlerden sadece bir iki zellenin sâdır olduğudur.

---

[222] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 142. Enbiyâ sûresinin 79. Âyetinde Hz. Davud ve Hz. Süleyman peygamberlerin, ekin hakkında zarar tesbiti ve tazmini için hüküm verdikleri bildirilmektedir. Bu olaya göre bir adamın davarları gece vakti bir kimsenin ekinlerine zarar vermişti. Ekin sahibinin şikâyeti üzerine Hz. Davud çözüm yolu bulmuş, ancak kendi görüşüne göre değil de daha uygun gördüğü oğlu Süleyman'ın fikrine göre hüküm vermiştir. Ancak Mevdûdî'ye göre, burada Allah, iki peygamberden doğru yolu Süleyman'a göstermiş, Davud'a göstermediği için o yanılmıştır. Bkz. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, (Trc. Muhammed Han Kayanî ve dğr.), s. 321. Ayrıca Mevdûdî, Sâd sûresi 26. Ayeti açıklarken, Hz. Davud peygamber ile ilgili şu ifadelere yer vermektedir: "…Hz. Davud'un davranışında nefsânî bir zaafın payı vardı ve ayrıca – muhtemelen- hükümdar oluşu sebebiyle gücünü âdil olmayan bir biçimde kullanmıştı. Oysa bu şekilde davranmak bir hükümdara yakışmazdı." Bkz. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, V, s. 64, 65.

[223] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 145.

[224] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 146.

[225] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 147.

Mevdûdî, Peygamberlerin ismetini nübüvvetin temel esaslarından biri olarak kabul etmektedir.[226]

Mevdûdî, Hz. Yunus Peygamber kıssasında yazdıkları nedeniyle de ciddî tenkidlere mâruz kalmıştır. Mevdûdî'ye göre Hz. Yunus, azâbı haber verdikten sonra Allah'ın izni olmaksızın yerini terk edip gitmişti. Daha sonra Asurlular azabın izlerini görünce tevbe ve istiğfar ettiler, Allah da onları bağışladı. Yunus Peygamber, gönderildiği kavme verilen mühletin son anına kadar nasihate devam etmeyip bir çeşit sabırsızlıktan dolayı tebliğ sırasında karşılaştığı olumsuzluklara dayanamayarak Allah'ın belirlediği vakitten evvel kendiliğinden oradan hicret etti. Bu sebeple Allah o kavmin tevbelerini kabul etti ve onlara azap etmeyi uygun görmedi.[227] Bu görüşlerinden dolayı Kadı Mazhar Hüseyin, Mevdûdî'yi Yunus Peygamber'in görevini yerine getirmede kusur işlediğini söylemek ve Allah'ın seçiminde de kusur bulmak iddialarıyla itham etmiştir.[228] Mevdûdî, eleştiriler üzerine diğer müfessirlerin konu ile ilgili beyanlarını nakleder. Müfessirlerin yazdıkları incelenirse Hz. Yunus'un işlediği üç kusur sebebi ile Allah'ın öfkesine mâruz kaldığı anlaşılmaktadır. Birincisi, Allah tarafından tâyin edilen bir azap günü olmamasına rağmen Hz. Yunus, azap gününü kendisi tâyin etmişti. İkincisi o gün gelmeden hicret ederek o ülkeden ayrılmıştı. Hâlbuki Allah'ın emri gelene kadar orayı terk etmemesi gerekirdi. Üçüncüsü ise kavmin üzerinden azap kalktıktan sonra geri dönmemişti. Bu görüşler Mevdûdî'nin kendi zihninden uydurduğu düşünceler olmayıp ondan önce, selef âlimleri ve tefsir imamları Hz. Yunus'tan kusurun sâdır olduğunu öne sürmüş, fakat hiç kimse onları Hz. Yunus'a saygısızlıkla ya da peygamberlerin ismetini inkâr etmekle suçlamamıştır.[229]

Sonuç olarak Mevdûdî'ye göre Allah, Peygamberleri sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için yapmaları muhtemel hata ve sürçmelerden korumuş,[230] fakat bazen kısa bir süre bu korumasını kaldırarak, onlarda ayak sürçmesi (çok küçük hata)

[226] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 65.
[227] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 64.
[228] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 150.
[229] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 156, 157.
[230] Mevdûdî, *Fetvâlar*, IV, s. 144.

olmasını, onların da birer insan-kul olduğunun ve Allah'a ait sıfatlara sahip olmadıklarının bilinmesi için dilemiştir.[231]

1. 3. 1. 2. Hz. İsa'nın Cismânî Ref'î

Mevdûdî, bu meselede Hz. İsâ'nın cismânî yükselişi ve ölümü hakkında açıkça beyanda bulunmaktan kaçınmayı önermekte, Hz. İsâ'nın yükseltilişinin keyfiyetini Allah'a bırakmaktadır.[232] Bu konuda Mevdûdî'ye, Hz. İsâ'nın cismânî yükseltilişini inkâr ettiği ileri sürülerek itiraz etmişlerdir. Hâlbuki Mevdûdî, inkâr bir tarafa dursun, Kur'ânî delillerle bu yükselişi ispatlamakta; bunun yanında Kur'ân'a dayanarak Hz. İsâ'nın beden ve ruh olarak yeryüzünden kaldırılıp semâda bir yere götürülmesi veya yeryüzünde doğal bir şekilde öldüğü hususlarını ne reddedilebilir, ne de kabul edilebilir olarak görmektedir.[233]

1. 3. 1. 3. Sahabenin Tenkid Edilmesi ve Hakkın Ölçüsü Olma Meselesi

Bu mesele Cemaat-i İslâmî'nin tüzüğündeki altıncı maddeden kaynaklanır. Bu maddeye göre Allah Resulü dışında hiç kimse hakkın ölçüsü olarak görülmemeli ve tenkidden berî sayılmamalıdır.[234]Hakkın ölçüsü olmak ile kastedilen, kendisine uygun düşülmesi hak, aykırı düşülmesi ise bâtıl olan şeydir. Bu anlamda Mevdûdî'ye göre hak ölçüsü yalnızca Allah'ın kitabı ve Resul'ün sünnetidir. Sahabe-i kirâm hak ölçüsü değildir. Sahabenin hak üzere olduklarını da Kitap ve sünnet ölçülerine göre belirleriz.[235] Bu madde üzerinden cemaat ve Mevdûdî eleştirilse de, tartışma konusu olan şey sahâbenin icmâ ettiği kararlar değildir. Bu tür icmâ kararlarının ümmet için hüccet olduğunu Mevdûdî zaten kabul etmektedir.[236] Burada tartışma konusu, sahâbenin ictihâdî görüşleri ve bireysel sözleridir.[237] Mevdûdî, delil açısından bir sözü incelemeye tenkid demektedir. Bir kimsenin ayıbını araştırma anlamında tenkidi değil, ölçme, değerlendirme, iyisini kötüsünden ayırma anlamındaki sahabenin ittifak ettiği görüşlerin

[231] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s.393; *Fetvâlar*, IV, s. 144.
[232] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 158.
[233] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 159.
[234] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 161.
[235] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 392; *Fetvâlar*, IV, s. 159.
[236] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 391.
[237] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 163.

hâricindeki bireysel görüşlerinin tenkid edilebileceğini savunmaktadır.[238] Sahabenin dünyanın en üstün en temiz yürekli olduğunu Mevdûdî de kabul etmekte; fakat bunun anlamının insan olarak onlardan hiçbir şekilde kusur sâdır olamayacağı anlamına gelmeyeceğini ifade etmektedir. Çünkü o dönemde kimine zinâ, kimine hırsızlık cezası verilmişti. Cezaya uğrayan bu kişiler de sahabe olma şerefine nâildi.[239] Bununla beraber Mevdûdî'ye göre sahabeyi kötüleyen kimse fâsık olup imanı bile şüphelidir.[240] Sahabeden bazı hatalar sâkıt olmuşsa da onlara kötü söz söylemek ve dil uzatmak asla câiz değildir.[241] Mevdûdî'ye göre de bütün sahabe adâlet ve zabt sahibidir. Zira bu dinin bizlere ulaşmasındaki rolleri bilinmektedir. Onların adâleti üzerinde oluşacak tereddüt, dinde de tereddüde götürecektir. Ancak "Bütün sahabe adâlet sahibidir" sözü ile onların hatadan berî oldukları, beşerî za'fiyet ve noksanlıklardan münezzeh oldukları anlaşılmamalıdır. Bu söz ile kastedilen, sahabenin Hz. Peygamber'den bir rivâyeti aktarırken ya da O'na bir söz atfederken doğruluktan şaşmadıklarıdır.[242]

1. 3. 1. 4. Deccal Meselesi

Bu konudaki tartışmaya Mevdûdî'nin deccal ile ilgili bir soruya verdiği cevap kaynaklık etmektedir. Mevdûdî "Fetvâlar" eserinde "Tek gözlü deccal ve diğerleri, şer'î hiçbir önemi bulunmayan efsanelerdir."[243] İfadesini kullanmakta; itirazlar da bu söz üzerinden yürümektedir. Hâlbuki Mevdûdî, deccalin ortaya çıkacağını kabul etmekte ve deccalin fitnesinden Allah'a sığınmak için namazlardan sonra 'Euzu bike min fitnetil mesihid deccal' duasını okuduğunu söylemektedir.[244] Bu konuda Hz. Peygamber'den gelen rivâyetleri ikiye ayırır. Birinci bölüm deccalin geleceği ve belli sıfatları taşıyacağı, fitneye sebep olacağı ile ilgili haberler ki bunları Allah tarafından Resulüne bildirilmiş kesin haberler olarak görmektedir. İkinci bölüm ise deccal nerede, ne zaman zuhur edecektir ve o kimdir? Mevdûdî'ye göre bu ikinci bölümün din ve usûl açısından

[238] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 165.
[239] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 132.
[240] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 391.
[241] Mevdûdî, *Fetvâlar*, IV, s. 146, 147.
[242] Mevdûdî, *Fetvâlar*, IV, s. 281, 282.
[243] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 48.
[244] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 49.

önemi, birinci bölüm gibi değildir. Ayrıca şeriat, insanları bu gibi şeylere iman etmekle mükellef kılmamıştır.[245]

1. 3. 2. Fıkhî Meseleler İle İlgili Tenkidler

Mevdûdî her ne kadar fıkıhta hanefî olsa da zengin bir düşünce dünyası ve zihin yapısına sahip olduğundan fıkhî görüşleri eleştirilmiştir.[246]Çünkü Mevdûdî, ileride ele alınacağı gibi zaman zaman Hanefi mezhebi dışındaki mezheplerin fetvalarından tercihlerde bulunmuş ve Ehl-i Hadis, Diyobendi ve Ehl-i Kur'an gibi oluşumlar arasından sıyrılıp, kendine has bir yaklaşım tarzı sergilemeye çalışmıştır. Kendisine sorulan sorulara fıkhî delillere dayanmak suretiyle Tercümânu'l-Kurân'da cevaplar vermiştir. Ancak verdiği bu cevaplardan bazıları, şiddetli tenkitlere maruz kalmaktan kurtulamamıştır. Fıkıh bağlamında kendisine yöneltilen belli başlı eleştiriler ve itirazlar aşağıdaki gibi tasnif edilmiştir:

1. 3. 2. 1. Taklid Meselesi

Mevdûdî, ilim sahibi kimsenin taklidini câiz görmemekte, bunun dışında sıradan bir kişinin Kitap ve sünnetin öğretilerine uygun olduğunu düşündüğü mezhebi taklid etmesinin zarûri olduğunu kabul etmektedir. Bu durum, söylemiş olduğu şu sözden de anlaşılmaktadır: "İlâhi hükümler ve nebevî sünnetlerde, üstün bir görüşe ve kendi başına, asıl meselelerden fer'î meseleleri istinbat etme ehliyetine sahip olmayan kişilerin, âlimlerden ve imamlardan itimâd ettikleri birisinin göstermiş olduğu yolu izlemekten başka çâreleri yoktur. Eğer herhangi bir kimse bu gerçekten hareketle onlara tâbi olursa bu hareketine itiraz için hiçbir mahal yoktur." [247] Mevdûdî'nin câiz görmediği taklid, imamları bizzat emredici ve nehyedici kabul ederek yapılan takliddir. Zira herhangi bir kimse, mezhep imamlarını asıl emreden ve nehyeden olarak görüp de bu şekilde onlara itaat ederse; yani imamlardan birinin belirlediği yoldan çıkmayı

[245] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 51.
[246] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, VII, (Çev. Muhammed Han Kayani ve dğr), İnsan Yayınları, İstanbul, s. 412.
[247] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 12.

dinden çıkmakla eş tutarsa veya sâbit olmuş Kur'ân âyeti ya da hadise zıt görüşü olsa da kendi imamına ittibâda ısrar ederse, bunun şirk olacağını belirtir.[248]

1. 3. 2. 2. Ramazan'da Sahur Vakti

Mevdûdî'ye göre şafak tam sökerken yiyip içmek câizdir. Zira ona göre sahur vakti sadece gece vakti değildir. Aynı zamanda şafağın söktüğü vakit de sahur vaktidir. Bu görüşleri dolayısıyla onun Kur'ân'ı tahrif ettiği iddia edilse de bu konunun sahabe devrinden son devirdeki âlimlere kadar ihtilâflı kaldığı ve her devirdeki âlimlerin bu konuda Mevdûdî'nin ortaya koyduğu görüşleri dile getirdiği gözönünde bulundurulmalıdır.[249]

1. 3. 2. 3. Nikâhta İki Kız Kardeşi Bir Araya Getirmek

Mevdûdî, iki kız kardeşin aynı anda bir kişinin nikâhında bulunabileceğine cevâz verdiği gerekçesi ile suçlanmıştır.[250] Hâlbuki Mevdûdî'nin cevâz verdiği fetvâda bahis konusu olan birbirine yapışık olan ikiz kardeşlerdir. Mevdûdî'ye göre iki kız kardeşle aynı anda evlenmeyi yasaklayan emir, bu özel durum için değil, aksine vücutlarının birbirinden ayrı olduğu, birbiri ile hiçbir bedeni bağı olmayan kız kardeşlerle ilgilidir.[251]

1. 3. 2. 4. Abdestsiz Tilâvet Secdesi Yapmak

Mevdûdî'ye göre tilâvet secdesi ile ilgili hadislerde kıbleye dönme, abdestli olma, namazdaki gibi secdede alnı yere koyma şartlarına yönelik bir delil bulunmamaktadır.[252] Bu noktada ona, ümmetin tamamından ayrı bir yol tuttuğu, ayrı bir meslek ihdâs ettiği şeklinde itiraz gelmiştir. Aslında abdestsiz bu secdenin câiz olmadığına yönelik açık ya da işâretle de olsa delil bulunmadığı gibi, abdest almak gerekir şeklinde bir emir de geçmemektedir. Öte yandan bazı rivâyetlerin zâhirinden bu secdenin abdestsiz yapıldığı ve Hz. Peygamber'in bunu reddetmediği savunulmuştur.[253]

---

[248] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 12.
[249] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi*", Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 176, 177.
[250] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s.180.
[251] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 202.
[252] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 183.
[253] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 184.

1. 3. 2. 5. Mut'a Meselesi

Mevdûdî'ye yönelik eleştirilerden biri de mut'a nikâhı ile ilgilidir. Onun mecburiyet ya da zaruret hâlinde mut'a nikâhını câiz gördüğü söylenerek aleyhinde propaganda yapılmıştır.[254] Hâlbuki Mevdûdî, mut'anın kesin haram olduğunu kabul etmektedir. Mut'a nikâhı konusundaki görüşlerinin amacı ise, mecbûriyet şartını ileri sürerek mut'a nikâhını mutlak manada helâl saymak isteyen kimselerin düşüncelerini ıslah etmekti. Mut'anın haramlığının her halükârda sâbit olduğunu ve mut'anın hiçbir şekilde kabul edilemeyeceğini belirten Seyyid Mevdûdî, seleften bir grubun görüşünde mut'aya verilen cevâzın mecburiyet hâli için olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı mut'ayı kabul edenlerin, onların görüşüne tâbi olmak isterlerse, en azından bu sınırı aşmamaları gerektiğine dikkat çekmek istemiştir.[255]

1. 3. 2. 6. Müellefe-i Kulûb

Mevdûdî, müellefe-i kulûb'un payının kıyâmete kadar sâkıt kılmak için delil olmadığını söylemektedir.[256] Bu konuda Mevdûdi'yi eleştirenlere göre, müellefe-i kulûbun payı bütün sahabenin icmâsıyla sâkıt olmuş, ancak Mevdûdî sahabenin icmâsını reddederek ayrı bir yol tutmayı tercih etmiştir. Hâlbuki Mevdûdî, müellefe-i kulûb'un payının sâkıt kılındığı sahabe icmâsını reddetmemektedir.[257] Burada üzerinde icmâ edilen şey, sadece Ebu Bekir'in halifeliği döneminde müellefe-i kulûb'un payının durdurulmasıdır. Bu geçici iptal üzerine sahabenin sukût etmesi sonradan icmâ olarak telâkki edilmiştir. Mevdûdî'nin cümlelerinde zaten bu husus reddedilmemektedir. Aksine o, müellefe-i kulub'un payının kıyamete kadar dâimi olarak sâkıt kılındığı iddiasını reddetmiştir.[258]

---

[254] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 186.
[255] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 38, 39.
[256] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 190.
[257] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 191.
[258] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 192.

1. 3. 2. 7. Îlâ Meselesi[259]

Mevdûdî'ye göre bu konuda fıkıhçılar yemini şart koşmuşlar. Yani eğer eşine yaklaşmamaya yemin etmişse o zaman îlâ olacaktır. Yemin etmemişse, on yıl eşinden ayrı kalsa da ona îlâ uygulanmayacaktır. Oysa Mevdûdî'ye göre, âyetin maksadı bu olmayıp kadına ceza olarak 'birlikte olmama' cezası verilecekse, bunun dört aydan fazla süreyle verilmemesidir.[260] Yemin etme veya etmeme hakiki bir önem taşımamaktadır. Daha sonra da görüşünü Hz. Ali, Abbas, İbn Ömer ve İmam Mâlik'e nisbet ederek onların da yemin etmiş olsun ya da olmasın kadını zarar verme amacıyla terk etmenin îlâ olacağı görüşünde olduklarını nakletmiştir. Bu yüzden de eleştirilen Mevdûdî, daha sonra ibâresini gözden geçirip düzeltme yapmıştır.[261] Bu düzeltmeyi yapmasaydı, ona yönelik eleştirilerde haklılık payı olabileceği, zira sahabeden kimsenin bu görüşte olmaması nedeniyle, Mevdûdî'nin görüşünü sahabeye nisbet etmesinin yanlış olacağı belirtilmiştir. Öte yandan Mevdûdî'nin İmam Mâlik'in görüşünü esas alırken de, görünüşte sanki İmam Mâlik'in hakiki îlâ'da yemini zarûri görmediği şeklinde bir sonuç çıkmaktaydı. Fakat Mevdûdî ibârelerinde düzeltme yaparak bir taraftan sahabeye nisbet ettiği görüşten dönmüş oldu; diğer taraftan da İmam Mâlik'in mezhebinin "Zarar kastıyla yemin etmeksizin cimâyı terk etmenin her ne kadar İmama göre gerçek îlâ olmasa da hükmen îlâ" olduğu hususunu kabul etmiş oldu.[262]

1. 3. 3. Tefhimu'l-Kur'ân Bağlamında Yöneltilen Tenkidler

1. 3. 3. 1. Tefsir ve Tefsir Usûlü Açısından

Muhammed Zekeriya, Mevdûdî'nin Kur'ân'ı rey ile tefsir ettiğini, rivâyete önem vermediğini iddia etmiştir. Buna delil olarak Mevdûdî'nin "Burada Kur'ân'ı okurken anladıklarımı dilime aktarmaya çalıştım" ifadesini göstermiştir. Oysa bu ifade

[259] Îlâ, "Kişinin kendi karısına yaklaşmamaya yemin etmesidir." Bu yemin, mutlak bir yemin olabileceği gibi kayıtlı da olabilir. Bkz. Abdurrahman Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, (Çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yay., 3. Bsk., VI, İstanbul 1992, s. 2653. Şâfiîlere ve Hanbelîlere göre Allah adına ya da O'nun sıfatlarından birine yemin ettikten sonra, eşiyle temasta bulunursa kendisine yemin keffareti lâzım gelir. Bkz Abdurrahman Cezîrî, *a.g.e*. s. 2681- 2686. Mâlikîler, karısıyla cinsel temasta bulunmamaya yemin edip de dört aylık sürenin bitiminden evvel karsıyla cinel temasta bulunan kişiye yemin lâzım geldiğini, yeminin Allah adına olması hâlinde keffaret gerektiğini belirtmişlerdir. Bkz. *a.g.e*. s. 2677.
[260] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 194.
[261] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 194.
[262] Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 195.

Mevdûdî'nin tersirdeki uslûbunu değil, sadece tercümeye bakışını ortaya koymaktadır. Mevdûdî'nin çalışması ise hem tercüme hem de tefsiri kapsadığından dolayı onun tercümedeki uslûbunu tefsirine de teşmil etmek doğru değildir. Öte yandan tercümedeki farklılığın nedenlerini Mevdûdî'nin bizzat kendisi açıklamakta ve harfî tercümeyi terk edip, mânayı öne çıkaran metodu benimsediğini ifade etmektedir. Rivâyete dayalı nakiller yapması da göz önüne alınırsa bu iddiaların temelsiz olduğu anlaşılacaktır.[263]

1. 3. 3. 2. İlk Sureleri Daha Kısa ve Daha Öz Tefsir Etmesi

Kur'ân'ın ilk sureleri müfessirler tarafından daha uzun ve detaylı tefsir edilmişken Tefhimu'l-Kur'ân'da durum tersinedir. Yazar, Tefhim'in ilk cildinde ilk altı sureyi tefsir etmektedir. Hâlbuki buralarda İslâm dininin temel esasları yer almaktadır.[264]

1. 3. 3. 3. Fıkhî Konulara Ağırlık Vermesi

Mevdûdî, eserinde fıkhî soruların cevaplarını gereğinden fazla uzatması ve bunun sonucunda okuyucunun dikkatini farklı taraflara kaydırması nedeniyle de eleştirilmiştir.[265]

1. 3. 3. 4. Nesh Konusunu Ele Almaması

Mevdûdî'nin nesh konusu üzerinde durmaması, böylesine önemli konuyu atlaması, eleştirilere mâruz kalmasına neden olmuştur.[266]

1. 3. 3. 5. Sosyal İçerikli Bazı Konulara Yer Vermemesi

Siyasi ve sosyal kişiliği ile de bilinen Mevdûdî'nin meselâ"Emr-i bi'l-ma'ruf ve Nehy-i ani'l-münker" ile ilgili âyetleri neredeyse hiç tefsir etmemesi, kendi ıslâh çalışmlarıyla örtüşmediği izlenimi vermiştir.[267]

---

[263] Mustafa Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 60.
[264] Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 60, 61.
[265] Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 61.
[266] Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s .61.

1. 3. 3. 6. Kendi Koyduğu Kurala Uymaması

Tefsirinin amacını insanları, Kur'ân'ın asıl amacından uzaklaştıracak küçük ayrıntılardan kaçınmak olarak belirlemesine rağmen bu ilkeyi bazen ihlâl ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir.[268]

1. 3. 4. Hilâfet ve Saltanat Kitabına Yönelik Tenkidler

Mevdûdî'ye göre "Es-sahâbetu kulluhum adûlun" un anlamı,[269] kendisinden yanlışlık sâdır olan kimselerin büyüklüğü ve sahabenin masûmiyeti, sahabe arasında derece farkı, hilâfet-i râşide ve özellikleri bölümünün son kısmı ve hilâfetten saltanata kadarki bölümde kullandığı kitapların güvenilirliği, târihî rivâyetlerde hadis tenkidindeki usulerin[270] kullanlıp kullanılmayacağı konularında tenkidler yöneltilmiştir. Ayrıca O, Hz. Osman'ın akraba konusundaki tutumu ve beytü'l-mâlden akrabaya yardım etme, Hz. Osman'a karşı çıkan isyanların nedenleri, Hz.Ali'nin halifeliği, Hz. Osman'ın katilleri, Yezid'in veliahtlığ, Hz. Ali'nin avukatlığını yapma gibi konularda da eleştirilere mâruz kalmıştır.[271]

1. 3. 5. Türkiye Muhafazakârlığı Bağlamında Mevdûdî'ye Yönelik Eleştiriler

1950'li yıllarda Türkiye muhafazakârlığının genel çerçevesini, Ankara ilâhiyat fakültesi ve yüksek İslâm enstitülerinin kurulması sonucunda dini düşünce alanında

---

[267] Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 61.

[268] Özel, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 61. Tefhîmu'l-Kur'ân bağlamında Mevdûdî'ye yapılan diğer bazı eleştiriler ve bu eleştirilere Mevdûdî'nin verdiği cevaplar için bkz. Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 39-71*; Fetvâlar*, VI, s.84-108.

[269] Mevdûdî, sahabenin âdil olduklarını söylemekte ancak tamamı âdildir, tamamı hatasızdır ve bütün beşerî za'fiyetten uzaktır ve hiçbiri yanlışlık yapmamıştır tezini kabul etmemektedir. O, sahabenin Hz. Peygamber'den rivâyet etmede ve O'na bir söz nisbet etmede sahabenin doğruluktan asla ayrılmadığı ve sünneti ümmete ulaştırma noktasında Hz. Peygamber'e vefâlı davrandıkları anlamında "Es-sahabetu kulluhum adûlun" kavramının bütün sahabe için geçerli olduğunu kabul etmektedir. Fakat istisnâsız sahabenin her işte adâlet ile hareket ettiği ve onların hiçbirinden adâlete aykırı olarak bir iş sâdır olmadığı şeklinde yorumlanacak olursa o zaman bu söz, bütün sahabe için geçerli olmayacaktır. Zira Mevdûdî'ye göre onlar içinden çok az sayıda da olsa adâlete aykırı işler sâdır olan kimseler de bulunmaktaydı. Bu hatalar, onların büyüklüğüne halel getirmez. Çünkü onların değerleri, düştükleri küçük hatalardan değil, büyük başarılardan kaynaklanır. Bkz. Mevdûdî, *Fetvâlar*, IV, s. 281-284.

[270] Mevdûdî, rivâyetleri değerlendirmede kullanılan usullerin, aslında ahkâmla ilgili hadisler için söz konusu olduğunu savunmaktadır. Eğer bu şartlar tarihi rivâyetler için de kullanılırsa İslâm tarihinin sonraki devirleri bir tarafa, birinci yüzyıla ait tarihin bile 9/10'u mûteber sayılmayacaktır. Bkz. Bulgur, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 210.

[271] Mevdûdî, *Fetvâlar*, IV, s. 278-306.

oluşan yenilikçi anlayışa karşı muhafazakâr bir söylem geliştiren gelenekçiler'in[272] oluşturduğu, Ahmed Davutoğlu'nun da bu grubun önde gelenlerinden biri olduğu kaydedilmiştir.[273] D. Ali Kayapınar, Necip Fâzıl, Şevket Eygi, Ahmed Selâmi, Ahmed Arvâsi, Abdülkerim Polat, A. Faruk Meyan, Enver Baytan, Sadrettin Yüksel, Sâdık Albayrak, Ali Nar, Necdet Garan, İbrahim Çelik, Hasan Hulki Mert, Süleyman Tanrıkulu, Osman Hacıömeroğlu, M. Nuri Öner, Zeki Çıkman, muhafazakârlığın diğer önemli isimleri olarak zikredilmiştir.[274]

Buradaki muhafazakârlığın merkezine yerleştirilmiş olan kavramlar söz konusu muhafazakârlığın arkaplânını anlamada önemli yer tutmaktadır. Onlara göre Din,"Sünnîlik" ve "Sünni âlimleri merkeze almak" ile eşdeğer olduğu için, sünnîlik dışındaki mezhepler kabul görmediği gibi aynı zamanda taraftarları da mezhepsiz olarak itham edilmektedir. Müslüman olduktan sonra Ehl-i Sünnet âlimlerinin bildirdikleri dışında bir fiil işleyen kimse tövbe edip vazgeçmezse, sapık ya da mürted olduğuna hükmedildiği gibi namaz, hac, gibi ibadetleri de yapsa tövbe etmedikçe müslüman olamaz.[275] Kısaca kıymete değer ve doğru olan Ehl-i Sünnet âlimlerinin bildirikleridir. Onlar dışında Kur'ân ve hadislerden çıkarılacak hiçbir mana doğru ve makbul değildir.

Muhafazakârların Mevdûdî'yi eleştirmelerinde, onun gelenekle olan ilşikisi, geçmişi değerlendirme tarzı ve geleceğe bakışı önemlidir. Bu konudaki kanaatlerinin gelenekçi ilerlemeci (Türkiye'de İslâmcı) kesim ile benzerlik göstermesi, muhafazakârların eleştiri oklarını üzerine çekmesine neden olmuş ve "Reformist/Modernist" olarak tanımlanmıştır. "İslâm'da İhyâ Hareketleri" adlı eserinde

[272] Ortaçağdaki İslâm gelenekçiliğinin ilk esası Kur'ân'ın öğretilerine, sünnete ve icmâ'ya bağlılıktır. Bu prensip sadece gelenekçiliğin has savunucusu konumunda kabul edilen Hanbelilerde değil, diğer mezhep üyelerinde de (meselâ Şâfiîler) bulunmaktadır. Bunun yanında gelenekçiliğin bazı fikirleri Şâfiî teologlar tarafından geliştirilmiş, sonraları Hanbelilerin çalışmalarında artaya çıkmıştır. Bkz. Binyamin Abrahamov, İslâm Kelâmı, (Çev. Emine Buket Sağlam), İnsan Yayınları, İstanbul 2010, s. 17, 18. Et-Teymî'nin belirttiğine göre gelenekçiler, "İnancın temelinde nakil bulunur ve akıl, nakilden sonra gelir" derler. Onlara göre inanç akla dayandırılmış olsaydı insanlar peygamberlere ihtiyaç duymazdı. Bununla beraber gelenkçiler, dinde aklın fonksiyonunu da tamamen inkar etmemekte, aktarılan bir şeyi kanıtlamak, ya da kuralların nasıl uygulanacağını bilmek için ona ikincil bir misyon yüklemektedirler. Bkz. Binyamin Abrahamov, *İslâm Kelâmı,* s. 39-41.

[273] Cağfer Karadaş, "1950 Sonrası Türkiye Muhafazakârlığı ve Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 236, 237.

[274] Karadaş, "1950 Sonrası Türkiye Muhafazakârlığı ve Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 240, 241.

[275] Karadaş, *"1950 Sonrası Türkiye Muhafazakârlığı ve Mevdûdî"*, *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 237, 238.

İmam Gazâli hakkında "İmam Gazâli'nin gerçekleştirmeye çalıştığı tecdid çalışmasının üç sebepten dolayı başarısızlığa uğradığı"[276] iddiası muhafazakâr cephenin tepkisine neden olmuştur. İlâh, Rab, ibâdet ve Din kavramlarıyla murat edilen mânayı Mevdûdî'nin kendisi dışında kimsenin anlamadığını iddia etmek[277], te'vil kapısını aralayıp tahrif yapmak ve böylece İslâm ulemâsını câhil çıkarmak, Peygamber'in nübüvvet farzlarında kusur ettiğini söylemek, Hz. Peygamber'in bazen hata ve isyan edebilen bir insan olduğuna inanmak, sahabede câhiliye marazlarından bazı şeyler kaldığını düşünmek ile suçlanmıştır.[278] Namaz, hac, zekât, oruç ve İslâm'ın temellerini oluşturan şeylerin memleket nizâmı için değişebileceğini savunmak, devlet başkanlığı seçimlerinde Eyüp Han'ın karşısında duran Fatma Cinnah hanımı desteklemek, bazı zamanlarda Allah'ın (c.c.) ismet sıfatını Peygamberlerden kaldırdığını ifade etmek,[279] deccalın çıkacağını inkâr, Hz. Peygamber'in hadislerinde yanıldığını savunmak gibi konularda ağır eleştiri almıştır.[280]

Mevdûdî'ye "Merdûdî" diyen Necip Fâzıl, Onu Cemalettin Efgânî, Muhammed Abduh ve İbn Teymiyye'ye hayran olmak, Ehl-i Sünnet âlimlerini kötülemek, İslâm'ın şer'î ölçüler dâhilinde değiştirilebileceğini savunmak, çorap üstüne meshetmeye cevâz vermek, mezheplerin birleştirilmesini savunmak ve dört mezhebi birbirine karşı mücâdele ve garaz hâlinde gösterme gibi konularda tenkit etmiştir.[281]

---

[276] Mevdûdî, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, (Trc. Ali Genç), Pınar Yayınları, İstanbul 2011, s.76.

[277] Mevdûdî'ye göre Kur'ân Araplara indirildiği sırada "İlâh, Rab, İbâdet ve Din" terimleriyle neyin kastedildiğini insanlar bilmekteydi. Ancak Peygamberimizden sonraki zamanlarda bu dört terimin üstüne gaflet, cehâlet ve ihmâl bulutları çökmüştür. Daha dar anlamda kullanılmaya başlanan bu terimlerın asıl mânaları değişmeye yüz tuttu. Bu kelimelerin taşıdığı anlamlar gerçek anlamlarından sapmaya başladı. Bkz. Mevdûdî, *Kur'ân'a Göre Dört Terim*, (Çev. İsmail Kaya- Osman Cilacı), Beyan Yayınları, İstanbul 2014, s. 10, 11. Bu konuyla ilgili Ebu'l-Hasan en-Nedvi, Mevdûdî'ye reddiye yazmıştır. O, Mevdûdî'nin, Kur'ânın iniş sebebi ve İslâm'ın dâvetini İslâmî hüküm ve ilâhi hükümdarlığın ikâmesi ile sınırlandırdığını savunmuştur. Bkz. Ebu'l-Hasan en-Nedvî, *İslâm'ın Siyasi Yorumu*, (Trc. Hakan Özkan), Bedir Yayınevi, İstanbul 2007, s. 38, 39.

[278] Ahmed Davudoğlu, *Dini Tâmir Dâvasında Din Tahripçileri*, Bedir Yayınevi, İstanbul 2012, s.286, 291.

[279]Mevdûdî, konu ile ilgili Hz. Davud'un hata ettiğini, Hz. Yunus a.s.'ın vazifesinde kusur ettiğini, Hz. Mûsa'nın aceleci olduğunu ve Hz. Âdem'in de hırsına yenik düşüp mâsiyet çukuruna düştüğünü iddia etmekle tenkid edilmiştir. Bkz. Davudoğlu, *Dini Tâmir Dâvasında Din Tahripçileri*, s. 295.

[280] Davudoğlu, *Dini Tâmir Dâvasında Din Tahripçileri*, s. 293-296.

[281] Necip Fâzıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2014, s.155, 156.

1. 4. Eserleri

Elde edilen bilgilere göre Mevdûdî, yazarlık hayatına onsekiz yaşında başlamış olup, vefat ettiği 1979'a kadar dini, ilmî, ictimâi, târihî ve siyasî içerikli 120 kadar kitap ve risâle neşretmiştir. Vermiş olduğu 1000'i aşkın konferanstan 700'ünün kayıtları mevcut olup bir kısmı yayınlanmıştır. Eserlerinin neredeyse tamamını anadili olan Urduca'da yazan Mevdûdî'nin kullandığı dil, son derece güzel ve akıcıdır. Abdülhamit Birışık'ın verdiği bilgiye göre onun kitapları Pakistan'da yayınlandıktan sonra başta Arapça ve İngilizce olmak üzere bazı dillere çevrilip İslâm âlemine yayılmıştır. Örneğin 1977 senesine kadar, kırk sekiz kitabının Arapça'ya, kırk üç kitabının Bengalce'ye ve otuz dört kitabının da İngilizce'ye çevrilip yayınlandığı bildirilmiştir. Onun İslâm dünyasına tanıtılmasında eserlerini Arapça'ya çeviren ve hakkında neşriyat yapan Halil Ahmed Hâmidî (ö.1944) ile ingilizce'ye çeviren Prof. Dr. Hurşid Ahmed, büyük pay sahibi olmuştur.[282] Eserlerinin neredeyse hepsi Urduca olup bazıları ilk olarak İngilizce yayınlanmış, bazıları ise eserlerinden, makalelerinden ve konuşmalarından derleme olarak ana diliyle ya da tercüme edilerek yayınlanmıştır.[283] Mevdûdî'nin kitapları sayesinde İslâm'ın mesajı, dünyanın muhtelif yerlerine ulaşmış, birçok kişi Mevdûdî'nin kitaplarını okuyarak İslâm ile müşerref olmuştur.[284]

1. 4. 1. İslâm İlimleri İle İlgili Eserleri

1. 4. 1. 1. Kur'ân ve Tefsir

1. 4. 1. 1. 1. Tercüme-i Kur'ân-ı Mecîd ma'a Muhtasar Havaşi, Lahor 1396/1976. Mevdûdî bu eserinde diğer meâllerden farklı olarak âyetlerin kelime kelime çevirisi yerine, anlamları bölmeden, âyetlere bütüncül bir meâl vermesidir. Bunun yanında anlam farklılıklarını ve zenginliğini, dipnotlarla okuyucuya aktarmıştır.[285] Farklı dillere de çevrilen eser, Türkçe'ye Durmuş Bulgur tarafından Tefhîmu'l-Kur'ân Meâli[286] ve

[282] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 24, 25.
[283] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 25.
[284] Giylânî, *Mevdûdî'nin Hayatı*, s. 201.
[285] Mevdûdî, Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meali: Tercümânu'l-Kur'ân, (Çev. Muhammed Han Kayani), İnkılab Yayınları, İstanbul 2012, Önsöz.
[286] Ebu'l A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l Kur'ân Meâli*, (Çev. Durmuş Bulgur), Konya: Yediveren Yayınları, 2003.

Muhammed Han Kayani tarafından "Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli Tercümânu'l-Kur'ân"[287] adlarıyla tercüme edilmiştir.

1. 4. 1. 1. 2. Tefhimu'l-Kur'ân, I-VI, Lahor, 1942-1972. Mevdûdî bu çalışmaya, 1942 yılında başlamış, 7 Haziran 1972' de tamamlamıştır. Eseri oluşturma amacını önceki tercüme ve tefsirlerdeki eksik kalmış bazı yönleri tamamlamak, Kur'ân'ın ruhunu ve saf mesajını aydınlara ulaştırabilmek olarak açıklamaktadır. Bu çalışma ile Mevdûdî, orta seviyede eğitim görmüş olan kimselerle Arapça bilmeyen ve Kur'ân ilimlerinin geniş hazinelerinden yararlanma imkânı bulamayan aydınlara seslenmeyi amaçlamıştır. Eser vasıtasıyla okuyucunun Kur'ân'ın anlamını açık bir şekilde anlamasını hedeflemiştir. Kur'ân'ı okurken okuyucunun anlamakta zorluk çekebileceği bazı yerlere açıklamalar getirmiş ve Kur'ân okurken akla gelebilecek soruları cevaplandırmıştır. Mevdûdî, eserde motamot (Kelime kelime) tercüme yerine serbest tercüme yöntemini benimsemiştir.[288] Eserin Türkçe'ye iki tercümesi bulunmaktadır: Bunlardan biri Ali Bulaç editörlüğündeki bir kurul tarafından insan yayınlarından 1986'da; diğeri de Ahmed Asrar tarafından 1997'de yapılmıştır.[289]

1. 4. 1. 1. 3 Kur'ân ki Çâr Bünyâdi Istılâheyn, İlâh-Rab-İbadat-Din, Lahor 1978. Kitabın Türkçe'ye üç tercümesi bulunmaktadır. Bunlar, Osman Cilâcı-İsmail Kaya tarafından "Kur'ân'a Göre Dört Temel Terim" [290] ;Mahmut Osmanoğlu tarafından "Kur'ân'ın Dört Temel Terimi" [291] adıyla ve Câhit Koytak tarafından "Kur'ân'ı Kerim'de Dört Terim"[292] adları ile yayınlanmıştır. Eser Arapça ve İngilizce başta olmak üzere farklı dillere tercüme edilmiştir.

1. 4. 1. 1. 4. Kur'ân Fehmi key Bünyâdî Usûl, Lahor, ts. Tefhîmu'l Kur'ân içerisinde de basılan bu çalışma, Türkçe'ye "Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım"[293] ve "Kur'ân'ı Anlamaya

[287] Ebul Â'lâ Mevdûdî, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli: Tercümânu'l-Kur'ân*, (Çev. Muhammed Han Kayani), İnkılab Yayınları, İstanbul 2004.
[288] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (Çev. Muhammed Han Kayanî ve dğr), I, Önsöz, s. 7, 8.
[289] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (Çev. Muhammed Han Kayanî ve dğr), I-VII, İnsan Yayınları, İstanbul 1986; (Çev. Ahmet Asrar), I-VII, Bengisu Yayıncılık, İstanbul 1997.
[290] Seyyid Ebu'l A'lâ Mevdûdî, *Kur'ân'a Göre Dört Temel Terim*, Beyan Yayınları, İstanbul 1987.
[291] Seyyid Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Kur'ân'ın Dört Temel Terimi*, (Çev. Mahmut Osmanoğlu), Özgün Yayıncılık, İstanbul 2000.
[292] Mevdûdî, *Kur'ân-ı Kerim'de Dört Terim*, (Çev. Câhit Koytak), Seçkin Yayıncılık, İstanbul 1989.
[293] Ebu'l A'lâ Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım*, (Trc. Bekir Karlığa), İşaret Yayınları, İstanbul 1997.

Giriş"[294] adlarıyla kazandırılmıştır. Ayrıca bu çalışma Faruk Yılmaz'ın "Kur'ân ve İnsanlık" kitabının içerisinde de tercüme edilerek verilmiştir.[295]

1. 4. 1. 1. 5. "Economic and Politikal Teachings of the Qur'an", A History of Muslim Philosophy (Ed. M.M. Sharif), Wiesbaden 1963, I, 178-198. Kitabı İnsan Yayınları, "İslâm Düşüncesi Tarihi" (I-III, İstanbul 1990) adı ile yayınlamıştır.[296]

1. 4. 1. 1. 6. Kur'ânAçısından Kadın. Bu kitap Necmettin Gevrî tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.[297]

1. 4. 1. 1. 7. Fezâili'l-Kur'ân, Lahor 1977.

1. 4. 1. 1. 8. İnsan ki Hakîkât-Kur'ân ki Rôşnî meyn, Lahor, 1986.

1. 4. 1. 1. 9. Kur'ânAôr Peygamber, Rampur 1954.

1. 4. 1. 1. 10. Kur'ân ki Ma'aşi Ta'limat, Lahor 1969. Kur'ân'daki iktisâdî ilkelerle ilgilidir.

1. 4. 1. 2. Hadis ve Sünnet

1. 4. 1. 2. 1. Sünnet ki Aini Haysiyet, Lahor 1963. Eserin Türkçe'ye iki önemli tercümesinden biri "Sünnetin Anayasal Niteliği",[298] diğeri de "Sünnetin Anayasal Konumu"[299] adını almıştır. Eser, Pakistan'ın 1947 yılında kurulmasını takip eden süreçte İslâmî bir anayasa oluşturulması hakkında 1961 yılına kadar ortaya atılan tezler ile ilgili Mevdûdî'nin fikirlerini içermektedir. Hukukun İslâmileştirilmesi için bir yanda Mevdûdî ve benzeri kişiler anayasanın temeli Kur'ân ve sünnettir derken; Gulam Ahmet Perviz ve Dr. Abdülvedüd'ün de içinde yer aldığı diğer taraf "Kur'ândır" veya Fazlurrahman'ın teklifi ile "İslâm'dır" ifadesi üzerinde ısrar etmiştir. Eserdeki yazışmalar önce Tercümânu'l-Kur'ân ve Tulû-î İslâm dergilerinde tefrika edilirken daha sonra "Sünnet ki Aini Haysiyet" adı altında kitaplaştırılmıştır. (Lahor 1963) Eserde

[294] Seyyid Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Kur'ân'ı Anlamaya Giriş*, (Çev. Bayram Kolsuz), Furkan Yayınları, İstanbul 1983.
[295] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlamalıyız*, (Çev. Faruk Yılmaz), (Kur'ân ve İnsanlık eserinin içinde) Berikan Yayınevi, Ankara 2011.
[296] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 26.
[297] Seyid Mevdûdî, *Kur'ân Açısından Kadın*, (Çev. Necmettin Gevrî), Fikir Yayınları, İstanbul 1985.
[298]Seyyid Ebu'l A'lâ Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Niteliği*, (Çev. N. Ahmed Asrar), Bengisu Yayınları, İstanbul 1997.
[299] Mevdûdî, *Sünnetin Anayasal Konumu* (Trc. Durmuş Bulgur- Halid Zaferullah Daudi), Konya 1997.

Hâricî'ye ve Mutezile'ye işaret eden Mevdûdî, sünneti inkâr hareketinin tarihi seyrine yer vererek ilk dönem sünnet inkârcıları ile çağdaş dönemdeki inkârcıların tutumu arasındaki benzerliğe de dikkat çeker. Ayrıca, eserde Abdülvedüd'ün düşüncelerine açık cevaplar veren Mevdûdî, tartışmaları soru cevap şeklindeki diyalog tarzında ele alarak eseri daha canlı tutmuştur.[300]

1. 4. 1. 2. 2. Tefhîmu'l-Ehâdis, Tahric ve tertip Mevlâna Abdülvekil Alevi, idâre-i maârif-iİslâmi, Lahor, 1993, 2003.

1. 4. 1. 2. 3. Hadis Aôr Kur'ân, Diyobend, 1953.

1. 4. 1. 3. Akâid ve Kelâm

1. 4. 1. 3. 1. Diniyyat, Haydarabad, Dekken, 1932; Lahor, 1940. Mevdûdî, 1932 yılında Menâzir Ahmed Gilânî'nin önerisi ile bu eseri yazdı. O tarihte Haydarâbâd'ın eğitim işleri sorumlusu olan Gilânî, eseri, Hindistan sathındaki çeşitli kolejlerin son sınıfında okuyan öğrenciler için zorunlu bir ders kitabı olarak okutmayı düşünmekteydi. Mevdûdî bu eserde İslâm'ın temel inanç esaslarını ana hatlarıyla ortaya koymuştur. 40'a yakın dile tercüme edilen kitap bazı Müslüman ülkelerin okullarında temel ders kitabı olarak okutulmaktadır.[301]

"Towards Understanding İslâm"[302] adı ile İngilizce'ye, "Mebâdiu'l-İslâm"[303] adı ile Arapça'ya tercüme edilmiş olan eser, Türkçe'ye "İslâm'ın Anlaşılmasına Doğru"[304], "İslâm'a ilk adım"[305], "İslâm'a Giriş"[306], "İslâm'ı Doğru Anlamak"[307],"İslâm'ın Esası Prensipleri"[308]"İslâm'ın Temelleri"[309] adlarıyla kazandırılmıştır.

1. 4. 1. 3. 2. Hatm-i Nübüvvet, Lahor 1963. Hz. Muhammed (s.a.v.) ile peygamberliğin sona erdiğini anlatan kitap, kadıyânilere tepki olarak kaleme alınmıştır.[310]

---

[300] Hatipoğlu, "Sünnetin Anayasal Niteliği", (Sünnet ki Âîni Haysiyet), *İslâm Araştırmaları Dergisi,* sayı I, 1997, s. 231-233.
[301] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 59.
[302] Mevdûdî, *Towards Understanding İslâm*, (Çev. Khurshid Ahmad), Riyad 1985.
[303] Mevdûdî, *Mebâdiu'l-İslâm*, Kuveyt, 1984.
[304] Mevdûdî, *İslâm'ın Anlaşılmasına Doğru,* (Çev. Halil Zafir), Hilâl Yayınları, İstanbul 1967.
[305] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, (Çev. Serdar Güzey), İnkılab Yayınları, İstanbul 1986.
[306] Mevdûdî, *İslâm'a Giriş*, (Çev. N.Ahmet Asrar), Hilâl Yayınları, İstanbul 2005.
[307] Mevdûdî, *İslâm'ı Doğru Anlamak*, (Çev. Fâruk Aktaş), Ravza Yayınları, İstanbul 2009.
[308] Mevdûdî, *İslâm'ın Esası Prensipleri*, (Çev. Muhammed Tarık Buğra), y.y, t.y, .
[309] Mevdûdî, *İslâm'ın Temelleri,* (Çev. Muhammed K. Kayani), el-Ummah Neşriyat, İstanbul 1981. (Bu eser, "Diniyyât" adlı kitabın birinci kısmını oluşturmaktadır.)
[310] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 26.

1. 4. 1. 3. 3. Mesele-i Cebr ü Kader, Lahor, 1962. Mevdûdî'nin bu kitabı yazmasının nedeni, Tercümânu'l-Kur'ân gazetesini yeni yayınladığı sıralarda, kendisine Kur'ân'da cebir ve kader meselesi ile ilgili soru soran bir kişinin, bu konudaki sorunların çözümü için ondan ricâda bulunmasıdır. Bu soruya vermiş olduğu cevaplar, daha sonra bir kitap hâline getirilerek yayınlanmıştır. Mevdûdî, bu kitabında kader meselesinin temeline inmeyi denemektedir. Eski ve yeni düşünce akımlarının da görüşlerine yer vermekte ve daha sonra meseleyi tetkik etmeye çalışmaktadır. Eser, "Cebir ve Kader Problemi" adı ile Türkçe'ye kazandırılmıştır. [311]

1. 4. 1. 3. 4. Zindegi Ba'de'l-mevt, Lahor 1954.

1. 4. 1. 3. 5. Tevhid u Risâlet Aôr Zindegi ba'de'l-mevt ka Aklî sübût, Lahor, 1962.

1. 4. 1. 3. 6. Hakikat-ı İman, Lahor, ts.

1. 4. 1. 3. 7. Mi'rac ki Rât, Lahor, ty.

1. 4. 1. 3. 8. Şehâdet-i Hak, Rampur 1957.

1. 4. 1. 4. İslâm Hukuku ve Kanunlaştırma

1. 4. 1. 4. 1. Hukûku'z-zevceyn, Rampur 1957. Mevdûdî, eserin ilk kısmında evlilik yasasının hedefleri üzerinde durmuş; sevgi, rahmet, denklik sorunu ve gayr-i müslimlerle yapılan evliliğin sakıncalarına değinmiştir. İkinci kısımda erkeğin sorumlulukları, erkeğin eşi üzerindeki hakları ve yetkileri ve İslâm yasasında boşanma konularını işlemiştir. Üçüncü bölümde şer'î yargı sistemi ile ilgili temel kurallara yer vermekte, dördüncü bölümde evlilik konusuyla ilgili Kur'ân'daki genel ilkeleri, âyetlerden örneklerle açıklamakta, beşinci bölümde ise bulûğ tercihi, velâyet-i icbâr, mehir, nafaka, hakem tayini, evlilikte feshi gerektiren hastalıklar ve sâir cüzî konular anlatılmıştır. Eser Türkçe'ye "İslâm'da Aile Hukuku (Karı Koca Hakları)"[312] adıyla çevrilmiştir.

[311] Mevdûdî, *Cebir ve Kader Problemi*, (Çev. N. Ahmet Asrar), Hilâl Yayınları, İstanbul 2015.
[312]Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku (Karı Koca Hakları)*, (Çev. Memiş Tekin), Kitap Dünyası Yayınları, Konya 2011.

1. 4. 1. 4. 2. Sud, I-II, Lahor 1948-1952. Yedi bölümden oluşan eserin ilk kısmında fâizi temize çıkaranların ileri sürdüğü deliller tenkit edilmekte ve nazârî yönden zararları tartışılmaktadır. İkinci bölümde ise fâizin insanlığa getirdiği rûhî ve ahlâkî bunalımlar ele alınmakta, fâzin zararları enine boyuna incelenmektedir. Üçüncü bölümde modern bankacılık sisteminin tarihi başlangıcı ve geçirdiği evrelere değinilmektedir. Dördüncü bölüm, fâizin pratik yönü, fazin sınırları ve hangi alışveriş türlerinin fâiz kapsamına girdiği, fâiz hakkında İslâm ahkâmı ile ilgilidir. Beşinci bölüm, fâizin aksâmı ve hükümlerini, altıncı bölüm ise ekonomi kanun ve ilkelerinin yeniden düzenlenmesini konu edinmektedir. Son bölümde ise fâizin kaldırılması hâlinde onun yerine toplumun ihtiyacını karşılayacak mâlî düzen ve iktisâdî nizâm kurma meselesine cevap aramaktadır.[313]

Eserin Türkçe'ye "Fâiz" adı ile üç çevirisi yapılmıştır: Bu tercümelerden biri Hasan Beşer tarafından 1979 yılında,[314] diğeri M. Beşir Aryarsoy tarafından 1985'te[315] ve N. Ahmet Asrar tarafından 2004'te yapılmıştır.[316]

1. 4. 1. 4. 3. İslâmAnayasası: Tedvini Esasları. Bu eser, Mevdûdî'nin 23 Ocak 1952'de Marakeş'te avukatlar barosunda verdiği bir konferanstır. O dönemde Müslümanlar her ne kadar İslâmî bir anayasa istiyorlardıysa da İslâm anyasasının ne olduğunu, kayaklarını, tedvin yolunu bilen bilen azdı. Mevdûdî de eserde bu konulara değinmiştir. O, bu konferansı Tercümânu'l-Kur'ân mecmuasında neşretti, sonra müstakil risâle şeklinde bastırdı. İngilizceye de tercüme edilen eser, Arapça'ya 1953'te Muhammed Âsım el-Haddad tarafından tercüme edildi.[317]

1. 4. 1. 4. 4. İslâm Nizamı. Bu eser, Mevdûdî'nin, "İslâm'da Ahlâk Nizamı", "İslâm'da Mülkiyet Nizamı", İslâm'da İktisad Nizamı", "İslâm'da Siyaset Nizamı" ve "İslâm'da Devlet Nizamı" eserlerinin bir araya toplanmasıyla oluşturulmuştur. Mevdûdî bu kitabında İslâm açısından herkesin anlayacağı bir uslûbla ahlâkî nizamın ne olduğunu, siyasi nizam denince İslâmiyetin ne demek istediğini, ictimâi nizamın beşeriyet arasında

[313] Mevdûdî, *Fâiz*, (Çev. Hasan Beşer), Hilâl Yayınları, İstanbul 1979.
[314] Mevdûdî, *Fâiz*, (Çev. Hasan Beşer), Hilâl Yayınları, İstanbul 1979.
[315] Mevdûdî, *Fâiz*, (Trc. M. Beşir Eryarsoy), Bir Yayıncılık, İstanbul 1985.
[316] Mevdûdî, *Fâiz*, (Çev. N. Ahmet Asrar), Hilâl Yayınları, 2004.
[317] Mevdûdî, *İslâm Anayasası: Tedvini Esasları*, (Çev. İhsan Toksarı), Nidâ Yayınları, İstanbul 1969, Arapça Mütercimin Önsözü, s. 5.

nasıl tahakkuk ettirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca bugün dünya siyasetinin üzerine binâ edilen iktisâdî nizamın nasıl kurulabileceği ve kul ile Allah arasındaki münasebetlerin nelerle ve nasıl temin edilerek ruhâni ve ilâhi nizamın kurulduğunu anlatmıştır.[318]

1. 4. 1. 4. 5. İslâmi Kanun, Lahor 1948.

1. 4. 1. 4. 6. İslâmi Kanun Aôr Pakistan meyn Us key Nifâz ki Ameli Tedabir, Lahor 1948. İslâm hukukunun Pakistan'da uygulanması ile ilgilidir.[319]

1. 4. 1. 4. 7. İslâmic Law and Canstitution (Ed. ve trc. Hurşit Ahmet) Lahor 1955, 1960. Mevdûdî'nin İslâm hukuku ve anayasa ile ilgili yazılarından derlemedir.[320]

1. 4. 1. 4. 8. İslâmi Düstur ki Bünyâdeyn, Lahor 1952. İslâm anaysasının temelleri ile ilgilidir.[321]

1. 4. 1. 4. 9. İslâmi Düstur ki Tedvin, Lahor 1952.

1. 4. 1. 4. 10. Düstûr-i Sifârişât per Tenkîd: İslâm Aôr Cumhurî Nutka-i Nazar se, Karaçi, ty. Eser, İslâm ve cumhuriyet açısından Pakistan'daki anayasal teklifleri tenkid ile ilgilidir.[322]

1. 4. 1. 4. 11. Düstur-i Tecâviz, Karaçi, ty. Pakistan anayasası hakkında önerilen maddeler ile ilgilidir.[323]

1. 4. 1. 4. 12. Düstur i Tecâviz per Tenkîd ü Tabsıra, Lahor 1957. Anayasa önerilerine değerlendirme niteliğindedir.[324]

1. 4. 1. 4. 13. Fesâdât-ı Pencap ki Tahkîkât: Adâlet key sâmne Seyyid Ebü'l- A'lâ Mevdûdî ka Beyân, Karaçi, 1953. Bu eser, Kadıyânilerle ilgili Pencap bölgesinde ortaya çıkan hoşnutsuzluk üzerine yapılan tutuklamalarda Mevdûdî tarafından

[318] Mevdûdî, *İslâm Nizamı*, Hilâl Yayınları, İstanbul 1978, s. 9.
[319] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 27.
[320] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 27.
[321] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 27.
[322] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 27.
[323] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 28.
[324] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 28.

mahkemeye sunulmuş rapordur. Mahkeme devam ederken Mevdûdî ikinci ve üçüncü raporlarını da sunmuştur.[325]

1. 4. 1. 4. 14. Mes'ele-i Milkiyet-i Zemin, Lahor 1950. Eser, Türkçe'ye Yaşar Şahin tarafından "İslâm'da Toprak Mülkiyeti" adı altında tercüme edilmiştir.[326]

1. 4. 1. 4. 15. "Abu Hanifa and Abu Yusuf", A History of Muslim Philosophy (Ed. M.M. Sharif), Wiesbaden 1963, I, 673-703; Eser, "İslâm Düşüncesi Tarihi" adı ile insan yayınları tarafından (I-III, İstanbul, 1990) Türkçe'ye kazandırılmıştır.[327]

1. 4. 1. 4. 16. İslâm'da İktisad Nizamı. Eser Türkçe'ye Tüzün Demirer tarafından çevirilmiştir.[328]

1. 4. 1. 4. 17. Mürted ki Sezâ İslâmî Kânun meyn, Lahor 1953. Eser, İslâm hukukunda dinden dönene verilecek ceza hakkındadır.[329]

1. 4. 1. 4. 18. Human Rigts in İslâm, Leicester 1976. İslâm'da insan hakları ile ilgilidir.[330]

1. 4. 1. 4. 19. İnsan key Bünyâdi Hukuk, Lahor 1963. İnsanın temel hak ve özgürlükleri hakkındadır.[331]

1. 4. 1. 5. Siyer ve Tarih

1. 4. 1. 5. 1. Sîret-i Server-i Âlem (I-II, Lahor 1978). "Tarih Boyunca Tevhid Mücâdelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı" adıyla Türkçe'ye kazandırılan[332] bu eseri Mevdûdî, ömrünün son günlerinde kaleme almıştır. Eserin konusu sadece Peygamberimizin hayatından ibâret olmayıp aynı zamanda tarihten bu yana sürmeke olan tevhid mücadelesini de anlatmaktadır. Eserde Hz. Âdem'den Peygamberimize

[325] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 28.
[326] Mevdûdî, *İslâm'da Toprak Mülkiyeti*, (Çev. Yaşar Şahin), İrfan Yayınevi, İstanbul 1972.
[327] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 29.
[328] Mevdûdî, *İslâm'da İktisad Nizamı*, (Çev. Tüzün Demirer), Hilâl Yayınları, Ankara 1966.
[329] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 28.
[330] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 28.
[331] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 28.
[332] Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, (Çev. Ahmet Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul 2010.

kadar gelmiş geçmiş Resullerin hayatları, tebliğle görevlendirilişleri, nasıl bir ortamda görev yaptıkları, bu tebliğin yapılış biçimi, karşılaşılan zorluklar, müşriklerin tevhidin tebliği karşısındaki tavırları ele alınmıştır.

Mevdûdî, eserde peygamberlerin hayatını gerçeğe uygun biçimde vermiş ve orjinal yorumlar yapmıştır. Eserde tevhidin anlamı, fikrî dinamizm gücü ve mücadele metodu üzerinde önemle durulmuştur. Resulullah'ın Mekke dönemi, farklı bir anlatımla sunulmuş, Resul'ün hayatı safha safha anlatılırken bu anlatılan bölümler Kur'ân âyetleri ile desteklenmiştir. Eserde sadece dînî kitaplara değil, pek çok tarihi kitaplara ve arkeolojik araştırmalara da müracaat edilmesi ve yazarın Peygamberlerin mensup olduğu medeniyetlerin yerlerini gezip izlenimlerini paylaşması da eserin önemli bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.[333]

1. 4. 1. 5. 2. Selâçika, I-II, Lahor 1954. Eserde Selçuklu tarihinin devrelerine, kaynaklarına yer verilmektedir. Kitap, Selçukîlerin ortaya çıkma devri, hükümet kurma devresi, yükselme devri ve yükselme devrinin devamı başlıkları etrafında oluşturulmuştur. Çalışma, "Selçuklular Tarihi" adı altında Ali Genceli tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[334]

1. 4. 1. 5. 3. Sîret-i Hatm-i Rusul, Karaçi, ts. Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgilidir.

1. 4. 1. 5. 4. Hindustan meyn Müslim Ekalliyet ka Müstakbel, Pathankot 1947. Eser, Hindistan'daki Müslüman azınlığın durumunu ele almaktadır.

1. 4. 1. 5. 5. Meşrıkî Pakistan key Hâlât u Mesâil ka Câize aôr Islah ki Tedâbir, Lahor 1960. Doğu Pakistan ve ortaya çıkan problemlerin çözümü için alınacak tedbirleri ele almaktadır.

1. 4. 1. 5. 6. Binâ u Beygâr, Lahor 1947. Toplumların yükselmesi ve gerilemesi hakkındadır.

[333] Mevdûdî, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberi'n Hayatı*, (Çev. Ahmet Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul 2010, Sunuş, s. 27.
[334] Mevdûdî, *Selçuklular Tarihi*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, Ankara 1971.

1. 4. 1. 5. 7. Kılaf-ı Ka'be Us ki Şer'î Haysiyet Us ki Tarih, Lahor ty. Kâ'be örtüsünün, dinî ve tarihî açılardan ele alınması ile ilgilidir.[335]

1. 4. 1. 5. 8. Sânihâ-İ Mescid-i Aksâ, London 1971.Eserde, Yahudi zulmü altındaki Mescid-i Aksâ incelenmiştir.[336]

1. 4. 1. 5. 9. Smarna meyn Yunani Mezâlim, Delhi, 1919. Yunanların kurtuluş savaşı öncesi Türklere yaptığı zulmü konu edinmektedir.[337]

1. 4. 1. 5. 10. Turkî meyn Îsâiyyôn ki Hâlât, Delhi 1922. Türkiye'de bulunan Hıristiyanların durumunu ele almaktadır.[338]

1. 4. 1. 5. 11. Nübüvvet-i Muhammedî ka Aklî Sübût, Lahor, ts.

1. 4. 1. 5. 12. Dekken ki Siyâsî Tarih, Haydarâbâd-Dekken 1944.

1. 4. 2. Farklı Konulardan Müteşekkil Eserleri

1. 4. 2. 1. Resâil u Mesâil I-V, Lahor 1951- 1965. Eser, Tercümânu'l-Kur'ân adlı aylık derginin "Resâil ve Mesâil" başlıklı bölümünde okuyucularından gelen sorulara verdiği cevaplardan oluşmaktadır. Mevdûdî, yıllarca Müslüman halkın kendisine arzettiği dertlerini dinleyip bu sorunların sebeplerini ve çözüm yollarını araştırıp onlara Tercümânu'l-Kur'ân vasıtasıyla rehberlik etmeye çalıştı. Daha sonra bu soru ve cevaplar, herkesin faydalanması için belirli düzen ve tertip içinde neşredildi. Kitapta sosyal, siyasi, itikâdi, ilmî ve fıkhî meseleler hakkında halkın kafasında dolaşan kuşku ve problemlerin kısa, özlü ve iknâ edici cevapları bulunmaktadır. Bunun yanında soru ve cevaplar içerisinde Müslüman toplumların her an karşılaşabilecekleri birçok önemli mesele de açıklığa kavuşturulmuştur. Mevdûdî, eseri Tercümânu'l-Kur'ân'dan olduğu gibi oluşturmamış, konuları yeniden gözden geçirmiş, yazıları bölümlere ayırıp sıraya koymuştıur. İbârelerde gerekli düzeltme, yenileme, açıklama ve eklemelerde

[335] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum,* s. 34.
[336] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 34.
[337] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 34.
[338] Birışık ,"Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum, s. 34.*

bulunmuştur.[339] Türkçe'ye Yusuf Karaca tarafından "Meseleler ve Çözümleri"[340]; Mahut Osmanoğlu-A. Hamdi Chohan tarafından "Fetvâlar" adıyla tercüme edilmiştir.[341]

1. 4. 2. 2. El-Cihâd fi'l-İslâm, Agra- A'zamgarh 1930; Lahor 1948. İslâm'da Cihâd telâkkisinden bahseden eser Mevdûdî'nin ilk eseridir. Mevdûdî, bu kitabında İslâm düşmanlarının İslâm'a yöneltiği haksız kan dökmeyi emretmesi, hak-hukuk tanımaması, insanlara dini zorla kabul ettirmesi gibi saldırılara cevap vermiştir. Hem iddiaları teker teker çürütmüş, hem de İslâm'da savaş hukuku hakkında kapsamlı bilgi vermiştir.

Eser beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde gerçek yönleriyle İslâm'da cihâd, ikinci bölümde savunma savaşı, üçüncü bölümde ıslah savaşı, dördüncü bölümde İslâm'ın yayılması ve kılıç, beşinci bölümde ise İslâm'ın savaş ve barış yasaları adlı genel başlıkları bulunmaktadır. Eseri Türkçe'ye, H. Hüseyin Yılmaz ve Âkif Nûri "İslâm'da Cihad" adı ile; M. Beşir Aryarsoy ise "İslâm'da Savaş Hukuku" adı ile tercüme etmiştir.[342]

1. 4. 2. 3. Azgın Medeniyet (Huzur ve Kurtuluş Yolu). Eser Mevdûdî'nin, Hurşid Ahmed'in ve Ramazan el-Bûtî'nin eserlerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Eserin içindeki ilk dört kitap Mevdûdî'ye aittir. Bunlardan "Huzur ve Kurtuluş Yolu" adını taşıyan ilk kitapta Allah'ın varlığı ve birliği, insanın ıztırâbının gerçek sebebi, niçin adaletsizlik, huzur nasıl tesis edilir? Bir şüphenin ortadan kaldırılması konuları yer almaktadır. İkinci kitap, "Modern Çağın Hasta Milletleri" adını taşımakta olup Mevdûdî burada kötü gidişin sebeplerini analiz etmekte ve insanlara gerçek huzur ve mutluluğun adresini göstermektedir. Bu makale önce Tercümânu'l-Kur'ân'da 1935'te yayınlandı. Daha sonra da "Tenkihât" adlı kitaplarından birinde yayınlandı. "İslâm'ın Ahlâ k Görüşü" adını taşıyan üçüncü kitapta Mevdûdî ahlâk probleminin tabiatına değinmekte ve bu konuda İslâm'ın ileri sürdüğü görüşleri anlatmaktadır. Bu bölümde İslâm'ın ahlâk görüşü ve ahlâk sisteminin yanı sıra lâik ahlâk felsefelerine bakış, ahlâka çağdaş

[339] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, (Çev. Mahmut Osmanoğlu, A. Hamdi Chohan), Nehir Yayınları, İstanbul 1992, Önsöz, s. 17.
[340] Mevdûdî, *Meseleler ve Çözümleri*, I-V, (Çev. Yusuf Karaca), Risâle Yayınları, II. Bs. İstanbul 1990.
[341] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I-IV, (Çev. Mahmut Osmanoğlu, A. Hamdi Chohan), Nehir Yayınları, İstanbul 1992. Eser, *Fetvâlar*, I-II, adı ile Düşün Yayıncılık tarafından da yayınlanmıştır. (İstanbul 2015.)
[342] Mevdûdî, *"İslâm'da Cihâd"*, (Çev. Akif Nuri), Çığır Yayınları, İstanbul t.y.; (Çev. H. Hüseyin Yılmaz), Özgü Yayınları, İstanbul 2009; *"İslâm'da Savaş Hukuku"* (Çev. M. Beşir Eryarsoy), Şafak Yayınları, İstanbul 1992.

yaklaşım, modern dünyanın açmazı gibi başlıklara da yer verilmiştir. Dördüncü kitap ise "İslâm'ın Siyaset Görüşü" adını taşımaktadır. Burada İslâm'ın esasları, siyaset görüşü, İslâm siyaset görüşünün ilk prensibi, İslâm devleti, İslâm'da halifelik görüşü ve demokrasinin tabiatı gibi başlıklar bulunmaktadır. Eser Türkçe'ye Ali Zengin tarafından tercüme edilmiştir.[343]

1. 4. 2. 4. Hutebât, Lahor 1957. Kitapta şu konu başlıkları yer almaktadır: Müslüman olmak için ilmin zarûreti, Müslüman ile kâfir arasındaki temel fark, kelime-i tayyibenin anlamı, Tayyibe ve habise kelimeleri, kelime-i tayyibe'ye inanmanın amacı, Müslüman kime denir? İmanın ölçüsü, İslâm'ın gerçel ölçüsü, niçin Allah'a itaat etmelidir?, Din ve şeriat, ibadet, namaz, namazda ne okuyoruz?, cemaatle namaz kılmak, namazlar niye tesirsiz kalıyor, oruç, orucun asıl maksadı, zekât, zekâtın mâhiyeti, sosyal hayatımızda zekâtın yeri, Allah yolunda infâk hakkında genel hükümler, zekât ile ilgili özel hükümler, hac, haccın tarihçesi, haccın faydaları, hac evrensel bir toplantıdır, cihâd, cihâdın önemi. Eser İngilizceye "Let Us be Muslims" adı ile çevrilmiş, Filiz Handan Türedi tarafından Türkçe'ye "Gelin Müslüman Olalım" adı ile kazandırılmıştır.[344]

Bu kitabın nasıl meydana geldiğini Mevdûdî şöyle açıklamaktadır: "Pencab'ın doğusunda Patankot yakınlarındaki Dâru'l-İslâm'a 1938 yılında ilk geldiğimde Cuma namazları kıldırmaya ve çevremdeki köylülere İslâm'ı açıklamaya başladım. Bu kitap o zaman hazırladığım cemaat söylevlerini kapsamaktadır. Hitabettiğim insanlar çiftçiler, ana dilleri Urduca olmayan Pencaplılardı. Bu yüzden sıradan insanlar tarafından anlaşılabilecek bir dil ve ifade seçmek zorundaydım. Böylece İslâm'ı geniş kitlelere öğretmede inşaallah faydalı olacak bu kitap ortaya çıktı."[345]

Kitap, Ali Genceli tarafından "Hitâbeler"; ve Muhammed Han Kayanî tarafından "Cuma Konuşmaları" adı ile Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[346]

---

[343]Mevdûdî-Hurşid Ahmed-Ramazan el-Bûtî, *"Azgın Medeniyet"*, (Çev. Ali Zengin), Kayıhan Yayınları, İstanbul 2004.
[344] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, (Çev. Filiz Handan Türedi), Pınar Yayınları, İstanbul 1993.
[345] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, (Çev. Filiz Handan Türedi), Pınar Yayınları, İstanbul 2011, 11. Bs., Önsöz, s. 35.
[346] Mevdûdî, *Hitâbeler*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 1980; *Cuma Konuşmaları*, (Çev. Muhammed Han Kayanî), İnkılab Yayınları, İstanbul 2011.

1. 4. 2. 5. Correspondence Between Maulana Maududi and Maryam Jameellah, Lahor 1969. Yahudi iken Müslüman olup Meryem Cemile adını alan Margaret Marcus'un Mevdûdî ile 1960-1962 yılları arasındaki yazışmalarını içerir. Eser, "Mektuplaşmalar", adıyla Ebu Bekir Doğan tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır.[347]

1. 4. 2. 6. Günümüzde İslâm. Eser, İslâm tarihini dört aşamada ele almaktadır. İslâm tarihinin birinci ve örnek aşamasında İslâm'ın yola koyulması, İslâm devletinin kuruluşu, bu davetin kısa sürede başarılı olmasının nedeni ve İslâm'ın yeryüzünde yayılması başlıkları incelenmiş, "Meliklik Dönemi" adını verdiği ikinci aşamada komutanın bölünmesi, bağnazlıkların gelişmesi, bencillik ve nefse tapıcılık başlıkları ele alınmıştır. Üçüncü aşama kölelik dönemi ve kötü etkileri olarak adlandırılmış, otorite değişmi ve özgürlük hareketleri konularına yer verilmiştir. Bağımsızlık dönemi olarak isimlendirilen Dördüncü aşamada ise çağdaş dram, baş problem, çağımızdaki kavga, İslâm dünyasının geleceği başlıklı meseleler yer almış, en sonda İslâm, çağın önderliğini yapabilir mi sorusuna cevap aranmıştır. Türkçe'ye M. Beşir Eryarsoy tarafından tercüme edilmiştir.[348]

1. 4. 2. 7. Hz. Hüseyin Bir Uyarı Sembol. Bu kitap okuyuculara, önde gelen dört düşünürün Hz. Hüseyin'in şehâdeti ile duydukları etkilenimi sunmaktadır. İlk bölümde Mevlâna Âzad'ın yazdıkları, ikinci bölümde Dr. Zakir Hüseyin Han'ın eski bir makalesi yer almakta; üçüncü bölümde ise Mevdûdî'nin makalesi bulunmkatadır. Burada Mevdûdî, Hz Hüseyin'in kervanının izinden nasıl gidileceğini öğrenmek isteyenlere ışık tutmaktadır. Dördüncü bölümde Muhammed İkbâl'in Rumûz-i Behudesinden "Kerbelâ olayının sırrı" adlı şiiri yer almaktadır. Eser Türkçe'ye Abdullah Gürel tarafından kazandırılmıştır.[349]

1. 4. 2. 8. İslâm Medeniyeti. İslâm medeniyetini sadece İslâm olarak gören Mevdûdî, önce medeniyet nedir? Sorusuna cevap aramaktadır. Mevdûdî, eserde medeniyeti oluşturan beş unsurdan (Hayat anlayışı, hayatın gayesi, akîde ve mefkûresi, fertlerin

---

[347] Mevdûdî, *"Mektuplaşmalar"(Mevdûdî –Meryem Cemile)* (Çev. Ebubekir Doğan), Akabe Yayınları, İstanbul 1986.
[348] Mevdûdî, *Günümüzde İslâm,* (Çev. M. Beşir Eryarsoy), Bir Yayıncılık, İstanbul 1985.
[349] Mevlâna -Zakir Han-Mevdûdî-İkbâl, *Hz. Hüseyin Bir Uyarı Sembol*, (Çev. Abdullah Gürel), Beyan Yayınları, İstanbul 1984, Sunuş, s. 8-11.

terbiyesi, cemiyet nizamı) ilk üç unsuru ele almakta ve İslâm medeniyetine göre izah etmektedir. Sekiz bâbdan oluşan kitabın ilk bâbında İslâm'ın dünya görüşü, ikinci bâbında hayatın gâyesi, üçüncü bâbında insanlar ve esas mefkûreler, dördüncü bâbında ise meleklere iman başlıkları yer almaktadır. Beşinci bab, Peygamberlere iman, altıncı bab Kitaplara iman, yedinci bâb Âhiret gününe iman ve sekizinci bab ise imânî rukûnlere toplu bakış başlıklarından oluşmaktadır. Eser Türkçe'ye Mehmet Aydın tarafından kazandırılmıştır.[350]

1. 4. 2. 9. Edebiyât-ı Mevdûdî (Ed. Hurşid Ahmed), Lahor, 1976. Mevdûdî'nin mektuplarını ihtiva eder.[351]

1. 4. 2. 10. Mekâtib-i Seyyid Ebu'l-Alâ Mevdûdî (Ed. 'Âsım Nu'mânî, I-II, Lahor 1970-1972). Mevdûdî'nin derlenmiş mektuplarından oluşmaktadır.[352]

1. 4. 2. 11. Mekâtib-i Zindan (Ed. Hâkim Muhammed Sharif), Karaçi, I, 1952; II, 1970. Mevdûdî'nin cezaevi mektuplarını içermektedir.[353]

1. 4. 2. 12. Mevlâna Mevdûdî key interviyv (interview) Lahor 1977. Mevdûdî ile yapılan mülâkat ve görüşmelerin kitap yapılmış hâlidir.[354]

1. 4. 2. 13. Mevlâna Mevdûdî ki Tekârir (ed. Servet Savlet), I: Ağustos 1941- Mayıs 1948, II: Ağustos 1948- Mayıs 1955, Lahor 1976.

1. 4. 2. 14. Tefhimât, I-III, Lahor 1940- 1965. Mevdûdî'nin Tercümânu'l-Kur'ân başta olmak üzere çeşitli dergi ve gazetelerde yazdığı yazıları içermektedir.[355]

1. 4. 2. 15. Îd-i Kurban, Lahor, ts. Kurban bayramının anlam ve önemini ele almaktadır.

1. 4. 2. 16. Mes'ele-i Kurbânî: **Şerî aôr Aklî Nutka-i Nazar sey**, Lahor 1960. Şer'î ve aklî anlamda kurbandan bahseder.[356]

---

[350] Mevdûdî, *İslâm Medeniyeti: Esasları, Menşei*, (Trc. Mehmet Aydın), Hilâl Yayınları, Ankara 1968.
[351] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 36.
[352] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 36.
[353] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 36.
[354] Birışık,"Mevdûdî'nin, Hayatı ve eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 36.
[355] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 36.

1. 4. 2. 17. İsbât-ı Kurban be Âyât-i Kur'ânî, Amritsar 1937. Kur'ân âyetleri ışığında kurbanın dinî bir emir olarak varlığı hakkındadır.[357]

1. 4. 2. 18. Hakîkât-ı Cihâd, Lahor 1946.

1. 4. 2. 19. Hakîkat-ı İslâm, Lahor 1946.

1. 4. 2. 20. Hakîkat-ı Savm u Salât, Lahor, ty.

1. 4. 2. 21. Kitâbu's-savm, Lahor 1973.

1. 4. 2. 22. Hakîkât-ı Hac, Lahor 1946.

1. 4. 3. İrşat ve Eğitime Yönelik Eserleri

1. 4. 3. 1. Da'vet-i İslâmî Us key Usûl Tarik-i Kâr aôr Muktaziyât, Rampur 1952. Eser, Mevdûdî'nin nasıl bir davet sorusuna yönelik 1960'larda verdiği konferanslardan derlenmiştir. İslâm davetinin usûlü; nasıl yapılacağı ve İslâm davetinin gereklerini anlatan eserin ilk bölümünde çalışma metodu, İslâm daveti için mücâhitlerde bulunması gereken özellikler, ikinci bölümde ise İslâm davetçisinin ahlâkı, dinin asıl gâyesi, İslâmî ahlâkın dört aşaması, (iman, İslâm, takva, ihsan) gibi önemli konulara yer verilmiştir. Eserin Türkçe'ye iki çevirisi bulunmaktadır.[358]

1. 4. 3. 2. Come Let Us Change This World, Karaçi 1971. Mevdûdî bu eserinde Batı medeniyetinin temellerini ve Batılılaşmaya karşı çıkan muhafazakârların açmazlarını irdelemektedir. Mevdûdî, "Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim" sözü ile Müslümanları İslâm'ı yeniden anlamaya, İslâm'a sonradan karıştırılmış olan hurâfe ve bidâtleri bir yana bırakmaya ve insanları Resulullah'ın tavsiye ettiği şekilde yaşamaya davet etmektedir.[359] Eserin birinci bölümünde Batı medeniyeti, temelleri, Batı düşüncesi ve ahlâkî temelleri ele alınmakta, ikinci bölümde İslâm toplumunun çürüyüş ve çöküşünün nedenleri irdelenmektedir. Üçüncü bölümde ise 'İslâm inklâbı sancağını yükselt' başlığı

---

[356] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 35.
[357] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 35.
[358] Mevdûdî, *İslâm Davetçilerine*, (Çev. Halil Günenç), Hilâl Yayınları, İstanbul 1969; Çev. Yüksel Durgun, Dünya Yayınları, İstanbul 1985.
[359] Mevdûdî, *Gelin Bu Dünyayı Değştirelim*, (Çev. B. Tuna), Özgün Yayıncılık, İstanbul 1999, Sunuş, s. 8.

kapsamında hakikî müminin yemini, cemaat toplantılarına düzenli katılmanın önemi, gerekli adımlar, mücâhidde aranan ferdî meziyetler, yönetime eleman tâyin ederken aranan özellikler, lider değişiminin gerekliliği, Müslüman liderlerin meziyetleri, sürekli cihâd, kadının rölü başlıklarına yer verilmiştir. Kitap, "Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim" ismiyle Türkçe'ye kazandırılmıştır.[360]

1. 4. 3. 3. Dînü'l-Hak, Lahor 1952. Eser, Salih Özcan tarafından "Hak Din (İslâmiyet)" adı ile Türke'ye tercüme edilmiştir.[361]

1. 4. 3. 4. İslâm'da Eğitim. Eser Türkçe'ye N. Ahmet Asrar tarafından tercüme edilmiştir.[362]

1. 4. 3. 5. Kadıyânî Mes'ele aôr Us key Mezhebî Siyâsî aôr Muâşeretî Pehlû, Karaçi 1953; Lahor 1963, 1989,1992. Eser, Türkçe'ye "Kadıyânîlik nedir? İslâm Tarihinde İlk Defa Resmen Din Dışı İlân Edilen Mezhep"adı ile tercüme edilmiştir.[363]

1. 4. 3. 6. Da'vet-i İslâmî aôr Us key Mutâlibât, Lahor 1953.İslâmî hareket ve onun gerekleri hakkındadır.[364]

1. 4. 3. 7. Da'vet-i İslâmî kiya he, Haydarabâd Dekken, ts. Eser, Dave-i İslâmî'nin ne olduğunu anlatmaktadır.[365]

1. 4. 3. 8. Da'vet-i İslâmî meyn Havâtin ka Hisse, Rampur, ts. İslâmî tebliğ hareketinde kadının öneminden bahsetmektedir.[366]

1. 4. 3. 9. Neya Nizâm-ı Ta'lîm, Lahor, ts. Kitap, yeni bir eğitim sistemi önermektedir.[367]

---

[360] Mevdûdî, *Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim: Mevdûdî'nin Eserlerinden Seçmeler*, (Çev. Nurettin Temiz), İnkılab Yayınları, İstanbul 1986; (Çev. B. Tuna), Özgün Yayıncılık, İstanbul 1995.
[361] Mevdûdî, *Hak Din (İslâmiyet)* (Çev. Salih Özcan), Hilâl Yayınları, Ankara 1958.
[362] Mevdûdî, İslâm'da Eğitim, (Çev. N. Ahmet Asrar), Hilâl Yayınları, İstanbul 2000. (Eserin dış kapaktaki adı: İslâm ve Eğitim)
[363] Mevdûdî, *Kâdıyaniilik nedir? İslâm Tarihinde İlk Defa Resmen Din Dışı İlân Edilen Mezhep*, (Çev. Ahsen Batur), İhyâ Yayınları, İstanbul 1975.
[364] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.
[365] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.
[366] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.
[367] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.

1. 4. 3. 10. İslâmî Nizâm-ı Ta'lîm, Lahor 1963. İslâmî eğitim sistemi ile ilgilidir.[368]

1. 4. 3. 11. İslâmî Nizâm-ı Ta'lîm aôr Pakistan meyn Us key Nifâz ki 'Amelî Tedâbir, Lahor 1957. İslâmî eğitim sistemi ve bu sistemin Pakistan'da uygulanması için gerekli olan fiilî tedbirler hakkındadır.[369]

1. 4. 3. 12. Devr-i Nov ka Çelinc aôr Novcivân, Lahor 1976. Kitap, modern devrin meydan okuması ve gençleri konu edinmektedir.[370]

1. 4. 3. 13. Müselmân aôr Mevcûde Siyâsî Keşmekeş, I-III, Lahor 1937-39. Kitap, Hindistan Müslümanları ve oluşan siyâsî boşluk ile karmaşa hakkında Mevdûdî'nin değerlendirmelerini içermektedir. Eserin tercümeleri de yapılmıştır.[371]

1. 4. 3. 14. Müselmânôn ka Mâzî aôr Hal aôr Müstakbel key liye Lâiha-i Amel, Karaçi 1951. Müslümanların dünü, bugünü ve yarını ile ilgili yapılması gerekenleri konu edinmektedir.[372]

1. 4. 3. 15. Müslim Havâtin sey İslâm key Mütâlebât, Rampur 1955. Müslüman kadınlardan İslâm'ın beklentileri ile ilgilidir.[373]

1. 4. 3. 16. İslâmî İbâdet per Ek Tahkîkî Nazar. Rampur 1955.Eser, İslâm'da İbâdet ile ilgilidir**.**[374]

1. 4. 3. 17. İslâm aôr Adl-i İctimâî, Lahor ty.

1. 4. 3. 18. İslâm Asr-ı Hâzır meyn, Lahor ty.

1. 4. 4. Otobiyografi İçerikli Eserleri

Mevdûdî, 1918'de Hint siyasetçisi Pandit Madan Muhan Malaviyah için övgü dolu bir biyografi yazdı. 1919'da ise sonraki yıllarda tahkirle baktığı Gandi'nin biyografisini

[368] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.
[369] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 33.
[370] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 33.
[371] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 33.
[372] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 33.
[373] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 33.
[374] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32, 33.

yazdı, fakat polis el koyduğu için neşredilemedi.[375] Ayrıca Onun Hod Neveşt adında bir biyografi eseri daha olduğu bilinmektedir.[376]

1. 4. 5. Tercüme-Hazırlama Eserleri

1. 4. 5. 1. El-Mer'etu'l-Cedîde. Mevdûdî daha 11 yaşında olmasına rağmen Kâsım Emin'in bu eserini (Modern Kadın) Arapça'dan Urduca'ya çevirmiştir. Mısırlı tanınmış modernist düşünürün bu eseri İslâm'da kadına yönelen muameleyi tenkit etmenin yanısıra başörtüsü konusundaki ısrarın kaldırılması gibi düşünceleri de savunmaktadır.[377]

1. 4. 5. 2. El-Mes'eletu'ş-Şarkıyye (Şark Meselesi). Mevdûdî, Mısırlı milliyetçi Mustafa Kâmil'in "El-Mes'eletü'ş-Şarkıyye" adlı kitabını Arapça'dan Urduca'ya çevirmiştir. Ayrıca kitaba düştüğü birçok dipnotta Kâmil'in milliyetçi düşüncelerini sert bir dille tenkit etmiştir.[378]

1. 4. 5. 3. Mısır Tarihi. İbn Hallikan'ın (ö. 1282) Mısır tarihi eserinin Fâtımî hânedanı ile ilgili bölümlerini Arapça'dan Urduca'ya çevirmiştir.[379]

1. 4. 5. 4. El-Esfâru'l-Erbaâ. Mevdûdî, 1931'de ünlü İranlı filozof Sadreddin Şirâzi veya Molla Sadra (1571-1641)' nın el-Esfâru'l-Erbaa (Dört Sefer)' sının Urduca'ya tercüme edilmesine yardım etti. Teosofi (Tanrı ve âlem hakkında sezgiye dayalı ilim) ve mistisizm hakkında telif edilmiş olan bu hacimli eser İslâm felsefesinin en zor anlaşılan metinlerinden birisi olarak görülmektedir.[380]

1. 4. 6. Devlet, Yönetim ve İktisat İle İlgili Eserleri

1. 4. 6. 1. İslâm'da Hükümet (İslâmî Riyâset), Lahor 1962. Kitap İslâm devletinden bahseder.[381] Mevdûdî eserin oluşumunu anlatırken 25 seneden beri İslâm'ın siyasi nizamı hakkında yazıp söylediğini ve İslâm'da hükümetin nasıl olabileceğine ilişkin

[375] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmi İhyâ'nın Teşekkülü*, s. 35.
[376] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 58.
[377] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmi İhyâ'nın Teşekkülü*, s. 30.
[378] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 47, 48.
[379] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 56.
[380] Kışlakçı, *Mevdûdî*, s. 57, 58.
[381] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 29.

plân çizdiğini belirtmekte ve bu mevzûları her fırsatta beyânat ve raporlar hâlinde konferans şeklinde anlattığını açıklamaktadır. Bunların büyük kısmının zaman zaman makaleler şeklinde neşredildiğini, fakat şimdiye kadar bu mevzûların hep bir araya toplanıp müstakil bir kitap hâline getirilmediğini ve birkaç sene önce Hurşid Ahmed'in muhtelif mevzûlardaki konuşmalarını ve konferans şeklindeki konuşmalarını bir araya getirirerek "İslâm'da Hükümet" adlı bir eser hazırladığını kaydetmiştir. Şimdi Hurşid Ahmed'in bu konu ile ilgili bütün yazı ve fikirlerini bir araya toplayarak iki kısma ayırdığını, ilk kısımda İslâmî hükümete ait bütün teorik konuların bir araya getirildiğini, ikinci kısımın ise Pakistan'da İslâmi hükümet kurma çalışmaları sırasında cereyan eden mevzuları ihtiva etmekte olduğunu belirtmektedir. Bu sayede İslâmi hükümetin siyasi nazariyeleri ile bu hükümet nizamının bütün amelî ve pratik plânlarının toplu hâlde okuyucunun istifadesine sunulmuş olduğunu söylemektedir. Eser, Ali Genceli tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[382]

1. 4. 6. 2. Hilâfet aôr Mulûkiyet, Lahor-Delhi1967. Kitap İslâm'da hilâfet düşüncesinden ve bu müessesenin mâhiyetinden bahseder. İlk devirlerde hilâfetin hangi prensipler üzerine oturduğu, daha sonra neden hilâfetin saltanata dönüştüğü ve bu değişikliğin sebep olduğu sonuçlar üzerinde durmaktadır. İlk olarak Kur'ân'ın siyasi meselelere ışık tutan âyetlerini özenle vermekte, ikinci bölümde ise Kur'ân ve sünnetin emirleri ile sahabelerin sözlerinden misâllerle İslâmi hükümetin nasıl oluşturulacağına ilişkin bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde hulefâ-i râşidinin vasıfları ve imtiyazları ele alınmış, dördüncü bölümde de hilâfetin saltanata nasıl dönüştüğü etraflıca izah edilmiştir. Arkasından gelen bölümler hilâfet ile saltanatın farkını ortaya koyma ve bu iki zıt müeseseseyi ayıran farkları konu edinmiştir. Daha sonra hangi değişiklikler hâlinde hilâfetin ortadan kalkacağı, hulefa-i raşidinden sonra Müslümanlar arasında niçin mezhep ihtilâflarının oluştuğu, mezhebî fırkaların ortaya çıkma sebepleri üzerinde durulmuştur. Bunun yanında sonradan meydana gelebilecek olumsuzlukları önlemek için âlimlerin gösterdikleri gayretlere ve önerdikleri çözüm yolarına değinilmekte ve bu meselenin izahına örnek olarak Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'un hareket tarzları

[382] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2006, Müellifin önsözü, s. 15, 16.

verilmektedir. Ayrıca Mevdûdî kitaba yönelik ma'kûl bulduğu itirazlara kitabın sonunda cevap vermeyi de ihmâl etmemiştir.[383]

Eser hem belgelere dayanmakta ve tarihi olayları sıralamakta, hem de İslâm'ın ilk devrinin bozulmasına sebep olan olayları açıklamaktadır. Bunu da İslâm'ın temel prensiplerini ve siyasi hedeflerini göz önünde bulundurarak yapmaktadır.[384] Eser Türkçe'ye "Hilâfet ve Saltanat" (Trc. Ali Genceli, İstanbul 1980) adı ile kazandırılmıştır.

1. 4. 6. 3. İslâmî Tehzib aôr Us key Usûl u Mebâdî, Lahor, 1955. İslâm medeniyeti, usûlü ve esasları hakkındadır. Eserde, İslâm'a göre hayatın hedefi, medeniyetin üzerine kurulduğu inançlar ve temel düşünceler, İslâm medeniyetine göre açıklanmaktadır. Mevdûdî medeniyet düşüncesini, hayat alayışı, hayatın amacı, inanç ve düşüncesi, fertlerin eğitimi ve toplum düzeni gibi başlıklar kapsamında ele almaktadır. Bunun yanında bu eserde Allah'a Meleklere, Peygamberlere, Kitaplara, Âhiret gününe iman ve imanî esaslara bakış çerçevesinde İslâm medeniyetini farklı kılan özellikler de açıklanmaktadır. Türkçe'ye "İslâm Medeniyeti" ismiyle Hâmid Şükrü tarafından çevrilmiştir.[385]

1. 4. 6. 4. Tenkîhât: İslâm aôr Magribî Tehzîb ka Tesâdüm aôr Us key Peyda Şude Mesâil per Muhtasar Tabsıra, Lahor, 1939. İslâm-Batı medeniyetlerinin çatışması ve bunun sonucunda ortaya çıkan problemler ile ilgili değerlendirmeleri içerir. Eser Türkçe'ye "İslâm Dünyası Batı Uygarlığı" adı ile çevrilmiştir.[386]

1. 4. 6. 5. "Political Thought in Early İslâm" A History of Muslim PhİlosophY (ed. M. M. Sharif), Wiesbaden 1963, I, s. 656-672. Eser insan yayınları tarafından "İslâm Düşüncesi Tarihi" (I-III, İstanbul 1990) adı altında Türkçe yayınlanmıştır.[387]

1. 4. 6. 6. Mes'ele-i Hilâfet, Delhi 1922. Osmanlı hilâfetinin tehlikede olduğu günlerde cereyan eden tartışmaları konu edinir.[388]

---

[383] Mevdûdî, *Hilâfet ve Saltanat*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2003, Mukaddime, s. 7-9.
[384] Mevdûdî, *Hilâfet ve Saltanat*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2003, Neşredenin sözü, s. 5.
[385] Mevdûdî, *İslâm Medeniyeti*, (Çev. Hâmid Şükrü), Dünya Yayınları, İstanbul 2004, Önsöz, s. 10.
[386] Mevdûdî, *İslâm Dünyası Batı Uygarlığı*, (Çev. Çetin Manisalı), Adım Yayıncılık, İstanbul 1989.
[387] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.

1. 4. 6. 7. İslâmî Nizam-ı Zindegî aôr Us key Bünyâdî Tasavvurat, Lahor 1962. İslâmi hayat anlayışı hakkında değerlendirmeleri içerir.[389]

1. 4. 6. 8. Hemâri Dâhili ve Hâricî Mesâ'il, Kâraçi, 1951. Pakistan'ın iç ve dış problemleri ile ilgilidir.[390]

1. 4. 6. 9. İslâmî Hükûmet kis Tırah Kâim hoti hey, Lahor 1941, İslâmî bir yönetim nasıl kâim olur sorusuna cevap niteliğindedir.[391]

1. 4. 6. 10. İslâmî Hükûmet meyn Zimmiyyôn key Hukuk, Lahor, 1948. Kitap İslâm devletinde zımmî hukuku ile ilgilidir.[392]

1. 4. 6. 11. Mes'ele-i Kavmiyet, Lahor 1939. Eser, milliyetçilik ve kavmiyetçilik problemine ışık tutar.[393]

1. 4. 6. 12. İttihâd-ı Âlem-i İslâmî, Lahor, ts. Kitap, İslâm dünyasının birlik tartışmaları ile ilgilidir.[394]

1. 4. 6. 13. Tahrîk-i Âzâdî-i Hind aôr Müselman, I-II, Lahor 1964. Eser, Hindistan ve Müslümanların bağımsızlık hareketini konu edinmektedir.[395]

1. 4. 6. 14. Tahrîk-i İslâmî: Kâmyâbî ki Şerâit, Karaçi 1967. İslâmî harekette başarının şartlarını içerir.[396]

1. 4. 6. 15. Tahrîk-i İslâmî ka Âyende Lâihâ-i Amel, Lahor 1966. İslâmî hareketin gelecekteki stratejisini konu edinir.[397]

1. 4. 6. 16. Tarîk-i Cumhuriyet Us key Esbâb aôr Us ka Maksad, Lahor, 1968. Cumhuriyet ve demokrasi hareketinin sebep ve maksadları ile ilgilidir.[398]

---

[388] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum,* s. 29.
[389] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum,* s. 29.
[390] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum,* s. 29.
[391] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 29.
[392] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 29.
[393] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s.29.
[394] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.
[395] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.
[396] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.
[397] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.

1. 4. 6. 17. Selâmet ka Rasta, Lahor 1940. İslâm'da savaş ve kurtuluş yolundan bahseden eserin birçok dile tercümesi de yapılmıştır.[399]

1. 4. 6. 18. Sermâyedârî aôr İştirâkiyât, Rampur 1953. Kapitalizm ve komünizmin irdelendiği bir eserdir.[400]

1. 4. 6. 19. Mutâlebe-i Nizâm-ı İslâmî, Lahor 1948. Eser, İslâmî bir yönetim talebini içerir.[401]

1. 4. 6. 20. Ta'limat, Lahor 1963. Mevdûdî'nin eğitim ile ilgili görüşleri hakkındadır.[402]

1. 4. 6. 21. İslâm İnkılâbının Programı, Mevdûdî, bu kitabında içtimâî mevzularda Mevdûdî'nin görüşlerini ve ilmî tahlillerini ortaya oymaktadır. Kitap, İslâm inkılabının programı, devlet sisteminin tabiî inkişâfı, ideal devlet, ilâhi hilâfet, İslâm inkılâbının metodu, tatlı arzular, İslâmi hareketin husûsî programı başlıklarından oluşmaktadır. Türkçe'ye Mikâil Bayram tarafından tercüme edilmiştir.[403]

1. 4. 6. 22. İslâm İnkılâbının Süreci. (The Process of İslamic Revolution) Bu eser, Pakistan ile Hindistan ayrılmadan önce Mevdûdî'nin Aligârh şehrindeki Aligârh Üniversitesinde öğrenci ve öğretim üyelerine yaptığı konuşmanın metnidir. Eser, İslâm inkılâbında metod meselesi ile ilgili ipuçları vermektedir. O, sadece konuşup teori üretmekle İslâm inkılâbının ve İslâmi devletin kurulmasının gerçekleşemeyeceğini, her sistemin kendine has metodla bunu gerçekleştrdiğini belirtmektedir. İslâm inkılâbının Kur'ânî anlayışla ve Hz. Peygamber'in hayatını referans almakla gerçekleşebileceğini belirten Mevdûdî, İslâm inkılâbı sürecinde ahlâkî boyutta örnek oluşturmanın önemine dikkat çekmektedir. Mustafa Özel tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır.[404]

---

[398] Birışık, "Mevdûdî'nin Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.
[399] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.
[400] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum,* s. 30.
[401] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 30.
[402] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s.30.
[403] Mevdûdî, *İslâm İnkılâbının Programı*, (Çev. Mikâil Bayram), Hilâl Yayınları, Ankara 1969.
[404] Mevdûdî, *İslâm İnkılabının Süreci*, (Çev. Mustafa Özel), Özgün Yayıncılık, İstanbul 1993, Sunuş, s.7-9.

1. 4. 6. 23. İslâm'da Devlet Nizamı. Eser Rasim Özdenören tarafından Türkçe'ye çevirilmiştir.[405]

1. 4. 6. 24. İslâm'da Ahlâk Nizamı. Abdülkadir Şener tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[406]

1. 4. 6. 25. İslâm'ın İnceliği. Eser 1967'de tercüme edilerek Türkçe'ye kazandırılmıştır.[407]

1. 4. 6. 26. İslâm Vahdeti ve Irkçılık. Eseri Türkçe'ye Süleyman Güzel tercüme etmiştir.[408]

1. 4. 6. 27. Hakîkât-ı Zekât, Lahor 1963.

1. 4. 6. 28. İslâm ka Nazariye-i Siyâsî, Lahor 1939.

1. 4. 7. Sosyal ve Toplumsal Hayat İle İlgili Eserleri

1. 4. 7. 1. İslâm ka Nizâm-ı Hayât, Lahor 1948. Eser, Türkçe'ye "İslâm'da Hayat Nizâmı" adı ile tercüme edilmiştir.[409]

1. 4. 7. 2. Tecdîd u İhyâ-ı Dîn, Lahor 1940, 1952. Kitapta İslâm-câhiliye çatışması üzerine ateizm, politeizm, asetizm (ruhbanlık), İslâm (Allah'ın râzı olduğu Din), Peygamberlerin görevi ve İslâm'ın mâhiyeti, saadet devri ve sonrasında câhiliyenin tekrar canlanışı, müceddidlerin gerekliliği, tecdid ve teceddüd arasındaki fark gibi konular ele alınmaktadır. Bunun ardından bazı müceddidler başlığı altında Ömer b. Abdülaziz, Dört İmam, İmam Gazali, İbn Teymiyye, Ahmed Serhendi (İmam Rabbânî), Şah Veliyyullah adlı şahsiyetler ve bunların başarıları ele alınmaktadır. Bu çalışmanın

[405] Mevdûdî, *İslâm'da Devlet Nizamı*, (Çev. Rasim Özdenören), Hilâl Yayınları, İstanbul 1967.
[406] Mevdûdî, *İslâm'da Ahlâk Nizamı*, (Trc. Abdülkadir Şener), Hilâl Yayınları, Ankara 1966.
[407] Mevdûdî, *İslâm'ın İnceliği*, (Çev. Ali Arslan, H. Buğra Arslanoğlu), Fatih Matbaası, İstanbul 1967.
[408] Mevdûdî, *İslâm Vahdeti ve Irkçılık*, (Çev. Süleyman Güzel), Şura Yayınları, İstanbul 1990.
[409] Mevdûdî, *İslâm'da Hayat Nizamı*, (Çev. İbrahim Düzen, Mustafa Topuz, Bekir Başarıcı), Beyrut 1980.

Türkçe'ye iki çevirisi vardır: Bunlardan biri Halil Zafir tarafından 1967'de[410] diğeri de A. Ali Genç tarafından 1986'da tercüme edilmiştir.[411]

1. 4. 7. 3. Tahrîk-i İslâmî ki Ahlâkî Bünyâdeyn, Lahor 1945. Bu kitap Mevdûdî'nin İslâmî hareketin mâhiyeti ve güç kaynakları üzerine yaptığı önemli bir çalışmadır. Urduca orjinal metin, 1945'te Patankot Dâru'l-İslâm'da toplanan Cemat-i İslâmî'nin birinci tüm Hindistan konferansında yapılan kapanış konuşmasıdır. O zamandan bu yana risâle hâlinde pek çok baskısı yapılmış olup 1945 ve 1969'da Rudad Cemaat-iİslâmi (Cemaat-i İslâmi Soruşturması) ve 19622'de İslâm ka Nizam Zindegi (İslâm'da Hayat Nizamı) eserlerinde bir bölüm olarak da yayınlanmıştır.

Kitapta İslâmi hareketin hedefi, İslâm'ın ana hedefi işlenmekte ve ahlâkî gücün rolü kapsamında insanda ahlâki ve cismâni olan şeyler, evrensel beşeri ahlâk, Müslümanların çöküşü konularına yer verilmektedir. Son kısımda ise İslâmi ahlâkın dört mertebesi olan iman, İslâm, takva ve ihsan kavramları açıklanmaktadır. [412] Kitap,"İslâmî Hareketin Ahlâkî Temelleri" adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[413]

1. 4. 7. 4. Parda, Lahor 1939. Mevdûdî'nin kitabı yazma amaçarından biri, İslâm nizamını, İslâm'ın sosyal nizamını, sistemini, açıklayarak hicâbın/örtünmenin bu nizamdaki yerini göstermek. Diğeri ise bu çağdaki Müslümanlara medenileşme teorileri, Batı'nın sosyal hayat ile ilgili teorileri, Batı medeniyetinin ve sosyal yaşamlarının ürünlerini sonuçlarını Kur'ân ve hadis hükümleri çerçevesinde gerçekçi bir şekilde ifade etmektir.[414]

Eser muhtelif devirler ve medeniyetlerde kadının yerini açıklamakta, modern çağda müslümanın konumu, yeni gelişmelerle birlikte hicâb konusuna yönelik teoriler aile düzeninin bozulması yer almakta; sağlıklı medeniyetin gerekleri başlığı altında İslâmî anlamda nikâhın önemine ve İslâmî hayat düzenine dikkat çekilmektedir. Eserde ayrıca kendisi ile evlenilmesi haram kılınanları, zinanın haram kılınması, nikâh, ailenin

[410] Mevdûdî, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, (Trc. Halil Zafir), Hilâl Yayınları, Ankara 1967.
[411] Mevdûdî, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, (Çev. A. Ali Genç), Pınar Yayınları, İstanbul 1986.
[412] Mevdûdî, *İslâmi Hareketin Ahlâkî Temelleri*, (Çev. Hakan Bayrak), İnkılâb Yayınları, İstanbul 2014, Takdim, s. 7.
[413] Mevdûdî, *İslâmi Hareketin Ahlâkî Temelleri*, (Çev. Ali Arslan), Hilâl Yayınları, Ankara 1967.
[414] Mevdûdî, *Hicab*, (Çev. Harun Ünal), Düşün Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 60.

kurulması İslâm'ın sosyal nizamının gerçekleşebilmesi için gerekli önlemler, hicâb hükümleri, kadının sokağa çıkmasının hükümleri ele alınmıştır. Eserin Hicâb adı altında Türkçe'ye iki tercümesi yapılmıştır.[415]

1. 4. 7. 5. Libâs ka Mes'ele, Lahor 1975. Eser, örtü tartışması ile ilgilidir.[416]

1. 4. 7. 6. İslâm aôr Handânî Mansûbe Bendî, Lahor, ty. İslâm'da aile plânlaması hakkındadır.[417]

1. 4. 7. 7. İslâm aôr Zabt-ı Vilâdet, Rampur 1951. Eserde Mevdûdî, doğum kontrolünü ele almıştır. Üç bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde doğum kontroü hareketinin başlangıcı, doğum kontrolünün neticeleri ve doğurduğu tepki incelenmiştir. İkinci bölümde doğum kontrolü konusunda İslâm'ın temel prensipleri ve doğum kontrolünün zararları, üçüncü bölümde ise doğum kontrolü taraftarlarının ileri sürdükleri delillerin hakikat ve değeri ele alınmıştır. Eser, "İslâm Nazarında Doğum Kontrolü"adı ile Ramazan Yıldız tarafından Türkçe'ye de tercüme edilmiştir.[418]

1. 4. 7. 8. İslâm ka Ahlâkî Nokta-i Nazar, Lahor 1955. Kitap İslâm'ın ahlâk görüşü hakkındadır.[419]

1. 4. 7. 9. İslâm aôr Câhiliyet, Lahor 1942.

1. 4. 7. 10. İslâmî Nizâm aôr Magribî lâ Dînî Cumhuriyet, Lahor 1974. İslâm ve Batı tarzı lâik demokrasi ve cumhuriyet düzeni ile ilgilidir.[420]

1. 4. 7. 11. Muslims and the Christian World: Factors Responsible for Discord and Tension, Kâraçi, 1968. Mevdûdî'nin Vatikan'a, Papa VI. Paul'a göndermiş olduğu

[415] Mevdûdî, *Hicab*, (Trc. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, Ankara 1978; Trc. Harun Ünal, Şûra Yayınları, İstanbul 1999.
[416] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri",*Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum,* s. 31.
[417] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri",*Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 31.
[418] Mevdûdî, *İslâm Nazarında Doğum Kontrolü*, (Çev. Ramazan Yıldız), Sebil Yayınları, İstanbul 1972.
[419] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.
[420] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.

mektuptan oluşan kitap, İslâm ve Hristiyan dünyasının birbirleriyle ilişkisini ve gerginliği tırmandıran etkenleri ele almaktadır.[421]

1. 4. 8. Cemâat-i İslâmî İle İlgili Eserleri

1. 4. 8. 1. Cemâat-i İslâmî ki Davet, Rampur 1948.

1. 4. 8. 2. Cemâat-i İslâmî ki İnntihâbî Ciddu Cehd Us key Mekâsıd aôr Tarîk-i Kâr, Karaçi, ty. Seçimlerde Cemaat-i İslâmî'nin çabası, maksadı ve yöntemini anlatmaktadır.[422]

1. 4. 8. 3. Cemâat-i İslâmî Us ka Maksad, Tarih aôr Lâiha-i Amel, Lahor 1953. Cemaat-i İslâmî'nin maksadı, tarihi ve siyaset tarzı ile ilglidir.[423]

1. 4. 8. 4. Münîr Riport per Cemâat-i İslâmî ka Tabsıra, Karaçi 1956. Cemaat-i İslâmî'nin Munir Report diye bilinen ve anayasa çalışmaları sırasında hazırlanan rapor üzerine Cemâat-i İslâmî'nin değerlendirmesidir.[424]

[421] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 32.
[422] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 35.
[423] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 35.
[424] Birışık, "Mevdûdî'nin, Hayatı ve Eserleri", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 35.

İKİNCİ BÖLÜM: MEVDÛDÎ'NİN FIKIH USÛLÜ ANLAYIŞI

2. 1. Mevdûdî'nin Fıkıh Usûlü Konularına Yaklaşımı

Mevdûdî'nin fıkıh meselelerine ilişkin yaklaşımında geleneksel fıkıh birikimi ve mirâsının izleri olmasının yanısıra güncel hayatın gerçeklerini de dikkate alarak görüş beyan ettiği görülmektedir. Meselelere yönelik çözüm önerilerinde İslâm hukuk mezheplerindeki ictihad ve görüşleri delilleriyle ortaya koyup değerlendirdiği ve yaşadığı gerçekliği göz önünde bulundurduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Şeriatın bazı ictihâdî hükümlerini[425] yeni ictihâdî hükümlerle değiştirmeyi önermesi[426] ve asrın gerekleri çerçevesinde fıkıh hükümlerini yeniden inceleyip günümüz şartları doğrultusunda tekrar yorumlamaya tâbi tutmayı teklif etmesi bunu göstermektedir.[427] Mevdûdî'nin fıkıh anlayışındaki deliller hiyerarşisinde ilk olarak Kur'ân, daha sonra mütevâtir olarak Hz. Peygamber'den nakledilip ümmet tarafından uygulanagelen sünnetler gelmektedir. Üçüncü sırada mütevâtir ya da meşhur rivâyetlerle Hz. Peygamber'den gelen emir ve tâlimatlar, dördüncü sırada ise senedi mûteber, Kur'ân ve mütevâtir rivâyetlerle uyum içinde olan ve aralarında birbirini teyit eden ahad haberler gelmektedir. En sonda sened itibariyle sahih olan ve herhangi mûteber bir şeyle çatışmayan ahad haberler yer almaktadır. Bu şekilde gelen haberleri Mevdûdî şüpheden uzak görmektedir. Ona göre dinde önemli olan husular birinci yolla gelirken ikinci yolla gelen rivâyetlerin çoğu sadece cüz'î ve fer'î meselelerle ilgilidir.[428] Mevdûdî fıkhî bir meseleyi ele alırken önce o mesele ile ilgili Kur'ân ve Sünnet'te açıklama olup

[425] Burada örnek olarak eşlerinden kurtulmak için dinlerini terk eden kadınların durumu verilmektedir. Mevdûdî, dinlerini terk eden kadınların büyük çoğunluğunun yalnızca zâlim kocaların zulmünden kurtulmak gâyesiyle bu yola başvurduklarını ifade etmektedir. Hindistanlı âlimlerin ise dinden kopuşun önüne geçmek adına evlilik bağından kurtulma amacı ile dinini terk eden kadının bu davranışının evliliğine hiçbir tesiri olmayacağı (evliliğinin iptal olmayacağı) şeklinde fetvâ vermelerini eleştirmektedir. Zira ona göre asıl dikkat dilmesi gereken kadının dinden çıkmasına sebep olan etkenlerin ele alınmasıdır. Kocanın sürekli şiddete başvurması, cinsî görevini yerine getiremeyecek kadar âciz düşmüş olması, sapık davranışlara temâyül etmesi gibi durumlarda kadının kocasından kurtulabileceği bir çâre görünmemektedir. Yine uzun yıllar kocasından haber alınamayan bir kadın da içinde bulunduğu sıkıntıdan çıkış yolu bulamamaktadır. İşte bu şartların kadını küfre mecbur ettiğini söyleyen Mevdûdî, kadının küfre sığınma kapılarını da kapatmanın intihar gibi daha büyük kötülüklere yol açacağını savunmaktadır. Yapılması gerekeni ise yasaları revizyona sokarak ictihâdî hükümleri tekrar tashih etmek, kadınları küfrün kucağına iten sebepleri ve şartları göz önüne alarak katı ve zor fıkıh hükümlerini eldeki veriler ışığında tekrar düzenlemek olarak tanımlamaktadır. Bkz. Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, (Çev. Memiş Tekin), s. 113-117.

[426] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, (Çev. Memiş Tekin), s. 117.

[427] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 113.

[428] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu, (*Çev: Durmuş Bulgur, Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 94.

olmadığına bakmakta; daha sonra sahabe ve müctehid imamların önde gelenlerinin Kur'ân ve sünnete dayanarak ortaya koydukları görüşlerini inceleyip günün koşullarına ve ihtiyaçlarına en uygun olanı tercih etmektedir. Ayrıca O, sadece belli bir mezhebin kaynağı ile yetinmemiş, konu ile ilgili fikir beyan etmiş bağımsız müctehidlerin görüşlerine de yer vermiştir.[429]

Mevdûdî, İslâm hukukunun insan fıtratına mutâbık şeyleri (Ma'rûfat) sağlamak ve onun fıtratına aykırı şeyleri de (Münkerât) uzaklaştırmayı hedeflediği görüşündedir. Hukuk sistemi ona göre "Ma'rûfat" ve "Münkerat" konularını tanzim eder. Ma'rufat'ı Farz/Vacip, Matlûb ve Mübah kısımlarına ayıran Mevdûdî; Münkerât'ı ise Haram ve Mekruh olmak üzere iki kategoride değerlendirmiştir. Dinamik bir hukuk anlayışını esas aldığı için İslâm hukukunun her çağ ve her toplumun sorunlarına çözüm getirebileceğini savunmuştur.[430]

2. 1. 1. Kur'ân-ı Kerim

Mevdûdî'ye göre Kur'ân-ı Kerim, bir toplumu ıslah edip ona bir düzen vermek için kanunlar koyan; iyiye ve güzele yönelten bir hidâyet kitabıdır. Bir kanunlar mecmuası ya da anayasa değildir. Kur'ân'da bir takım hukûkî emirler var diye ona bir kanunlar mecmuası veya anayasa demek doğru olmaz. Kur'ân'ı, mükemmel bir anayasa olarak nitelemenin daha büyük bir yanlış olduğuna dikkat çeken Mevdûdî, "Kur'ân, en üstün, en mükemmel bir hidâyet kitabıdır." demektedir. [431]

İslâm hükümeti anayasasının kaynaklarından en önemli ve en başta geleni Kur'ân'dır. İslâm ıstılahında Kitap ile Allah'ın, Resulü vasıtasıyla gönderdiği Kitap anlaşılır. Bu Kitap "Resmî Bildiri" (Oficial version) veya ilâhi kelâmdır. Kur'ân, indirilmiş semâvi kitapların sonuncusu ve en mükemmelidir. Bu kitaplar içinde hidâyet kanunu ve yaşayış nizamı bakımından sadece Kur'ân-ı Kerim'e ittibâ edilmesi zarûridir.[432]

---

[429] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, Nehir Yayınları, İstanbul 1992, s. 11. Mevdûdî, bir meseleyi araştırırken farklı mezheplerden ve onların kaynaklarından yararlandığını belirtmektedir. Bkz. *Fetvâlar*, I, s. 258.
[430] M. Kamil Yaşaroğlu, "Mevdûdî ve İslâm Hukuku", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 93.
[431] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, Nehir Yayınları, İstanbul 1992, s. 349.
[432] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2006, s. 277, 278.

Mevdûdî'ye göre Kur'ân, harfiyen korunarak en ufak bir değişikliğe uğramamış, kelimesi ve noktası dahi değişmeden Hz. Peygamber'e indirildiği şekliyle mevcuttur.[433] İlk günden itibaren on binlerce insan tarafından ezberlenip okunagelmiştir. Yeryüzünde tek ilâhi kitap olan Kur'ân, ilk vahyedildiği asliyetini muhafaza etmektedir. İndirildiği dil Arapça olup, indirildiği zaman en ileri gelen edebi dildi.[434] İşte bu nedenle müslümanlar için asıl kaynak ve hüccet Kur'ân-ı Kerim'dir. Zira Kur'ân'da "Rabbinizden size indirilmiş bulunana tâbi olunuz ve O'ndan başka koruyucu edinip tâbi olmayın."[435] buyurulur. Kur'ân hükümlerinde Hz. Peygamber de dâhil kimse tebdil, değiştirme ve tağyir etme hakkına sahip değildir. Kur'ân, İslâmî hükümetin ilk ve en başta gelen kaynağıdır. Kur'ân'da Allah'ın ahkâmı ve buyrukları bulunur. Bunlar insan yaşamına örnek teşkil eder ki hayatın her alanı için geçerlidir. Sadece münferid ahlâk dersi verilmemiş, sosyal hayatın her alanını tanzim için hidâyet yolu gösterilmiş ve kesin hükümler konmuştur.[436]

Seyyid Mevdûdî Kur'ân'ın tamamen hak olduğunu, dolayısıyla insanî câzibe, nefsâni istek, garaz, câhilâne sapıklık ve şâibe türü şeylerin bu kitapta yer almadığını ifade eder. Kur'ân mükemmel ve câmi' kitap olarak hakikat, maârif, hayrat ve sâlihat namına olan şeyleri bir araya toplamış, kendinden önceki semâvî kitapların maârif, sâlihat ve hayratını ihtiva etmiştir.[437]

Kur'ân insanın başarı ve mutluluk yollarının yanısıra başarısızlık ve mutsuzluk yollarını da gösterir. Kur'ân'ın asıl konusu ise; insanın kendi hayatı, kâinat nizâmı, Allah'ın zâtı, dünya hayatı gibi konularda kendi incelemeleri, hayali değerlendirmeleri ve heveslerinin mahkûmu olan fikirlerine göre ortaya koymuş olduğu teoriler ve bunlara dayalı olarak benimsediği davranış şekilleri, özü itibariyle bâtıl ve neticesi bakımından da insanı bizzat felâkete götüren şeylerdir. Bu kitap, göğün nasıl inşâ edildiğinden, insanın nasıl yaratıldığından, evrendeki ilâhi sanat eserlerinin gözlenişinden, geçmiş milletlerin hikâyelerinden söz eder. Muhtelif milletlerin inanç, amel ve davranışlarını

[433] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, (Trc. Serdar Güzey), , İnkılab Yayınları, İstanbul 2013, s. 114, 115; Mevdûdî, "İslâm'ın Anlamı Nedir?", (Çev. Ali Zengin), Akabe Yayınları, 1986, s. 11.
[434] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, (Trc. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2006, s. 279.
[435] A'raf, 7/ 3.
[436] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, s.281.
[437] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet,* s. 279.

eleştirir. Tabiat ötesi sorunlara açıklık getirir ve daha farklı konuları da ele alır. Bunu yaparken insana; tarih, felsefe ve herhangi bir sanat ya da edebiyat dersi vermeyi değil, bu konulardaki insan yanılgılarını ortadan kaldırıp insan kafasına pratik gerçekleri yerleştirmeyi hedefler.[438]Mevdûdî ve birtakım muâsırlarının anlayışında Kur'ân, İslâm kelâmı, İslâm hukuku ve İslâm ahlâkının temel kitabı olmanın yanısıra İslâm hareketinin el kitabı olarak da görülmektedir. İslâm hareketinin temel merkezine yerleştirildiğinden anayasadan yönetmeliklere kadar bütün konular Kur'ân ve Sünnet'e dayandırılmaktadır.[439]

2. 1. 1. 1. İbadet ve Hukukla İlgili Çerçeve Hükümleri Belirlemesi

Mevdûdî'ye göre Kur'ân, bir detaylar kitabı değil; prensibler ve küllî kâideler kitabıdır. Onun gerçek görevi İslâm dininin fikrî ve ahlâkî esaslarını açık ve net bir şekilde ortaya koymak, aklî deliller getirerek ve hissî teşviklerde bulunarak bu ilke ve kâideleri insanlar arasında yaymaktır. İslâmî hayatın pratik şekliyle ilgili detaylarda ise Kur'ân, hayatın her cephesini ele alan ayrıntılı kurallar koyarak insanı yönlendirmez. O, yalnızca hayatın her farklı alanı için geçerli ana ilkeleri belirler ve bazı noktaları aydınlatan işâret taşları yerleştirir.[440]

Kur'ân incelendiğinde siyâsi, medenî ve iktisâdî konularda detaylı hükümler bulunmadığı, aksine namaz ve zekât gibi önemli görevlerde fazlasıyla ve tekrar tekrar ilgilenildiği görülecektir.[441]Mevdûdî Kur'ân'daki temel prensiblere örnek olarak tevhid inancı, Allah'ın sıfatları, Âhiret hayatı, Âhiretteki sorumluluklar, azap ve sevap, Peygamberlik, Kitaplara iman, Allah korkusu, sabır, dayanma, tevekkül ve buna benzer ilkeleri vermektedir.[442]

2. 1. 1. 2. Kur'ân'ın Hükümlerinin Bütün Zamanlar İçin Geçerli Olması

Mevdûdî'ye göre Kur'ân, bütün insanlık için doğru yolu gösteren bir kitaptır. Kur'ân'ı inceleyen kişi onun zaman zaman yüzünü tüm insanlığa çevirmekte ise de

---

[438] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım*, (Trc. Bekir Karlığa), İşâret Yayınları, İstanbul 2013, s. 31, 32.
[439] Birışık, "Ebu'l- Â'lâ Mevdûdî'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s.10.
[440] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım,* s. 61.
[441] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım,* s. 60.
[442] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım,* s. 44.

indiği zamandaki yaşayan Araplara seslendiğini görür ve buyruklarının ekseriyetinin sadece Arapların zevkine has, Arap toplumunun tarih ve geleneğine özgü konulara tahsis edildiğini fark eder. Bununla beraber, Kur'ân'ın indiği devirdeki insanlara hitap etmesi, o çevrede bulunan varlıkları işaret/ belge olarak kullanması ve Allah'ın birliğine delil göstermesinden hareketle; Kur'ân'ın çağrısının sadece bir kavme yahut bölgeye mahsus olduğunu iddia etmek ma'kul ve yeterli bir değerlendirme olmayacaktır. Meselâ Kur'ân'ın putperest inançları red konusunda getirmiş bulunduğu örnekler, sadece müşrik Araplar için geçerli olmakla kalmamakta, aynı zamanda yeryüzündeki tüm pagan milletler için de geçerlidir. Bu durumda Kur'ân'ın ebedi ve evrensel mesajının, indiği dönemdeki topluluğa açıklandığına bakarak, onların geçici ve bölgesel bir mesaj niteliğinde olduğunu söylemenin izahı olmayacaktır. [443]

Mevdûdî, Kur'ân ve Sünnet'i evrensel olma bakımından birbirine eşdeğer görmekte; belli bir dönemde belli bir kavme hitap etmesine rağmen her ikisini de dâimi bir hidâyet olarak yorumlamaktadır. Ona göre eğer muvakkat ve sınırlı ise her ikisi; eğer dâimi ve evrensel ise her ikisi de dâimi ve evrenseldir.[444]

Ona göre bir inanç sistemi ya da ahlâk hareketinin evrensel plâtformda yaygınlaştırılması için daha başlangıçta söz konusu mesajın evrensel biçimde ortaya atılmasına gerek yoktur. Aksine izlenmesi gereken en doğru yöntem; yaygınlaştırılması istenen inançların, teori ve prensiplerin her şeyden evvel doğduğu ülkede yaygın hâle getirilmesi ve bu hareketi propaganda yapan kişilerin dillerini, kâbiliyetlerini, alışkanlıklarını, tabiatlarını bildikleri insanların kafalarına yerleştirerek işe başlamalarıdır. Böyle bir inanç sistemi, o bölgenin insanlarına pratik bir sistem olarak tatbik edildikten sonra uyulması gereken bir sistem olarak dünyaya ilân edilir. Bu yol takip edilirse diğer milletler o mesaja kulak verebilirler. Dolayısıyla bir sistem ya da inancın, başlangıçta sadece bir topluma açıklanması ve diğerlerine yöneltilmemesi, bu sistem ya da inancın sadece bir topluma özgü, bölgesel bir inanç olmasını gerektirmez. [445]

[443] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım,* s. 57, 58.
[444] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, (Trc. Durmuş Bulgur-Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 200.
[445] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım*, (Trc. Bekir Karlığa), İşâret Yayınları, İstanbul 2013, s. 59.

Evrensel sistem insanlar arasında eşitliğe dayanıp tüm hakların eşit bir şekilde kullanılmasına özen gösterir. Bu sistemin bütün ilkelerinin rengi, hedefi ve örneği evrensel karakterlidir. Geçici sistemler ise yapılarını zamanla değiştirmeye elverişli temeller üzerine kurarlar. Ebedi sistemler ise değişen bütün şartlara intibak eden ilkelere dayanırlar. Bu sebeple Mevdûdî'ye göre Kur'ân'ı inceleyen bir kişi Allah'ın kitabında açıklanan ilâhi düzenin geçici yahut milli bir değerler sistemi olduğunu ispatlayacak belge bulamayacaklardır.[446]

2. 1. 1. 3. Âyetlerin Delâletine Dikkat Etmesi

Mevdûdî'ye göre Kur'ân ibârelerinde söylenenlerin hepsi aynı seviyede değildir. Dolayısıyla hem Kur'ân hem de Sünnet kaynağından elde edilen hükümlerin hepsi aynı derecede farz ve ve vâcip olmadığı gibi, her hükmün maksadı da kelimelerinin olduğu gibi her durumda uygulanması demek değildir. Örnek olarak da "Namazı kılın ve zekâtı verin…"[447] âyetini vermekte ve bunun kesinlikle farz ve vâcip olduğunu söylemektedir. Bunun yanında "Yetimlere karşı âdil davranamayacağınızdan endişe duyarsanız, hoşunuza giden kadınlardan ikisi, üçü, dördü ile nikâh kıyın"[448], "…İhramdan çıkınca, avlanın…" [449] âyetlerine dikkat çeken Mevdûdî, âyetlerin emir sigasında gelmiş olmasına rağmen müsaadeyi ifade ettiklerini ifade etmektedir.[450] Aynı durumun Cuma suresindeki 10. Âyette de bulunduğunu ifade etmekte, Cuma namazını kıldıktan sonra yeryüzüne dağılıp rızık aramanın şart olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle Mevdûdî, emir kipinin her zaman vucûb ifade etmediğini, bazen izin ve tavsiye anlamında da kulanıldığını söylemiştir. Hangi yerde emrin, hangi yerde izin ve tavsiye anlamının kastedildiğinin âyetin siyak ve sibâkından ve diğer karînelerden anlaşılacağını bildirmektedir. Âyetteki "Allah'ı çok anın" ifadesinin de emir kipiyle geldiğini anlatan Mevdûdî, burdaki maksadın Alah'ın sevdiği amele vurgu yapmak olduğunu, ancak vucûbiyetin ise kastedilmediğini savunmuştur.[451]

---

[446] Mevdûdî, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım,* s. 60.
[447] Bakara, 2/110.
[448] Nisa, 4/3.
[449] Mâide, 5/2.
[450] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 88.
[451] Mevdûdî, *Tefhîmu'l -Kur'ân*, VI, s. 309.

Mevdûdî, Kur'ân'da yalnızca bir konuya özel bir ifade kullanılması ve bu ifadeden belli bir hüküm çıkarılması durumunda, Kur'ân'ın getirdiği hükmün sadece sözü edilen konuya münhasır olması, başka konuları kapsamamasını gerektirmez. Örnek olarak üvey babanın üvey kızıyla evlenmesini haram kılan âyeti göstermektedir. Kur'ân'da bu konuda "…Evlerinizde bulunan üvey kızlarınız…"[452] İfadesi olduğuna dikkat çeken Mevdûdî, bu ifadeden küçük yaşta anneleriyle üvey babalarının evine gelen ve orada yetişen kızların üvey babalarına haram olduğunun anlaşıldığını belirtmektedir. Fakat kimsenin 'Bu hüküm sadece belirtilen durumla ilgilidir, üvey kız annesinin evlendiği anda yetişkin olup babalığının evinde bir gün bile kalmamış olsa, bu durumda babalarına haram olmaz' hükmünü çıkarmadığını, üvey kızların durumu ne olursa olsun babalarına haram olduklarını herkesin kabul ettiğini belirtmiştir. Aynı şekilde Mevdûdî, Kur'ân'ın "Kadınlardan uzaklaşmaya yemin edenler…"[453] İfadesinin kullanılması ile bu hükmün yalnızca karılarına yemin ederek onlara yaklaşmayanlara ait olmayacağını, aynı zamanda bunun dışındakileri de kapsayacağını belirtmiştir.[454]

2. 1. 1. 4. Kur'ân ve Nesih

Mevdûdî'ye göre Kur'ân'daki nesh, hükümlerdeki tedricilikle ilgili olup, sürekli değildir. Neshedilen hükümlerin çoğu bu hükümleri gerekli kılan durumların tekrar oluşması hâlinde geçerli olabilmektedir. Toplumda bu hükümleri gerekli kılan durumlar ortaya çıkarsa bu hükümler tekrar yürürlüğe girer. Durumun ortadan kalkması hâlinde ise mensuh olur ve bunlardan sonraki uygulamaya geçilir.[455]

Mevdûdî'ye göre mensuh âyetlerin Kur'ân'da bulunma hikmeti, mensuh âyetlerin neshinden önceki hayatın, zamanın herhangi bir devresinde yeniden yaşanması hâlinde o konudaki mensuh âyetlerle amel edilebileceği gerçeğidir. Meselâ bir Müslüman, herhangi bir ülkede Resulullah'ın ve ashabının karşılaştığı zorluklarla karşılaşsa, her ne kadar birçok müfessir, Medine döneminde nâzil olan savaş ve cihâd âyetleriyle Mekke devrinin sabırla ilgili âyetlerinin hükmünün neshedildiğini kabul ediyorsa da Mekke

[452] Nisâ, 4/23.
[453] Bakara, 2/226.
[454] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 35, 36.
[455] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 137.

devrinde amel edildiği gibi sabra ve tahammüle başvurur; Medine döneminin öğretileri olan cihad ve kıtâle değil.[456]

Mevdûdî'ye göre Kur'ân'da lafzı mensuh, hükmü geçerli olan bir âyet yoktur. Bazı rivâyetlerde bahsedilen recm âyeti ise Kur'ân'ın değil, Tevrat'ın âyetiydi. Bu âyetin neshedilmesi ile kastedilen ise, ait olduğu kitabın hükmünün kaldırılmasıdır. Mevdûdî, Sünnet'in Kur'ân'ı neshetmesini ise Hz. Peygamber'in Kur'ân'ın özel bir hükmünün genel bir hüküm olduğunu açıklaması veya onun sözlü ya da ameli açıklaması ile herhangi bir âyetin hükmünün artık geçerli olmadığını belirtmesi şeklinde yorumlamaktadır. [457] Meselâ vasiyet konusundaki hadislerin Kur'ân'da değişiklik yaptığını ileri sürenlere karşı verdiği cevapta Mevdûdî, konu ile ilgili hadislerin Nisâ suresindeki miras hükümleri ile ilgili âyetlerle birlikte okunması hâlinde o hadislerin Kur'ân hükümlerini değiştirmediği, aksine açıkladığının anlaşılacağı kanaatindedir. Sözgelimi ona göre bir kişi mirasçı bir kimseye Kur'ân'ın belirlediği hisseden az verilmesini, diğerine çok verilmesini ve bir başkasına hiç verilmemesini vasiyet etmiş olsa aslında o, vasiyet yoluyla Kur'ân hükmünde değişiklik yapmış olacağı için Peygamberimiz: "Vâris için vasiyet yoktur" buyurmuştur. Bununla Kur'ân'daki belirli hisselerin vasiyet yolu ile düşürülemeyeceğini, azaltılamayacağını ve çoğaltılamayacağını, aksine Kur'ân'a göre taksim edileceğini vurgulamıştır. Bir kişinin bütün malını veya büyük bir kısmını vâris olmayanlara vasiyet ederek mirasçıları mahrum etme ihtimali olduğu için Hz. Peygamber, vasiyet edenin yetkilerine bir sınırlama getirmiştir. Peygamber'in vasiyet edenin yetkilerine bir sınırlama getirdiğini söyleyen Mevdûdî, bu açıklamasının sünnetin Kur'ân'da değişiklik yaptığına delil gösterilmesine karşı çıkmaktadır.[458]

2. 1. 2. Sünnet

Bölgeye yönelik misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde kurulan Batı yanlısı üniversite ve araştırma merkezlerinde Hz. Peygamber'in dindeki konumunu zayıflatma ve onun sünneti ile toplum arasına mesafe koyma faaliyetleri sonrası bu işin

[456] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 64.
[457] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s.137, 138.
[458] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 237, 238.

bayraktarlığını Ehl-i Kur'ân[459] gibi oluşumlar devralmıştır. Mevdûdî tam da böyle bir ortamda Sünnet'i savunan ve hadis münkirleri ile mücadele eden bir tutum sergilemiş, sanıldığı gibi Hz. Peygamber'in konumuna halel getirecek söz ve tutum içerisinde bulunmamıştır. Bunu Peygamberliğin devam ettiğini savunan Kadıyânilerle olan mücadelesi, Gulam Ahmed Perviz ve arkadaşları tarafından temsil edilen Tulû-i İslâm[460] hareketine karşı dik duruşu kanıtlamaktadır. Hadislere yönelik saldırının ve güvenirliklerine yönelik karalama kampanyasının yoğun bir şekilde yapıldığı ortamda bu hareketin önderlerinden Dr. Abdülvedûd ile girdiği tartışmalar ile sünneti müdafaa etmeye çalışan Mevdûdî, daha sonra bu tartışmaları kitaplaştırmıştır.[461]

Mevdûdî sünnet nedir, ya da sünnet'ten maksat nedir? Sorularına cevap olarak şöyle demektedir: "İşte bu Muhammedî öğreti, Hâkim-i Âlâ'nın (yani Allah teâlâ'nın) iradesini temsil eden en yüce kanundur. Bu kanun Hz. Muhammed'den bize iki şekilde intikal etmiştir: Birincisi, kelime kelime kâinatın hâkiminin hüküm ve tâlimatlarını içeren Kur'ân; diğeri Kur'ân'ın amacını açıklayan ve yorumlayan Hz. Muhammed'in usve-i hasenesi ya da Sünnet'i. Hz. Peygamber Allah'ın kitabını ulaştırmanın dışında başka işi olmayan bir ulak (Postacı) değildi. O'nun görevi, söz ve fiilleriyle ilâhi kanunu açıklamak, onun gerçek amacını anlatmak, onun amacına uygun fertler yetiştirmek..Hz. Muhammed'in 23 yıllık Peygamberlik hayatında gerçekleştirdiği bütün bu işler, Kur'ân ile birlikte Hâkim-i Âlâ'nın yüce kanununu teşmil ve tekmil eden yüce Sünnet'tir."[462] Mevdûdî'ye göre Sünnet, öğretmek ve yürütmek üzere Allah'ın Resûlüne gönderdiği amel tarzıdır. [463] Sünnet, Peygamber tarafından Kur'ân'daki emir ve yasakların açıklanmış şekli veya yaşantıya dönüştürülmüş biçimidir. Kur'ân'ın gâyesini ve iniş

[459] Ehl-i Kur'ân veya Kurâniyyûn olarak da anılan bu ekol XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Seyyid Ahmet Han'ın düşünceleri etrafında Abdullah Çekrâlevî tarafından Hindistan'da oluşturulan ve sünneti reddedrek sadece Kur'ân'ı benimsemeyi esas alan cemaattir. Mevdûdî, bu düşünceyi Müslümanların Batı kültürü karşısında yenilmişlik psikolojisine kapılmasının bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Bkz. Abdülhamit Birışık, "Kur'âniyyûn", *DİA*, XXVI, Ankara 2002, s. 428.

[460] Perviz'in öncülüğünü yaptığı Tulû-i İslâm, Kur'âniyyûn ekolünün en çalışkan ve en hareketli gurubu olarak bilinmektedir. Pakistan'ın bağımsızlığı öncesinde Delhi'de başlamış olan hareket, hâlen Pakistan'da ve Avrupa'da faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bkz. Şahin Güven, "Kur'âniyyûn ekolü – Temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemleri -" *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilinler Enstitüsü Dersgisi*, 2001, s. 388.

[461] Birışık, "Ebu'l- Â'lâ Mevdûdî'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler" *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, s.11,12.

[462] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, (Çev. Durmuş Bulgur- Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s.14.

[463] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s.60.

amacını açıklar.[464] Sünnet, Kur'ân'dan sonra insanlar için hidâyet ve önderlik kaynağı Peygamber efendimizin usve-i hasenesidir.[465]

Mevdûdî, İslâm anayasasının ikinci önemli kaynağı olarak sünneti görmektedir. Ona göre sünnet, İslâmî tasavvuru amelî olarak ortaya koymuş ve bununla bir toplum teşkil etmiştir. Toplumu tanzim ederek devleti kurmuş ve devletin muhtelif şubelerini ortaya çıkarmıştır. İşte bütün bunlar "Sünnet-i Resûlillah"tır. Sünnet'in kanûni bir hüccet olmasını kabul etmeyenlere karşı çıkan Mevdûdî, sünnetin vazgeçilmez bir hüccet (delil) olduğunu vurgulamıştır.[466] Peygamber'e iman etmek ve onu izlemek her insan için gereklidir. Peygamber'in dürüstlüğünü ve doğruluğunu kabul etse de ona iman etmeyen ve yaşamını ona göre tanzim etmeyen, kendi kendine yol açmaya çalışan kişiler doğru yoldan sapmakla kalmayıp aynı zamanda kâfir durumuna düşmektedir. [467]

İşte bu nedenle Hz. Muhammed, (s.a.v.) eşsiz bir mütefekkir, fevkalâde bir reformcu, ünlü bir kültür ve medeniyet kurucusu, meşhur bir siyasetçi, mümtaz bir hâkim ve önemli bir kumandandır. [468] O, aynı zamanda Allah(c.c.) tarafından gönderilmiş bir rehber, bir muallimve bir hâkimdir. Bu sebeple onun yolundan gitmek Müslümanlara farz olduğu gibi, yaşayışı da iman ehline bir örnek ve numûne'dir. Her hususta ve her yönde "Memûrun minallah" tır.[469]

Ona göre Allah, Hz. Peygamber'i, sadece Kur'ân âyetlerini okumak, nefisleri tezkiye etmek, Kitap ve hikmeti öğretmek görevini vermemiş, bütün bu görevlerin kendi yaşantısındaki pratiğinin de gösterilmesini istemiştir. [470] Hz. Peygamber'in dünyaya gelişinin ve peygamberlik vazifesinin iki önemli gâyesi vardı. Bunlardan biri, insanların tek Allah'a itaatini sağlamak, diğeri ise insanların boynundaki insanlara ait boyunduruğu söküp atmaktır. [471] Bunun yanında Kur'ân'ın ortaya koyduğu kesin

[464] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, (Çev. Süleyman Akyüz), Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 158.
[465] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 169.
[466] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2006, s. 282.
[467] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım, (*Trc: Serdar Güzey), İnkılab Yayınları, 2013, s. 46-48.
[468] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım,* s. 70.
[469] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, (Çev: Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2006, s. 283.
[470] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, (Çev. Süleyman Akyüz), Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 82.
[471] Mevdûdî, *"Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberi'n Hayatı"*, (Çev. Ahmet Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul 2010, s. 164.

gerçekler gösteriyor ki Resulullah, bütün insanlığa gönderilmiş bir muallim ve bir mürebbi (öğretmen ve eğitmen)[472], bir önder[473], bir lider, bir rehber ve örnek[474] Allah (c.c.) kelâmının bir açıklayıcısı[475], bir şâri' ve kanun yapıcı,(Law giver)[476], bir hâkim (yargıç)[477], bir idâreci ve âmir (hükümdar)[478], bir başkumandan vasıflarını taşımaktadır. Hz. Peygamber'in bu vasıflar dâiresinde tahakkuk eden davranış ve fiilleri Kur'ân'dan sonra ikinci kânun kaynağı(source of law)'dır. Hz. Peygamber'in, bahsi geçen vasıflar ve mevkilerin gereklerini kendi kişisel konumuyla değil de Peygamber konumuyla yapmış olması, onun bu görevlere kendiliğinden atanmadığını, bunların ona Allah tarafından tevdi edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla onun emir ve tâlimatlarının da Allah tarafından olduğunu kabul etmekten başka çâre yoktur. Onlar kaçınılmaz olarak İslâm'da sened ve hüccettirler.[479] Bu durum hadislerde de vurgulanmıştır: "Dikkat edin bana Kur'ân ve onunla beraber bir misli (Kur'ân gibisi) verildi. Dikkat edin karnı tok kişi koltuğuna oturup şöyle demesin 'Size sadece Kur'ân yeter. Onda helâl olarak bulduğunuzu helâl sayın. Haram olarak bulduğunuzu da haram sayın. Hâlbuki Resulullah'ın haram kılması Allah'ın haram kılması gibidir. Dikkat edin ehli eşek ve yırtıcı tırnaklı tüm hayvanlar haramdır." (Ebu Davud, İbn Mâce, Dârimî, Hâkim)[480]

---

[472] Bakara, 2/ 151, Al-i İmran, 3/164; Cum'a, 62/2. Bu âyetlerden hareketle Mevdûdî bi'setin üç maksadının olduğunu vurgulamıştır: Birincisi, Peygamberin insanlara Kitap'ı öğretmesi, ikincisi, bu kitabın amacına uygun hareket etme metodunu (yani hikmeti) öğretmesi, üçüncüsü, hem fertleri hem de onların ictimâî yapılarını tezkiye etmesi, böylece kendi terbiyesi altında onların bireysel ve toplumsal bozukluklarını gidermesi, onlara iyi sıfatlar kazandırmasıdır. Bkz. Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 41.

[473] Al-i İmran, 3/ 31, 32. Mevdûdî'ye göre Hz. Peygamber, Allah tarafından tayin edilmiş bir önderdir.

[474] Ahzab, 33/21.

[475] Nahl, 16/44. Eğer kitaptaki herhangi bi şey amelî meseleyle ilgili ise, Şârih, musennifin amacının ne şekilde amel etmek olduğunu uygulamalı olarak anlatır.

[476] A'raf, 7/157, Haşr, 59/7. Allah Hz. Peygamer'e de teşri' yetkileri bahşetmiştir. Hz. Peygamber'in helâl ve haram kıldığı, emredip menetmiş olduğu şeyler de Allah'ın verdiği yetkiler olduğundan onlar da ilâhi kanunun bir bölümüdür.

[477] Nisa, 4/105, Şûrâ, 42/15, Nûr, 24/51, Nisâ, 4/ 61, 65. Bu âyetlerden hareketle Mevdûdî herhangi bir meselede müstakil iki merci ortaya çıktığını söylemiştir. Bunlardan biri kanun niteliğiyle Kur'ân, diğeri ise kadı konumuyla Peygamber. Bu ikisinden yüz çevirmek münâfığın işidir. Bkz. Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 44.

[478] Nisâ, 4/64, 80; Fetih, 48/10, Muhammed, 47/33; Ahzab, 33/36; Nisâ, 4/59. Bu âyetler Resulullah'ın kendiliğinden kurduğu devletin hükümdarı olmadığını, bilâkis Allah tarafından tayin edilen bir devlet reisi olduğunu anlatmaktadır. O'na itaat Allah'a itattir. O'na itaat etmemek esasta Allah'a isyan etmek anlamındadır. Bkz. Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 45.

[479] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 104. Hz. Peygamber Kur'ân kanunlarını açıklaması sened ve hüccet olduğu gibi hüküm koymaya da yetkiliydi ve onun hükümleri sened ve hüccetti. Bkz. *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 121.

[480] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, (Çev. Durmuş Bulgur-Halit Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 214-215. Konu ile ilgili Mevdûdî'nin naklettiği bazı hadisler şöyledir:

Mevdûdî, Hz. Peygamber'in, bir milyon ikiyüz bin mil karelik bir çölde dağınık hâlde savaşçı, dikbaşlı, câhil ve kabile savaşına tutuşmuş bir halkı tek bayrak, tek hukuk, tek din tek kültür ve tek medeniyet altında bir araya getirmeyi başardığını söylemiştir. Onların düşünce ve ahlâkî yapıları değiştirerek câhil insanları kültürlü, barbar kimseleri medenî, günahkâr kişileri, muttakî ve salih insanlar hâline getirdiğini vurgulamıştır.[481] İmanı bilgi ve aksiyonla uyumlu hâle büründürdüğünü, ilmi rûhu inşâ edip mâneviyat üzerinde hakiki dindarlığı geliştirdiğini savunmuştur.[482] Mevdûdî, Böylece Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber vasıtasıyla hukûkî, fikrî, ahlâki, siyâsî, iktisâdî, kültürel ve medenî nizam kurdurup yürüterek, ebediyen parlak bir numûneyi (usve-i hasene) dünyanın önüne koyduğunu belirtmektedir. Böylece kurtuluşu isteyenlerin bu örneğe bakıp hayat sistemlerini oluşturabilmelerine imkân tanıdığını, Bu nedenle Allah'ın bu numûneyi doğrudan kendi tâlimatları altında oluşturduğunu aktarmaktadır. Ona göre Allah (c.c.), mimarına projeyi verdi ve ona inşâ metodunu öğretti. Binânın her bir köşesini yaparken de onu denetledi. İnşâ esnasında açık vahiy (vahy-i celi) ve gizli vahiy (vahy-i hafî), metlûv vahiy ve gayr-i metlûv vahiy yoluyla da önderlik etti. Bazen bir tuğlayı dahi yerleştirirken azıcık dahi hata etse, hemen durdurarak onu düzeltti. Tâ ki ebediyen numûne olarak kalacak bir binada azıcık bile olsa herhangi bir eksiklik bulunmasın. Daha sonra bu mimar, efendisinin arzusuna göre bu inşaatı tamamladığında dünyaya şöyle ilân edildi : "Bugün dininizi sizin için mükemmelleştirdim. Size olan nimetimi tamamladım ve sizin için İslâm'ı dininiz olarak kabul ettim."[483]

Mevdûdî'ye göre vahiy önce iki büyük kısma ayrılır. Birincisi Allah'ın aynı kelimelerle halka ulaştırsın diye Peygamber'e kendi kelimeleriyle gönderdiği vahiy. Buna vahy-i metluv denmiştir. Bu türden vahiyler Kur'ân denen kitapta toplanmıştır. İkincisi ise Allah Resulü'nün insanlara önderlik etmesi, İslâmî hayat düzeni kurması ve İslâmî hareketin önderliğini yaparken kendisine rehberlik etmesi için indirilen vahiydir.

1-"Sizden biri koltuğuna yaslanmış hâlde Allah'ın Kur'ân'da beyan ettiği şeyden başka bir şeyi haram kılmadığını mı sanıyor? Dikkat edin Allah'a yemin olsun ki emrettiğim, nasihat ettiğim ve yasakladığım şeyler de Kur'ân gibidir. Belki daha fazladır. Allah gerekeni yaptıkları sürece size kitap ehlinin evlerine izinsiz girmenizi, kadınlarını dövmenizi ve meyvelerini yemenizi asla helâl kılmamıştır."(Ebu Davud) Bkz. Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 215. 2-"Sünnetimden yüz çevirenin benimle ilgisi yoktur" (Buhâri, Kitâbu'n Nikâh, 1).

[481] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, İnkılab Yayınları, 2013, s. 71.

[482] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 76.

[483]Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, (Çev. Durmuş Bulgur-Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 64.

Bu vahiy insanlara kelime kelime ulaştırmak için değildi. Bu sebeple bu vahiy, Peygamberin söz ve fiillerinde çeşitli şekillerde görünmekteydi. Ayrıca Resulullah'ın temiz sîreti o nûrun göstergesiydi. İşte buna hem sünnet, hem de vahy-i gayr-i metluv, yani tilâvet için olmayan vahiy denmiştir.[484]

2. 1. 2. 1. Bağlayıcılık-Süreklilik Açısından Sünnetin Tasnif Edilmesi

MevdûdîHz. Muhammed'in beşerî konumu ile Peygamberlik konumu arasındaki farkı dikkate alarak sünnetin bağlayıcılık değerini açıklamıştır. Ona göre Vâcibu'l-ittibâ' (tâbi olunması vâcip) sünnet, Hz. Peygamber'in sadece "Peygamber" sıfatı ile yaptıkları ve buyurduklarını kapsar. Bu sünnete uymak zorunludur. Hz. Muhammed'in beşerî sıfatıyla buyurduğu ve yaptığı her şey saygıya değer olsa da vâcibu'l-ittibâ' değildir.[485] Zira Hz. Peygamber'in, bir insan olarak veya belli bir zamanda dünyaya gelmiş bir şahıs olması hasebiyle benimsediği hayat tarzı sünnetin dışındadır.[486]

Mevdûdî bu ayırıma nazârî olarak bakmaktadır. Yani Hz. Peygamber'de kişisel konum ve Peygamberlik konumunun fiilen bir arada olmasından ve Hz.Peygamber'e mutlak itaat etme emrinden dolayı insanların, Peygamber konumu ile söylediklerini kabul edip de kişisel konumu ile söylediklerini kabul etmeme gibi bizzat karar verme yetkileri yoktur. Her ne kadar bir insanın yemesi, içmesi, elbise giyinmesi, nikâh kıyması, çocuklarıyla yaşaması, ev işleri yapması, gusûl, taharet ve def-i hacet gibi uygulamaları kişisel olarak görünse de bunlara şer'î sınırlar, yollar ve adapların öğretilmesi de dâhildir. Örnek olarak Mevdûdî, Hz. Peygamber'in elbisesini ve yeme içmesini verir. İlk olarak Hz. Peygamberin Arabistan'da giyilen ve kişisel zevkin de rol aynadığı bir elbise giydiğini söyler. Yine Arapların pişirdiği ve seçiminde kişisel zevkin de rolü olan yemekleri yediğini belirtir. İkinci olarak da Hz. Peygamberin, bu giyme ve yemek yeme davranışları ile şeriatın sınırlarını ve İslâm'ın âdâbını öğrettiğini savunur. Bu sayılanlardan birincisinin Peygamber'in kişisel konumu ile ilgili, ikincisinin ise onun Peygamberlik konumu ile alâkalı olduğu anlaşılmaktadır. Onun deyimiyle Resulün öğrettiği şeriat, insanları elbiseyi ne şekilde ve tarzda diktireceğini ve yemeği

[484] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 94.
[485] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, (Çev: Durmuş Bulgur, Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 27.
[486] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 60.

nasıl pişireceklerini kendi uygulama alanları bırakmış, diğer yandan şeriat, yeme ve giyinmede haram, helâl câiz ve yasak sınırlarını tayin etmeyi, ahlâk ve kültüre uymayı uygulama alanına almıştır.[487]

Hz. Peygamber öğretmen konumu ile dinin bir emrini uygulayıp gösterdiği zaman insanlar, öğrenci gibi ona tâbi olmalıdır. Fakat bu, Hz. Peygamber hangi tarzda yemek yediyse, onu yememiz; hangi tarz elbise giydiyse onu giymemiz; ne tür bineğe binmişse bizim de ona binmemiz yahut hangi silâhla savaştıysa ondan başka silâh kullanmamamız anlamında değildir. Hz. Peygamber'e tâbi olmak demek onun söz ve fiilleriyle islâmî düşünce tarzı ve dinî hükümler hakkında yaptığı açıklamalarda ona uymak anlamındadır.[488]Hz. Peygamber Hendek Savaşında Medine hurmalarının üçte birini düşmanın gücünü kırmak için Gatafan kabilesine vermeyi önermiş, bunun üzerine Sad b. Muaz ve Sad b. Ubade bu düşüncenin kişisel görüşü mü yoksa Allah'ın emri mi olduğunu sormuşlardı. O, (s.a.v.) kendi görüşü olduğunu söyleyince onlar bu görüşü kabul etmemişler ve kâfirlerle savaşa girişmeyi kararlaştırmışlardı.[489]Bir başka örnekte Zeyd'e Zeyneb'i boşamamasını tavsiye etmiş, ancak şiddetli geçimsizlik sebebiyle Zeyd eşini boşamıştı. Burada Zeyd, Peygamber'in emrini çiğnememiş, sâdece kişisel olarak Peygamberin tavsiyesini dikkate almamıştır. Fakat Hz. Peygamber, kişisel görüşünü uygulayamayan Zeyd'e kızmamış ya da küsmemiştir. Bu da Hz. Peygamber'in şahsiyetinde bir anda iki özelliği yani bir insan ve bir Peygamber olma özelliğini bir arada bulundurabildiğini ve Allah'ın (c.c.) yardımı ile ikisini birbirine karıştırmadığını görmekteyiz. [490] Yine Hz. Peygamber'in hurmalıklar meselesinde verdiği fikir neticesinde ürün azalmış, bunun üzerine Resulullah şöyle buyurmuştur: "Ben dininiz ile ilgili size bir emir verirsem, ona tâbi olun. Ancak kendi görüşümle bir şeyler söylersem, o zaman ben de bir insanım." Bundan ortaya çıkan şey, İslâm dininin kendi sorumluluğuna aldığı işlerde Hz. Peygamber'in tâlimatlarına tâbi olmanın gerekli olduğudur. Dinin kendi dâiresine almadığı işlerde ise Hz. Peygamber'in görüşlerine tâbi olmak gerekli değildir. Herkes bizzat dinin hangi uygulamaları kapsadığına, hangisini kapsamadığına bakabilir. Din, elbette insanlara bahçıvanlığı, terziliği veya aşçılığı

[487] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 86, 87.
[488] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 198, 199.
[489] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar,* (Çev. Süleyman Akyüz), Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 112.
[490] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar,* s. 115.

öğretmeyi üstlenmemiştir. Fakat İslâm dini ceza ve sulh esasları, aile kuralları, iktisâdî ilkeler ve bunun gibi sosyal hayatın tamamındaki uygulamalar ile ilgili hükümleri ve esasları beyân etmeyi kendi dâiresine almıştır.[491] Mevdûdî'ye göre Resulullah'ın âdeten yaptığı filleri sünnetleştirmek ve herkesin bu âdetlerini benimsemesi kendisinin istediği bir şey değildi.[492]

Peygamberler insanlara sâlih ahlâk ve fıtrî hayat tarzını öğretmek için gelirler. Bu sâlih ve fıtrî hayat tarzının özelliklerinden biri öz ve ruh, diğeri kalıp ve görünüştür. Bazı konularda bu ahlâk ve fıtrî hayat için ruh ve kalıp Peygamber'in söz ve amelinde birebir ortaya çıkarken bazı konularda ise ahlâk ve Fırat ruhu için nebî kendine ait bir ameli kalıp benimsemiştir. Şeriat insanlardan ahlâk ve fıtrat ruhunu benimsemlerini istemiş, Peygamberin uyguladığı kendine mahsus ameli kalıbı benimseyip benimsememekte onları serbest bırakmıştır. Birinci tür uygulamada (ruh ve kalıp peygamberin söz ve amelinde onu açıkladığı şekilde ortaya çıkıyorsa) Sünnet, ruh ve kalıbın toplamının adı olmaktadır. İkinci tür uygulamada ise (ahlâk ve fıtrat ruhu için, Nebî fıtrî mizâcı açısından kendine ait ameli kalıp benimsemişse) Sünnet, ahlâk ve fıtrat ruhu olup bunun dışavurumu için benimsenen ameli kalıp değildir. Misâl olarak namaz, hac, zekâtı ele alan Mevdûdî, Peygamberimizin bu ibadetlerde hem rûhî hem de amelî olarak uyulması gereken ameller yaptığını söyler. Bununla birlikte ruh olarak amellerimizde olması gereken ama kalıbının aynen uygulanması gerekmeyen işler de yapmıştır. Dualar ve Peygamber efendimizin yaptığı zikirleri buna örnek veren Mevdûdî, insanların dua ederken efendimizin dualarının ruhunu ve mânevî hususiyetlerini gözetmelerinin Sünnet'e uymanın bir gereği olduğu söylemekte, ancak Resulullah'ın dua ederken kullandığı kelimeleri aynen kulanmanın zorunlu olmadığını savunmaktadır. Zikirlerde de Sünnet, kişinin Allah'ı anması, O'ndan yardım dilemesi, O'na hamdetmesidir. Bu zikirleri kelime kelime ezberlemek Sünnet'e uymanın gereği olarak göterilemez. Bir kişi bu Sünnet'i uygularken değişik lafızlar kullansa da Sünnet'e tâbi kalmış olur.[493]

[491] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 235.
[492] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 53.
[493] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 60, 61.

Mevdûdî'nin bu ayrımı toplumsal ve medeniyetle ilgili meselelerde de kendine yer bulmuştur. Meselâ kılık kıyafette elbisenin tesettüre uygun olması, israfa gidilmemesi, kâfirlerin kıyafetlerine benzememesi gibi şeylere uymak sünnetin gereğidir. Bunun yanında Peygamberin şahsi tercihleri ve içinde bulunduğu sosyal çevre ile ilgili olan bazı şeyler de vardır. Bunların sünnetleştirilmesi istenmediği gibi, bunlara hadislerden delil getirerek uymanın zorunlu olduğunda ısrar etmek de talep edilmemiştir. İlâhî şeriat herhangi bir şahsın zevklerini ya da bir ulusun örf ve âdetlerini bütün dünyaya Sünnet kabul ettirmek için de gelmemiştir.[494]

Hz. Peygamber'in kişisel konum ve peygamberlik konumu arasındaki farkın Allah ve Resûlü indinde olduğunu ekleyen Mevdûdî, ümmet için Resulullah'ın fiilen tek bir konumu olduğunu, bunun da Peygamberlik konumu olduğunu söyler. Zira Mevdûdî bu hususu şu sözleriyle dile getirmektedir: "…biz Muhammed b. Abdullah'a karşı serbest olsaydık bile bu, Allah'ın (c.c.) Resulü Muhammed'in bahşetmesiyle olurdu ve Allah'ın Resulü Muhammed, bizzat onun sınırlarını tayin eder ve bu özgürlüğü kullanmayı da sadece Allah'ın Resulü Muhammed (s.a.v.) bize öğretirdi."[495]

Kur'ân hükümleri ve esaslarının şârihi (açıklayıcısı) olan Sünnete, Kur'ân'da açıkça zikredilmeyen şeyin amacını açıklamasından dolayı gerek vardır. Meselâ Kur'ân, namazı kılın emrini verse de namaz ile ne kastedildiğini ve ne anlam taşıdığını açıklamaz. Bununla mescitler inşa etmeyi, 5 vakit ezanı, cemaatle namazı, namaz vakitlerini, namazın şeklini, rekâtlarını, cuma ve bayram namazlarını ve sâir detayları bildiren Sünnet'tir. Mevdûdî, Sünnet'in Kur'ân hükümleri dâiresinden daha geniş olduğunu ve bunun Kur'ân'a aykırı bir durum olmadığını ifade eder.[496] Zira bu durum onun şu sözlerinde de görülmektedir: "23 yıllık peygamberlik hayatında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaptıkları, Kur'ân'ın menşeinin açıklamasıdır. Bu Sünnet Kur'ân ile birlikte Allah'ın (c.c.) yüce kânununu oluşturmakta, ayrıca bütün bunlarda sünnetin Kur'ân gibi Allah'ın irâdesini temsil ettiğini söylemiştim..."[497] Hz. Peygamber'in,

[494] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 61, 62.
[495] Mevdûdî *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, (Çev. Durmuş Bulgur, Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 87.
[496] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, (Çev. Durmuş Bulgur, Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 28, 29.
[497] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s.27.

Kur'ân kelimelerini okuma dışında kitap ve hikmet eğitimi konusunda buyurmuş olduğu ilkeler ile kişileri ve toplumu terbiye ettiği söz ve fillerin Allah (cc.) tarafından olduğunu ve sened (delil) olduğunu kabul etmemek risaleti inkâr demektir."[498]Mütevâtir Sünnet'i kabul etmeyenleri İslâm dışı olarak görmesi ve mütevâtir Sünnet olmasa da araştırma sonucu, sâbit olduğunu tespit ettiği Sünnet'e "itaat etmem" diyen kişileri İslâm dâiresi dışında tutması, Mevdûdî'nin iman bakımından Sünnet'e yaklaşımında dikkat çekmektedir.[499]

2. 1. 2. 2. Sünnetin Fıkıh Açısından Önemi

Mevdûdî, Kur'ân'da Hz. Peygamberin, Allah (c.c.) tarafından bir muallim, mürebbi, önder, rehber, Kur'ân'ın şârihi, kadı ve devlet reisi tâyin edildiğini belirtmektedir. Ona göre Kur'ân'daki ilgili âyetler sebebiyle sahabe devrinden günümüze kadar hz. Peygamber'in yukarıda belirtilen mevkiler ve vasıflarla ortaya koymuş olduğu fiilleri, Kur'ân'dan sonra ikinci kânun kaynağı olarak kabul edilmiştir.[500] Mevdûdî, "sünnetin dinde hukûkî bir önemi olmasaydı ve onunla dini hükümlerin etkilenmesi tehlikesi bulunmasaydı, mevzû hadis rivâyet edenleri cehennemle korkutarak engellemenin ne gereği vardı?" sorusunu sormaktadır. Padişah ve emirlere pek çok yanlış söz isnad edilmekte, ancak bunlar dini etkilememektedir. Peygamberin Sünnet'i de böyleyse onun sözünü tahrif etmenin cezası niçin cehennem olsun?[501]

Mevdûdî'ye göre kanun yapma yetkisine sahip kişi mücmel bir fiil ya da hüküm emrettiğinde kendi altındaki bir şahıs ya da idâreye (kurum) bunun ayrıntıları hakkında kâide ve tüzük hazırlaması ile ilgili yetki verirse bu şahsın hazırlayacağı kâide ya da tüzük kânundan ayrı bir şey olmayacaktır.[502] Bu ifadelerle Mevdûdî, Resulullah'a da Allah (c.c.) tarafından böyle bir yetki verildiğini anlatmak istemiştir.

---

[498] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s.41.
[499] Yavuz Köktaş, "Mevdûdî'nin Hadilse İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine", *Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 8/2003, s. 33.
[500] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s.46. Mevdûdî'ye göre sünnetin Kur'ân'dan sonra ikinci kanun kaynağı olduğu konusunda Hulefâ-i râşidin döneminden günümüze kadar bütün dünya Müslümanları müttefiktir. Hatta gayr-i müslim hukukçular bile ittifakla bunu kabul etmektedir. Bkz. *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 99, 174.
[501] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 214.
[502] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 47.

Mevdûdî'nin Sünnet'i ikinci kânun kaynağı kabul etmesi ve Kur'ân'ı açıklayıcı görmesi, onu aynı zamanda fıkhın da temerküz ettiği önemli kaynak yapmıştır. Sünnet, açıklanmaya muhtaç pek çok âyeti açıklamıştır. Meselâ Kur'ân'ın "Elbiseni temiz tut ve pislikten uzak dur"[503] emri ile Hz. Peygamber'den elbisesini temiz tutması istendi. O da bu emri uygulamak için hem istincâ ile elbise ve bedenin temizliği konusunda detaylı bilgiler vermiş, hem de bizzat uygulayarak göstermiştir. Allah, (c.c.) cünüpken temizlenmeden namaza yaklaşmayın buyurmuş[504], cünüplük ile neyin kastedildiği, hangi hâllerde meydana geldiği ve cünüplükten nasıl temizlenileceği gibi hususlar Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır.[505] Kur'ân'da abdest ile ilgili âyetteki[506] yüzü yıkama emrine Hz. Peygamber, gargara yapma ve burnu temizlemeyi de dâhil etmiş, baş ile birlikte kulağın da meshedileceğini, ayaklarda mest varsa meshedileceğini, yoksa ayakların da yıkanması gerektiğini açıklamıştır. Bunun yanında abdesti bozan ve bozmayan durumlar da Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır. Kur'ân'ın oruç tutan kişinin siyah ip beyaz ipten ayırt edilene kadar yiyip içebileceği[507] ifadesi ile anlatılmak istenen şeyin "Sabahın aydınlığının belirgin olması" şeklinde Hz. Peygamber izah etmiştir. Kur'ân, insana temiz şeylerin helâl, temiz olmayanların ise haram kılındığı bildirilirken[508]Hz. Peygamber, sözlü ve fiili uygulaması ile yenebilecek temiz şeyler ve uzak durulması gerekli pis şeylerin ayrıntılarını açıklamıştır. [509]

Kur'ân'da "Eğer (Ölenin) vârisi, ikiden fazla kız ise mirâsın üçte ikisi verilsin…"[510]âyetine rağmen vârislerin iki kız olması hâlinde ne kadar hisse alacakları konusu açık değildi. Bu durum "İki kız için de ikiden fazla kız için tayin edilen hisse vardır." Hadisi ile açıklığa kavuşmuştur. Bir kimsenin hala, yeğen ve teyzeleri de aynı zamanda bir arada nikâhlayamayacağını Sünnet ortaya koymuştur. Erkeklerin ikişer, üçer, dörder kadını nikâhlayabilmelerine cevaz veren âyet, bir anda dörtten fazla eş ile evlenilemeyeceği konusunda açık değildi. Hz. Peygamber, dörtten fazla eşi olanların

[503] Müddessir, 74/4.
[504] Nisâ, 4/43.
[505] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* (Çev. Durmuş Bulgur, Halid Zaferullah Davudi), Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 48, 49.
[506] Mâide, 5/5.
[507] Bakara, 2/ 187.
[508] Mâide, 5/4.
[509] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 49.
[510] Nisâ, 4/11.

fazla eşlerini boşamalarını emrederek âyeti insanlara açıklamıştır. Kur'ân, genel olarak haccın farz olduğunu ifade etmekle birlikte[511] Müslümanların her sene mi haccetmesi gerektiğini, yoksa ömürde bir kez haccetmenin yeterli mi olacağını açıklamaz. Resulullahın beyanı ile ömürde bir defa haccetmenin yeterli olacağı anlaşılmıştır.[512]

Altın ve gümüşü biriktirmeyi yasaklayan âyetin[513] genel ifadesine göre günlük harcamalar dışında bir lira dahi yanında bulundurma ya da kadınların altın ve gümüşten bir parça bile olsa ziynete sahip olabilme ihtimalleri görünmemektedir. Altın ve gümüşün nisabının ne kadar olacağı, nisap miktarı ve üzeri altın ya da gümüşü olan kişinin bundan % 2,5 olarak zekât vermesi hâlinde âyetin hükmüne girmeyeceğini Resulullah bildirmiştir.[514]

Kur'ân, insanlara defalarca namaz kılmayı, zekât vermeyi emreder. Eğer sünnet bu ibadetlerin şeklini metodunu ve nasıl uygulanacağını açıklamasaydı insanlar bu emri nasıl uygulayacaklarını bilemezlerdi.[515] Allah (c.c.), Müslümanların kaçınması gereken işlerin, malı kazanmanın câiz ve yasak yollarının, kişinin toplum karşısındaki ödevlerinin, toplumun ferde karşı görevlerinin neler olduğu Peygamberlik ile bildirilmiştir.[516] Mevdûdî, Sünnet'in, Kur'ân'da olmayan ama Kur'ân'daki hükmü tamamlayıcı, boşlukları doldurucu yönüne örnek olarak da namazın rekâtları, okunacak şeyler, diğer ayrıntıları, haccın tüm rükûnleri, zekâtın nisabı ve ezanın sözlerini örnek vermiştir.[517]

Mevdûdî'ye göre hiçkimse Hz. Peygamber'in İslâm hukuk sistemindeki yetki ve rolünü inkâr edemez. Zira ilâhi hükümlerin amaç ve hedeflerini, işleme biçimini, hangi durumlarda uygulanıp hangi durumlada başka bir hükmün geçerli olacağını sadece o açıklayabilir. Hz. Peygamber'in bu yetkisini kabul etmemek, uygulamada da karışıklıkları beraberinde getirir.[518]

---

[511] Âl-i İmrân, 3/97.
[512] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 50.
[513] Tevbe, 9/34.
[514] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu,* s. 51.
[515] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu* ,s. 98.
[516] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar,* s. 151.
[517] Mevdûdî, *Fetvâlar,* III, s. 187.
[518] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 460.

2. 1. 2. 3. Gelenek –Yenileşme ve Sünnet

Mevdûdî'nin, özlenen dirilişin gerçekleşmesinde Sünnet'e önemli bir fonksiyon yüklediği, ancak vurgu yaptığı Sünnetin geleneksel anlamdaki sünnet olmadığı belirtilmiştir. Ona göre "İlâhi nizamın kurulup kökleştirilmesi" sünneti diğer bütün sünnetlerden, hatta farzlardan bile daha önceliklidir. O, sünnetin bu yönünün hep ihmâl edildiğini, buna karşı birçok âdetin, Sünnet yerine konduğunu söylemiştir.[519] Mevdûdî, klâsik hadis usûlünü yeterli görmemiş, dinî-siyasi düşünce bağlamında ihyâcı yorumu ile plânladığı esnek bir İslâmi sistem talebini, hadis usûlü ve tetkik yöntemine de yansıtmıştır. Onun geleneksel hadis ve Sünnet tanımlarını tekrarlamak yerine, bu kavramlara dinamik bir anlam kazandırmayı tercih ettiği bildirilmiştir. Sünnet'i, 'Resulullah'ın insanların öğrenmesi ve devam ettirmesi amacıyla uyguladığı ameli yol' şeklinde tanımlamış; bununla Hz. Peygamberi'n özel hayatına dâir uygulamaları ve âdetleri Sünnet tanımının dışına çıkarmıştır. Ona göre müminlerin tâbi olması gereken Sünnet, Hz. Peygamber'in, Peygamber olarak söylediği sözler veya bu sıfat ile yaptığı fiillerdir.[520]

Mevdûdî'nin, Mustafa Sıbaî gibi ılımlı ihyâcı tarzı ile geleneksel yaklaşım ve sünnet karşıtı eğilim arasında bir duruşu temsil ettiği savunulmuştur. Böylece bir yandan klâsik sistemin desteğini yanına alarak onu yıkmadan ona bir esneklik kazandırma amacını taşıyan alternatif bir hadis yaklaşımı ortaya koymaya çalıştığı belirtilmiştir. Hadis ile ilgili tavrını açıklarken kullandığı meslek-i itidâl kavramının da bunu teyit ettiği kaydedilmiştir.[521]

2. 1. 3. İcma

Mevdûdî, icmâ'yı ümmetin hep beraber karara varması olarak görmektedir. Ona göre ümmet dünyevî tedbirler ile ilgili olan meselelerde ittifaka varıp, nassla gelmiş bir hükmü araştırıp şerh ederse ve bu şerh, herhangi bir vakte bağlı zarûret ya da maslahat üzerine bina edilmemişse, böyle bir icmâ sürekli hüccet olarak kalır. Herhangi bir

[519] Hatipoğlu,"Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 72.
[520] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 79.
[521] Hatipoğlu, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 83.

zamana bağlı maslahatı esas alan icmâ söz konusu olursa böyle bir icmâya bağlılık ancak maslahatın geçerli olduğu zaman ile sınırlı kalacaktır. Durumlar değişip maslahat gündemden kalkınca bu icmâya olan bağlılık da ortan kalkmış olacaktır. Bir devrin, ülkenin ya da milletin müslümanlarının herhangi bir iş üzerinde etmiş oldukları icmâ, ancak belli bir zaman ve belli bir millet ya da ülkenin müslümanları için amel edilmesi vâcip olan icmâlardır. Farklı ülkede ya da daha sonraki zamanda yaşayan müslümanlar, ihtiyaç duymaları hâlinde bunu değiştirebilirler. Bu meselede herhangi bir ülkede daha önce icmâ olması bunu değiştirip yeni şeyler söylemeye engel değildir.[522] İcmâ konusunda hulefa-i râşidin dönemi ile sonraki dönemler arasında ayrım yapan Mevdûdî, hulefâi râşidin dönemindeki icmânın mâlûm ve mûteber rivâyetlerle sâbit olduğunu, bu sebeple ilmen bu devre ait icmâi hükümlerin kabul edilmesi gerektiğini söylemektedir. Ancak sonraki devirlerde icmâ iddiasında bulunulması hâlinde ilim erbâbının bu iddiayı reddedebileceği görüşündedir.[523]

2. 1. 4. Kıyas

Mevdûdî'ye göre kıyas, hakkında Şeriatın hüküm beyan ettiği meselenin hükmünü şeriatın hüküm getirmediği konuya aynı sebebi taşıması dolayısıyla uygulamaktır. Hükmün konma sebebini taşımayan durumlara aynı hüküm uygulanmaz.[524] O, kıyas ile Şâri'in hüküm koymuş olduğu meseledeki illetin somut hâle getirildiğini belirtmekte ve bununla da ikinci bir hüküm meydana çıkarıldığı, aralarındaki müşterek sebepler ortaya konmak suretiyle emsal vakalara tatbik edildiği görüşündedir.[525] Burada onun esas önem verdiği nokta, sebeplerin aynılığı'dır. Sebep ile illet birliğini kasteden Mevdûdî, aynı illeti taşıyan sorunların aynı şekilde çözüleceğini belirtir. Bu sebeple sebepleri farklı meseleler arasında kıyas yapılamaz.

2. 1. 5. İstihsan

Mevdûdî'ye göre istihsan, kıyas-ı celî ve maslahatın farklı hükümleri gerektirdiği durumda, maslahatı dikkate alıp kıyasın hükmüne itibar etmemektir. Konuyla ilgili Şâtıbî'nin görüşlerini zikrettikten sonra istihsânı, 'Bir meseledeki hükümden fakih

[522] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 20.
[523] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, s. 432, 433.
[524] Mevdûdî, *İslâmî Kavramlar*, s. 160.
[525] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet,* s. 428.

nazarında daha kuvvetli olduğu için ona muhâlif olan başka bir hükme dönmek' olarak tanımlamaktadır. Başka bir hükme dönülmesinin sebebi ise, o hükmün genel maslahata ters düşmesi, meşakkat ve zorluğu kaldırmada yetersiz kalmasıdır.[526]Mevdûdî, istihsan konusunda zâhirî kıyası terkedip, kıyas hilâfına hüküm verebilmek için kuvvetli bir şart olması, ma'kul delillerle ispat edilebilme imkânı olması gerektiğini de bildirmektedir.[527]

2. 1. 6. Maslahat (Mesâlih-i Mürsele)

Mevdûdî'ye göre mesâlih-i mürselenin manası, ihtiyaç ve durumlarımıza göre görüş beyan etme hakkının insanlara bırakılmasıdır.[528] O, maslahat konusundaki görüşlerini bu meseleyi en iyi ele alan kitap kabul ettiği İmam Şâtıbî'nin el-İ'tisâm adlı eserinden alıntılar yaparak açıklamaktadır. Buna göre mesâlih-i mürseleden maksadın kanun yapma kapısını tamamen açık bırakmak anlamına gelmediğini nakleden Mevdûdî, mesâlih-i mürsele için gerekli olan şartları iktibas etmektedir. Bunlar yapılacak kanunun şeriatın maksadlarına muvâfık olması, akla uygun herkesçe kabul görecek bir yapıya sahip olması ve hakiki ihtiyaçları karşılaması ya da bir probleme çözüm mâhiyetini taşımasıdır.[529]

Bu konuya işçilere bir şey yapmak için verilen malzemeyi örnek gösteren Mevdûdî, (elbise dikmek için kumaş verme gibi) zâyi edilmesi hâlinde işçinin, zararı tazmin etmesi ve bedelini ödemesi gerektiğini bildirmektedir. Verilen malzemenin ziyân olmasında işçinin kabahati olmasa ya da bilerek bunu zâyi etmemiş olsa dahi Mevdûdî, sebebiyet verdiği zararı tazmin etmesi yönünde hüküm verildiğini ve bu hükmün kânun hâline geldiğini nakletmektedir. Bu hükmün dayandığı sebebi, işçilerin müşterilerden ve işverenlerden aldıkları malzemeyi korumada itinâ ve dikkat göstermelerini temin etmek olarak açıklamakta ve bu konudaki maslahat-ı âmmenin bunu gerektirdiğini nakletmektedir.[530]

---

[526] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 180.
[527] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, s. 429.
[528] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 180. "Mesâlih-i mürsele, hükmün kendisine bağlanması ve üzerine hüküm binâ edilmesi, insanlara bir fayda sağlayan ve onlardan bir zararı gideren, fakat mûteber veya geçersiz sayıldığına dâir belirli bir delil bulunmayan mânalardır." Bkz. Zekiyyüddin Şâ'bân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-Fıkh)*, (Trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyânet Vakfı Yay, Ankara 2009, s. 170.
[529] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, s. 429.
[530] Mevdûdî, *İslâm'da Hükümet*, s. 430, 431.

Mevdûdî'nin kıyas, istihsan ve maslahat anlayışı ile ilgili üçüncü bölümde daha detaylı bilgi verileceğinden, burada sadece bu delillerle ilgili genel kanaatlerini vermekle yetindik. Fıkhî konuları inceleme metodları ele alınırken, fer'i meselelerde bu delilleri nasıl kullandığı daha iyi anlaşılacaktır.

2. 1. 7. Örf ve Âdet

Mevdûdî, Bakara suresinin 178. ayetindeki"ma'ruf" kelimesinin Kur'ân'ın birçok yerinde geçtiğini belirtmekte ve anlamını, "Genelde bilinen ve tüm dengeli insanların kabul edeceği âdil ve aklî davranış kalıpları" olarak vermektedir. Bu davranış kalıplarının yaygınlığına dikkat çekerek, gözü körelmemiş herkesin bunları doğru kabul edeceği kanaatindedir. İslâm hukukunda, hakkında düzenleme yapılmamış ve kural konmamış meselelerin bu kavram altında incelendiğini ve bu tür genel kullanım ve yaygın kurallara "ma'ruf" denildiğini kaydetmektedir.[531]

Mevdûdî'ye göre İslâm hukuku örf adına ne varsa onu doğru varsayarak kanun kaynağı olarak kabul etmez. Aksine muttakî olmayan toplum ve bu toplumun haksız örflerini değiştirmek ister ve ancak ıslah olmuş bir toplumda şeriata uygun olarak meydana gelmiş olan örfleri kabul eder. Bu sebeple Mevdûdî, örfün kanun kaynağı kabul edilmeden önce oluştuğu toplumun muttakî olup olmadığına ve şeriatın ruh ile esaslarına uygun olup olmadığına bakılmasını şart koşmakta, bu esaslara uymayan örfü, mûteber bulmamaktadır.[532] Bu sebeple mûteber gördüğü örfe hüküm bina eden Mevdûdî'ye göre bir maldan ne kadar kâr yapılması gerektiği, ne kadarının da sınırı aştığını örf ve âdet belirler.[533]

Örf ve âdetlerin şeriatın yerini alması konusu ile ilgili vermiş olduğu bir cevapta, müslüman toplumun ruhuna aykırı olan, fakat şimdiki müslümanlarca birer kanun ve şeriat hâline gelmiş olan hususların tedricen ıslah edilebileceği ümidi ile bunlara tahammül edilmesi gerektiğini beyan etmektedir.[534]

---

[531] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 141.
[532] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s.147, 148.
[533] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 397.
[534] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 188.

Mevdûdî, mübahların sırf mübah sınırında kalmaları ve hiçbirinin kural ya da şeriat derecesine getirilmemesi gerektiğini bildirmektedir. Gayr-i İslâmî örf ve âdetler ya da gelenek ve göreneklere bulaşmış olan kişilerin de bunlardan kurtulmak istediğine değinmekte, onların, bu davranışları kırmaya cesaret gösteremediklerini, başlangıç ve öncülüğü kendilerinin yapmak zorunda olduğunu söylemektedir. O, yapılması gerekeni ise hayatın günlük meselelerini ve merâsimlerini çeşitli ayak bağlarından kurtarmak ve sosyal hayat içinde bir devrim yapmak olarak belirlemektedir.[535]

2. 2. İctihad ve Taklid Hakkındaki Görüşleri

Mevdûdî, İctihad'ı, bir meselede İslâm'ın hükmünü ortaya çıkarmak için bütün gücün kullanılması olarak görmektedir. Ancak bunu görüş özgürlüğünden faydalanmak şeklinde anlamayı da doğru bulmamıştır. Teşri' ancak Kur'ân ve Sünnet'in kişiye tanımış olduğu sınırlar dâhilinde câiz olabilir. Bu şartlar dikkate alımaksızın yapılan ictihad ise İslâmi bir ictihad değildir. İctihadın gâyesi, ilâhi kanunla beşeri kanunu değiştirmek olmayıp aksine ilâhi kanunu iyice anlama ve zamanın ihtiyaçlarını karşılayıp kendi aktifliğini ve canlılığını devam ettirebilmektir.[536] Bir içtihadın ümmet tarafınfan gönül hoşluğu ile kabul edilebilmesi, ancak onu yapan müctehidin elverişli şartları hâ iz olması ile mümkündür. Doğru ictihad ise Kur'ân ve sünnet delilleri üzerine bina edilmiş ictihaddır.[537]

İçtihad ile kânun arasında ayrım yapan Mevdûdî'ye göre ictihad yolu ile ortaya konan görüş, devlet kanunu hâline getirilemez. Sadece ilim ehli onu şûra ya da fetvâ akdi ile devlet kanunu yapabilirler. Buna misâl olarak da içki cezasını vermektedir. Kur'ân'da içki içene verilecek cezaya değinilmediğini, Peygamberimiz zamanında da içki için ta'zir cezası uygulandığını belirtmiş, Hz. Ebu Bekir'in ashabın görüşünü alarak içkinin cezasını kırk sopa olarak belirlediğini, ancak bunu gelecek kuşaklar için uyulması zorunlu bir kanun hâline dönüştürmediğini söylemiştir. Zira Hz. Osman'ın halifeliği döneminde içki içenlerin artması nedeniyle Hz. Osman, ashabın görüşlerini

[535] Mevdûdî, *Fetvâlar,* I, s. 188, 189.
[536] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 162.
[537] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 163. Mevdûdî, ancak Kur'ân ve Sünnet denetimindeki içtihadın İslâm'da yeri olduğunu sık sık dile getirmiştir. Kendi deyimiyle "..ilhamını bu kaynaklardan almayan veya bu kaynakların çizmiş olduğu dâire ve hudutları aşan ictihad, gayr-i İslâmîdir ve İslâm hukuk nizâmında yeri yoktur." Bkz. Mevdûdî, "İslâm'da Teşri' ve İctihad", (Çev. Osman Zeki Soyyiğit), *İslâm Düşüncesi: Üç Aylık İslâmî Fikir ve Edebiyat Mecmuası*, Yıl 2, sayı 7, 1969, s. 436.

dinlemiş ve Hz. Ali'nin bu konuda söylediği "Kim sarhoş olur ise hezeyan eder, kim de hezeyan ederse iftira eder." sözünü eas alarak içki içen kişiye iftira cezası, yani 80 sopa vurulmasını icmâ ile kararlaştırmış ve devlet kanunu hâline getirmiştir.[538] İçtihadın, içtihadı oluşturan sebepte uygulanacağını, sebep ortadan kalkınca içtihadın da etkisini kaybederek istifâde edilecek görüş hâline geleceğini söyleyen Mevdûdî, Kâdı'nın aynı türden iki olaya vereceği ictihadların birbirinden farklı olabileceğini de hatırlatmıştır.[539]

İttibâ ile taklid asında ayrım yapan Mevdûdî taklidi, deliline bakmaksızın bir kimsenin söz ve fiillerine uymak; ittibâyı ise "Bir kimsenin metodunu delillerini analiz ederek izlemek" olarak görmektedir. Taklid halk için, ittibâ ise âlimler içindir. Âlim kişinin, görüşünü Kitap ve Sünnet'e uygun bulmadığı müctehid imamın görüşüne uymaya devam etmesi doğru değildir. Görüşlerini şer'î delillere uygun bulması hâlinde o imama uyması câizdir.[540]

İlim sahibi bir kimse bir hükümle ilgili selef ulemanın reylerinden yararlanmalı, ihtilâflı meselelerde taassuptan uzak kalarak müctehid imamlardan hangisinin görüşünün Kur'ân ve Sünnet'e daha uygun olduğunu araştırmalıdır. İmamları kendi başlarına emredici ya da nehyedici olarak görmemek ve onların görüşlerinden çıkmayı dinden çıkmak şeklinde algılamamak şartları ile ilâhi hükümlerde, fer'î meseleleri istinbat etme kabiliyetine sahip olmayan kişilerin âlimlerden ya da imamlardan birisinin yolunu izlemesinin zarûri olduğunu söylemiştir.[541]

Müslüman olması bakımından Mevdûdî'ye göre her müslümanın Hz. Peygamber'i taklid etmesi farzdır.[542] Ancak körü körüne taklitçiliğin şer'î bir dayanağı olmadığına dikkat çekererek hiçbir âlimin, bilinçsizce bir imamın ya da mezhebin taklid edilmesini tasvip etmediğini savunur. Ebu Hanife ve öğrencileri arasında oluşan ictihad farklılıkları da şuursuz taklidin reddini göstermektedir.[543] İlim sahibi bir kimsenin körü körüne başkasını taklid etmesi günah olup câiz değildir. O, Tahkik ederek bir mezhebin

[538] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 181.
[539] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 183.
[540] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s.98.
[541] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 12; Fetvâlar, III, s. 393.
[542] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 392, 393.
[543] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 97.

usûlüne uymak ile hiçbir çaba sarfetmeden taklide sarılmayı birbirinden ayırmakta, ikincisini doğru bulmamaktadır.[544]

2. 2. 1. İctihad Hakkındaki Görüşlerinin Arka Plânı

Mevdûdî'nin ictihad hakkındaki görüşlerinde, zamanın ihtiyaçlarına ve getirdiği yeni problemlere çözüm bulma arayışının etkisi görülmektedir. O, şeriatın açıklamadığı muamele ve durumlarda ictihad ehliyetine sahip insanın kendi görüşü ile hüküm verebileceğini belirtmektedir. Bazı konularda şeriatın sukût etmesinin mânası,(ictihad ehliyetine sahip) insana kendi görüşü ile hüküm vermesini câiz kılmaktır. Bu gibi durumlarda insan, Allah'ın hükümlerine ters düşmemek kaydı ile görüşünü ortaya koyabilir. Zamanın getirdiği yeni problemlere çözüm bulmak için İslâm hukuk sistemini harekete geçirmek icâb eder. Bu iş için normalin üstünde bir gayret ve özel çalışma gerekir ki buna da ictihad adı verilir.[545] Sınırlı hükümleri beşer hayatının sınırsız özelliklerine tatbik etmek için ictihad, kıyas ve istihsandan yararlanmak kaçınılmaz olacaktır.[546] Bu konuda Mevdûdî'nin velâyet-i icbar[547] ile ilgili görüşleri misal verilebilir. O, fakihlerin bâliğ olmayan bir kızın babası ya da dedesi tarafından evlendirilmesi hâlinde kızın erginlik hakkını yitirmiş olacağı şeklindeki fetvâlarını tenkit etmektedir. Babanın veya dedenin bâliğ olmayan kızlarının üzerinde zorlama haklarının olduğu, kızın ise erginlik çağına girince evliliğini kabul ya da reddetme hakkını kullanamayacağı şeklindeki görüşün ne Kur'ân'da, ne de hadiste bir delili bulunmadığını savunmaktadır.[548] Bu meselenin fakihlerin kıyasları üzerine inşâ edildiğini ve kıyasa dayanan bu görüşlerin de Kur'ân ve sünnet gibi kesin olmadığını ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in, Hamza'nın kızı Ebi Seleme'yi küçük yaşta evlendirip, bulûğ çağına gelince de tercih yaptırılmasını vasiyet etmesi de, bulûğ çağından önce evlendirilen kızların bulûğ çağına gelince tercih haklarının olduğunu, evliliklerini sürdürüp sürdürmemeye karar verebileceklerini göstermektedir.[549] Öte

[544] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 18.
[545] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 161.
[546] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s.89.
[547] Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre nikâhta velâyet, velâyet-i nedb ve velâyet-i icbar olmak üzere ikiye ayrılır. Velâyet-i icbar, kâsırların; yani çocukların, matuhların ve mecnunların rızaları olmaksızın velileri tarafından evlendirilmeleridir. Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, II, s. 47.
[548] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 119.
[549] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 121.

yandan ergenlik çağındaki bir kız evlilikle ilgili düşüncesini babası ya da dedesi önünde açıklayabiliyorsa, bulûğ çağından önce bu hakkın ondan tamamen alınmasını tutarsızlık olarak görmektedir. "Bâliğ birine velâyet-i icbâr söz konusu değilse bâliğ olmayana niye olsun?" Sorusunu soran[550] Mevdûdî, kadına bulûğ tercihini veren sebebin, her iki durumda da eşit ölçüde bulunduğuna dikkat çekmektedir. Baba veya dedenin doğru düşündüğü ya da şefkatli olduğu önermesini de değişmez bir olgu olarak görmemektedir. Baba ya da dedenin iyi niyet ve şefkatle evlendirdikleri küçük kızların evlendirilmesinden amaçlanan gâyeye, nâdir olarak ulaşıldığını, bundan dolayı küçük yaştaki evliliklerin yasaklanması gerektiğini belirtmekte, bu mümkün değilse bu tür evliliklerin, tarafları bağlamayacağının kararlaştırılmasını önermektedir. Mevdûdî'ye göre kızlar büyüdükten sonra kötü alışkanlıklara, bâtıl inançlara ve çetin zorluklara düştükleri için velâyet-i icbar konusu anne baba açısından âfete dönüşmektedir. Baba ya da dede kötü tercih yaparsa, kızların onlara karşı bulûğ tercihini kullanması zorlaşacaktır. Çünkü bunu yapabilmesi için mahkemeye başvurup babası ya da dedesinin kötü niyetli, fâsık, ahlâksız ve aptal olduğunu ispat etmesi gerekecektir.[551]

Mevdûdî, bu sebeplerden dolayı fıkhın bu bölümünü yeniden gözden geçirmek gerektiğini, ictihadî bir mesele olan bu konunun ıslah edilerek bâliğ olmayan kızlara ve oğullara bulûğ tercihinin verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.[552]

Bir başka örnek de nikâh bağının erkeğin elinde olması konusundadır. O, fakihlerden bir grubun Kur'ân'dan[553] hareketle erkeğin boşama hakkının hiçbir şarta bağlı olmadığı ve istisnâsının bulunmadığı şeklindeki çıkarımlarını tenkit etmektedir. Herhangi bir kadının kocası tarafından zarara ve zulme uğratıldığı hâkime şikâyet edilirse, hâkimin boşama hakkını erkekten alıp kendisinin kullanabileceği kanaatindedir. Oysa bu fakihlerin görüşüne göre, karısını boşamayı reddeden bir

[550] Mevdûdî'nin, bâliğ kişi için nikâhta velayet-i icbarın söz konusu olamayacağından hareketle, bâliğ olmayan bir kişiye de velâyet-i icbarın uygulanamayacağı şeklindeki istidlâli bize göre pek mantıklı durmamaktadır. Bu konuda 1917 tarihli Hukuk-i Aile Kararnamesi 17 yaşını tamamlamamış erkek ve dokuz yaşını doldurmamış kız çocuğunun hiç kimse tarafından evlendirilemeyeceğini karara bağlamıştır. Kararnâmenin ilgili maddesi şu şekildedir: "On yedi yaşını itmam etmemiş olan sağir ile, dokuz yaşını itmam etmemiş olan sağire, hiçbir kimse tarafından tezvic edilemez.". Bkz. Hukuk-i Aile Kararnâmesi, Matbaâ-yı Orhaniyye, İstanbul 1336, Madde VII, s. 10.
[551] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 122, 123.
[552] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s.118-123.
[553] Bakara, 2/237."Ancak kadının vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunan erkeğin vazgeçmesi hâli müstesna".

erkekten hâkimin bu yetkiyi alıp kendisinin kullanmasının mümkün görünmediğini belirten Mevdûdî bu görüşü Kur'ân'a uygun bulmamaktadır.[554]

Düşünce tarihimizdeki zihni durgunluğu ele alan Mevdûdî, eiğitim ve öğretimin eski bilgi ekolleriyle sınırlandırıldığını, bizden öncekilerin çalışmalarının son söz olarak görülüp buna bir şey eklenemeyeceği düşüncesinin hâkim olduğunu belirtir.[555]Bunun için de Mevdûdî'ye göre zamanın değişen şartlarında İslâm'ı uygulayabilmek için ictihad kapısı açık tutulmalı, bu konuda ihtiyatlı ve dikkatli davranılmalıdır.[556]

2. 2. 2. Tecdid ve Reforma Bakışı

Mevdûdî için tecdid, sentezlerinin, geleneksel İslâm'la olan mücadelesinin ve Batı ile olan münakaşasının dayanak noktasını oluşturmaktadır. Onun tecdit anlayışının, İslâmî tecdidin rolü hakkındaki klasik anlayıştan ayrıldığı bildirilmiştir. O, tecdit anlayışını davasına yaklaşacak şekilde rasyonelleştirmiş, tecdit ile ilgili izahlarında İslâm ve Batı arasındaki fikrî ve siyasi mücâdele üzerinde durmuştur. Bu sayede tecdit kavramına geçmişi şimdiye bağlayacak ve gelecekten de haber verecek dinamik bir rol kazandırmıştır. Bu rol râşit halifeler devrinden başlayıp, modern çağa kadar uzanarak bu yol boyunca meydana gelen kültürel asliyet mücadelesinin mâhiyet ve alanını tayin etmiştir.[557]

Mevdûdî'nin anlayışında tecdit, nebevî devrin sonundan bugünün Hindistan'ına kadar hayır ile şer, İslâm ile küfür arasındaki mücadelenin mührünü vurduğu İslâm tarih tecrübesinin merkezinde yer almaktadır. Onun tecdit doktrinine yönelik değerlendirmesi, Batı tarihçiliğinin izlerini taşıyan devrimci bir İslâm tarihi yorumu sunmaktadır. O tecdidi sadece dini bir doktrin olarak değil, bundan daha önemli olarak siyasi îcâpları inanca bağlayacak, Müslümanları yönlendirecek ve İslâm akidesini yeniden yorumlama ve rasyonelleştirme ameliyesine dayanak teşkil edecek tarihi bir paradigma olarak görmektedir. Onun dünyasında tecdid, Müslüman kavramını yeniden tanımlayarak fert düzeyinden başlayıp bütün toplumu kuşatan bir süreç ve geleneksel

[554] Mevdûdî, *İslâmda Aile Hukuku*, s. 109, 110.
[555] Mevdûdî, *Gelin Müslüman olalım*, s. 56.
[556] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 171.
[557] Nasr, *Mevdûdi ve İslâmî İhyânın Teşekkülü*, s. 120, 121.

dünya görüşünde niteliksel değişikliği sağlayan ve onu modernliğe doğru hareket ettiren kavramdır.[558]

Mevdûdî'ye göre tecdid için sadece İslâmi ilimler alanında bir şeyler bilmek yeterli olmayıp, diğer pozitif bilimleri ve bunların çağdaş özelliklerinin de çok iyi şekilde bilinmesi gerekmektedir. [559]

Ona göre Hz. Muhammed (s.a.v.) ile nübüvvet görevi tamamlanmış ve bir daha elçiye gerek kalmamıştır. Fakat tecdide ise her zaman ihtiyaç vardır ve bu görev Peygamberlerin vâriseri olan âlimlerindir.[560]Müceddid, dinin gerçekten yenilenmesine (tecdidine) güç yetirebilen kimsedir. Burada aslolan, gerçekten dini yenilemeye çalışmak ve Allah (c.c.) katında müceddid derecesine ulaşabilmektir. Her yenileme çalışması yapana müceddid denecek diye bir şart da yoktur. Meselâ tuğlaları örüp bina yapmak güzel ve yararlı bir iştir. Fakat tuğlaları ören her kişinin illâ da mühendis olması gerekmez. Müceddid ise yüzyılın mühendisidir. Bu sebeple bir kişinin yaptığı işi yenileme çalışması ya da çabası olarak görmesi onun müceddidlik iddasında bulunduğuna delâlet etmediği görüşündedir.[561]

Dini yenileme çabasının dünyanın muhtelif yerlerinde uygulandığına ve teşvik edildiğine dikkat çeken Mevdûdî, sırf Allah'ın dinini tecdidi, suç olarak görmeyi yadırgamaktadır.[562]

Dinin tecdid ve ihyâsı için çalışmayı herkes için farz gören Mevdûdî, kendisini müceddid veya mehdi olarak ortaya atan kişilerin iddialarını kabul etmeyi imanın bir gereği olarak görmemektedir. Ona göre bir kişinin müceddidlik ve mehdilik iddiasını kabul etmemek, herhangi bir müslümanın kurtuluştan mahrum olmasına sebep değildir.[563]

---

[558] Nasr, *Mevdûdi ve İslâmî İhyanın Teşekkülü*, s. 121.
[559] Mevdûdî, *İslâm'da İhya Hareketleri*, s.119.
[560] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, (Trc. Süleyman Akyüz), Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 85.
[561] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 388.
[562] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 389.
[563] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 95, 96.

2. 2. 3. Bidat Kavramına Bakışı

Arap dilinde bidat kelimesi, yenilik ve yeni olma manasındadır. Yani önce olmayan, önceden örneği olmayan şey anlamına gelmektedir. Şer'î ıstılahta bidat, her yeni işin ve her yeni yolun dalâlet olduğu manasında kullanılmamıştır. Şer'î ıstılahta, İslâm dininin asıl kaynağında delil ve hücceti bulunmadığı halde dinin içerdiği davranış ve meselelerin aksine bir fikir ve amel tarzı ortaya koymak bidat olarak adlandırılır. Dinin hiçbir şekilde etkilenmediği meseleler ve muameleler bidat kavramının tanımı dışında kalır. Herhangi bir şeyin bidat olup olmadığı Allah ve Resulünün hüküm koyduğu meseleler için söz konusudur. İster akîde, ister ahlâk, ibadetler, örf ve âdetlerle, ister dünya işleriyle siyaset, ekonomi ve medeniyetle ilgili olsun, bu konularda Allah'ın Kitabına ve Resulünün Sünnetine uygun olmayan ve dinin esas kaynağında delili bulunmayan bir iş yapıldığı takdirde o iş bidat olarak isimlendirilir. Eğer yapılan iş ya da davranış, Kitap ve Sünnetin ahkâmına aykırı ise sadece bidat olmakla kalmayıp, fısk ve isyan boyutuna varmaktadır.[564] Mevdûdî, bidat'ın lugat itibâriyle yeni bir şey anlamına geldiğini, bu anlamda bidatin hasenesi ve seyyiesinin olabileceğini nakletmektedir. Ancak şer'î ıstılahta bidat ismi verilen herhangi bir şeyin hangi çeşidi olursa olsun hasene olması söz konusu değildir. Meselâ Hz. Ömer'in teravih namazının cemaatle kılınması hakkında söylediği "Bu ne güzel bidattir" sözü ıstılâhî manada olmayıp lugat anlamında kullanılmış olabilir. Fakat ona göre bu söz, bidatin hasene çeşidinin olabileceğine yorumlanamaz.[565]

Mevdûdî'ye göre bir fiilin dalâlet anlamında bidat olarak nitelendirilebilmesi için Peygamber efendimiz zamanında olmamış olması başlı başına yeterli değildir. Dil yönünden her yeni iş bidat olarak adlandırılır. Şer'î ıstılahta dalâlet olduğu bildirilen bidat, şeriatın herhangi bir esası ile çatışan, yapılmasından bir fayda umulmayan ya da şeriatça herhangi bir sakıncayı ortadan kaldırmayan, şer'i delili olmayan işlerdir. Ayrıca bu işi icâd eden kişinin yapılmasını kendisi ve başkaları için farz ya da yapılmamasını günah olarak zorunlu görmesi gerekmektedir. Hz. Osman'ın kendi zamanında cumaya bir ezan ilâve etmesini örnek veren Mevdûdî, hiç kimsenin bu işi dalâlet anlamında bidat olarak görmediğini, aksine ümmetin tamamının bu yeni şeyi kabul ettiğini

[564] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 99, 100.
[565] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 99.

kaydetmektedir. Zira Abdullah b. Ömer, duhâ (kuşluk) namazı için bidat ve ihdas kelimelerini kullanmış ve "Bu insanların çıkarmış olduğu en yeni işlerdendir. Bidattır, ama güzel bidattır. İnsanların yeni çıkarmış olduğu şeylerden bundan daha fazla beğendiğim şey yoktur" demiştir.[566]

Yukarıdaki tariften anlaşıldığı üzere (şer'î ıstılahta) Mevdûdî'ye göre bidat sayılan bir şeyin hasenesinin olabileceğini düşünmeye gerek yoktur. O, her zaman seyyie olacaktır. Çünkü din Allah ve Resulünün talimatlarına dayalı sistemin adı ise nasıl olur da bu sisteme giren ve onu ifsad eden şey hasene olur?[567] Burada Hz. Ömer'in teravih meslesinde izlediği tutumun şer'î ıstılahta kastedilen anlamdaki bidat olup olmadığı meselesini hatırlatan Mevdûdî, Hz. Ömer'in kendisinin bunu yeni bir iş olarak nitelediğini ve "Bu ne güzel bir yeni iş oldu" dediğini nakletmektedir. Buradan da bir fiilin zemmedilmiş dalâlet anlamındaki bidat olması için yeni bir iş olması kaydının yeterli olmadığını beyan etmiştir.[568] Ramazan ayında yatsı namazından sonra geceyi ibadetle geçirmenin mendup ve menün olduğunu, çünkü Peygamber efendimizin kendisinin bunu tavsiye ettiği gibi bu yönde amel de ettiğini bildirmiştir. Meseleye teravih namazının cemaatle kılınması açısından bakıldığında da durumun değişmediği üzerinde durmuştur. Zira Peygamber efendimiz zamanında cemaatle teravih namazı kılınmış ve bu durum kendisi tarafından hoş karşılanmıştır. Bu konuda Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde şöyle bir rivâyet yer almaktadır. "Ramazan ayında Mescid-i Nebevî'nin değişik yerlerinde değişik insanlar gece vakti namaz kılarlardı. Ne kadar ezbere Kur'ân biliyorsa, herkes o kadarını okurdu. Bazıları bir kişi, bazıları beş, bazıları da yedi veya daha az ve daha fazla kişi ile cemaat olurlardı." Ondan sonra cemaatle teravih namazı kılınması konusunda da Peygamberimizin uygulaması bulunmaktadır. Ebu Zer el-Gıfârî'den aktarılan rivâyetteİse şöyle buyurulmuştur: " Ramazan ayının bitmesine yedi gün kala gecenin üçte biri geçinceye kadar Peygamberimiz bize namaz kıldırdı. Bundan sonra da birer gün ara ile sahur vaktine kadar namaz kıldırdı."[569]Hz. Aişe'nin anlattığına göre ise Peygamberimiz iki veya üç gün üst üste teravih namazı kıldırmış, üçüncü veya dördüncü gün insanlar namaz için toplandığında Peygamber

[566] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 320.
[567] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 100.
[568] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 320.
[569] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 100, 101.

efendimiz namaz kıldırmak için bir daha çıkmamıştır. Daha sonra buna sebep olarak insanların teravih namazını farz olarak telâkki etmelerinden endişe ettiğini belirtmiştir.[570]

Mevdûdî'ye göre bu konuda yeni ortaya çıkan şey, yani bidat olarak denebilecek şey Hz. Ömer'in teravih namazının cemaatle kılınmasını sürekli bir hâle getirmesidir. Ancak meseleye Hz. Peygamber'in insanların teravih namazını farz olarak telâkki etme endişeleri üzerinden yaklaşacak olunursa Mevdûdî'ye göre sözü edilen meseledeki Hz. Ömer'in uygulamasını bidat olarak adlandırmak söz konusu değildir. Zira farz olarak anlaşılması korkusu Hz Peygamber'i bu uygulamayı yaygınlaştırmaktan men ediyordu. Peygamberimizin vefatının ardından ise bu endişe ortadan kalkmıştır. Peygamberimizin amacı da teravih namazının cemaatle kılınması sünnetinin yaygınlaşması idi. Hz. Ömer bu maksadı gerçekleştirmek için böyle bir uygulama kararı almış, bu uygulamaya bazı insanlar bidat gözüyle bakınca "Bu ne güzel bidat" diyerek bidat olma şüphesini reddetmiştir. Hz. Ömer'in uygulaması yeni bir şey olmasına rağmen şeriatın kötü gördüğü bidat değildi. Bu sebeple de sahabe Hz. Ömer'in bu uygulamasını ittifakla kabul etmiştir. Aksi halde şer'î ıstılahta bidat olan bir şeyi Hz. Ömer'in uygulamaya koyması ve sahabenin de itiraz etmeden bunu kabul etmesi mümkün değildir.[571]

2. 2. 4. Telfike Bakışı

Teflik kelimesi, l-f-k kökünden kumaşın iki kenarını bir araya getirip dikmek anlamındadır. Bu kökün en çok kullanılan lugat manası, eşya veya işleri bir araya getirmek, birleştirmek, birbirine uygun kılmak, tek vetire hâlinde yürümesini sağlamak anlamlarıdır. Fukaha, usulculer ve hadisçiler de teflik kelimesini bu anlamlardan alarak kullanmışlardır.[572] Teflik, bir hâdisede iki görüşle bir arada veya ikincinin de tesiri bulunduğu hâlde ikisinden biriyle amel etmek demektir.[573]

Mevdûdî'ye göre herhangi bir meselede bir mezhebin belli bir bölümünü bırakıp başka bir mezhepten belli bir bölüm almak, ictihad döneminde yâni hicri 4. asırda

[570] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 101.
[571] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 101.
[572] Ahmed Ferec Senhûri, *Mezheplerin Hükümleri Arasında Teflik*, İctihad, Taklid ve Teflik Üzerine Dört Risale, (Hazırlayan Hayreddin Karaman), s. 191.
[573] Ahmed Ferec Senhûrî, *Mezheplerin Hükümleri Arasında Teflik*, İctihad, Taklid ve Teflik Üzerine Dört Risale, (Hazırlayan Hayreddin Karaman), s. 205.

normal ve helâl görülmekteydi. Fakat o tarihten sonra bu konuda birtakım kaygılar duyan kişilerce yasaklama ve haram kılınış olduğuna dikkat çekmiştir.[574]

Bir mezhepten diğerine geçiş yapmanın günah ve cezalandırılma sebebi olup olmadığı kendisine sorulunca Mevdûdî şöyle cevap verir: "Bence bir amelî mezhepten diğer bir amelî mezhebe geçiş, ilmi bir araştırma yapma sonucu değil de, ancak nefsânî istek ve menfaatlere uyularak yapılırsa günahtır."[575] Ancak kendi istek ve arzusu için değil de Müslümanların ihtiyaçlarına cevap verecek fetvâ başka mezheplerde olduğunda, Mevdûdî buna cevaz vermektedir. Zira ona göre Ebu'l-Leys es-Semerkandî, Şemsi'l-Eimme Serahsî, hidâye kitabının yazarı ve daha birçok âlim, Hanefi mezhebindeki içtihadlardan herhangi biri, müslümanların problemlerini çözmede yetersiz kaldığını gördüklerinde, bu konuda başka mezheplerin görüşleriyle karar vermişler ve bunu yaparken de yine Hanefi mezhebinin yapısındaki esneklikten ilham almışlardır. Ayrıca Hanefi mezhebinin canlılığını sürdürmesi için, bazı kararlar koymuşlardır. Buna göre asılsız arzulara uymama koşuluyla diğer mezheplerden hüküm ve fetvâ verme zorunlu anlarda câizdir. Çaresizlik ve zorunluluk anlarında insanların kendiliğinden başka mezheplerin görüşüne göre amel etmelerinde veya kendi mezheplerindeki ruhsatlardan yararlanmalarında korkulacak herhangi bir durum yoktur. Burada esas korku kötü eğilim ve boş heveslerin mezhep açısından çok özel durumlarda câiz kılınan ruhsatların kötüye kullanılmasına sebep olmasıdır. Mevdûdî'ye göre bu tür anlamsız kaygı ve korkular din âlimlerinin kendi aralarında takvâ ve iyiniyet ölçüleri içinde istişâre yapıp müslümanların ihtiyaçlarını düşünerek bu tarz çalışma yapmalarında ne dini, ne de dünyevî açıdan herhangi bir sakınca söz konusu değildir.[576]

Mevdûdî, bir mezhepten başka bir mezhebe geçişi, tahkike dayalı olması hâlinde câiz; nefsî arzulara göre gerçekleştiği takdirde günah olarak görmektedir.[577]

---

[574] Mevdudî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 96, 97.
[575] Mevdûdî, *Meseleler ve Çözümleri*, I, (Çev. Yusuf Karaca), Risâle Yayınları, İstanbul 1990, s. 154; *Fetvâlar*, II, s. 18.
[576] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 97-99.
[577] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 18.

2. 3. Mevdûdî'nin Din ve Şeriat İlişkisine Dâir Görüşleri

Şeriatın kelime anlamının yol olduğunu nakleden Mevdûdî, Allah'ın ilâhlığını, kitaplarını, Peygamberlerini ve kendisine hizmet etmeyi kabul edince dine girildiğini söylemekte, Allah'a itaat ederken tâkip edilecek yolun adının ise şeriat olduğunu ifade etmektedir. Mevdûdî, Allah'a ibadetin nasıl olacağı, doğruluğun, sahip olunan hakların ne olduğu, yakınlarla olan ilişki ve iş ilişkilerinin nasıl olacağını ve hayatın naıl yaşanacağını hep bu yolun gösterdiğine dikkat çekmektedir.[578] Şeriatı, İnsanın faydalanabilmesi için hayatı düzenleyen Allah'ın kanunları olarak görmektedir. Amacı ise insana en iyi olan yolu göstermek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için ona araçlar temin etmektir.[579] Şeriatın Allah tarafından bildirildiğini belirten Mevdûdî, şeriatı insanın adımlarını yönlendirmek şeklinde düşünmektedir. Şeriat, insana zarar veren her bir şeyi yasaklarken onun faydasına olacak şeylere de izin vermekte ya da onları emretmektedir. Şeriat insanın ihtiyaçlarına cevap verme ve onun başarısını, mutluluğunu temin etme amacını gütmektedir.[580] O, bir bütün olarak gördüğü şeriatı sadece cezâî uygulamalardan ibâret sayan anlayışı tenkit etmekte ve bu gerçeği şu sözleriyle dile getirmektedir: "Şeriat hakkındaki önemli bir gerçek, onun bölünmez bir bütün olmasıdır." [581]

Mevdûdî'ye göre dinin öne çıkan üç anlamı vardır. Bunlardan biri, Allah'ı ilâh, efendi ve yönetici olarak tanımak, ikincisi, itaat ve hizmeti sadece O'na yapmak, üçüncüsü ise sadece Allah'a karşı sorumlu olmak, O'nun cezasından korkup yine O'nun ödülünü arzulamaktır.[582]

Dinin, tek ve değişmez olduğunu, buna karşılık şeriatın ise birden fazla ve değişebilir olduğunu vurgulamaktadır. Peygamberlerin namazı ve orucu değişik şekilde anlattıklarını, helâl ve haramla ilgili emirlerin, evlenme, boşanma, miras ve temizlik

[578] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 103.
[579] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 157.
[580] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 158.
[581] Enis Ahmed, "Mevdûdî'nin İctihad ve Otorite Yorumundaki Yenilikçi Unsurlar", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 113.
[582] Mevdûdî, *Gelin Müslüman olalım*, s. 103.

kurallarının birbirinden farklı olduğunu, dinin ise herkes için aynı, değişmez ve tek olduğunu vurgulamıştır.[583]

Din ile şeriat ayrımına büyük bir önem atfeden Mevdûdî, bu ayrımı bilmemekten kaynaklanan zararların varlığına da işaret etmektedir. Bu anlamda namaz kılarken şekilsel bazı farklılıklar olabilmektedir. Meselâ eller göğsün üzerine veya karnın üstüne konabilir, imamın arkasında namaz kılarken fâtiha suresi okunabilir ya da okunmayabilir. Âmin ifadesi sesli veya sessiz söylenebilir. Ancak önemli olan şeriatın bu küçük değişikliklerini, dindeki temel farklılıklar olarak görmemektir. İkisi arasındaki farkı kavrayamayanlar kendi cemaatlerini ve câmilerini kurmuş ve ümmeti parçalamışlardır.[584] Ona göre, Allah'ın kurallarına itaati sürdürdüğü müddetçe her müslümanın, şeriatı anladığı gibi uygulama hakkı vardır. Zira insanın bir şeyi yanlış anlaması ile dinden çıkması farklı şeylerdir.[585]

2. 3. 1. Şeriata Göre Haklar ve Yükümlülükler

Mevdûdî, İslâmiyeti kabul eden herkesin yerine getirmekle mükellef tutulduğu dört türlü hak ve yükümlülükten bahsetmektedir. İslâm'ın mihenk taşları olarak nitelendirdiği bu hak ve yükümlülükleri anlayıp yerine getirmeye çalışmayı her Müslümanın zarûrî görevlerinden sayar.[586]

2. 3. 1. 1. Allah'ın Hakları

Mevdûdî'ye göre en önemli Allah hakkı, "Lâ ilâhe illallah" cümlesinde de yerini alan O'na iman etmek, O'nun otoritesini kabul etmek ve O'na ortak koşmamaktır. Allah'ın diğer hakları, kendisine samimi olarak itaat ve ibadet edilmesi, açıklamış olduğu kuralların kabul edilip uygulanmaya çalışılmasıdır. Bu hak ve yükümlülüklerin diğer hak ve yükümlülüklereden öncelikli olduğunu düşünen Mevdûdî, diğer haklardan fedakârlık pahasına bile olsa bunların muhakkak yerine getirilmesi gerektiği görüşündedir.[587] Bu konuda namaz için kişinin erkenden kalkıp uykusundan ferâgat etmesini, ramazan ayında Allah'a ibadet için sıkıntılara katlanmasını, zekât verip

[583] Mevdûdî, *Gelin Müslüman olalım*, s. 104.
[584] Mevdûdî, *Gelin Müslüman olalım*, s. 106.
[585] Mevdûdî, *Gelin Müslüman olalım*, s. 107.
[586] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 160.
[587] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 161.

servetini azaltmasını, hac için servetinden fedakârlık yapmasını ve yolculuğun meşakkatlerine katlanmasını, cihad için malını, canını ortaya koymasını örnek vermektedir. Mükellefiyetler yerine getirilirken başkalarının bazı haklarının da ihlâl edildiğini, böylece kişinin kendi çıkarlarını da zedelediğini söyler. İşçinin ibadet için işini bırakması, hacca gitmek için iş adamının işini te'hir etmesi, cihad yaparken Allah için can alıp vermesi buna misâl getirilebilir. Bununla beraber Allah (c.c.), tanzim ettiği sistem ile başkalarının haklarına zararı asgarî düzeye indirmiş ve kişiye mükellefiyetleri yerine getirmede kolaylıklar getirmiştir. Söz gelimi su bulunamadığında teyemmüm, yolculukta namazı kasretme, ayakta namazı kılamayacak şekilde hasta olunması hâlinde oturarak ya da yatarak kılma, meşgûliyet saatlerinde namazdaki kıraati kısa tutma buna delâlet etmektedir.[588]

2. 3. 1. 2. Nefsin Hakları

Mevdûdî'ye göre Allah hakkından sonra kişinin nefsinin hakları gelmektedir. İnsan cinsî arzuları nedeniyle kendini harap edebilmekte ve gerçek arzularını bastırıp fiziki ihtiyaçlarını yok saymaktadır. Kişinin bu gibi nefsine karşı zâlim ve adaletsiz davranabilme eğilimine işaret eden Mevdûdî, şeriatın bu durum karşısında nefsimizin üzerimizdeki haklarını beyân ettiğini belirtmektedir. Bu çerçevede Mevdûdî'ye göre şeriat, fizikî, zihnî ya da ahlâkî olarak insana zarar veren kan, domuz, sarhoş edici içkiler, yırtıcı zehirli ve pis hayvanları, leşi yemeyi haram kılmıştır. Vücûdun kendi üzerinde hakkı olduğu için temiz yiyeceklerle beslenmeyi, edepli elbiseler giymeyi, Geçimini sağlamak için çalışmayı, teşvik eder.[589]

Mevdûdî, İslâm dininin insanın nefisine zulmetmesini istemediğine, bu nedenle de cinsî arzuların körleştirilmesi yerine, kontrol edilmesini emrettiğine dikkat çekmektedir. Rûhî olarak yükseliş için dünyadan el etek çekmesini de tavsiye etmez. İntiharı yasak eder ve hayat sahibinin Allah olduğuna dikkat çeker. Böylece insanın nefsine karşı haklarını sağlıklı bir şekilde yerine getirmesini temin etmiş olur.[590]

---

[588] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 162. Mevdûdî, bu konuda zekât, oruç ve cihad ile ilgili örnekler de vermektedir. Bkz. *A.g.e.*, s. 163, 164.
[589] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 165, 166.
[590] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 167.

2. 3. 1. 3. Başka İnsanların Hakları

Mevdûdî, şeriatın nefsin haklarını gözetirken başkalarının haklarını da muhafaza altına aldığını, nefsin hakları ile toplumun çıkarlarının çatışmaması için denge siyasetine riâyet ettiğini savunmaktadır. Bu anlamda başkalarına verdiği zararı dikkate alarak yalan konuşmayı, hırsızlığı, rüşveti, kalpazanlığı, dolandırıcılığı, fâzi ve tefeciliği yasaklamıştır. Diğer insanların uğradığı zarara binâen gıybet, söz taşıma, iftira, kumar, piyango, vurgunculuk, şans oyunlarının her türlüsü yasaklanmıştır. Tek taraflı kayba neden olan tekelcilik, istifçilik, karaborsacılık, araziyi tarımdan alıkoyma gibi sömürü ticâret yöntemleri de meşrû görülmemiştir. Başkalarının can ve mal güvenliğini korumak için cinâyet, kan dökmek, fesâdı yaymak gibi işleri men etmiştir. Kişiye zararları yanında toplumda sebebiyet vereceği kötü sonuçları ve neslin korunması maslahatı gözönüne alınarak zinâ ve gayr-i meşrû ilişkilere izin verilmemiştir.[591] Böylece şeriat, başkalarının haklarına tecâvüzü önlemek için kısıtlamalar getirmekte ve kişinin başkalarının haklarını zedelemesi engellenerek başka insanların hakları güvence altına alınmış olmaktadır.[592]

2. 3. 1. 4. Bütün Yaratıkların Hakları

Mevdûdî, İslâm dininde yaratılmış varlıkların insan üzerinde hakkı olduğunu ve insanoğlunun yaratılmışlara zarar vermemesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu haklarla ilgili şeriat pekçok hüküm getirmiştir. Örneğin yeme amacıyla hayvanların kesilmesine izin verilirken, eğlence ve spor zevki için hayvanlara zarar verilmesi ve öldürülmeleri helâl görülmemiştir. Hayvandan et amacıyla yararlanmak için zebh metodunu getirmiş ve hayvanın en az acı hissetmesini istemiştir. Tehlikeli ve yırtıcı hayvanların öldürülmesine ise insan hayatına onlardan daha fazla değer verdiği için izin vermiş ancak acı çektirerek öldürülmelerini de uygun bulmamıştır.[593] Yük ve binek hayvanlarının aç bırakılmamasına, güçlerinden fazla yük sebebiyle eziyet çektirilmemesine önem vermiş, zâlimce dövülmelerine de müsâade etmemiştir. Kuşları yakalayıp kafeste hapsetmeyi, ağaç ve çalıları lüzumsuz yere kesmeyi yasaklamıştır.

[591]Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 168.
[592] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 169.
[593] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 179.

Canlıların yanında cansız şeylerin israf edilmemesine de dikkat edilmesini istemiştir. Zira suyu kullanırken israf etmeye izin vermemiştir.[594]

2. 4. Mevdûdî'nin İslâm Hukuku İle Diğer Hukuk Sistemlerini Mukayesesi

İslâm hukukunun temel ilke ve hükümleri arasında kurulan dengeye dikat çeken Mevdûdî, insanlığın yaptığı ciddi çalışmalara rağmen hiçbirinin İslâm hukukunun dengesine, bütünlüğüne ve eşitliğine ulaşamadığı kanaatindedir.[595] Avusturalya, Belçika ve İsviçre'de boşamanın ancak eşlerin anlaşmaları ile gerçekleştiğini ifâde eden Mevdûdî, bunun İslâm hukukundaki hul'un[596] benzeri olduğu ve eksik bir uygulama tarzı olduğu görüşündedir. Alman yasalarına göre eşlerden birinin, diğerini terk edip 1 yıl ayrı yaşamasının boşanmak için yeterli sebep olduğunu, bunun da İslâmdaki îlâ[597] kanununun benzeri olduğunu söylemiştir. Mevdûdî, İsviçre yasalarının bu durumun üzerinden 3 yıl geçmesini şart koştuğunu, Hollanda yasalarına göre bu sürenin 5 yıl olduğunu, diğer yasaların ise bu konuya değinmediklerini kaydetmektedir. Kocası kaybolan kadının İsviçre kanunlarına göre 6 yıl, Hollanda kanunlarına göre 10 yıl beklemesi gerektiğini, diğer ülke kanunlarının bu konuyu görmezlikten geldiğini söylemektedir. Yine Almanya, İsviçre ve İsveç yasalarının akıl hastalarına 3 yıl tedavi süresi tanıdığını, iyileşmediği takdirde karşı tarafın boşama hakkına sahip olacağı, diğer yasaların ise bu konuda bir söz söylemediğini belirtmektedir. Belçika kanunlarına göre kadının iddet süresi 10 ay iken, Fransa ve Belçika kanunları dışındaki ülkelerden hiçbirinin yasalarında iddet olayına yer bile verilmediğini belirten Mevdûdî, dünyanın ileri olduğu kabul edilen devletlerin yasalarının eleştirel olarak incelendiğinde mükemmel birer anayasa olmadıklarının anlaşılacağına dikkat çekmektedir. Aynı şekilde İslâm kanunlarının da incelenmesi hâlinde Avrupa kanunlarının toplu olarak dahi İslâm kanunlarının ulaştığı başarı, bütünlük, adâlet ve dengeye ulaşamamış

[594] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 179, 180.
[595] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 174.
[596] Kadının belli bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulmasına hul'; bu konuda karı ve kocanın anlaşmalarına ise muhâlaa adı verilir. Bkz. Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, s. 119.
[597] İlâ, "Kocanın yemin, adak veya bir şarta bağlamak suretiyle, eşiyle cinsel ilişkide bulunmayı kendisine yasaklamasını ifade eder". Bkz. Hamdi Döndüren, "Îlâ", *DIA*, c. XXII, s. 61. Eşi ile cinsel temas etmemeye yemin eden kimseye tanınan süre dört aydır. Bu süre sonunda yeminini bozmazsa Hanefilere göre bir bâin talâk ile boşanmış olur. Bkz. Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, II, 14. Bsk, s. 126.

oldukları sonucuna varmaktadır. Mevdûdî'ye göre İslâm kanunları, insanın yapısını tam anlamıyla gözetmesi, fitne ve bozgunculuk kapılarını kapatması, ahlâkın korunmasına özen göstermesi, toplumun çıkarını ve hedeflerini ön plâna alması ve bilhassa aile sorunlarını bütün hâlinde kapsaması sebebiyle dünyanın en önde gelen hukuk sistemidir. Avrupa kanunlarının uygarlık çağı olarak gösterilen 19. Asırda yüzlerce ve binlerce Avrupalı bilginin 100 yıllık araştırma ve hukuksal birikim sonucu ulaştığı neticelere İslâm hukuku, 14 asır önce arap çölünde okuması ve yazması bile olmayan bir Arap tarafından ulaşmış ve eşsiz bir hukuk sistemi kurmuştur.[598]

Zina suçu açısından diğer sistemlerle İslâm hukukunu mukâyese eden Mevdûdî, eski Mısır, Bâbil, Asur ve Hind yasalarının bu suça çok hafif cezalar verdiğini ve bunun Yunanlılarla Romalılar tarafından da benimsenerek Yahûdi görüşünü etkilediğini savunmuştur. Mısır hukukunda erkeğin şiddetli sopayla dövüldüğünü, kadının ise burnunun kesildiğini, Bâbil, Asur ve İran'da da benzer uygulamalara gidildiğini, Hindularda kadının parçalanmak üzere köpeklere atıldığını, erkeğin ise diri diri yanması için çevresinde ateş yanan kızgın bir yatağa konduğunu belirtir. Yunan ve Roma hukukunda çeşitli dönemlerde farklı uygulamalar olduğuna değinen Mevdûdî, önceleri karısı zina eden erkeğe karısını öldürme hakkı tanındığını ve erkeğin ayrıca para da isteyebildiğini nakletmiştir. İ. Ö. I. Yüzyılda Augustus Sezar, erkeğin malının yarısının elinden alınıp sürgün edilmesi, kadının ise çeyizinin yarısının alınıp mallarının üçte birinin istimlâk edilmesi ve ülkenin uzak bir yerine sürgüne gönderilmesi hükümlerini getirdiğini söyler. Konstantin döneminde ise hem kadın hem de erkek için ölüm cezasının getirildiğini, Leo ve Marsion dönemlerinde ise bu cezanın hapis cezasına döndüğünü belirtir.[599] Çeşitli ülkelerdeki modern Batı yasalarının zina konusundaki tavrını da tenkit eden Mevdûdî, bu yasalara göre zinanın kötü, ahlâksız ve günah bir şey olarak kabul edilmesine rağmen suç olmadığına dikkat çekmektedir. Zira yasa dışı ilişki, ancak karşı tarafın rızası olmadan yapılırsa suç olur. Evli bir erkek zina ederse, karısı dilerse şikâyetçi olur ve bunu kanıtlayıp boşanır. Tıpkı bunun gibi karısı zina eden bir koca da karısından boşanmak için davacı olabilir. Buna karşılık Mevdûdî, İslâm hukukunun zinayı ceza gerektiren bir suç olarak gördüğünü, heleki evli bir kişi

[598] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 189-191.
[599] Mevdûdî, *Tefhîmu'l- Kur'ân*, III, s. 452, 453.

tarafından işlenmesi hâlinde suçun daha da artacağını belirtir. Ona göre İslâm hukuku zinaya, serbest bırakıldığında hem insan soyunun, hem de insan medeniyetinin köküne balta vuracak bir eylem gözüyle bakar.[600]

2. 5. Mevdûdî'nin İslâm Hukuku ve Değişim Arasındaki İlişkiye Dâir Düşünceleri

Mevûdî, bir hukuk kaynağı olarak şeriatın kısmen değiştirilemez olduğu, kısmen de bir esneklik taşıdığı görüşündedir. Bu esneklik, Kur'ân ve hadislerin yorumuyla geleneksel olarak kabul edilmiş fıkhî kaynaklara, yâni kıyas, içtihad ve istihsânın yorumlanmasına dayanmaktadır.[601]

Mevdûdî, İslâm kanunlarının, bin üçyüz yıldır değişik zamanlarda, farklı zevk ve eğilimler, değişik sosyal ve ilmî kariyere sahip insanlar arasında uygulanageldiğini söylemektedir.[602] Bununla berâber O, İslâm hukukunun temel kaynakları olan Kur'ân ve Sünnetin her ikisi için de sâdece hükmün kelimelerinde herhangi bir değişikliğe imkân varsa ya da özel bir durum için husûsî bir kısım hükümlerde değişikliğe izin veren bir başka nas olursa değişiklik olabileceğini söylemektedir.[603] Bu değişikliğin durumlar ve şartlar itibariyle zorunluluk hâllerinde İslâm'ın fer'î (ikincil) hükümlerinde yapılabileceği görüşünde olan Mevdûdî, bu değişiklikleri yapabilmek için şeriatı çok iyi bilmenin zorunlu olduğunu, her kişiye sığ bilgisiyle bu işi yapma yetkisinin verilemeyeceğini belirtmektedir.[604] Meselâ Hz. Ömer'in üç talâk ile boşama konusundaki emirleri, Hz. Peygamber ve Ebu Bekir zamanındaki ahkâma muhâlif görünse de bu değişiklikler şeriatın tabiatı ve iktizâsı dikkate alınarak yapıldığı için ona aykırı düşmemiştir.[605] Çünkü Mevdûdî, din alanında tam manası ile bir yetkiye sahip olan insanın, dinin asıl ahkâmının cüz'î kısımlarından zaman ve mekânın değişmesine uygun, milletin maslahatına muvâfık olan hükümler çıkarabileceği, Kur'ân'da ve Sünnette haklarında âyet ve hadis bulunmayan yeni muamelât için lüzumlu kuralları

---

[600] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 455.
[601] Aziz Ahmed, *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm ve İslâm, (*Çev. Ahmet Küskün), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1990, s. 266. İslâmî hukukun esnekliği konusunda Mevdûdî'nin, bir taraftan gelenekçileri memnun etmeye çalıştığı, diğer yandan da liberal modernistleri cezbetmeye çalıştığı belirtilmektedir. Bkz. a.g.e. s. 266.
[602] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 174.
[603] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 85.
[604] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 241.
[605] Mevdûdî, *Fâiz*, (Çev. M. Hasan Beşer), Hilâl Yayınları, İstanbul 1979, s. 119.

koyabileği kanaatindedir. Zira böyle insanların değiştirmeleri yaparken tutacağı yol ve uygulayacağı metod, dinin esas temellerine muhâlif olmayacaktır. Burada Kur'ân'ın, cizyenin yalnız ehl-i kitaptan alınmasını emrettiğini, ashab-ı kirâmın bu emri kendi içtihadları ile genişleterek İran'da ateşe tapanlardan, Hindistan'da puta tapanlardan, Afrika'da barbarlardan cizye aldıklarını örnek vermekte ve sahabenin şeriatın ruhuna uygun bir şekilde düzenleme yaptıklarını söylemektedir.[606] Değişen her yeni durum ve olayların, ahkâmda değişiklik yapılmasını gerektirmeyeceğine dikkat çeken Mevdûdî, ahkâm konulmasını gerektiren ve ahkâm konulmasını gerektirmeyen olmak üzere yeni durum ve olaylara iki yönden bakmaktadır. Birinci kısma insanın ilmî, bedenî ve aklî gelişmesinin tabiî bir sonucu olarak tabiatta gizli bulunan ilâhi hazinelerin keşfedilmesini, maddi imkân ve sebeplerin genişletilmesini örnek vermektedir. Ayrıca nakliyatta, ulaşımda sağlanan kolaylık, üretim imkânı ve vasıtalarında yeni buluşların olması, milletlerarası bağların genişlemesi neticesinde ilerleyen ev, gelişen medeniyet alanında ortaya çıkan değişiklikleri İslâm kanunu nazarında gerçek ve tabiî değişiklikler olarak görmektedir.[607] İkinci değişiklikler ise Mevdûdî'ye göre insan medeniyetinin gelişiminin doğal bir sonucu olarak meydana çıkmayan zâlim, servet ve mal sahiplerine -kapitalistlere- dünya ekonomi örgütlerini, mâliye işlerini istilâ etme fırsatı veren tüzel değişiklerdir.[608]

Bu çerçevede Mevdûdî'ye göre İslâm hukukunun yeniden yürürlüğe konulabilmesi için mâ'kul, mantıklı ve tedbirli yol izlenmeli, İslâm kânunları tertipli hâle getirilerek sistematikleştirilmelidir.[609] O, insanlığın genel problemleri dikkate alınarak tanzim edilen fıkıh kitaplarındaki hükümlerin, harfiyen alınıp her zaman ve her konuda düşünülmeden uygulanmasını doğru bulmamaktadır. Bu hükümlerin hatasız olarak uygulamaya konulması için toplumun iktisâdî, içtimâî, ahlâkî ve kültürel yapısı gözetilmeli, gelenek ve görenekleri dikkate alınmalı, fertlere has özel şartlar her dâvâda ayrı ayrı dinlenmelidir.[610] Aynı şartın, müctehidlerin ictihadları için de geçerli olduğuna vurgu yapan Mevdûdî, büyük imamların, ictihadlarının günün birinde hiçbir teste tâbi

[606] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 123, 124.
[607] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 124, 125.
[608] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 125.
[609] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 312.
[610] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 92, 93.

tutulmadan uygulanacağını düşünmediklerini de savunmaktadır.[611] Bu çerçevede O, Kur'ân'ı ve İslâm hukukunun diğer kaynaklarını mâna ve fonksiyon olarak kendilerine atfettiği daha belirgin ve dünyevî rolü sunabilecek şekilde yeniden yorumlamıştır.[612] Örneğin Hindistanlı âlimlerin dinden kopuşun önüne geçmek için "Dinini terk eden kadının amacı evlilik bağından kurtulma düşüncesi ise kadının dinini terk etmesinin evliliği üzerinde hiçbir tesiri olmayacağı" şeklinde verdikleri fetvâyı eleştirmektedir. Bu durumun çeşitli sakıncaları olduğunu anlatmakta ve kadınların dinden çıkışını önlemek için şurdan burdan çıkarılan fıkıh bölümleri sebebiyle şanssız ve zor durumdaki kadına küfre sığınma kapılarının da kapatıldığını ve kadının intihâra yöneldiğini söylemektedir. Bu durumda yapılacak şeyin yasaları revizyona sokmak ve ictihâdî hükümleri tashih etmek gerektiğini belirten Mevdûdî, katılık bulunan birkaç ictihâdî hükmü yeni ictihâdî hükümlerle değiştirerek müslümanların dinden kopmalarının önüne geçilebileceğini aktarmaktadır.[613]

Mevdûdî, kapitalizmi kuvvetlendirmek, nüfûsunu artırmak için çıkan bu değişikliklerin İslâm kânunları nazarında gerçek değişiklik sayılamayacağı, yapma değişiklik oldukları, her Müslümanın bu gibi değişiklikleri kaldırmak için var gücüyle çalışması gerektiği görüşündedir.[614]

[611] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 94.
[612] Nasr, *Mevdûdî ve İslâmi İhyanın Teşekkülü*, s. 131.
[613] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 114-117.
[614] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 126.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEVDÛDİ'NİN FIKHÎ MESELELERİ İNCELEME METODU

3. 1. Naklî Metod

Mevdûdî'nin naklî metod anlayışı, naklî delilini daha güçlü gördüğü görüşe ittibâ etmesi ve naklî delilden hareketle bir konuda hükme varması başlıkları altında ele alınacaktır.

3. 1. 1. Naklî Delilini Daha Güçlü Gördüğü Görüşe İttibâ Etmesi

Abdest alırken ayakların mesh edilmesi veya yıkanması ile ilgili rivâyetleri değerlendiren Mevdûdî, naklî delilini daha güçlü gördüğü için ayakların yıkanması hükmünü tercih etmiştir. Ayakların meshedilmesini savunan Şiîlerin [615] de kaynaklarında ayakların yıkanmasına yönelik rivâyetlerin geçtiğini belirterek, buna örnek olarak birkaç hadis zikreder. Bunlardan birinde Hz. Ali'nin şöyle dediği naklediliyor: "Ben abdest almaya oturmuştum. Karşıdan Resulullah (s.a.v.) teşrif buyurdular. Ayaklarımı yıkamaya başlayınca, O şöyle buyurdu: "Ey Ali, parmaklarının arasını hilâlle." Yine Hz. Ali'den, Resulullah'ın abdestinin keyfiyeti nakledilirken, ayakların yıkanması zikredilmektedir. Bütün bunları ele alan Mevdûdî, rivâyetlerin daha ziyâde ayakların yıkanması lehinde olduğunu ve meshetme lehine birkaç rivâyet olmasına rağmen o rivâyetlerin de hem senet hem de mâna itibâriyle zayıf olduğunu söyleyerek ayakların yıkanması gerektiğini ifâde etmiştir.[616]

Müşriklerin ölen çocuklarının cennete mi yoksa cehenneme mi gideceği meselesinde birbirinden farklı hadis rivâyetleri bulunmaktadır. Hadislerin bir kısmında onların ergenlik çağına ulaşmadan ölen çocuklarının hepsinin Cennet'e gideceği bildirilirken, bazı hadislere göre Müslümanların ölen çocukları Cennet'e, kâfirlerinki ise Cehennem'e gidecektir. Hadisleri inceleyen müdekkik âlimler, bulûğ çağına ermeden ölen bütün çocukların Cennet'e gideceklerini belirtmişlerdir. Mevdûdî de, bu mânayı

[615] Şiâ, Hz. Ali'yi dost edinen ve onu Resûlullahın diğer ashabından üstün sayan gruba verilen isimdir. Bkz. Ebû'l-Hasen el-Eş'ârî, *İlk Dönem İslâm Mezhepleri*, (Çev. Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 35.
[616] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 169.

taşıyan hadislerin[617] naklî delîlini daha sahih ve sağlam gördüğü ve Kur'ân ile dinin rûhuna daha uygun gördüğü için bu görüşü esas almıştır.[618] Bazı İslâm âlimlerine göre Kur'ân'da "Vildânun muhalledûn" ifadesi ile hadiste sözü geçen cennetlik olmayan ana babanın çocuklarının kastedildiğini açıklamalarına ekleyen Mevdûdî, cennetlik olmayan anne babanın çocuklarının Cennet'in ebedî hizmetkârı kılınmalarını akla daha uygun bulduğunu da eklemektedir.[619]

3. 1. 2. Naklî Delilden Hareketle Bir Konuda Hükme Varması

Mevdûdî, zaman zaman naklî delillerden hareket ederek fıkhî meseleleri hükme bağlamıştır. O, namazın kaza edilmesi konusu ile ilgili hadislerden ve Peygamberimizin uygulamasından hareketle, geçmiş namazları kaza etmenin mümkün olduğu hükmüne varmaktadır. Bu konuda Peygamberimizin şu hadisini delil olarak kullanmaktadır: "Kişinin unuttuğu, uykuda iken kaçırdığı, vaktini geçirdiği namazı, aklına geldiğinde veya uyandığında kılması gerekir." Mevdûdî, Hz. Peygamber'in fiili uygulamasına da değinerek Ebu Said el-Hudri, Cabir b. Abdullah ve İmran Hasin'in şu rivâyetine yer vermektedir: "Resulullah ve sahabe, kaçırdıkları namazlarını edâ ettiler. Bir seferde gece boyunca hareket edilip, gecenin sonunda bir mevkide konaklandı. Konaklanır konaklanmaz herkesi bir uyku aldı. Öyle ki kâfiledekiler ancak güneş doğduktan sonra, sıcaklıktan dolayı uyanabildiler. Hz.Peygamber hemen ezan okutturdu ve cemaatle birlikte sabah namazını edâ etti. Hendek gazvesinde bir gün ikindi namazı kazaya kaldı ve Hz. Peygamber akşam vakti edâ etti. Aynı gazvede başka bir gün öğle, ikindi ve akşam namazları kazaya kaldı ve yatsı vakti başlarken bu üç namaz da edâ edildi."[620]

---

[617] Mevdûdî'nin bu konuda delilini daha sağlam gördüğü ve delil olarak kullandığı hadislerden bazıları şöyledir: 1. "Hz. Peygamber rüyasında etrafında başka çocuklarla birlikte oynuyor olduğu hâlde oğlu Hz. İbrahim'i Cennet'te gördüğünü söyledi. Bunun üzerine sahabe-i kiram : 'Onlar arasında müşriklerin çocukları da var mıydı?' diye sordular. Resulullah: 'Evet müşriklerin çocukları da vardı' buyurdu. (Mevdûdî, Fetvâlar, III, s. 139) 2. Semura b. Cündüb hazretleri şöyle anlatıyor: "Bir gün sabah namazından sonra, Resulullah o gece gördüğü uzun bir rüyayı anlattı. Resulullah'a rüyasında mükâfat ve mücâzatın pekçok manzaraları gösterilmişti. Resulullah cennette etrafında pek çok çocuğun toplandığı uzun boylu bir zâtla karşılaştı. Kendisini gezdiren melek, bu büyük zâtın Hz. İbrahim olduğunu ve çevresinde toplanan çocukların hepsinin de fıtrat üzere ölen çocuklar olduğunu, bu çocuklar içerisinde fıtrat üzere ölen bütün çocukların bulunduğunu söyledi." Orada bulunanlardan birisi bunun açıklanması arzusuyla: "Müşriklerin çocuklarıda mı onlar arasında bulunmaktadır? Diye sordu. "Evet müşriklerin çocukları da " diye mukâbele buyurdu." Bkz. Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 143.

[618] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 138, 139.

[619] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 144.

[620] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 250, 251.

Mevdûdî, yaşamak ya da ihtiyaç nedeni ile yapılan avcılığı, Mâide sûresinin başlangıcındaki âyetlerden hareketle câiz görmektedir. Bu nedenle ona göre bir avcı "Allahu ekber" ya da "Bismillâh" diyerek av hayvanı üzerine köpeğini salıverse ve köpeğin saldırısıyla hayvan ölse, bu avın etini yemek helâl olur. Yine O, Allah'ın (c.c.) adı anılarak atılacak okla bir av hayvanı ölürse, bunun da etini yemeyi hadis kitaplarındaki av bölümü ile ilgili hadislerin delilinden hareketle câiz görmektedir.[621]

3. 2. Aklî Metod

Mevdûdî'nin aklî metod ile ilgili anlayışı, aklî ilimlere yer vermesi, aklın gereklerine ve mantık kurallarını uygun fetvâ vermesi, muhâkeme ve kıyas yapması başlıkları altında ele alınacaktır.

3. 2. 1. Fıkıh İlminin İlgili Bulunduğu Bilim Dallarından Yararlanması

Mevdûdî, deneysel bilimlerden yararlanmanın Kur'ân vukûfiyeti, idrak ve anlama kâbiliyetini doğrudan etkilediği kanaatindedir.[622] Alkolün vucut için kullanımını câiz görmeyen Mevdûdî, bu konuda doktor arkadaşları ile de görüştüğünü ve onların bildirdiklerine göre de alkolün alternatifi maddeler olduğunu, bazılarının vucüt için kullanılan ilaçlarda alkol kullanmayı terk ettiklerini belirtmiştir.[623] Tüm içkilere sarhoşluk veren şeyin sadece alkol olduğunu söylerken de Mevdûdî bilimsel olarak bunun doğrulandığını, bu yüzden ne şekilde olursa olsun kullanılmalarının câiz olmayacağını söylemiştir.[624]

Mevdûdî'nin tıp ilmini ve eczacılığı İslâmlaştırmak ile ilgili yazıları da, fıkıh ilminin ilgili bulunduğu bilim dallarından yararlandığını göstermektedir. Tıp ilminin bir süredir müslüman ülkelerde gelişimini kaybettiğini, modern zamanda bu ilmi helâl-haram farkı gözetmeyen kişilerin elinde bulundurduğunu belirten Mevdûdî, bunların alkolü, ilaçlarda yaygın olarak kullandıklarını, bu sebeple müslümanların tamamını genel olarak tıp ilmi ve eczacılığın modern gelişmelerini İslâmlaştırma yolunda topluca gayret göstermeye davet etmektedir. Bununla Mevdûdî'ye göre tıp ilmindeki gelişmeler

[621] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 343.
[622] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 24.
[623] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 327.
[624] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 222.

İslâm ahlâkı usullerine bağlı kılınacak ve eczacılığın şimdi mevcut olan ve gelecekteki gelişmelerini içeren kaynaklar İslâmi kalıplara dökülecektir.[625]

Seyyid Mevdûdî, cinsel yetersizliği olan bir erkekle evlenen bir kadın hakkında fakihlerin evlilikten önce kocasının durumunu bilmeyen kadınların, boşanmak için mahkemeye başvurabileceği, ancak evlenirken kocasının durumunu bilen kadının boşanma hakkını yitirmiş olacağı yönündeki fetvâlarını eleştirmektedir. Tecrübesizliği ve câhilliği sebebiyle cinsel yetersizliği olan bir erkekle evlenen bir kadını ömür boyu kusurlu kocası ile yaşamaya mahkûm etmeyi isabetli bulmamaktadır. Yine fakihlerin erkeğe bir yıl tedavi süresi tanınması ve bundan sonra onun eksik de olsa bir defa cima'da bulunması hâlinde kadının ayrılık isteme hakkını sonsuza dek yitirmiş olacağı şeklindeki fetvâların da delili olmadığını sözlerine ekleyen Mevdûdî, bu konuda ihtisas sahibi doktorların verecekleri raporlara itibar etmenin zorunlu olduğunu belirtmektedir. Doktorların tedâviden sonra erkeğin yeterli cinsel temasa geçemiyeceğini söylemeleri hâlinde eşler arasınının ayrılması gerektiğini söylemektedir. Aynı şekilde fakihlerin hadımlaştırılan erkekler konusunu da cinsel yetersizliği olan erkekler konusu gibi değerlendirdiklerini ifade ederek, bu konuda da tıbbın verilerinden yararlanarak görüş beyan etmektedir. Ona göre tıbbî araştırmalar, hadım erkeklerle erkeklik organı kopmuş erkeğin arasında hiçbir farkın olmadığını ortaya koymuş olduğundan, şâyet erkek zekeri kopuk veya hadımsa cinsel işlev görme yetenekleri aynı oranda yetersiz olmaktadır. Sözkonusu kusurların tedavisinin mümkün olmadığını da belirten Mevdûdî, kânunun, zekeri kopuk ve hadım erkekler için tek hüküm uygulaması gerektiğine dikkat çekmiştir.[626]

3. 2. 2. Aklın Gereklerine ve Mantık Kurallarına Uygun Fetvâ Vermesi

Mevdûdî, naklî delillerin yanısıra aklın gereklerine ve mantık kurallarına da yer vererek fetvâ vermiştir. Abdest ile ilgili âyette[627] abdest alırken ayakların meshedilmesi mi yoksa yıkanması mı gerektiği konusunu açıklarken naklî delilleri zikrettikten sonra konuyu akli olarak ele almakta, ayakları yıkama işini ayakları mesh etme işine göre daha ma'kul ve Kur'ân'ın isteğine daha yakın bulmaktadır. Zira ona göre abdestte

[625] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 223.
[626] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 137- 140.
[627] Mâide, 5/6.

temizlenme hükmü verilen uzuvlardan kirlenme ihtimali en fazla ve pisliğe bulaşma imkânı olan uzuv ayaklar, kirlenme ihtimâlinin en az olduğu uzuv ise baştır. Diğer bütün uzuvları yıkama emri verildiği hâlde, ayakları kafayla birlikte mesh hükmünün içine sokmak tuhaf olur. Öte yandan ayaklar abdestin sonunda meshedilecek olursa ıslak elle meshedilecektir. Bu durumda ayakların üzerinde olan toz- toprak veya çamur ve pislik, ıslak elle dokunmadan dolayı daha da fazla kirlenecektir. Bununla birlikte bir kimse ayaklarını sadece meshetmekle yetinse, âyetin iki muhtemel manasından biri (ayakların yıkanması) terk edilir ve sadece biri ile amel edilmiş olur. Fakat ayaklarını yıkayan ve elleriyle iyice temizleyen bir kişi âyetin muhtemel iki manası ile de tam manada amel etmiş olmaktadır. Çünkü bu durumda yıkama ve mesh cem edilmiş olmaktadır.[628]

Evlenmede denklik aranması konusunu açıklarken bir kızı evlendirirken erkeğin onun dengi olup olmadığına bakılması gerektiğini savunan Mevdûdî, nakli delilleri zikrettikten sonra aklî delillere de yer vererek hükümlerde hikmeti gözetmeye çalışmıştır. Ona göre aklın açık bir gereği olarak bir kızı evlendirirken, erkek onun dengi mi yoksa değil mi bakılmalıdır. Eğer dengi değilse her ikisinin de huzur içinde geçinebileceği beklenemez. Nikâhın naklî ve aklî anlamda amaçlarından biri de eşler arasında sevgi meydana gelmesidir. Oysa küfüv'ün olmadığı nikâhlarda bu amaca ulaşmanın zorluğuna dikkat çekerek, akıl sahibi bir kimsenin oğlu ya da kızını, dengi olmayan birine vermek istemeyeceğini vurgulamıştır.[629]

Mevdûdî, kâtilin vârisinin olmaması veya diyet ödeyecek kimsesinin olmaması hâlinde diyeti ödeme sorumluluğunun devlete âit olduğunu nakli delil ile ortaya koyduktan sonra akli açıdan da böyle olması gerektiğini söyler. Çünkü devlet ülke asayişinden ve güvenliğinden sorumludur. Caydırıcı bir güç olarak devlet, kâtili cinâyet işlemekten uzak tutamamış ve onu engelleyememiş ise maktûlün vârislerinin zararını telâfi etmek zorundadır. Diyeti, kâtilin vâris ve destekçilerine ödetmeli, aksi takdirde kendisi ödemelidir.[630]

[628] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 169, 170.
[629] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 283.
[630] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 306.

Mevdûdî, bir kişinin dedesi sağken babası öldüğünde dede yetimi erkek torunun İslâm fakihlerine göre mirastan bir şey alamadığını, dedesinin mîrâsına sahip olamadığını, yalnızca amcalarının dedesinin vârisi olacağını belirtir. Meseleye akli boyuttan yaklaşan Mevdûdî, bir torunun zaten babasından dolayı mîrâsı hak ettiğini, bu nedenle kendisinin doğrudan mirasçı olamayacağını belirtir. Buna benzer şekilde gelinin de, kocası vasıtasıyla kayınpederinin mîrâsından payını aldığını ifade eden Mevdûdî, yetimi besleme konusunda dede yetimi çocuğun velisinin amcaları olduğunu, bu yüzden de büyümesinden sorumlu olduklarını belirtmektedir. Bunun yanında Mevdûdî'ye göre şeriatta vasiyetin amacı, ölen kişi mîrâs bırakıyorsa bunu ailesindeki hak sahibi kişilere vasiyet etmesidir. Çünkü mîrâsın üçte biri vasiyete göre verilebilir. Bu durumda ölen kişi torun, gelin vs. akrabaları lehine vasiyette bulunabilir. Zaten vasiyetin amacı da, vârisler dışında kalan ihtiyaç sahibi kişilere yardım etmektir.[631]

3. 2. 3. Muhâkeme ve Kıyas Yapması

Mevdûdî, fıkhî hükümlerin tesbitinde hakkında hiçbir hüküm bulunmayan meselelerin başka konu ile kıyas yapılacağının bütün İslâm hukukçularının ortak kabulü olduğunu belirtmiştir. Onun Îlâ konusundaki yaklaşımı muhâkeme ve kıyas yapmasına örnek olarak verilebilir. Eşlerine yaklaşmamaya yemin edenlere şeriatın dört aylık süre tanıdığını belirten Mevdûdî, kânunun asıl amacının kadını, kocasının vermek istediği zarardan korumak olduğunu söylemiştir.[632] Şeriatın burada dört aylık zaman tâyin etmesini de kadının yalnızlığa terk edilerek ona yapılacak büyük kötülüğü engelleme amacı taşıdığını ifâde etmiştir. Bu durumda kadına benzer kötülük ve zararın, kocanın yeminsiz olarak kasten eşine yaklaşmaması hâlinde de söz konusu olması sebebiyle, îlâ hükmünün uygulanabileceğini savunmuştur.[633] Zira Ona göre şeriatın îlâ hükmünü zamanla sınırlandırma amacı, zulmü ortadan kaldırma isteğidir. Yeminsiz olarak kadına yaklaşmayı terketmekte de ilâ hükmünün sebebi bulunmakta, her iki durumda da kadının aynı zulüm ve kötülüklerle karşı karşıya kalma tehlikesi olduğundan kıyasla

[631] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 295, 296.
[632] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 36.
[633] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 37.

yeminsiz olarak kadına yaklaşmama hâlinde de îlâ hükmünün uygulanacağına varmaktadır.[634]

Mevdûdî, domuz eti yemenin ahlâki zararlarını anlatırken genel tecrübeye göre domuzun etini yiyenler arasında fuhuşun aşırı derecede yaygın olduğunu belirtir. Zira domuz etinin yaygın olarak tüketildiği toplumların ahlâki durumu bunu kanıtlamaktadır. Mevdûdî buradan hareketle kıyas metoduna başvurarak yırtıcı hayvanların etinin yenmesinin yırtıcılık; vahşî hayvanların etinin yenmesinin vahşilik; akan veya akıtılan kanın yenilip içilmesinin de acımasızlık duygularını körükleyebileceği hükmüne ulaşmıştır.[635]

İslâm'ın doğum kontrolünü genelleştirmeyi doğru bulmadığını belirten Mevdûdî, insanın kısırlaştırılmasını da İslâm'a aykırı bulmaktadır. Bir insanın bilerek ve isteyerek kısırlaştırılması ile bilerek ve isteyerek öldürülmesi arasında muhâkeme yapan Mevdûdî haramlık açısından aralarında bir fark görmemektedir. İkincisi ne kadar yanlışsa birincisi de o kadar yanlıştır. Ancak bedeni ve bedenindeki kabiliyetleri Allah'ın lutfu olarak gören kişiye göre ise bir insanın kendini kısırlaştırmak ile başkalarını kısırlaştırmak arasında, kendisini kör etmek ile başkalarını kör etmek arasında günah bakımından bir fark olmayacaktır.[636]

Fotoğraf fitnesinin yol açacağı tehlikelere dikkat çeken Mevdûdî, kadınlara bakmada İslâm'ın belirlediği göz sakınmasına riâyet etmek gerektiğini belirtmektedir. Canlı bir kadını süzmekle, onun resimlerine bakmayı kıyaslayarak, etki ve sonuç bakımından hemen hemen aynı olduklarını bildirmektedir.[637]

Mevdûdî, tekbir alarak atılan ateşli bir silâhla öldürülmüş avın helâl olacağı görüşündedir. Zîra ona göre mermi silâhtan kuvvetle çıkıp, silâh ile hedef arasındaki yolu hızlı bir şekilde (yaklaşık saniyede 400 m) katettiği için, o artık soğuk bir taş parçası gibi kalmayıp cismi delip geçmek suretiyle kan akıtarak hayvanı öldürmektedir. Bu işi, avcı hayvanın tırnak ve dişleri, mîraz veya tahtanın ucundaki çividen çok daha

[634] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 38.
[635] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 229.
[636] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 227.
[637] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 269.

farklı bir şey olarak görmeyen Mevdûdî, aksine kan akıtmada onlardan daha çok işe yarayabileceğini de gözönünde bulundurmaktadır. Bundan dolayı Mevdûdî'ye göre Allah'ın adı anılarak atılan silâhtan çıkan mermi ya da parçayla hayvan ölürse, onun helâl olmaması için hiçbir sebep yoktur.[638]

Bu konuya ilişkin bir başka örnek, bir insana hayat vermek için kan vermek ile ilgilidir. Gıda olarak, kan yeme ve içmenin haram olduğunu belirten Mevdûdî, hayatı kurtarmak için kan vermeyi tıpkı zarûret hâlinde leş veya domuz eti yemeye benzeterek câiz görmektedir.[639]

3. 3. Tercih Metodu

Mevdûdî'nin tercih metodunu uygulayışına, mezheplerin görüşlerinden tercihler yapması ve farklı görüşler noktasında tercihi şahıslara bırakması başlıkları altında örneklere yer verilecektir.

3. 3. 1. Mezheplerin Görüşlerinden Tercihler Yapması

Hanefi mezhebinden olan Mevdûdî, zaman zaman bir mezhebe bağlılık düşüncesinden bağımsız olarak farklı mezheplerin görüşlerinden yararlanma yoluna gitmiştir. Ergenliğe ulaşmamış çocukların zekât vermekle mükellef olup olmadıkları konusunda ihtilâf olduğunu zikreden Mevdûdî, yetimlerin zekât verip vermemesi ile ilgili farklı görüşleri sıralar. Bir görüşe göre yetime zekât vâcip değildir. Bir diğer görüşe göre de yetim, ergenliğe ulaştığı zaman velisi, malını teslim ederken (yetimlik dönemine ait zekât borcunu verip vermemek kendine kaldığından) ona zekât borcu ile ilgili bilgi verir. Üçüncü görüşe göre, yetimin parasının işletildiği ve kâr ettirildiği durumda zekât vâciptir, aksi hâlde değildir. Dördüncü görüşe göre, yetimin malına zekât düşer ve velisi zekâtını vermelidir. Mevdûdî de bu görüşler arasında sonuncusunu tercih etmekte ve bu görüşü daha doğru bulmaktadır. [640]

---

[638] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 156.
[639] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 327, 328.
[640] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 230. Mâlik b. Enes, İmam Şâfiî, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhuye, Ebu Sevr ve Ebu Ubeyd'e göre çocuğun malının zekâtını velisi ödemekle yükümlüdür. Ebu hanife'ye göre ise bir çocuğun öşür haricindeki hiçbir malından velisi zekât ödemekle mükellef değildir. Hz. Ali ve Abdullah b. Abbas'ın 'çocuğa namaz farz olana kadar zekât farz değildir' dediği rivâyet edilirken; Abdullah b. Mes'ud'un "veli yetimin malında tahakkuk eden zekât borçlarını tesbit eder, çocuk bulûğa erince ona bu

Akıl hastası olan kimseler için de aynı ihtilâf söz konusudur. Mevdûdî'ye göre en doğrusu bu kişilerin mallarına da zekâtın vâcip olmasıdır. Zekâtın verilmesi de o kişinin velisine düşer. İmam Mâlik ve İbn Şihab Zührî de bu görüştedir. Bunun gibi hükümlü kişinin de zekât vermesi gerekir. Malını işleten kişi onun zekâtını da ödeyebilir.[641]

Mevdûdî'nin farklı görüşler arasından tercihte bulunmasına zekât konusuyla ilgili başka örnekler de vardır. Meselâ, takıların zekâtı konusunda farklı görüşler olduğu bilinmektedir. İmam Şâfiî, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'a göre kadının süs eşyası zekâta tâbi değilken; Hanefilere göre ise altın ve gümüşten yapılmış süs eşyaları zekâta tâbidir. Mevdûdî de bu konuda bu görüşü tercih etmektedir.[642]

Mevdûdî, madenlerin zekâtında en doğru görüşü Hanbelilerin görüşü olarak görmektedir. Buna göre yerden çıkan bütün mâdenlere, katı olsun likit olsun (petrol, civa) yüzde ikibuçuk zekât düşer.[643] Balın zekâtı konusunda Hanefilerin, İmam Şâfiî'nin ve İmam Mâlik'in görüşlerini naklettikten sonra ticâreti yapılan bala zekât verilmesi gerektiğini ifade ederek Hanefiler ve Ahmed b. Hanbel'in görüşlerinin daha isabetli olduğunu ifâde eder.[644]

---

borçları haber verir" dediği bildirilir. Bkz. Mehmet Erkal, "Zekât", *DİA*, XLIV, İstanbul 2013, s. 198. Kadının altın ve gümüşten olan ziynet eşyasına zekat gerekip gerekmediği konusunda Hz. Ömer, İbn Mes'ud, İbrahim en-Nehâî ve Ebu Hanife gibi âlimler, zekât gerektiğini düşünmektedir. İbn Abbas, İbn Ömer, İmam Mâlik, İmam Şâfiî ise kadının ziynet eşyasının zekâta tâbi olmadığı görüşündedir. Bkz. Erkal, "Zekât", *DİA*, XLIV, İstanbul 2013, s. 200.

[641] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 231. Çoğunluğu oluşturan fakihler, akıl hastalarını da gayr-i mümeyyiz çocuk hükmünde değerlendirmişlerdir. Mevdûdî de çoğunluğun görüşünü daha uygun bulduğu için tercih etmiştir. Bkz. Erkal, "Zekât", *DİA*, XLIV, İstanbul 2013, s.198. Hanefîler ise akıllı ve bâliğ olmayı zekâtın genel şartları içerisinde mütalaâ ettiğinden çocuğun ve delinin ekin ve meyveleri hâriç malından zekât vermek vacip değildir. Bkz. Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, II, s. 880.

[642] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 232. Kadının altın ve gümüşten olan ziynet eşyasına zekat gerekip gerekmediği konusunda Hz. Ömer, İbn Mes'ud, İbrahim en-Nehâî ve Ebu Hanife gibi âlimler, zekât gerektiğini düşünmektedir. İbn Abbas, İbn Ömer, İmam Mâlik, İmam Şâfiî ise kadının ziynet eşyasının zekâta tâbi olmadığı görüşündedir. Mevdûdî de bu konuda Hanefilerin görüşünü tercih etmektedir. Bkz. Erkal, "Zekât", *DİA*, XLIV, İstanbul 2013, s. 200.

[643] Hanefîlere göre maden ve defineler tabiî maden ya da kâfirlerin gömdükleri gömüler de olabilir. Bu gibi şeylerden verilen mallar zekat olarak adlandırılmaz. Ateşle şekil alan altın gümüş bakır kurşun ve demir gibi madenlerden ise beşte bir oranında zekat verilmesi gerekir. Bkz. Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, (Çev. Mehmet Keskin), II, 4. Bsk., İstanbul 1993, s. 874. Bu konuda Mevdûdî'nin görüşünü tercih ettiği Hanbelîler ise altın, gümüş, akîk, billur, bakır, sürme şeklinde katı; ya da zırnık ve nift gibi sıvı da olsa bu gibi madenlerden kırkta bir oranında zekat gerektiği görüşündedir. Madeni "Allah'ın yaratmış olduğu yerin altından çıkarılan nesne" şelinde tavsif eden Şâfiîler ise bununla anlatılmak istenen şeyin, altın ve gümüş olduğunu, demir, bakır, kurşun ve yer altından çıkarılan diğer madenler için bir şey vermenin gerekmediğini savunmuştur. Bkz. *a.g.e*. II, s. 877, 878.

[644] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 236.

Mevdûdî, kadının yanında mahremi olmadan hacca gitmesiyle ilgili olarak İmam Şâfiî'nin ve İmam Mâlik'in görüşlerini tercih etmektedir. Bununla bir kadın, kocası veya mahremi olmaksızın ahlâken güvenilir olan kişilerle yola çıkabilmektedir. Kocasız ve mahremi olmayan birkaç kadın bir araya gelip mahremleri olan bir toplululkla yola çıkarsa, tek olan kadın da onlara katılabilmektedir. Bir farzın yerine getirilmesine imkân tanıması ve kadının tek başına hacca gitmesiyle doğabilecek fitne ihtimâlini ortadan kaldırması sebebiyle Mevdûdî bu görüşü tercih ettiğini belirtmektedir.[645]

Mevdûdî, evliliğin feshini gerektiren sebepleri açıklarken fakihlerin bu konuda sahip olduğu farklı görüşleri sıralar. Bir kısmına göre kişi, eşinin hastalığı ve ayıbından dolayı evliliğini fesh etme hakkına sahip değildir. Hatta bu kusur delilik, cüzzam, uyuz, rahim tıkanıklığı ve ferç tıkanıklığı gibi büyük bir hastalık ve kusur olsa bile. Sahabeden bu görüşe sahip olanlar, Hz. Ali ve İbn Mesud iken müctehid imamlardan Ata b. Ebu Rebâh, İbrahim en-Nehâi, Ömer b. Abdülaziz, İbn Ebî Leyla, Evzâi, Sevrî, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf bu görüştedir.[646] Diğer kısım âlim ise eşlerden birinde karşı tarafın cinsel birleşmesine engel olacak bir kusur olması durumunda her iki tarafa da evliliklerini fesh etme hakkı doğacağını savunmaktadır. İmam Mâlik'e göre delilik, cüzzâm, çil hastalığı, bulaşıcı hastalıklar, ağız kokusu ve tenâsül hastalıkları, evliliği fesh etme hakkını doğurmaktadır. İmam Şâfiî'ye göre de delilik, cüzzam, çil hastalığı, kadının cinsel birleşmeye engel olacak bir hastalığının olması ya da erkeğin cinsel yönden yetersiz ya da cinsel organının kopuk olmasından dolayı evliliği fesih hakkı doğar. Görüşleri zikrettikten sonra ikinci kısım âlimlerin görüşlerini tercih eden Mevdûdî, Kur'ân'a en yakın olan görüşün de ikinci kısım âlimlere ait olduğunu söyler.[647]

3. 3. 2. Farklı Görüşler Noktasında Tercihi Şahıslara Bırakması

Mevdûdî, Cemaat-i İslâmi içindeki Müslümanların mutaassıp olmama ve ihtilâfları ayrıcalık kaynağı olarak görmeme koşulu ile Hanefi, Şâfiî, Ehl-i Hadis veya herhangi fıkhî mezhep ile amel edebilecekleri görüşündedir.[648] Namazda ref'i yedeyn ve

[645] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 293.
[646] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 133, 134.
[647] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 134, 135.
[648] Mevdûdî, *Fetvâlar*, s. 30.

âmin bi'l-cehr[649] meselelerini değerlendiren Mevdûdî, her iki görüşü de teyit eden delilleri eşit görmüş ve bu konuda bir kişinin iki görüşten herhangi birine tâbi olabileceğini belirterek seçimi şahıslara havâle etmiştir.[650]

Ölünün ruhuna sevap bağışlanıp bağışlanamayacağı konusuda fakihler arasında farklı görüşler bulunduğunu nakleden Mevdûdî, bir gruba göre hem mâlî hem de bedenî ibadetlerde ölüye sevap bağışlanabilceğini belirtir. Bir diğer grup, bunu sadece mâlî ibadetlere özgü kabul ederken, başka bir gruba göre ise sâdece hem beden hem de mal ile yapılan ibadetlerde sevap bağışlamanın mümkün olacağı savunulmuştur. O, ikinci görüşü tercihe şâyan bulduğunu ifade etmiş, isteyen kişinin ilk grubun görüşünü de tercih edebileceğini söyleyerek tercihi kişilere bırakmıştır.[651]

Bir başka örnekte de O'nun seçimi kişilere bıraktığını görmekteyiz. Sözgelimi Allah'ın adı anılarak atılan silâhtan çıkan mermi veya parça ile hayvan ölürse Mevdûdî'ye göre yenmesi helâl olur. Ancak bu görüşü kabul etmeyen insanları, başkalarının görüşüne ya da herhangi bir müctehide uyma konusunda serbest bırakmaktadır.[652]

3. 4. Maslahat Metodu

Mefsedete sebep olabilecek yolların kapatılması, ihtiyâtı tavsiye etmesi, zararı az veya faydası çok olanı öncelemesi başlıkları çerçevesinde Mevdûdî'nin maslahat metodu incelenmiştir.

3. 4. 1. Mefsedete Sebep Olabilecek Yolların Kapatılması

Mevdûdî, İslâm'ın yasaklanan şeye götüren yolları da yasaklamasını, teşri' metodlarından saymakta, İslâm'ın yasak olan şeylere sebep olabilecek şeyleri de ortadan kaldırdığını söylemektedir.[653] Ona göre Şâri' her haram şeyi nefret örgüsü ile örgülemiştir. Yasak ve kabahat olan şeylere götüren yolları da yakınlık ve uzaklıklarına

[649] Ref'i yedeyn, namazda rukûya giderken ve rükûdan doğrulurken elleri tekbir alır gibi kaldırmaktır. Âmin bi'l-cehr ise imam fâtihayı bitirince yüksek sesle âmin demektir. Bkz. Mevdûdî, Fetvâlar, II, dipnot 1, s. 15.
[650] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 15.
[651] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 232.
[652] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 156.
[653] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 100.

göre kuvvetli veya hafif bağlarla donatmıştır. Meselâ İslâmiyet ilk önceleri yalnız fâizli borçları yasaklamıştı. Bu çerçevede Peygamberimizin "Fâiz, ancak erteleme mukâbili (ribe'n-nesîe) ziyâde ödemelerde fâizdir." Diğer rivâyette ise: "Ertelemeli işlemlerden başkasına fâiz yoktur." dediğini nakleden Mevdûdî, bundan sonra Peygamberimizin durumun icâbına göre Allah'ın yasaklarına insanların yaklaşmasını önlemek için bunları birtakım bağlarla örgülediğini ve içine girilmesini önlediğini savunmuştur. Bu konuda Peygamberimizden fâiz yiyeni de yedireni de, bunlara şahitlik edip yazışmalarını yapanı da lânetlediği rivâyet edilmiştir. Mevdûdî, insanlar diğer fâiz yolunu açıp benzer tarafları ile onlarda, fâizin meşrû olabileceği kanısını uyandıracağını bildiğinden Hz. Peygamber'in fark fâizini (riba'l-fadl) yasakladığını belirtmekte; böylece mefsedete sebep olabilecek yollarında kapatılmış olduğunu îmâ etmektedir.[654]

Gençleri galeyana getirip kötü yönlere sevketme riski olduğu için sinemaya gitmek, açık saçık resimlere bakmak, kadın erkek bir arada oturan topluluğa katılmak, tesettürsüz kadınlara bakmak ya da onlarla oturup sohbet etmekten kaçınmak gerektiğini belirtmiştir. Zira doğru yolda yürümenin günümüzde zorlaştığını bahane ederek ahlâki sebestliğe yol açmak çözüm olmayacaktır. [655]

Bir toplumda kadınların sayısı erkeklere göre daha aza indiği takdirde geçici bir süre için kanun yoluyla birden fazla kadınla evlenmeye engel konulabilir. Ancak bu engellemenin sebebi Mevdûdî'ye göre sadece kadınların azlığı olmalıdır, başka sebeplerle bu engelleme konulamaz.[656]

Mevdûdî, ortaya çıkaracağı fesâdı dikkate alarak organ bağışına cevaz vermemektedir. Ona göre böyle bir kapı açılacak olursa bir müslümanı kabrine defnetmek zorlaşır, bütün vücudu sadaka olarak dağıtılıp gider. Bir kimse kendi vücudunun mâliki olmadığından, ölmeden önce vücudunu sadaka dağıtır gibi bağışlama hakkına sahip değildir. Bir kişinin ruhu bedeninden çıktıktan sonra artık onun bedeni üzerinde hakkı kalmayacağı için vasiyetleri ya da bağışları geçersiz olur. Mevdûdî'ye göre insanların cesetlerine olan saygı ortadan kalkarsa bu işin önü alınamayacak ve ölen kişilerin işe yarayan organları sadece canlı insanların tedavileriyle sınırlı kalmayacak,

[654] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 101, 102.
[655] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 212.
[656] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 154.

insan vücudundan sabun üretmeye kadar gidecektir. Hatta bu sınır da aşılarak insan derisinden aykkabı veya çanta imal etmek için insanların derilerini tabaklamaya varacaktır. İnsanların kemikleri, bağırsakları ve daha başka organlarının kullanılması gündeme gelebilecektir. Sonuçta öyle bir durum oluşacak ki insanlar birbirlerinin etini yedikleri vahşi duruma geri dönmüş olacaklardır. Bir kereye mahsus olarak bir insanın organlarının çıkarılarak tedavide kullanılmasına cevaz verilecek olursa bu işin çerçevesini çizme imkânı ortadan kalkmış olacak, böylece insan vücudunun faydalı her alanda kullanımının da önü alınamayacaktır.[657]

Kadınla erkeğin ilişkisini medeniyetin doğal temeli olarak yorumlayan Mevdûdî, âletler aracılığı ile hâmileliği (spermin rahime konması), sebep olacağı mefsedetleri gözeterek meşru bulmamaktadır. Ona göre Allah Teâlâ kadın-erkek ilişkisinde nikâh yolunu tâyin ettiği için ancak nikâh kaydı ile doğan evlât meşrûdur. Âlet aracılığı ile çocuk doğurulursa ona meşrû çocuk değil veled-i zina denilecektir. Bu durumun devam etmesi hâlinde bir gün kadın, çocuğunun kendi rahminde gelişmesi yerine deney tüplerinde yetişmesini talep edebilecektir. Bu durumda çocuklar fabrikalarda ayakkabı ya da mest üretir gibi üretilecek, artık İbn Sîna, Gazâli, Aristo, Râzi, Hegel gibi kimseler doğmayacak ve sonunda bu durum insanlığın düşüşünün en son durağı olan esfel-i sâfilin'e varacaktır.[658]

Radyo vasıtasıyla uzak mesafedeki insanlara imamlık yapılmasını ya da teyp ile bir namazı kaydedip daha sonra bir cemaatin ona uyarak namaz kılmasını, ortaya çıkaracağı kötülükleri göz önüne alarak câiz görmemektedir. Zira imam sadece namaz kıldıran kişi değil, mahalledeki insanlarla irtibat kurup onları kollayan ıslah ve irşad eden kimsedir. Oysa radyoya uyularak namaz kılınmaya ve teyple imam hatiplik yürütmeye çalışılırsa imamlığın asıl ruhu sönecek; namaz imamlığından şahsiyetin çıkarılıp yerine teknolojinin konmasıyla da namazın kadir ve kıymeti zâyi' edilmiş olunacaktır. Makinelerin insanın yerini tutamayacağını da belirten Mevdûdî, âletlerle

[657] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 229, 230.
[658] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 205, 206.

yapılacak imamlığın İslâm'ın çoğunluk ruhuna da zarar vereceği gibi gerekçelere binâen bunu İslâm'ın ruhuna aykırı görmektedir.[659]

Bu konudaki bir başka örnek de zina ile ilgilidir. İslâm'ın insanları zina belâsından kurtarmak için düzeltici ve önleyici tedbirler aldığını, cezayı ise son çâre olarak gördüğünü söyler. Zira İslâm "Kişiler zina etsin ben de durmadan sopa atayım heveslisi değildir" demektedir. Ona göre İslâm, bu suçun hiç işlenmemesini ve bu cezâya kimsenin mâruz kalmamasını amaçladığı için önce kişiyi arıtır, temizler, kalbine Allah korkusunu yerleştirir, Âhirette hesap vereceği duygusu ile donatır. İnsanı zinâdan alıkoymak için İslâm, evlilik konusunda tüm kolaylıkları sağlamış, tek bir kadınla yetinemeyenler için dört kadına kadar evlenebilme müsâadesi vermiş, geçimsizlik hâlinde boşanma için gerekli kolaylığı oluşturmuş ve bekârların evlendirilmesi hükmünü getirmiştir. Mevdûdî'ye göre İslâm, insanı zinaya götürecek tüm yolları kapamıştır. Zina cezasının konmasından bir sene önce kadınlara örtünmeleri ve evden dışarı çıktıklarında başörtülerini giyinmeleri emredilmiştir. Hz. Peygamber de hanımlarına edep ve vakarlarıyla evlerinde kalmaları, güzellik ve süslerini sergilememeleri gerektiğini buyurmuştur. Ayrıca erkeklerle konuşmaları gerektiğinde perde arkasından konuşmaları hükmü getirilmişti. Bunun gibi, zina cezası konmadan önce erkek ve kadınların serbest bir şekilde bir arada bulunmaları yerilmiş ve kadınların zînetleriyle dışarı çıkmaları yasaklanmıştı. Erkelere bakışlarına hâkim olmaları, kadınlara da mahrem olan ve olmayan yakınlar arasında ayrım yapmaları emredilmiştir.[660]

3. 4. 2. İhtiyata Göre Fetva Vermesi

Hayvanların Allah adına kesilmediği yerlerde et yenmek istendiğinde ne yapılacağına ilişkin verdiği bir cevapta Mevdûdî, et yenmek istendiğinde balık pişirilebileceğini, ayrıca Yahudilerin kestiği etten yenilmesini tavsiye etmektedir.[661]

[659] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 207, 208.
[660] Mevdûdî, *Tefhîmu'l- Kur'ân*, III, s. 456, 457.
[661] Mevdûdî, *Fetvalar*, I, s. 319.

Haram kazanç sahibinin evinde yemek yememeyi daha evlâ sayması da onun ihtiyâten fetva verdiğini göstermektedir.[662]

Müslüman olmayan kişilerin kaplarından yemek içmek ile ilgili soruya verdiği cevapta Mevdûdî, haram yiyeceğe bulaşmamış olduğundan emin olunması şartıyla, onların temiz bir şekilde yıkanmış kaplarından yenebileceği görüşündedir. Bununla beraber eğer emin olunamıyorsa dâvet alındığında dâvet eden şahsa kendi dini inanışı ile ilgili bilgi vererek dâveti verenin, bunları dâvette dikkate almasını talep etmeyi öneren Mevdûdî ihtiyatı göz önünde bulundurarak görüş belirtmiştir.[663]

3. 4. 3. Zararı Az veya Faydası Çok Olanı Öncelemesi

Mevdûdî, bir zararı daha az zararı olan bir şeyle karşılamanın kâbil olduğunu söyleyerek insanın, iki kötülük arasında kalması hâlinde az kötü olanı, çok kötü olanına tercih ederek çok kötüyü defetmesi gerektiğini ifade etmektedir.[664]

Mevdûdî'ye göre câiz olmayan iki işten biri seçilmek zorunda kalınırsa daha az haram olanın tercih edilmelidir. Böyle bir durumla karşılaşan kişiye iki şerden ancak ehven olanını seçmesi câiz olur. Fakat iki şerden ehven olanını tercih etme konusunda Mevdûdî, helâl yolunun tıkanmasını ve onu seçmekten başka hiçbir yolun kalmamış olmasını şart koşmaktadır. Mesela, açlıktan ölme tehlikesi ile karşı karşıya kalan kişi ölmekten kurtulmak için domuz eti ve akbaba eti olmak üzere iki çeşit et bulmuşsa, İslâmi açıdan akbaba eti daha ehven şer olduğu için akbaba etini yemeyi seçmelidir. Çünkü akbaba etinin haram olduğu Kur'ân'da açıkca belirtilmemiş, hadisteki usûle göre akbaba etinin haram olduğu hükmüne varılmıştır. Bu nedenle Mevdûdî daha ehven şer olan akbaba etini yemeyi domuz etine öncelemektedir.[665]

Mevdûdî'nin zararı az olan bir şeyi öncelemesine başka örnekler de bulunmaktadır. Mazlum bir kimse zâlim kişinin zulmünden kaçıp başka bir kişiye sığınsa ve zâlim kişi gelip kendisine sığındığı kişiye mazlumu sorsa bu durumda iki ihtimal ortaya çıkacaktır: ya yalan söyleyip mazlumun canını kurtarır, ya da doğruyu

[662] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 168.
[663] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 279.
[664] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 129.
[665] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 321, 322.

söyleyip onu ele verir ve o kişi de öldürülür. Burada yalan söylemenin daha isabetli olacağı kanaatinde olan Mevdûdî, aksi hâlde doğruyu söyleyince mazlumu öldürtme gibi bir kötülüğe sebebiyet verileceğini belirtir.[666]

Avukatlık ile ilgili bir soruya verdiği cevapta Mevdûdî, mutlak gerçeğe aykırı bir sistemde hâlis helâl rızık kazanmanın mümkün olamayacağını belirtmektedir. Bu durumda fazla haramdan kaçınıp az harama, hatta kaçınılması mümkün olmayan harama tahammül etmek gerektiğini, harama bulaşmış olsa bile herhâlükârda daha az derecede sakıncası ve vebâli olan ticâret, ziraat, sanatkârlık, işçilik ve özel firmalarda memuriyet gibi işlere yönelmek gerektiğini belirtmektedir.[667]

Faydası çok olanı öncelemesine örnek olarak da içkili davetlere katılmayı câiz görmesi verilebilir. Bunu içki içen insanların ıslahı için fırsat olarak gören Mevdûdî, bir kişinin bu niyetle içki toplantılarına katılmaktan dolayı Allah katında sorguya çekilmeyeceğini umduğunu da söylemektedir. Yalnız, toplantıya katılan kişinin içki içmekten kaçınmasını, neden içki içmediğini soran kişilere de mantıklı bir şekilde izah etmesini şart koşmaktadır. Bu tür toplantılara hiç katılmamakla onların ıslahı için başka türlü ilişki kurulamayacağını ve onlara yakın olunamayacağını belirtir. İçki içmediğinden dolayı utanan kişilerin içkili toplantılara katılmasını zararlı gören Mevdûdî, katiyetle içki içmeyi reddeden ve neden içki içmediğini soranlara aynı içki meclisinde içkinin kötülüklerini anlatan kişinin içkili toplantılara katılmasını oldukça yararlı görmektedir.[668]

3. 5. Kolaylık Metodu

Mevdûdî'nin fıkıh anlayışındaki kolaylık metodu, kişiye özel fetva vermesi ve ihtiyaca göre fetva vermesi başlıkları altında ele alınmıştır.

3. 5. 1. Kişiye Özel Fetva Vermesi

Mevdûdî'nin fıkhî meselelerde tâkip ettiği yöntemlerden biri de kişiye özel fetvâ vermesidir. Bu konuda onun verdiği örneklerden biri, kazaya kalmış namazları kılarken

[666] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 322.
[667] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 165, 166.
[668] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 279.

sünnetleri ve nafileleri de birlikte kılmanın zorluğu ile ilgilidir. Bu zorluk sebebi ile kaza namazlarını da terk etme riski olduğuna dikkat çeken Mevdûdî, her farz namazı, sünnetleriyle birlikte kılmak yerine, onları daha önce kazaya kalmış olan farz namazların kazası olarak kılmayı önermektedir. Kazaya kalmış namazların hepsinin bittiği kanaati hâsıl oluncaya dek bu şekilde devam edilirse insanın, zorluk çekmeden kılamadığı farzların sorumluluğundan kurtulabileceğini belirtmiştir.[669]

Kutuplarda namaz ve oruç konusundaki yaklaşımı da onun kişilerin özel durumları gözettiğinin göstergesidir. Mevdûdî'ye göre bu iki ibadet için kararlaştırılan vakitler yeryüzündeki insanların büyük çoğunluğu için uygun özelliktedir. Ancak bazı insanlar için bu vakitler uygun düşmemektedir. İnsanların bir kısmı da gece ile gündüzün yirmidört saat olduğu bölgelerde bulunmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan insanların çoğunun yanında her zaman saat gibi bir âletin bulunması mümkün olmamaktadır. Kolaylaştırma metodu gereği ibadetler, gökteki alâmetlere göre belirlenmiştir. Diğer bölgelerdeki insanların ise bu alâmetleri dikkate almak yerine, zamanı dikkate alıp gerekli düzenlemelere gitmeleri gerekmekte, bu da kendilerine en yakın yirmidört saatlik bölgeyi taklid etmekle mümkün olmaktadır.[670]

Mevdûdî'nin kişiye özel fetva vermesi ya da kişilerin özel durumunu dikkate alarak görüş bildirmesine yapışık ikizler hakkındaki önerisi de örnek verilebilir. Bu anlamda Kur'ân'ın iki kız kardeşi aynı anda nikâhı altında bulundurmayı haram sayan âyetinin[671] vücutları büsbütün birbirinden ayrı olan kimselerle ilgili olduğunu düşünen Mevdûdî, bedenleri birbirine bitişik durumda olanların ayrı ayrı kişilerle evlenme imkânından yoksun olduklarına dikkat çekmektedir.[672] Bu durumda, âyetin dış görünüşünün bırakılarak amacının yerine getirilmesini ve tek bir kişi ile evlenme kaydıyla kararın yapışık ikizlere bırakılmasını önermektedir. Yani ona göre eğer bu ikizler evlenmek isterseler, onları evlilik nimetinden mahrum bırakmama adına her ikisi bir erkeğin nikâhlısı olurlar. Böylece O, kişilerin içinde bulundukları özel durumlarını

[669] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 220.
[670] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 176.
[671] Nisâ, 4/23.
[672] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 202.

gözeterek genel hükmü bir yana koyup, maksada uygun sonuca ulaştıracak hükmü esas almıştır.[673]

3. 5. 2. İhtiyaç Hâlini Fetvaya Esas Kılması

Mevdûdî, fitneye sebep olması nedeniyle heykeltıraşlık, kalemle çizerek ya da fotoğraf çekerek canlı şeylerin benzerlerini tasvir etmeyi yasak olarak değerlendirmektedir. Ancak medeniyete herhangi bir faydası olduğunda bu işin câiz olduğunu savunmaktadır. Meselâ, pasaport, polisin suçluları tanımak için fotoğraflarını saklaması, doktorların, hastaları tedavisi için veya tıp ilminin öğretilmesi amacıyla hastaların fotoğraflarının alınması, savaş amaçlı fotoğrafların kullanılması gibi ihtiyaçlara binâen fotoğraf kullanımının câiz olacağına kanaat getirmiştir.[674]

Otopsi meslelesinde tedbirli ve şüpheli bir yaklaşım içinde olan Mevdûdî, İslâm'ın hükümleri uyarınca ölen kişinin cesedine saygı gösterilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ancak bununla birlikte tıbbî ve hukukî zorunluluklar nedeniyle otopsiye duyulan ihtiyacı göz önünde bulundurmakta, çeşitli tıp dallarında eğitim ve araşırmalar yapmak ve bunları geliştirmek için otopsinin gerekli olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca hukukî anlamda cinâyet dâvalarında ölüm sebeplerini belirlemek için de otopsiye duyulan ihtiyacın da inkâr edilemeyecek bir gerçeklik olduğuna vurgu yapmakta ve bu ihtiyaçlar sebebiyle otopsi yapılabileceğine kapı aralamaktadır.[675]

3. 6. Makâsıdu'ş-Şeria Metodu

Mevdûdî herhangi bir mesele ile ilgili hüküm verirken şeriatın maksadlarını göz önünde bulundurarak verilecek hükmün bu maksadlara uygun olmasına dikkat etmiştir. Yün çorap üzerine mesh ile ilgili bir soruya verdiği cevapta konuya yönelik fakihlerin şartlarını zikreden Mevdûdî, bu şartları Sünnette bulamadığını ifade eder. Ona göre Sünnette yer alan rivâyetlerden anlaşıldığına göre sadece çoraba, sadece ayakkabıya ve çorapla birlikte giyilmiş ayakkabı üzerine meshedilmesi, mest üzerine mest gibi câizdir. Zira ayakları örten şeyin üzerine mesh yapmakla anlaşılan, teyemmüm gibi verilen kolaylık olmasıdır. Bu kolaylık, Müminlere ayaklarını örtmek zorunda kaldıklarında,

[673] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 203, 204.
[674] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 200, 201.
[675] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 326; *Fetvâlar*, I, s. 323.

ikide bir ayaklarını yıkamadan dolayı oluşan meşakkatten kurtulmaları için verilmiştir. Bu kolaylığın nedeni Allah'ın rahmetidir. Zira soğuk, toz-toprak veya ayaktaki yaraların korunması için giyilen her şey üstüne mesh yapmak câizdir. Çünkü bunu tekrar tekrar giyip çıkartmak çok zahmet verici olabilir. Dolayısıyla bu yün çorap olabileceği gibi pamuk çorap da olabilir. Deri ayakkabı ya da süet ayakkabı da hatta ayağı iyice saran bir kumaş da olabilir.[676]

3. 7. Uzlaştırma Metodu

Mevdûdî'nin fıkhî meseleleri incelemedeki metodlarından biri de aynı konuda kuvvetini eşit gördüğü farklı görüşleri uzlaştırma yolunu denemesidir. Evlendirme velâyeti konusundaki delillere yaklaşımı buna örnek verilebilir. Bu konuda Hanefiler, yetişkin bir kızın velilerinin izni olmaksızın ya da onlara muhalefet ederek kendi istediği erkekle nikâh yapabileceğini savunurken; Ehl-i Hadis ise velisinin izni olmadan yapılan nikâhın bâtıl ve geçersiz sayılacağı, velsinin izni olmadan nikâhlanan kızın ikinci bir nikâha tâbi tutulabileceği görüşündedir. [677]

Bu konuda her iki tarafın da kendisine delil olarak kullandığı hadisleri tedkik ettikten sonra Mevdûdî tarafların arasını bulmaya çalışmaktadır. Ona göre yetişkin kadının rızası olmadan anne babası ona nikâh kıyamaz. Çünkü kadının rızası olmayan nikâhta îcâp sözkonusu olmadığından nikâh daha baştan geçersiz olmaktadır. Aynı şekilde şeriat, bir kadının, velilerinin istemediği erkeği kendi ailelerine damat olarak getirmelerini de câiz görmemekte, kadının nikâhında velilerinin rızalarını şart koşmakta, velinin rızası olmadan kıyılan nikâhı da kabul etmemektedir. Eğer bir veli, kadına danışmadan ona nikâh yapacak olursa o nikâh, kadın kabul ederse geçerli olacak, aksi hâlde askıda kalıp konu mahkemeye intikal edecektir. Mahkeme de kadının bu nikâhta rızası olup olmadığını araştırıp bakar, rızası yoksa nikâhı fesheder. Bunun gibi Mevdûdî'ye göre eğer kadın, velisinin izni olmadan kendini nikâhlarsa bu nikâh da velisinin rızasına bağlı olarak askıda kalır, velisi onaylarsa nikâh geçerli olur, onaylamazsa konu mahkemeye götürülür. Mahkeme veliyi haklı bulursa nikâhı fesheder. Fakat mahkeme tarafından velinin nikâha itirazı kabul görmezse velisi kötü

[676] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 313-315.
[677] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 276.

niyetli kabul edilip nikâh geçerli sayılır. Bu şekilde görüş beyan eden Mevdûdî, her iki tarafın da kendi görüşüne delil olarak kullanmış olduğu hadisleri yorumlayarak farklı görüşleri uzlaştırmıştır.[678]

3. 8. Zarûret Metodu

Mevdûdî'ye göre dünyada zaruret hâlinde zarurete bağlı olarak değişikliğe uğratılmayacak bir kanun yoktur. Bu durum ile ilgili Kur'ân'da da örnekler bulunmaktadır. Fakihler, ruhsatları ve yerlerini tayin etmede riâyet edilmesi gereken kâideleri belirlemişlerdir. Meselâ, "Zaruretler haram olan şeyleri mübah kılar" veya "Meşakkat kolaylığı gerektirir gibi". [679] Ceza kurallarından birinin de "Zarûri durumlarda yasaklar mübah olur ve meşakkat, muhakkak kolaylığı celbeder" kuralı olduğunu hatırlatan Mevdûdî, bu duruma âyetlerde ve hadislerde de yer verildiğine işaret eder. Bu konuda Allah'ın : "Allah sizin için kolaylık olsun ister, zorluk istemez"[680], Allah size dinde zorluk bırakmamıştır"[681] âyetlerini ve "Allah tealâ'nın en çok sevdiği din kolay ve dürüst olanıdır" hadisini delil getirmekte, İslâm'da zarûret ve zorluk karşısında bazı hükümleri hafifletme hakkının tanındığına dikkat çekmektedir. Ancak bunun, başı sıkışan her Müslümanın, ahkâmı bir kıyıya atma yetkisi olduğu anlamı taşımadığını, zira bu zorluk ve zarûretlerin vehim ve irade zayıflığından kaynaklanmış olabileceğini söylemektedir. Mevdûdî, öncelikle meşakkatin şiddetinin bilinmesini zarûrî görmekte, ancak her meşakkat karşısında şeriat hükümlerinin kaldırılamayacağına dikkat çekmektedir. Meselâ kışın abdest alma, yazın oruç tutma zorluğu ve hacca gitmenin zorluğu olsa da bu gibi zorluklar için şeriat ahkâmının iskat edilemeyeceğini, ancak sonunda bir zarara sebep olacak durumlarda ahkâmın hafifletilebileceğini söylemektedir.[682]

Mevdûdî, yolculuk, hastalık, zâlim icbarı, şiddetli fakirlik, olağanüstü bir felâket, yaygın bir âfet veya âza eksikliği, gibi zorluklar olması hâlinde hafifletme yapılması gerektiğini söylemektedir. Fakat yapılacak hafifletme işleminin zorluğun ve meşakkatin şiddeti ile denk olmasına dikkat çekmektedir. Oturarak namaz kılması imkân dâhilinde

[678] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 281.
[679] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 169.
[680] Bakara, 2/185.
[681] Hac, 22/78.
[682] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 128, 129.

olan bir kişinin yatarak namaz kılaması câiz değildir. Hastalığı yüzünden sadece on gün oruç tutmakla yetinebilen hastanın bütün bir ayı da tutmaması doğru değildir. İki yudum alkol ya da iki lokma hınzır eti ile yetinerek hayatını kurtarabilecek kişinin, lüzûmundan daha fazla yiyip içmesini câiz görmemektedir. Doktorun da kadının vücûdunda tedavi için muhakkak görmesi îcâb eden yerden fazlasını görmesi gerekmez. Bu sebeple Mevdûdî'ye göre yapılacak hafifletme meşakkatin miktarına göre olmalıdır.[683]

Konu ile ilgili olarak Bakara suresi 172. Âyetin[684] tefsirinde temiz olmayan bir şeyin aşırı ihtiyaç hâlinde kullanılabileceğini belirten Mevdûdî, açlıktan ve susuzluktan ölmek üzere olan bir kimseyi örnek vermektedir. Bu durumlarla karşı karşıya kalan ya da hastalık nedeniyle hayatı tehlikede olan kişi, pis olan şeyden başka kullanabileceği herhangi bir şey yoksa o zaman onu kullanabileceğini belirtmektedir. Ancak böyle bir durumda haram olan şeyden bir iki lokma veya damla hayatı kurtarmaya yetecekse bundan fazlasının kesinlikle alınmamasını şart koşmaktadır.[685] Mevdûdî'ye göre kadınların görevi güçleri yettiğince zinetlerini korumak olduğundan kadınlar üzerlerine düşeni yaparlarsa Allah onları zaruret gereği kendiliğinden görünen zinetlerinden dolayı hesaba çekmez. O, zaruretin gereği olarak kadının ellerinin bir kısmının ve zarûrî bazı ihtiyaçlar için bazı organlarının açılmasında kadınlar için bir vebâl olmayacağı görüşündedir.[686]

Mevdûdî'nin zarûrete yüklemiş olduğu anlamı göstermesi bakımından zikredilmesi gereken bir başka örnek de yabancı bir erkeğin kadına bakması ile ilgilidir. Meselâ doktorun hasta bir kadına tedavi amacı ile bakması, erkek hâkimin bir kadını şahitlik için huzuruna çağırması durumlarında, ya da bir kadın yangın tehlikesinin ortasında kalmışsa, bir suya düşmüş ve boğulma tehlikesi varsa, kadının ırzı ve canı tehlikede ise ve bunun gibi önemli durumlarda Mevdûdîye göre kadının yüzüne bakılması bir tarafa dursun yabancı bir erkek tarafından avret sayılan yerlerine bakılması hatta dokunulması da câizdir. Eğer kadın yanma ya da boğulma riski altındaysa kadını kucağa alıp kurtarma girişimi de câizdir. Mevdûdî, bu durumu câiz

[683] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 129.
[684] "Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah'a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiyin ve Allah'a şükredin."
[685] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 138.
[686] Mevdûdî, *Hicab*, 348, 349.

saymakla kalmamakta, aynı zamanda zarûret olarak görmekte ve bu durumda olan kadına gerekeni yapıp onları kurtarmayı vâcip kabul etmektedir.[687]

Dâru'l-küfr'de yaşayan Müslümanların problemlerine çözüm önerileri getiren Mevdûdî, oturarak su dökmenin mümkün olmadığı yerlerde zarûrete binaen ayakta bunu yapmanın bir zararı olmadığı ve dışarıda bir yere tuvalete gidildiğinde su bulunamaması hâlinde kâğıt kullanılabileceği görüşündedir. Dışarıda abdest alındığında ayakları yıkamak mümkün değilse çorapların üstünden ya da ayakkabıların üzerinden mesh yapılabileceğini söylemekte, İngiltere gibi, köpeklerin salyasından sakınmanın mümkün olmadığı bazı yerlerde köpeğin dokunduğu çorap ve elbisenin yeniden yıkanmaksızın, abdest alırken birkaç damla suyun, köpeğin ağzının değdiği yere serpilmesini yeterli bulmaktadır.[688]

İlaçların karışımında bulunan çeşitli hayvansal maddelerle ilgili bir soruya verdiği cevapta, hayvanın haram olan yerinden elde edilen ürünlerin kullanımına, bir hayatı kurtarma zarûretine binâen imkân tanımaktadır. Kan vermenin de ancak hayatı kurtarma gibi bir zarûret durumunda tıpkı mecburiyet hâlinde leş veya domuz eti yemek gibi câiz olduğunu söylemektedir.[689]

Ticârî işlerde dürüst ve şer'î hükümlere bağlı kalmanın gerekli olduğuna dikkat çeken Mevdûdî, resmî fiyatlar üzerinden satın alınan malın yine resmî fiyatlarla satılması gerektiği, karaborsa fiyatı üzerinden satmanın doğru olmadığı kanaatindedir. Fakat ticâret malını ancak karaborsadan bulabilen, resmî fiyatlar üzerinden mal bulması imkânsız olan ve başka bir iş dalına geçme gücü de olmayan küçük esnafın belli bir noktaya değin karaborsa fiyatları üzerinden ticâret yapabileceğini söylerken de Mevdûdî'nin zarûreti fetvaya esas kıldığı anlaşılmaktadır.[690]

Konuyla ilgili fetvâlar eserinde geçen başka bir misâl de Mevdûdî'nin zarûret hâlinde rüşvet verilebileceğine yönelik görüşüdür. Demiryolu ile gelen malların çıkarılabilmesi için yük faturalarını alırken demiryolu kâtibi rüşvet istemekte, isteğinin

[687] Mevdûdî, *Hicab*, s. 334.
[688] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 312,313.
[689] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 328.
[690] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 373.

geri çevirilmesi hâlinde tüccarlara zarar vermekte ve karşılarına türlü güçlükler çıkarmaktadır. Aslında hükümet memurlarına rüşvet vermenin haram olduğunu söyleyen Mevdûdî, böyle bir durumda meşru bir hak rüşvet vermeden alınamıyorsa, bu hakkı alamamanın eksikliği tahammül edilemez bir noktaya gelmişse ve bu gibi rüşvetçi memurları âmirlerine şikâyet etme ile bir yarar sağlanamayacağı biliniyorsa, mecbûren rüşvet verilebileceği kanaatindedir.[691] Kadınlar evden dışarı çıkarken yüzlerini ve ellerini zorunluluk hâlinde örtmeyebilirler. Ancak zorunluluk ortadan kalkınca tekrar örtmeleri îcâb eder.[692]

Mevdûdî'nin, zarûret metoduna verilebilecek örneklerden biri de Pakistan'da cumhurbaşkanlığı seçiminde, Fatıma Cinnah'ın[693] adaylığını şer'î açıdan uygun görmesi ve onaylamasıdır.[694] Bu durum, onun kadın ile ilgili görüşleriyle çelişiyor gibi görünse de gerçekte, zarûret anlayışı ile bağdaşmaktadır. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz üzere Mevdûdî, zarûrete binâen kanunlarda değişiklik yapılabileceğini kabul etmektedir. Ona göre ortada Eyüp Han diktatörünün zulmünden kurtulma zarûreti vardır. Bu sebeple normal şartlarda câiz olmasa da zarûrete binâen Fatıma Cinnah'a destek verilmesinde şer'î açıdan sakınca yoktur.

Mevdûdî'ye göre dinde dinde zorunluluk îcâbı haram şeylerin kullanılması müsâadesi vardır. Fakat bunun anlamı, insanın kendi gafletinden dolayı farzları yerine getirmede kusur edip zorunluluk hâlini sona erdirmek için çalışacak yerde bu zorunluluk hâlini delil gösterip tüm haramları helâl kılmaya çalışmak değildir. Aksi halde İslâm'da maslahat ve zaruretlere binâen helâl kılınmadık hiçbir haram kalmayacaktır.[695]

---

[691] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 375, 376. Mevdûdî'nin zorunluluk hâlinde rüşvet verilebileceğine ilişkin başka bir fetvası için bkz. Fetvâlar, I, s. 310.
[692] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, (Trc. Serdar Güzey), İnkılâb Yayınları, İstanbul 2013, s. 175.
[693] Fatıma Cinnah, Pakistan devletinin kurucusu Muhammed Ali Cinnah'ın kardeşidir.
[694] Ahmed, "Mevdûdî'nin İctihad ve Otorite Yorumundaki Yenilikçi Unsurlar", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 116.
[695] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 438.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: MEVDÛDÎ'NİN, DÖNEMİNİN BAZI FIKHÎ MESELELERİNE DÂİR GÖRÜŞLERİ

4. 1. MEVDÛDÎ'NİN İBADETLER İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

4. 1. 1. İbadetler İle İlgili Genel Düşünceleri

Mevdûdî, Zâriyat suresi 56. Âyetten [696] hareketle yaratılma amacını yerine getirebilmek için ibadetin gerçek anlamını bilmenin önemine vurgu yapmaktadır.[697] İbadetin –abd- kökünden türediğini, işçi ve kul anlamlarına geldiğini açıklayarak ibadet ile işçi ya da kulun yerine getirmesi gereken yükümlülükler arasında ilişki kurmaktadır. Kul sadece kendi efendisini tanımalı, ona inanmalı ve sadece ona bağlılık göstermelidir. Kul efendisine her durumda itaat etmeli, sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmalıdır. Efendisine saygı gösterip O'na tapmalıdır. İbadetin de yukarıda bahsettiği itaat, saygı, efendiye bağlılık ve tapma gibi özelliklerden oluştuğunu bildirmektedir.[698] Zâriyat sûresinin 56. âyetinde geçen ibadet kelimesi, Mevdûdî'ye göre sadece namaz, oruç gibi ibadetleri değil, aynı zamanda cin ve insanların Allah'tan başkasına tapmamaları, itaat etmemeleri, Allah'tan başka hiçkimseye boyun eğmemeleri, O'nun emirlerine itaat edip O'ndan korkmalarını, O'ndan başka hiçkimseden bir şey beklememeleri gibi hususları da kapsamaktadır.[699] Yine O, bu ifade ile sadece O'na ibadet etmenin, O'nun emirlerini yerine getirmenin ve dizlerin üstüne eğilip saygı göstermenin istendiğini ve ibadet kelimesinin Kur'ân'ın her yerinde bu anlamda kullanıldığını belirtmektedir.[700]

Mevdûdî, ibadetin anlamını açıklarken ibadetin namaz kılıp Kur'ân okumak, uzun elbise giymek, sakal bırakmak, iri tesbihlere sahip olmak olmadığı üzerinde ısrarla durmaktadır. O, ibadetin yalnızca dış görünüşten ibâret zannedilmesini tenkit etmekte, farz olan ibadeti, yapılan her işi Allah'ın kanunlarına uygun olarak gerçekleştirmeye çalışmak ve O'nun kanunlarına aykırı olan yasalara itaati kabul etmemek olarak görmektedir. Mevdûdî'ye göre ibadet ancak bundan sonra bir kişinin hayatında yer alabilir. Bu anlamda uyumak, yemek, içmek, susmak, konuşmak gibi davranışların

[696] "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."
[697] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 108.
[698] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 109.
[699] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, V, s. 522.
[700] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 110.

hepsi ibadet olur.[701] Bir taşı ya da başka bir şeyi insanlara zararı olmasın diye yoldan kaldırmak, kör insanlara yardım etmek, hastaları tedavi etmek gibi davranışlar, kısaca Allah'ın rızasına uygun olarak yapılan her şey ibadet kapsamına girer.[702]O, ibadeti, kölenin sahibine karşı münasebetlerini hatırlatmasına benzetir. İbadet sayesinde köle, efendisinin her şeyden üstün olduğunu tasdik edercesine başını eğer, O'nun yapılmasından hoşnut olduğu işleri yapmak için canını bile verir ve emirlerine itaat için her türlü zahmete katlanır. Efendisinin önünde kendini küçültür ve hoş karşılamadığı fiillerden uzak durmaya çalışır. Bu anlamda Mevdûdî, bahsi geçen fiilleri, ibadet, tapınma veya kulluk tâbirlerine anlam kazandıran deliller olarak görmektedir.[703]

Mevdûdî, namaz, hac, oruç, zekât gibi ibadetleri kişiyi daha büyük ibadetlere hazırlayan araçlar olarak görmektedir. Mesela, namaz kişiye yalnız Allah'ın kulu olduğunu ve O'na hizmet etmesi gerektiğini öğretirken, oruç, kişiyi, bir ay boyunca ibadete hazırlama görevini üstlenir. Zekât ise ele geçen paranın Allah'ın lütfu olduğunu ve sadece kişisel arzular ve maddi gereksinimler için harcanmaması gerektiğini, aynı zamanda Allah için infak edilmesi gerektiğini hatırlatır. Ona göre ibadetin özü kavrandığı takdirde namaz gerçek bir namaz, zekât gerçek bir yardım ve hac hakikî bir hac olacaktır.[704] İbadet, günlük hayatı bırakıp bir köşeye çekilmek ya da dünyadan vazgeçip tesbih çekerek beklemek değil, dünyada yapılan her bir işin Allah'ın emirlerine uygun olması ya da Allah'ın yolunda giderken günlük hayata da tutunabilmek demektir.[705]

4. 1. 2. Namaz İle İlgili Bazı Meselelere Dâir Görüşleri

4. 1. 2. 1. Namaz İbadeti ve Faydaları

Mevdûdî, namazın insanlara Allah'ın varlığını hatırlattığını, bu sebeple Kur'ân'da hatırlatıcı[706] olarak ifade edildiğini belirtmektedir. Ona göre namaz, bu bilinci canlı tutmak sûretiyle şeytanın desiselerinden insanları muhafaza eder.[707] İnsana görev

[701] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 111, 112.
[702] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 113.
[703] Mevdûdî, İslâm'da Siyasi Sistem, (Çev. Ahmet Seçkin), Özgün Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 18.
[704] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 113, 114.
[705] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 116.
[706] Ankebut, 29/45.
[707] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 117.

duygusunu aşılayarak, her adımda onun Allah'a itaat etmesi gerektiğini alışkanlık hâline getirmesine yardımcı olur. Peygamber ve halifeler döneminde cemaat namazlarına gelmeyen bir kişinin müslüman sayılmadığı gerçeğine işâret eden Mevdûdî, namaz kılmadan Müslüman olmanın neredeyse imkânsız olduğunu söylemektedir.[708]

Mevdûdî'ye göre namaz, kişinin günde beş defa hazır olup olmadığının denenmesi, müslüman olduğunu söyleyenlerin bu iddialarının sınanması anlamlarını taşımaktadır. Namaz, Allah bilinci oluşturduğu için O'nun hoş karşılamayacağı davranışlardan insanın kendini uzak tutup kalbini uyanık tutmasına yardımcı olur.[709] Bir kişinin namaz kılabilmesi için yıkanmış, abdestini almış, temiz elbiselerini giymiş olması îcâb eder. Bununla beraber namaz kılacak kişinin bu şartları yerine getirip getirmediğini yine kendisinden başka kimse bilemeyecektir. Namaz sırasında sessizce okunan duaların, namaz kılan kişi tarafından okunup okunmadığını da kimse bilemez. Müslüman olan kişi, kimsenin görmediği ve olmadığı zamanlarda da namaz kılar. Bu anlamda, Allah'tan hiçbir şeyin gizli kalmayacağına inandığı için düzenbazlık yapmaz. Namaz bu anlamda kalpteki Allah korkusunu canlı tutarak 24 saat O'na bağlı kalabilme fırsatı sağlar. Namaz kılarken okunan sure ve dualar, insanlara Allah'ın kanununu öğretir.[710] Beş vakit topluca kılınan namazlar, Cuma ve bayram namazları sayesinde ümmetin Allah'a itaatte toplumsal birlik oluşturmaları sağlanmış olur.[711]

Mevdûdî, namazın kişiye Allah'ın her an yanında olduğu, onu gözetlediği, hayatının hesabını bir gün vereceği, sadece Allah'ın kulu olduğu ve yalnız O'na itaat ve ibadet edileceği duygularını kazandırdığı görüşündedir. Ayrıca Ona göre namazda okunan sözlerin anlamları bilindiği zaman insan hayatının tamamı, düşünce, söz ve hareketleri yeni bir anlam kazanacak, şekillenecektir.[712]

4. 1. 2. 2. Ana Dilde Namaz

Mevdûdî Kur'ân okumayı gerektirmesinden dolayı namazın sadece Arapça kılınabileceği görüşündedir. Ona göre bu durum Kur'ân'ın Arapça indirilmiş olması,

[708] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 118.
[709] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 119.
[710] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 120.
[711] Mevdûdî, *Gelin Müslüamn Olalım*, s. 121.
[712] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, 121, 122.

tercümesinin beşerî zaaflar içermesinden dolayı Kur'ân ile eşdeğer olmaması, namazın kılınmasında Resulullah'ın öğrettiği kelimelerin başka bir dilde karşılığını alamayacak olması ve kastedilen manayı karşılayamayacak olması nedenlerinden kaynaklanmaktadır. Bütün islâm fakihlerinin, namazın Arapça edâ edilmesi konunda ittifak etmelerinin sebebi de budur.[713]

Ana dili Arapça olmayan bir kişinin Müslüman olduğunda namaz kılarken okuması gereken duaları nasıl okuyacağı sorusuna cevap arayan Mevdûdî, bu konuda imam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in böyle bir kimsenin kendi dilindeki tercümeyi okuyabileceğine, ancak dua ve sureleri Arapçalarından ezberleyerek namaz kılmaya çalışmaları gerektiğine ilişkin fetvâlarına işaret etmektedir. Yine bu konuda Ebu Hanife'nin ilk önce Arapça konuşabilecek kişilerin bile Arapça dışındaki dille namaz kılabilecekleri yönünde fetva verdiğini, ancak daha sonra bu görüşünden dönerek talebelerinin görüşünü tercih ettiğini aktarmaktadır. İmam Şâfiî'nin ise Arapça dışındaki bir dille namaz kılmaya hiçbir şekilde cevaz vermediğini kaydetmektedir..[714]

Mevdûdî ilk bakışta insanın anlamadığı bir dilde namaz kılmasının tuhaf göründüğünü, fakat iyice düşünüldüğünde bunda birçok hikmet olduğunun anlaşılacağını belirtmektedir. [715] Namazda okunan dilin değiştirilmesi, dinin asıl kayanağı ile olan bağlantısının kopmasına neden olacaktır. İbadetler dinin en önemli bölümü olduğundan onlarda birtakım insanların heveslerine göre yapılacak değişiklikler, onların inançlarını ve ibadetlere saygılarını yitirmelerine neden olacaktır. Yeryüzündeki farklı dilin insanları ibadette aynı dili kullanarak evrensel kardeşlik ve dayanışmalarını pekiştirmektedirler.[716] Ancak her millet ezanı kendi dilinde okumaya ve namazı da kendi dili ile edâ etmeye kalkışacak olursa evrensel kardeşliğin sonu gelmiş olacak ve beraberlik yerini parçalanmışlıklara bırakacaktır.[717]

Bunun yanında Mevdûdî, namaz kılarken okuduğunu anlamanın önemini de inkâr etmemekte, ancak namazın farklı dilde kılınmasından başka tedbirler alınmasını

[713] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 214.
[714] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 214, 215.
[715] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 215.
[716] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 216.
[717] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 217.

önermektedir. Bu yüzden namaz kılarken ezberlenmesi gereken birkaç surenin anlamlarının da ezberlenmesiyle bu ihtiyacın giderilebileceği düşüncesindedir.[718]

4. 1. 2. 3. Kutuplarda Namaz ve Orucun Vakti

Mevdûdî, İslâm dininin evrendeki insanların ibadet edebilmeleri için uygun zamanlar tayin ettiğini, bu nedenle ibadetin zamanının saatler ile değil, gökteki açık alâmetlerle belirleneceğini söylemektedir. Gece ve gündüzün aylarca sürdüğü kutup bölgelerinde bu kuralın işlemeyeceğini iddia edenlere karşı çıkmaktadır. Onlara kutup bölgelerinde de sabah, akşam, gün ortası ve gece yarısı alâmetlerinin tıpkı diğer yerlerdeki gibi ortaya çıktığını ve oralarda yaşayanların uyuma, çalışma ve dinlenme gibi faaliyetlerini bu işaretlere göre tanzim ettiğini anlatmaktadır. Saat ve zaman bildiren diğer âletler henüz ortada yokken Atlantik çevresinde yaşayanların da zamanı bu işaretlere göre ayarladıklarını nakletmektedir.[719]

Konu ile ilgili sorulan bir soruya verdiği cevapta, yirmidört saat içinde güneşin doğuşu ve batışının görüldüğü ülkelerde namaz ve oruç vakitlerinin, Kur'ân ve hadislere göre tâyin edileceğini esas almıştır. Buna göre Mevdûdî, sabah namazının vaktini güneş doğmadan önce, öğle namazınınki güneşin zevâlinden sonra, ikindi namazının vakti güneş batmadan önce, akşamın vaktini güneşin batmasından hemen sonra ve yatsı namazının vaktini de gece girdikten biraz sonra şeklinde nakletmiştir. Oruca başlama vaktini ise fecr-i sâdıkın doğmasından önce, iftar vaktini de güneşin batışından hemen sonra olarak açıklamaktadır. Gündüzün uzun olduğu yerlerde orucun da uzun olmasından endişe edilmemesini telkin eden Mevdûdî, İbn Battûta'nın (770/1368-69) Rusyadaki Bulgar şehri ile ilgili aşağıdaki tepitlerinden iktibas yaparak delil getirmiştir: "Yazın o şehre vardığım zaman ramazan ayı başlamıştı. İftar ile fecr-i sadık arasında sadece iki saatlik bir süre vardı. Bu kısa zamanda Müslümanlar hem iftar yapıp yemeklerini yerlerdi, hem de yatsı namazlarını kılarlardı. Yatsı namazından kısa bir süre sonra da fecr-i sadık olurdu. Sonra sabah namazı kılınırdı".[720]

[718] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 217, 218.
[719] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 149.
[720] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 316.

Mevdûdî, Muhammed Hamîdullah'ın (2002) 45. Enlemden sonra yaşayan bütün Müslümanların 45. Enlemin güneş doğma ve batmasına uygun olarak namaz ve oruçlarını ayarlamaları gerektiği şeklindeki görüşünü [721] reddetmektedir. Yirmidört saatlik sürede gece ve gündüz değişimi yaşanan bölgelerde, namaz ve oruç vakitlerinin gece ya da gündüz iki saat uzunluğunda olsa bile Ekvatora yakın bölgelerin dikkate alınarak tanzim edilmesi gerektiğini öngörmektedir. Gece ve gündüzün yirmi dört saatten fazla olduğu yerlerdeki vakitlerin ise Mekke veya Medine saatlerine göre, saat hesabıyla ayarlamanın gerektiğini savunmaktadır.[722]

4. 1. 2. 4. Namazların Kısaltılması ve Kaza Edilmesi

Mevdûdî, kaza namazları ile ilgili önceleri kasden ve gaflet ile kazaya kalan namazların bağışlanması için tövbenin yeterli olacağını düşündüğünü ve onları kaza etmeye gerek olmadığını söylemiştir. Fakat daha sonra tövbenin yeterli olmayıp bu namazları kaza etmenin de gerekli olduğuna kanaat getirdiğini bildirmiş ve bu konuda İbn Teymiyye'nin de tövbe ile beraber kazayı gerekli gördüğünü belirtmiştir.[723]

Mevdûdî, namazın kaza edilmesi meselesinin hadislerle sabit olduğunu ve fakihlerin bu görüşte ittifak hâlinde olduklarını, hiçbir fakihin orucun kazası farzdır ama namazın kazası değildir şeklinde bir görüş belirtmediklerini bildirmektedir. Bu konuda Peygamberimizin "Kişinin unuttuğu, uykuda iken kaçırdığı, vaktini geçirdiği namazı aklına geldiğinde veya uyandığında kılması gerekir" hadisini delil göstermekte,[724] Hz. Peygamber'in bizzat uygulamasından da örnek göstererek hendek gazvesinde bir gün kazaya kalan ikindi namazını akşam vakti edâ ettiğini nakletmektedir. Başka bir gün aynı gazvede vaktinde kılınamayan öğle, ikindi ve akşam namazlarının, yatsı vakti başlarken edâ edildiğini ve bu delillerden hareketle geçmiş namazlardan muaf olmanın mümkün olmadığını ispat etmektedir.[725]

Mevdûdî, üzerinde kaza borcu olan kişinin farzları kaza ederken vaktin sünnetlerini de yerine getirmesini olumlu bulurken, kaza borcu olan kişinin farzı bir

[721] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 244.
[722] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 248.
[723] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 224.
[724] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 250.
[725] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 251.

tarafa atıp da sünnetleri kılmaya çalışmasını anlamsız bulmakta, bu durumu borcu dururken, borcu ödemeksizin hayır hasenatta bulunmaya benzetmektedir. Öte yandan kimi insanların ömürlerinde pekçok namazı terkettiklerini, kazaya kalmış namazlarını kılarken sünnetleri ve nâfileleri de kılmalarının kendilerine güçlük teşkil edebileceğine değinmiştir. Bu nedenle kaza namazlarını kılmaktan da imtinâ edebilecekleri endişeine binâen, her farz namazı sünnetleriyle kılmaktansa, bu sünnetleri kazaya kalan farz namazların kazası olarak kılmaktaki kolaylığa dikkat çekmiştir.[726]

Mevdûdî, "Yeryüzünde sefere çıktığınızda (yolculuğa ya da savaşa çıktığınızda), namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur…"[727] âyetine göre yolculukta namazı kısaltmanın barış zamanında dört rekâtı iki rekâta indirmek şeklinde olduğunu, savaş sırasında ise ne kadar kısaltılacağına ilişkin sınırlamanın bulunmadığını açıklamaktadır. Sefer esnasında farzlarla birlikte sünnetlerin de kılınıp kılınmayacağı konusunda ise görüş ayrılıkları olduğunu bildirmektedir. Hz. Peygamber'in yolculukta sadece sabahın iki sünnetini ve vitir namazını kıldığını, bunlardan başka da sünnet kıldığı ile ilgili delil olmadığını, fahiklerin ise kişiyi sünneti kılıp kılmama konusunda serbest bıraktığını söylemektedir.[728]

Namazın kısaltılabilmesi için yapılacak yolculuğun niteliği konusunda bazı âlimlerin yolculuğun Allah yolunda olmasını, İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'in ise meşru bir sebebe dayanmasını kısaltma imkânından yararlanabilmek için şart koştuklarını belirten Mevdûdî, yolculuğun sebebinin önemi olmaksızın kendi niteliği nedeniyle namazın kısaltılabileceğini ifade etmektedir.[729]

Âyette geçen "…Namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur" ifadesinden yolculukta namazı kısaltmanın zorunlu olup olmadığının tartışıldığını ve fakihlerin bu konudaki farklı görüşlerini, dayandıkları rivâyetlerle aktaran[730] Mevdûdî, 'namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur' ibâresinden hareketle kısaltmanın ihtiyârî olduğunun söylenemeyeceği görüşündedir. Zira aynı durumun Bakara suresinin 158.

[726] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 220.
[727] Nisâ, 4/ 101.
[728] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 396.
[729] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 397.
[730] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 397.

Âyetinde[731] safa merve arasında sa'y etme konusunda kullanıldığını, ancak sa'yin haccın farzlarından olduğunu delil göstererek savunmaktadır.[732]

Zâhiri ve hâricîlerin[733] kısaltma hükmünün sadece savaş zamanı geçerli olduğu iddiasına da katılmayan Mevdûdî, Hz. Peyamber'in hem savaş hem de barış zamanlarında yaptığı yolculuklarda namazı kısalttığını belirtmektedir.[734]

4. 1. 3. Oruç İle İlgili Bazı Meselelere Yaklaşımı

4. 1. 3. 1. Bir İbadet Olarak Oruca Yüklediği Anlamlar

Mevdûdî, orucu, güneşin doğuşundan batışına kadar yememek, içmemek ve cinsel ilişkide bulunmamak olarak tanımlamaktadır.[735] Ona göre namaz, zekât, hac gibi ibadetlerin hiçbiri saklı kalmaksızın insanlar tarafından bilinirler. Ancak orucu sadece Allah bilir. Zira gizlice yiyip içen kimseyi Allah'tan başka kimse bilemez. Oruç, Allah'ın her şeyi bildiğine olan inancı ölçer. İnanç güçlüyse gizlice yiyip içmek düşünülemez. İnanç bu sınamada gösterilen başarı oranında sağlam ve derindir.[736] O, namazın ve orucun şekilsel taraflarını gerçek ibadet olarak görmeyi hataların en büyüğü olarak görmekte, ibadetin niçin etkisiz ve boş olduğunu anlatırken teşbih yapmaktadır. Oruç tuttuğu hâlde yalan söyleyip iftira eden, kavga edip incitici söz söyleyen, haram yollarla para kazanıp dağıtan kişilerin durumunu, yiyecekleri ağzına atarak çiğneyip yutan birinin gerçekten yemek yediğini sanmasına benzetmektedir. Bu hareketleri yapan herkesin yemek yediği sanılmakta ve o kişi midesine çamur ve taş bile doldurmuş olsa ya da yediği ekmeği hemen sonra kusmuş bile olsa yediklerinden fayda göreceği düşünülmektedir.[737] Orucun özüne dikkat çekerek, ibadetin sadece aç ve susuz kalmak değil, gerçek ibadete ulaşmada bir araç olduğunu belirtmekte; gerçek ibadeti ise Allah

---

[731] "Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) nişânelerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse, bunda bir günah yoktur…"
[732] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 398.
[733] Dînî -siyasî görüşlerinde ve faâliyetlerinde aşırılıkla tanınan bir fırka olup, muhâlifleri tarafından " İnsanlardan, dinden, haktan veya Hz. Ali'den uzaklaşan ve yönetime karşı ayaklanarak isyan edenler" anlamında 'Havâric' ismi ile anılmışlardır. Bkz. Ethem Ruhi Fığlalı, "Hârîcîler", *DİA*, c. XVI, İstanbul 1997, s. 169.
[734] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 398.
[735] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 145.
[736] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 147.
[737] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 151.

korkusu ve sevgisiyle O'nun kullarına karşı gelmekten kaçınarak O'nu memnun edecek işleri yapmak ve bedensel arzuları tatmin etmekten kaçınmak olarak görmektedir.[738]

4. 1. 3. 2. Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Özürler ve Fidye

Mevdûdî'ye göre, orucun farz kılndığı ilk yılında, oruç tutabilecek güçte olan kişiye tutamadığı takdirde fidye verebileceği ruhsatının getirildiğini, ikinci yılında ise sağlıklı kişiler için fidye verme ruhsatının kaldırılıp yolcu ve hasta için ruhsatın aynen yürürlükte bırakıldığını belirtmektedir.[739] Zira oruç ile ilgili âyetlerin birinde "Oruç tutabilecek güçte olan kimse oruç tutmazsa fidye versin, fakat oruç tutarsa onun için daha iyidir"[740] ifadesi yer alırken diğer âyette[741] ise ramazan ayını idrak eden herkesin mutlaka oruç tutması gerektiği emredilmiştir. Bu emir bildiren âyeti takviye eden hükümde, hasta ve yolcu için verilen ruhsat tekrarlanmış, fakat oruç tutabilecek güçte olanlar için daha önce tanınmış olan ruhsat düşürülmüştür.[742]

Verem hastalığını yeni atlatmaya başlamış hâmile ve emzikli bir kadının oruç tutma durumu ile ilgili fetvasında Mevdûdî, doktorun oruç tutmasını tehlikeli bulduğu, ölmesine sebep olabileceği teşhisinde bulunduğu kişi için oruç tutmaması, onun yerine fidye vermesi gerektiği şeklinde görüş bildirmiştir.[743]

Yolculuk sırasında oruç tutup tutmamanın kişilerin tercihine kaldığını belirterek Peygamberin ashabından bazılarının yolculuk sırasında oruç tuttuğunu, bazılarının ise tutmadığını, yine Hz. Peygamber'in de yolculuk yaptığı bazı zamanlarda oruç tuttuğunu, bazı zamanlarda ise tutmadığını nakletmektedir.[744] Hz. Peygamber'in savaş zamanlarında da orucu erteleme emri verdiğini hatırlatan Mevdûdî, ramazan ayına denk gelen Bedir savaşı ve Mekke'nin fethi esnasında iki defa orucu terk ettiklerini

[738] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 153.
[739] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 98, 99.
[740] Bakara, 2/184.
[741] Bakara, 2/185.
[742] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 97.
[743] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 225.
[744] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 145.

belirtmekte, düşman saldırısına uğrayan bir beldedeki halkın orucunu terk edebileceğine ilişkin ibn Teymiyye'nin güçlü tezler öne sürdüğünü de eklemektedir.[745]

4. 1. 3. 3. Oruç ve Ramazan İle İlgili Bazı Hükümler

Bakara suresinin 187. Ayetinde Mevdûdî, ramazan gecelerinde insanların herhangi bir yasak olmamasına rağmen eşleriyle cinsel ilişkiye girmediklerini ve bunu helâl saymadıklarını aktarmaktadır. O dönemde insanların eşleriyle yatarken bile vicdânen tedirginlik duyduklarını ve bu vaziyetin tehlikeli bir boyut almasını önlemek için Allah'ın, oruç gecelerinde eşlerle cinsel ilişkiyi helâl kıldığını nakletmektedir.[746]

Ramazandaki yeme içme zamanı hakkında bazı kişilerin yatsı namazından ertesi gün güneş batana dek yeme içmenin haram olduğuna inandıklarını, bazılarının yatsı namazından sonra uyunmadığı takdirde yiyip içmenin serbest olduğunu, uyunması hâlinde ise yeme içmenin yasak olduğunu savunduklarını söylemiştir. Bakara suresinin 187. Âyeti ile bu yanlış anlamalara da son verildiğini; yeme içme yasağının günün ilk şafağından güneş batana kadar ve yeme içme ve cinsel ilişkide bulunma serbestliğinin de güneşin batmasından başlayıp ertesi günün ilk şafağına kadarki sürede olduğunun açıklandığını belirtmiştir.[747]

Mevdûdî, orucun doğu ufkunda belirecek güneşin batışı ile sona ereceği, oradan yükselen bir karanlığın orucu açma işareti olduğunu söylemekte, doğu ufkundaki sabahın ilk şafağının da oruç tutmaya başlama işareti olduğu çıkarımında bulunmaktadır. İslâm hukukunda orucun süresi ile ilgili dakika ve saniye gibi kesin ölçütler bulunmadığını ifade eden Mevdûdî, bir saniye ya da bir dakikalık farklar ile orucun bozulmadığı görüşündedir. Doğu ufkunda akşamın karanlığının yükselmesiyle orucun bitip iftar vaktinin girdiğini, doğu ufkunda sabahın ilk şafağının belirmesiyle de orucun başlayıp yeme içmenin kesileceğini düşünmektedir. Bununla birlikte zamanında uyanayan kişinin başlamış olduğu yemeği sabahın ilk şafağı görülse de bitirebileceği kanaatindedir. Bu konuda Hz. Peygamberin " Eğer bir kimse yemeğini yerken orucun

[745] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 146.
[746] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 149.
[747] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 149.

başladığını bildiren sabah ezanını duyarsa, yemeğpini bitirsin." hadisini delil göstermektedir.[748]

4. 1. 4. Zekât İle İlgili Bazı Meselelere Yaklaşımı

4. 1. 4. 1. İbadet Olarak Zekât Konusundaki Düşünceleri

Zekâtın lügatteki manasının temizlik, çoğalmak ve büyümek olduğunu nakleden Mevdûdî, zekâtı nisab miktarı mala sahip her Müslümana farz bir ibadet olarak görmektedir. Zekât ile kulların haklarının ödenerek malın temizlendiği, insanın nefsinin ve yaşadığı toplumun cimrilikten, egoistlikten ve kinden arındığı kanaatindedir.[749] Mevdûdî'ye göre zekât saflık ve temizlik demektir. Sahip olunan şeylerden fakirlere vermek insanın sahip olduklarını yenilediği gibi nefsini de temizler. Ancak zekât borcunu ödemeyen kimselerin varlığını yenileyemeyeceği ve nefislerinin kirli kalacağı, yüreklerinin daralacağı ve bencil olacakları görüşündedir.[750] İhtiyaçlarını karşıladıktan sonra Allah için zekât vermesi gereken miktarı vermeyen kimseleri, Allah'ın sevgili ve imanlı kulu kabul etmeyen Mevdûdî, bu kimseleri bütün vücudun zehirlenmemesi adına kesilip atılması gerekli kangren olmuş organa benzetmektedir. Zira iman etmelerine ve namaz kılmalarına rağmen Ebu Bekir'in zekât vermek istemeyenlere savaş açmasını ve onları müslüman saymamasını da kangren olmuş organı yok etme çabası olarak görmekte ve zekâtı İslâm bütününün bir parçası kabul etmektedir.[751]

Zekâtın kullanılmayan mallardan, ticâret mallarından, çeşitli kazançlardan, zirâî mahsullerden ve hayvanlardan almak üzere İslâm'ın farz kıldığı infak türü olarak yorumlamaktadır. Zekâtın ekonomik anlamda geri kalmış olan toplum fertlerini takviye etmek için alındığını düşünmektedir. Nâfile infakla, farz kılınmış infak arasında ayrım yapan Seyyid Mevdûdî, farz kılınan infaka zekât ismini vermekte, nisab miktarı mala sahip olan müslümanların bunu ödemesi gerektiğine işâret etmektedir.[752]

Eski çağlardan beri namaz ve zekâtın bütün Peygamberlerin milletlerine emredildiğine değinerek, bu konuda Enbiyâ suresi / 73, Meryem suresi / 55 ve A'raf

[748] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 150.
[749] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, 229-232.
[750] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 155.
[751] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 156.
[752] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 131, 132.

suresi / 156. Âyetleri delil göstermekte ve İslâm dininin eski zamanlardan bu yana namaz ve zekât ibadeti üzerine binâ edildiğini yinelemektedir.[753]

Kur'ân'da zekâtın önemine dikkat çeken bazı âyetlerden[754] hareketle Mevdûdî, inancı olmayanların, namaz kılmayan ve zekât vermeyenlerin doğru yola erişemeyecekleri ve amaçlarına ulaşamayacakları yorumunu yapmaktadır.[755] Kur'ân'ın "Fakat tövbe edip, namazı kılar ve zekâtı verirlerse artık onlar sizin din kardeşlerinizdir. Bilen bir kavme âyetleri işte böyle ayrı ayrı açıklarız."[756] Âyetinden hareketle Allah'a isyan eden ve ortak koşanların sadece Allah'a tövbe etmeyle ümmetin fertleri olamayacakları, bu nedenle aynı zamanda pişmanlıklarının delili olarak namaz kılıp zekât vermeleri gerektiği çıkarımında bulunmaktadır.[757] Zekât vermeksizin sadece namaz kılmakla Müslüman olunabileceği görüşünü tenkit ederek, namaz ve zekât olmadan söylenen kelime-i tayyibenin de herhangi bir önem taşımadığını eklemektedir.[758] Zekât vermekten imtinâ eden kimse İslâm dışında kalır ve onlara Ebu Bekir'in yaptığı gibi cihad açılabilir. Zekâtın niçin bu kadar önemli olduğu sorusuna cevap arayan Mevdûdî, Allah'ın insanları sınamadan arkadaş edinmediğini, bu yüzden onları çeştli imtihanlara tâbi tuttuğunu, bunlardan birinin de servetten verme olduğunu belirtmektedir.[759]

4. 1. 4. 2. Zekât-Vergi Ayrımı

Mevdûdî, zekâtı namaz gibi İslâm'ın ibadetlerinden biri olarak görmekte ve zekâtla verginin aynı şeyler olmadığını savunmaktadır. Zira kişi, vergi vermekle sorumlu tutulur ancak kalben bu durumdan razı gelmesi söz konusu değildir. Vergi kanunu ihdas edilip de bu kanunu Allah'ın insanlara emrettiği bir farz olarak görmek mümkün değildir. Toplum için ödenen vergi, kişi için yükten başka bir şey ifade etmemektedir. Bu nedenle de sözkonusu yükten kurtulmanın çârelerini arar, hatta hîlelere de başvurabilir. Müslümanın ümmetin bir ferdi olarak vermesini zorunlu gördüğü vergiyi vermemekten ya da vermemek için hîlelere başvurmaktan dolayı

[753] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 156, 157.
[754] Bakara, 2 /2, 3, 43, Mâide, 5 / 55-56.
[755] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 158.
[756] Tevbe, 9 / 11.
[757] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 159.
[758] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 161.
[759] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 162- 164.

imanın bir zarar görmeyeceğini söyleyen Mevdûdî, vergi vermeme sebebiyle kendisine ceza kesilse bile bunun ümmetin parçası olarak görevini yerine getirmediği gerekesiyle verilmiş olacağını düşünmektedir. Ancak aynı şey zekât vermeyen kimse için geçerli olmamaktadır. Çünkü zekât vermeyen kişinin Allah'ın hükmünü çiğnediğini kaydetmektedir. Ona göre zekât-vergi ayrımını gösteren bir başka konu da verginin kişiye dünyada tekrar hizmet olarak geri dönmesi, zekâtın ise dünyadan çıkar beklemeksizin yapılmasıdır. Zekât Allah'ın bir hükmü iken vergi devlet yetkililerinin sosyal giderler için talep ettiği yükümlülüktür. Mevdûdî, zekâtın kişi ile vicdanı arasında hesap edip yerine getirdiği bir ibadet olduğuna dikkat çekerek zekât vermeyi imanını korumak isteyen müminin işi olarak görmektedir. Bu nedenle zekâtın su, elektrik getirme, kanallar açma gibi işleri görmek için alınmadığını, zekâtı veren ile muhtaç kişi arasında özel bir ibadet olduğunu dile getirmektedir.[760]

Mevdûdî, zekâtın tahsili ve dağıtımı hükümetin elinde bulunuyor diye onu bir vergi olarak kabul etmenin de yanlışlığına dikkat çeker. İslâm'da bu ibadetin düzenli bir şekilde yerine getirilmesi işinin hükümete verilmesini, müslümanların ibadetlerde disiplinli olmalarını temin etme maksadına dönük bulmaktadır. Bu konuda namazın kıldırılması ve haccın yaptırılmasının da zekâtın tahsil ve dağıtımı gibi İslâm devletinin görevlerinden olduğunu düşünen Mevdûdî, "İnsanın malında zekâttan başka haklar da vardır" hadisini görüşüne delil olarak kullanmakta ve hükümetin, yüklendiği vazifeler için kişilerden vergi isteme hakkına sahip olduğunu söylemektedir.[761]

4. 1. 4. 3. Zekât Oranlarının Değişmesi

Mevdûdî, zekât oranlarında ve miktarlarda değişiklik yapma konusunda insanları yetkili görmemektedir. Böyle bir müdahalenin zekâtla sınırlı kalmayacağını, namaz, oruç, hac, nikâh, boşanma ve miras gibi pek çok esasla ilgili değişiklik yapılmasının ve hatta bazılarının iptal edilmesinin dahi düşünülmeye başlanacağını duyurmaktadır. Böyle bir teşebbüsün fert ve cemaat arasında adaleti temin etmek için gözetilen maslahatları da yok edeceğini vugulamaktadır. Bu durumun fert ve cemiyet çekişmesini başlatacağını ve fertlerin nisab oranındaki değişmeyi kendi çıkarlarına uydurmaya,

[760] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 132, 134.
[761] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 244.

cemaatin de kendi çıkarlarını gözetmeye çalışacağını söylemektedir. Ona göre zekât nisabını azaltıp oranı yükseltmekle, çıkarları zedelenenler, bunu gönüllü olarak vermeyecekler, vergi niyeti ile edâ edecekler ve böylelikle ibadetin ruhu kaybolmuş olacaktır. Bu durumun hîlekârlık ve kaçamaklık durumlarına sebebiyet verebileceğine işâret ederek şuan insanların severek Allah için zekâtı ödediklerini, ancak parlamento kararı ile vergi olarak alındığında bu durmun kaybolacağını ve kimsenin severek yeni nisab ve oranlara riâyet etmeyeceğini savunmaktadır.[762]

4. 1. 4. 4. Zekâtla İlgili Bazı Hükümler

Mevdûdî, zekâtı akıllı, ergenlik çağına girmiş nisap miktarı mala sahip kadın ve erkeklere vâcip görmekte, ergenliğe ulaşmamış çocuklar ile ilgili ihtilâf olduğunu aktarmaktadır. Yetimin malının ise, zekâta tabi olduğunu ve zekâtının da velisi tarafından ödenmesini uygun bulmaktadır.[763] İhtilâf olduğu bilinen akıl hastalarının zekâtını, malını idare eden kişinin; hükümlününkini de malını yöneten ve işlerini gören kişinin vermesi gerektiğini düşünmektedir. Nisab miktarı mala sahip yolcunun da zekât vermekle mükellef olduğunu dile getirmekte, gayr-i müslim ülkenin Müslüman vatandaşlarının zekât vermeye zorlanamayacakalarını, ancak dilemeleri hâlinde zekât verebileceklerini belirtmektedir.[764]

Zekât verilecek mallar konusunda bazen farklı görüşleri zikrettikten sonra bunlar arasından birini tercih ettiğini açıklar. Takıların zekâta tâbi olduğunu savunan görüşü tercih etmesi, bu durumu teyit etmektedir.[765] Şirketlerin zekâtı konusunda, nisab mikatarından az hissesi olanları hâriçte tutmak kaydıyla bütün hisse sahiplerinin zekâtının firmalarından topluca alınması gerektiğini bildirmektedir. Fabrikalardaki makine ya da aletlere zekât düşmediğini söyleyen Mevdûdî, ellerinde sene sonunda kalan hammadde ürün ve nakit paraların zekâta tâbi olduğunu ifade etmektedir. Hasat

[762] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 246, 247. Her ne kadar Mevdûdî meseleye ihtiyatlı yaklaşmaya çalışmışsa da zekât oranlarında değişme olup olmayacağı konusu gündemdeki yerini hâlen korumaktadır. Hz. Peygamber dönemi ile günümüz arasında zekât verilmesi gereken mallar ile ilgili önemli farklar oluştuğunu ve paranın değişmez kıstas olmaktan çıktığını savunan bazı araştırmacılar, para nisabını tespitte zekâta tâbi eşya ve hayvanların nisaplarını toplayıp ortalamasını almayı önermektedirler. Bkz. Abdullah Kahraman, *İslam Hukukunda Değişim ve İbadetler*, Ensar Yay., İstanbul 2012, s. 278, 279.
[763] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 230.
[764] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 231.
[765] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 232.

sonrası tarım ürünleri, altın, gümüş nakit paralar ve neslini çoğaltmak için beslenen hayvanlar, ticâri mallar ve defineleri zekât verilmesi gereken mallar olarak sıralamakta, nisaba ulaşmaları hâlinde zekâtlarını ödemenin gerektiğine dikkat çekmektedir.[766] Mâdeni paralar, bankaya yatırılan mevduatların da zekâta tâbi olduğunu, alınan borçların zorunlu ihtiyaçlara harcanması hâli müstesnâ, yıl boyu kişinin yanında tutması durumunda zekâtını verrmesi gerektiğini ifade eder.[767] Rehin olan malın zekâtı ona göre rehini elinde bulunduran tarafından ödenir. Nisab miktarına ulaşmış bağışın üzerinden bir yıl geçince zekâtı ödenmelidir. Sigorta ve sosyal fonlara yatırılan paraların ise zorunlu olması durumunda geri alındığı vakit zekâtının verileceği, ihtiyârî olması hâlinde ise her sene biriken para için zekât verilmesi kanaatindedir. Çiftlikteki hayvanları üretim araçları kapsamında derğerlendirdiği için, onlara zekât düşmediğini, ancak ürünlerinin zekâtının ödeneceğini belirtmektedir. Kuru meyve ve hurma gibi stoku yapılabilen tarım ürünlerine, öşür ve yarı öşür uygulanacağını da eklemektedir.[768] İhracata, ticâreti yapılmayan balığa ve bala, ticârete konu edilmeyen antika eserlere zekât düşmediği görüşündedir. Madenler konusunda ise yerden çıkanlara %2,5 zekât düştüğü şeklindeki Hanbelî mezhebinin görüşünü tercih etmektedir. Definelerin, hadise dayanarak %20'sinin alınmasını uygun bulmaktadır.[769] Altının nisabında değişiklikyapılabileceğini de belirterek, altında nisabı 20 miskal olarak belirleyen rivâyeti zayıf bulmaktadır.[770]

Mevdûdî, mal sahibinin ölmesi ile zekât borcunun düşyeceğini, bu yüzden vasiyeti olmasa da malından zekât alınacağını duyurmaktadır.[771] Zekât konusunda zekâtı vermemek için hileli yollara başvuranlara karşı kanun yapmak, zekât tahsil ve dağıtımının eyaletler tarafından yapılması, zekâtın tahsil ve dağıtımının İslâm devleti eliyle yapılması, tahsil ve dağıtımda görevli memurların maaşı, ikramiye ve çalışma şartları anlamında günümüz memurlarından farklı olması gibi konularda da öneriler getirmektedir.[772]

---

[766] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 233.
[767] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 234.
[768] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 235.
[769] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 236.
[770] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 239.
[771] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 242.
[772] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, 243- 245.

4. 1. 5. Hac İle İlgili Bazı Meselelere Yaklaşımı

4. 1. 5. 1. Haccın Önemi ve Faydaları

Mevdûdî'ye göre hac kelimesi kutsal bir yeri ziyaret etmeye karar vermek anlamına gelir. Mekke'deki Kâbe'yi ziyaret etmek de hac olarak adlandırılır.[773] Hac yolculuğuna sadece Allah için ve O'nun emrettiği görevi yerine getirmek için çıkılır. Hiç kimse içinde Allah sevgisi ve korkusu olmadan ve Allah'ın bunu kendinden istediğine ikna olmadan hac yolculuğuna çıkmaz.[774]

Mevdûdî, kişnin sevdiklerini geride bırakarak böylesi bir yolculuğa çıkması sebebiyle haccı bir alamda ibadetlerin en önemlisi görmektedir. Çünkü hac yolculuğunda kişinin düşüncelerinin Allah üzerinde yoğunlaştığını ve burada zihninden ömür boyu silinmeyecek kutsal yerleri ziyaret ettiğini ifade etmiştir. Hac ibadeti ile ona göre Müslümanlar, buluşma fırsatı yakalar, sorunlarını tartışır. Hac, insanların ırk ayrımı yapmaksızın eşit olduklarını anladıkları ve uluslararası kardeşliği tesis ettikleri merkezdir.[775]

Mevdûdî, haccın insanları inanç anlamında güçlendirmek yerine şimdilerde zayıflattığından yakınmakta; hükümet ve hacı rehberlerini râhiplerin yönetimini benimsemekle eleştirmektedir. Hacıların müşteri görüldüğünü, haccın geçim kaynağı hâline getirlidiğini, müşterileri para mukâbilinde hacca getirmek için şirketler kurulduğunu ve bu çerçevede komisyoncuların insanları hacca gelme konusunda kandırmak için Kur'ân âyetlerini kullandığını söylemekte ve bu durumu yadırgamaktadır. Dini ticârete âlet etmenin hacılıkla bağdaşmadığına, ilâhi düsturların insanları sömürme için kullanılması sebebiyle gerçek ibadet ruhunun da kaybedildiğine dikkat çekmektedir.[776]

Yüzyıllar öncesinden bize tevârüs eden hac ibadetinin insanları, renk, dil, din ve ırk ayrımı yapmaksızın bir çatı altında toplayabilecek potansiyel gücüne işaret eden Mevdûdî, bu gücü ziyân etmekten yakınmaktadır. "İsâ'nın eşeği Mekke'ye gitse, yine

[773] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 187.
[774] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 203.
[775] Mevdûdî, *İslâm'a İlk Adım*, s. 146.
[776] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 217, 218.

eşek olarak döner" beyitini hatırlatarak ibadetlerin insanlar için geldiğini, ibadetleri yapan bazı kimselerin ibadetin özünü kavrayamadıklarını, yüzlerce hacının etkilenmeden kutsal yerlerden geri döndüklerini ve kötü alışkanlıklarına son veremediklerini, bu yüzden İslâm adına da zarar verdiklerini belirtmektedir. Hâlbuki hac ibadeti uygun bir şekilde edâ edilecek olursa onun ifadesiyle "…bir kör bile onun güzelliklerini görebilir, bir sağır bile onun yararlarını işitebilir…"[777]

Ona göre hac, Allah için paradan, zamandan, rahatlıktan fiziksel bazı arzu ve isteklerden fedakârlık yapabilmeyi gerektirir. Bu anlamda hacı, hac enasında yaptığı davranışlarıyla Allah' a olan itaatini göstermiş olur. Hac, insanda Allah'ın sürekli hatırlanması, özlenmesi, sevilmesi gibi izler bırakır.[778] Haccın insanda rûhî ve ahlâki bakımdan pekçok fayda sağladığını belirten Mevdûdî, tek başına edâ edilen haccın kişinin hayatında büyük etki ettiğini, bununla beraber haccı toplulukla yerine getirmenin onu daha çok yükselteceğini de vurgulamıştır.[779] Hac sayesinde insanların yüreklerinin yeniden doğduğunu ve canlandığını belirtmiştir. Yüzü, rengi, dilleri değişik insanlar merkeze doğru hareket eder ve hepsi aynı elbiseleri giyer, namazlarını beraber kılarlar. Aynı dili kullanırlar, böylece milliyetler, ırklar ve ülkeler arasındaki farklar yok olur, evrensel birlik sağlanmış olur. Değişik milletler samimiyet ve aşkla, akıl ve ruh yakınlığıyla düşünce ve amaç birliği çerçevesinde biraraya gelmiş olurlar. Haccı bu anlamda insanlık barışını sağlamak için fırsat olarak değerlendirmektedir.[780]

4. 1. 5. 2. Hac İle İlgili Bazı Hükümler

Mevdûdî, hac konusunda birtakım yanlış uygulamaların yasaklandığına dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Kâbe'yi çıplak tavaf etmektir. Â'raf suresinin 28, ve 31. Âyetlerinin bu durumu yasakladığını söylemiştir.[781] Tevbe sûresinin 37. Âyeti ile, savaş yapma bahanesiyle hac aylarının değiştirilmesi de yasak kılınan hükümlerdendir. Bakara suresinin 197. Âyeti ile gerekli hazırlık yapılmadan hac yolculuğuna çıkılmaması, aynı surenin 198. Âyeti ile hac esnasında çalışmamanın dindarlık sayılması şeklindeki inancın ortadan kaldırılması ve konuşmayarak, aç ve susuz kalarak

[777] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 215, 216.
[778] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 208.
[779] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 209.
[780] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 211, 213.
[781] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 199.

hac ibadetinin yerine getirilmesi, Mevdûdî'nin kaldırıldığını hatırlattığı diğer uygulamalardır. O, İslâm dini ile önceki bütün âdetlerin kaldırıldığını ve onların yerine hacılara ruhlarını arındırmaları, dünyalık şeyleri bırakmaları, eşleri ile cinsel ilişkide bulunmaları ve kötü dille konuşmamalarının istendiğini bildirmektedir.[782]

Mevdûdî, hacda zengin fakir ayrımının kalkması, ulusal farklılıkların giderilmesi ve ihramsız yol alınmaması için bazı sınırlamalar getirildiğinden bahsetmiştir. İhram giyildiğinde hayvan bile olsa öldürülmesini, kutsal aylarda savaşılmasını bu yasaklardan saymıştır.[783] Hac için ihramın gerekliliğinden bahseden Mevdûdî, renkli elbiselerin çıkarılıp basitlerinin giyilmesi, çorapsız baş açık olunması, parfüm kullanılmaması, saçın taranmaması, eşlerle cinsel ilişkiye girilmemesi, avlanılmaması gibi durumlara dikkat edilmesini beyan etmiştir.[784]

Mahremi olmadan bir kadının hacca gitmesi meselesinde Mevdûdî, o kadının güvenilir kişilerle hac yolculuğuna çıkabileceğini bildiren görüşü tercih etmektedir. Çünkü ona göre böyle yapıldığında hacca gitmek isteyen kadın farzı yerine getirmiş olmakta ve bir kadının tek başına hacca gitmesiyle doğabilecek fitne ihtimali de ortadan kalkmış olmaktadır.[785]

4. 1. 6. Cihad İle İlgili Mülâhazaları

Mevdûdî, cihâdı İslâm inkılâbını gerçekleştirme uğrunda dinlenmeden sonsuz çalışma işi olarak yorumlamıştır.[786] Harp kelimesi yerine, cihad kelimesinin İslâm dininde tercih edilmesini, bu kelimenin şahsî menfaatler, polemikler ve içtimâî kinlerin hâkim olduğu savaşlar için kullanılmasında görmektedir. İslâm dininin bir millete fayda sağlamak için başka bir milleti yok etmeyi öngörmediğini, beşeriyetin mutluluğunu düşündüğünü, yer istilâ etme gâyesi gütmediğini söylemiştir. Bu nedenle de hedefinin belli bir kıta değil de bütün dünyada saadet ve reformu sağlayacak inkılâblar yapmak olduğunu, İslâm'ın beşerî bütün sistemlerden ve diğer dinlerden üstün olduğunu ispat etmek istediğini belirtmiştir. Bu yüce ideâl uğruna bütün güçleri seferber etmeye,

[782] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, 199, 200.
[783] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 200, 201.
[784] Mevdûdî, *Gelin Müslüman Olalım*, s. 204, 205.
[785] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 293.
[786] Mevdûdî, *İslâm'da Cihad*, (Çev. H. Hüseyin Yılmaz), Özgü Yayınları, İstanbul 2014, s. 241.

bitmeyen savaşa, tüm enerjiyi sarfederek çalışmaya ve bütün yollara başvurma cehdine, bu çalışma ve azmetme işini içine alan terime cihâd adı verildiği kanaatindedir. Bu uğurda kalem tutmak, küfür nizamlarını yıkmada kılıç kullanmak ve İslâm davası uğruna malı fedâ etmek, zorluklara göğüs germek cihad kapsamına girmektedir.[787] Cihad Allah yolunda olma kaydı ile bağlantılıdır. İnsanları İslâm'a girme konusunda zorlama ve onları buyun eğdirme cihad değildir. Allah yolunda olma demek dünyevî çıkar arzulamaksızın umûmun faydası uğruna yapılan her işin adıdır.[788] Allah yolunda dövüş, î'lâ-yı kelimetullah içindir. Allah (c.c.) kendi rızası uğruna yapılan cihâddan râzı olur. Nefsî arzulardan, kin, ırkçılık, kabilecilik duygularından beslenen savaşı kabul etmez.[789]

Cihadı, harp gibi savunma ve hücûm şeklinde ikiye ayırmanın doğru olmadığına da değinerek, millet ve vatan için yapılan savaşlarda bu ayrımın yapılabileceğini, ancak âlemşumûl bir inkılâb uğruna İslâm sistemine aykırı ırk, cins, dil, din gözetmeksizin bütün sistemleri yıkmayı gerektiren cihâd için hücûm ve savunma ayrımının gerekli olmadığını belirtir. Cihad, hem hücûm hem de savunma savaşıdır. Müslüman, İslâm ilkelerine aykırı idareyi yıkmak için bütün harp gücünü kullanmaktan imtinâ etmez. İslâm'daki cihadın amacı ona göre yabancı kimseleri kendi inancına boyun eğdirmek değil, bâtıl sistemlere inananların elinden idâreyi almak ve sancağı imanlı ellere teslim etmektir.[790]

Seyyid Mevdûdî, İslâm'ın cihad düşüncesinin inanca müdahale etmediğini ve yaşayış tarzlarına karışmadığını, herkesin dilediği inanca sahip olabileceğini söylemiştir. Ancak Allah'ın nizâmına aykırı idare edilmelerine de izin vermediğini, müslüman ülkelerin zararına alışveriş yapmalarına, anlaşmalar imzalamalarına müsâmaha göstermediğini bildirmiştir. Meselâ ona göre fâizi yok etme uğrunda İslâm var gücüyle çalışır. Devlet fâiz girme ihtimâli olan yolları engeller, kumarı yasaklar, şeriatın haram kıldığı alışverişlere, anlaşmalara müsâmaha göstermez.[791]

[787] Mevdûdî, *İslâm'da Cihad*, (Çev. H. Hüseyin Yılmaz), Özgü Yayınları, İstanbul 2014, s. 242, 243.
[788] Mevdûdî, *İslâm'da Cihad*, (Çev. H. Hüseyin Yılmaz), Özgü Yayınları, İstanbul 2014, s. 245.
[789] Mevdûdî, *İslâm'da Cihad*, (Çev. H. Hüseyin Yılmaz), Özgü Yayınları, İstanbul 2014, s. 247, 248.
[790] Mevdûdî, *İslâm'da Cihad*, (Çev. H. Hüseyin Yılmaz), Özgü Yayınları, İstanbul 2014, s. 269, 270.
[791] Mevdûdî, *İslâm'da Cihad*, Özgü Yayınları, İstanbul 2014, s. 271.

Mevdûdî'ye göre İslâm'ın cihadı, zorluklara dayanmaya çalışmak, dünyevî lezzet ve arzulardan uzak durarak bütün güçlüklere tahammül edip Allah yolunda nefsî arzuları yok eden eğitimdir. Bu sebepten gazâ meydanlarında saraylar yapmak, ülkeleri köleleştirmek, nefsî arzularını tatmin etmek için savaşmak, cihad olarak değerlendirilmeyecektir.[792]

4. 2. MEVDÛDÎ'NİN KADIN VE AİLE'YE DÂİR GÖRÜŞLERİ

4. 2. 1. Kadınların Yaratılışı

Hz. Havvâ'nın Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılması meselesini ele alan Mevdûdî, bu iddiayı teyit eden herhangi bir Kur'ân âyeti ya da sahih hadisin bulunmadığını savunmaktadır. Konuyla ilgili "O sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratandır"[793] ve " Ondan da zevcini yarattı"[794]âyetlerini zikrederek, iki âyette geçen "minhâ" kelimesinin,'Onun nefsinden eşini yarattı' veya 'Onun cinsinden eşini yarattı' anlamında olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili Rûm suresi 21, Şûra sresi 11 ve Nahl suresi 72. âyetlerini örnek veren Mevdûdî üç âyetteki "enfusikûm" (sizden) kelimesinin "Sizin cinsinizden" anlamında olduğu kanaatindedir. Bu nedenle burdan kalkarak, kadınların, eşlerinin kaburga kemiğinden yaratıldığı sonucuna varılamayacağını ifade etmiştir.[795]

Hadisleri de inceleyen Mevdûdî bu konuda "Kadın eğe kemiği gibidir. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Eğer ondan faydalanmak istersen eğriliğiyle faydalanırsın" ve "Kadınlarınıza iyi davranın. Çünkü onlar eğe kemiğinden yaratılmışlardır…" rivâyetlerini örnek vermektedir. Birinci rivâyette kadının eğe kemiğine benzetildiğini, ikincisinde ise eğe kemiğinden yaratıldığına ilişkin ifadeler yer aldığını belirtmektedir. Ancak kadınların eğe kemiğinden yaratıldığı görüşünün doğru olmadığının altını çizmekte ve bu ifade ile kadının yapısının eğe kemiğine benzetildiğini savunmaktadır.[796] Konu ile ilgili Kur'ân'ın insanın aceleden yaratıldığını bildiren âyetini örnek veren Mevdûdî, buradaki asıl mânanın insanın hakikaten aceleden

[792] Mevdûdî, *İslâm'da Cihad*, Özgü Yayınları, İstanbul 2014, s. 273.
[793] Nisâ, 4/ 1.
[794] A'raf, 7/ 24.
[795] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 66, 67.
[796] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 68.

yaratılması olmadığını, insanın yaratılışında aceleci olma eğiliminin yattığını aktarmaktadır. Kadının eğe kemiğinden yaratılmasının da bu âyetteki ifade gibi anlaşılabileceğini söylemekte, kadınların eğe kemiğinden yaratılması fikrine, israiloğullarından ithâl edilmiş, aslı esası olmayan görüş olarak bakmaktadır.[797]

4. 2. 2. Mevdûdî'nin Kadın – Erkek Eşitliği Konusuna Bakışı

Mevdûdî, âyet-i kerime'de geçen "Allah'ın bazısını bazısına üstün kılması ve onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler kadınlar üzerinde sorumlu yöneticidirler…"[798]İfadesini yorumlarken, erkeklerin kadınların işlerinin düzenleyicisi, yönetici ve hâkimi olduklarını söylemektedir. Ona göre erkekler, kadınlara göre sahip oldukları doğal güç ve nitelikler itibâriyle üstündürler. Buradaki üstünlük şeref ve fazilet konusunda değildir. Erkek doğal nitelikleri sebebiyle ailenin reisidir. Kadın da doğal niteliklerindeki eksiklikler nedeniyle erkeğe tâbi olmalıdır.[799]

Batılıların kadın-erkek eşitliği konusundaki fikirlerini eleştiren Mevdûdî, onların eşitlik anlayışlarının kadını erkeğin yapabildiği bütün işleri yapabileceği düşüncesine yönelttiğini ve bunun da kadını gaflete düşürdüğünü savunmaktadır. Bu durum, kadını fıtrat gereği yapması gerekenlerden alıkoymuş, seçme ve seçilme işlerine, fabrikalara, ticâret ve sanat gibi alanlarda özgürlük yarışına girmeye sokmuştur. Bununla da yetinmeyerek sportif faaliyetlere, oyun ve eğlence meclislerine katılmaya yönelmişlerdir.[800]

Seyyid Mevdûdî, kadın ve erkeğin değer ve saygı, ahlâki ölçüler bakımından, âhiretteki mükâfatları açısından eşit olduklarını kabul etmektedir.[801] Ona göre Kadın ve erkek yaratılış noktasında insan olmaları itibâriyle eşittir. Bu sebeple medenileşmede, dünyayı birlikte uygar kılmada, insanlığa hizmette eşittirler. Zira her iksine de akıl zihin ve kalp verilmiştir. Kadın ve erkeğin kendilerine özgü beğenileri, ihtiyaçları, arzu ve istekleri vardır. Yine onların kendilerini ruhsal açıdan eğitme, kültür sahibi olma akıl, fikir ve düşünce yönünden gelişme, eğitilme hakları vardır. Her iki cinsin paylarına

[797] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 69.
[798] Nisâ, 4/ 34.
[799] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 357.
[800] Mevdûdî, *Hicab*, (Çev. Harun Ünal), Düşün Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 31, 32.
[801] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 318.

düşen hizmeti yapabilmeleri için bu gereklidir. Bu anlamda kadın ve erkek arasındaki eşitlikten söz etmek doğrudur, ancak buna eklenecek herhangi bir şey de yoktur.[802]

Mevdûdî'ye göre bazı kitleler sağlıklı uygarlık için erkeğe tanınan ilerleme ve yükselme fırsatlarının, kadınların fıtrî yaratılışlarına uygun iş ve hizmetler alanında tanınması gerektiğini savunmaktadır. Bu kişilere göre Kadınlar ilim, eğitim görmeli, medenî olmanın tüm haklarından yararlanabilmeli, ekonomik işlerde hizmet görme fırsatı tanınmalı, erkeklere sağlanan haklar kadınlara da sağlanmalıdır. Kadın ve erkek arasında bu anlamdaki eşitliğe karşı çıkan toplumlar, kadına hiçbir hak tanımayanlar, kadını aşağılanmaya terk edenlerdir. İnsanlığın iki temel unsurundan birine değer verip de diğerini hor görmek insanlığı hiçe saymaktır.[803] Mevdûdî kadın ve erkeğin güç ve yetenek açısından birbirlerine eşit olduklarını savunanlara karşı öncelikle kadın ve erkeğin bedenî sistem noktasında aynı ve denk olduklarının kanıtlanması gerektiğini, fıtratın onlara hizmetlerin bir türünü yüklediğini, bilimsel verilerin de bu iddiaları reddettiğini ifade etmektedir.[804]

Kadın ve erkeğin bedensel ve zihinsel kabiliyetler anlamında birbirine eşit oldukları düşünülse bile Mevdûdî, fıtrat ve yaratılışın, ikisine eşit görevler yüklemediğini aklıselim sahibi herkesin anlayabileceği bir gerçek olarak yorumlamaktadır.[805] Fıtratın kadına yüklemediği görevler, eşitlik adı altında kadına yüklenemez. Kadının hem fıtrat olarak tüm sıkıntıları üstlenmesi, hem de evinden çıkıp erkekler gibi geçimini sağlaması, siyasette, yargıda sanat ve zenaatte, ticaret ve ziraatte güveni sağlamada, vatan müdafâsında erkeklerle eşit görülmesini kabul edilemez bulmaktadır. Hatta bunu da öteye geçip konferanslarda, toplantılarda yer alması ve erkeklerin onun güzelliğinden ve çekiciliğinden yararlanmasını zulüm olarak görmektedir. İnsaf ölçüleriyle bağdaştırmadığı bu durum Mevdûdî'nin nazarında kadın erkek arasında eşitlik değil, aksine eşitlikle oynamaktır. Ona göre bir kimseye fıtrat

[802] Mevdûdî, *Hicab*, s. 224.
[803] Mevdûdî, *Hicab*, s. 224, 225.
[804] Mevdûdî, *Hicab*, s. 227.
[805] Mevdûdî, *Hicab*, s. 237.

hangi görevi vermişse onu yerine getirmeye çalışmalı, fıtratın öngörmediği bir iş kadına dayatılmamalıdır.[806]

Mevdûdî, erkeğin, aklî ve bedenî melekelerini her zaman için koruduğuna işâret ederken kadın için aynı durumun söz konusu olamayacağını, her ayın belli dönemlerinde gücünü ve zihinsel aktivitelerini etkileyebilecek rahatsızlık geçirdiğini, bu sebeple de kadın ile erkek arasında eşitlikten söz edilemeyeceğini savunmaktadır.[807] Biyolojik ve psikolojik açıdan da kadının erkeğin hizmet alanına hitap eden işleri görmesinin mümkün olmadığına dikkat çekmektedir. Sahip olduğu nitelikler açısından kadına erkekle aynı iş ve zahmeti yüklemeyi kadını öldürmek ve aşağılamak olarak tanımlamakta ve bu durumun yanlış olduğunu belirtmektedir.[808]

4. 2. 3. Ailede Kadın ve Erkeğe Yüklediği Sorumluluklar

Mevdûdî, karı-koca arasında sağlıklı bir konum oluşturmayı uygarlığın gereklerinden biri olarak görmektedir. Ona göre her ikisinin de hakları, adâlet ve insaf ölçüleri içinde belirlenmeli, her ikisi arasındaki görevler de durumlarına ve konumlarına göre paylaşılmalıdır. Herkes adâlet ölçüleri içinde kendine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir. Dengeyi bozmadan eşlerin aile düzeni içinde kendi görevini yapması temin edilmelidir.[809]

Ailenin geçimini sağlamak, aileyi korumak gözetmek gibi ağır yükler erkeklerin yükümlülüğü altındadır. Bu sebeple erkeğin eğitimi ve öğretimi bu amaçlara en uygun tarzda olmalıdır. Kadın ise ev işlerini görmeli ve evini kocası için huzur kaynağı yapmalıdır.[810] Aile içinde huzur olması için aile bireylerinden birinin öteki fertler üzerinde söz sahibi olması gerekir ki ona göre bu emredici güç, sadece erkekte olabilir. Ayrıca bu paylaşımı koruyucu tedbirler alınmalı, böylece ahmak ve bunakların devreye girip aile düzenini bozması engellenmelidir.[811] Mevdûdî, erkeğin sorumluluklarını mehir, nafaka ve zâlim olmama; erkeğin eşi üzerindeki haklarını ise kaybın korunması ve kocaya itaat olarak açıklamıştır. Kaybın korunması ifadesini Nisa suresi 24. Âyete

[806] Mevdûdî, *Hicab*, s. 238.
[807] Mevdûdî, *Hicab*, s. 239.
[808] Mevdûdî, *Hicab*, s.240, 241.
[809] Mevdûdî, *Hicab*, s. 223.
[810] Mevdûdî, *Hicab*, s. 243.
[811] Mevdûdî, *Hicab*, s. 244.

dayandırmakta olan Mevdûdî'ye göre bu ifade ile kastedilen erkeği ilgilendiren her türlü şeyin kadın tarafından korunmasıdır. Meselâ kocanın namusu, şerefi, kişiliği, gizli sırları ve kocasına âit olan her şeyi bu kapsamdadır.[812]

Kadın ve erkeğe yüklenen sorumluluk alanlarının farklı olduğunu ifade eden Mevdûdî, ikisinin çalışma alanının bir olmadığını, bu sebepten devlet idaresi, ülke yönetimi, askeri hizmetler ve buna benzer işlerin erkeğin çalışma sahasında olduğunu söylemiştir. Kadınların bu alanlara dâhil edilmesinin ise aile hayatının bozulmasına ya da kadınlara ikinci bir ağır sorumluluğun yüklenmesine neden olacağını belirtmiştir.[813]

Savaş gibi olağanüstü hâllerde tedavi hizmetlerinin görülmesi için kadınlardan yararlanılmasını delil göstererek barış zamanlarında da kadınların erkeklerle yanyana getirilmesini, iş yerleri, ofisler, devlet dâireleri, eğlence kulüpleri, parlamento gibi yerlerde istihdam edilmelerini doğru bulmamaktadır. Ona göre kadınların erkek işlerinden sorumlu tutularak erkekler karşısında başarılı olmaları beklenemez. Fıtrat olarak kadınlar bu işler için uygun değildir. Bu işi göğüsleyebilecek fıtrî, ahlâki ve fikrî meziyetler, erkeklere verildiğinden kadınların bu sorumlulukları yüklenmeye soyunmaları hem kadın hem de toplum kanadında büyük zararlara sebebiyet verecektir.[814]

4. 2. 4. Hicab ve Tesettür

Mevdûdî, kadının eli ve yüzü ile ilgili tartışmalar üzerinden yürüyen hicab meselesinin Müslümanlar arasında tartışılır hâle gelmesini, Batı'lı ağabeylerinin hicâba, örtüye ve hareme kin, öfke ve hakaret gözü ile bakmalarından kaynaklandığı görüşündedir. Ona göre Batılılar tüm yazılarında, çizgilerinde Müslümanların örtülerini en iğrenç şekilde tasvir edip yayınlamıştır. Müslümanların bazısı da bu kusurdan ve eksiklikten kendilerini nasıl temize çıkarabileceklerinin derdine düşmüş ve hemen Kitap, sünnet, fıkıh ve ahkâm kitaplarını karıştırmaya başlamışlar, bu utancı silmek için müctehidlerin görüşleri arasından kadının elini ve yüzünü açabileceğine yönelik fetva aramışlardır. Bazı imamların zarûret karşısında kadının dışarı çıkabileceğini, savaşta su

[812] Mevdûdî, *Hicab*, s. 31-44.
[813] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 318.
[814] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 319.

taşıma ve hastaları tedavi etme gibi görevleri yerine getirdiğini belirten fetvâlarını ileri sürerek İslâm'ın kadına mutlak anlamda serbestlik ve özgürlük verdiğini iddia etmişlerdir. Bunun yanında hicâbın ya da örtünmenin câhillerin uygulayageldikleri taklid olduğunu, hicab ile ilgili hükümlerin Kur'ân ve sünnette yer almadığını savunmuşlardır.[815] İslâm'da kadının zarûret gereği dışarı çıkmasının örtünmesine ve hayâsına dikkat etme şartlarına bağlı olduğunu söyleyen Mevdûdî, Batı hayranlarının bunu farklı yorumlayarak kadının evden çıkıp oyun eğlence yerlerine gidebileceğini, sinemaya çıkabileceğini, üzerlerine en güzel elbiseleri giyerek kötü bakışların arasında dolaşabileceğini savunduklarına dikkat çekmiştir.[816] Yenilikçilerin bu tutum ve tavrını tenkit ederek, Kur'ân ve hadisin böylesi bir yaşama cevaz vermediğinin altını çizmiştir.[817]

Hicab konusundaki âyetleri zikreden Mevdûdî, burada erkeklerin gözlerini haramdan sakınmaları, duygularını kötülüklerden, fuhuştan uzak tutmalarının emredildiğini, kadınların da bu emirlere ilâve olarak muâşeret kuralları ve pratik hayatla ilgili hususlara uymakla emrolunduklarını ifade etmektedir.[818]

Bu konuda ilk emredilen şeyin gözleri haramdan koruma ve harama dikmeme (gaddu'l-basar) olduğuna dikkat çeken Mevdûdî, erkeklerin kadınlara gözlerini dikmesinin göz zinâsı olduğunu, bunun da fitne uyandıran bir sebep olduğunu söylemektedir.[819]

Hicab konusunda Mevdûdî'nin dikkat çektiği hususlardan biri de kadının zinet ve süsünü göstermemesidir. Kadının elleri ve yüzü dışındaki tüm vücudu avrettir. Bu iki organ dışındaki yerlerini babası, amcası, kardeşi ya da oğlu da olsa kimsenin yanında açamaz. Ancak kadın, kocasına, kayınbabasına, oğullarına, kocasının oğullarına, kardeşlerine ve kızkardeş çocuklarına, ellerinin altında bulunan köle ve câriyelerine, kendisine bağlı çalışan ve kadına yönelik arzusu olmayan erkeklere, henüz mahrem

[815] Mevdûdî, *Hicab*, s. 51, 52.
[816] Mevdûdî, *Hicab*, s. 58.
[817] Mevdûdî, *Hicab*, s. 59.
[818] Mevdûdî, *Hicab*, s. 332.
[819] Mevdûdî, *Hicab*, s. 333.

yerlerin farkına varmamış çocuklara, tanıdığı kendi gibi kadın ve kızlara zinetlerini göstermesinde sakınca bulmamaktadır.[820]

Ahzab suresi 59. Âyetinin yüzün örtülmesi ile ilgili olduğunu belirten Mevdûdî, âyetin manasını "Örtülerinin ya da giysilerinin bir kenarını üstlerine salarak kapansınlar" olarak vermekte, bunun da "Yüzlerine örtülerini indirsinler, kapatsınlar" anlamına geldiğini, dolayısıyla bundan maksadın yüzü örtmek ve gizlemek olduğunu savunmaktadır. Bu kapatma da örtü ya da peçe ile yapılabilir.[821] Kadınların yüzlerini örtmeleri ve yabancılara göstermemeleri gerektiğini inkâr eden tek bir emir olmadığını, peçeyi de bizzat Kur'ân'ın kendisinin emrettiğini belirtmektedir. Ona göre Kur'ân'da peçe, lafız olarak geçmese de mâna bakımından emredilmiştir. Peçe, Hz. Peygamber döneminden itibâren takılıyor ve peçe adı ile biliniyordu.[822] Peçe bizzat Kur'ân'ın emri olup Hz. Peygamber hayatta iken bunu uygulamış ve uygulatmıştır. [823] Bugün Müslümanlar arasında yaygın olan örtünmenin, çarşafın, abanın, şalın ve peçenin İslâm'la ilgisinin olmadığını kanıtlamaya çalışan insanlar bulunduğunu ifade eden Mevdûdî, bu kişilerin Kur'ân'ın nassları ve Resulullah'ın uygulamalarına rağmen sergilediği tavrın, Batı medeniyetine duyulan iştiyaktan kaynaklandığını ve yaşanabilir medeniyet olarak bu medeniyeti görme amacına dönük olduğunu söylemektedir.[824]

4. 2. 5. Nikâh Kelimesinin Anlamı

Mevdûdî'ye göre nikâh, Kur'ân ve Sünnette sırf vatı' veya vatı' ile birlikte akid mânasına kullanıldığına delâlet eden herhangi bir kârine olmadıkça kendisiyle evlenme akdi kastedilen ıstılâhi bir kelime olup, mutlak manada kullanıldığı zaman akid kastedilmektedir. Nikâh kelimesi ile akid ve akidden sonra vatı' kastedilmesi konusunda ihtilâf olmadığına değinen Mevdûdî, farklılığın akid olmadan nikâh kelimesi ile vatı'ın kastedilip kastedilmeyeceği konusunda olduğunu belirtmekte; şer'an böyle bir durum için zina kavramının kullanıldığını aktarmaktadır. Nikâh kelimesinin esasında cinsel ilişki için kullanıldığı, daha sonraları mecâzen akid için kullanılmaya başlandığı

[820] Mevdûdî, *Hicab*, 339- 342.
[821] Mevdûdî, *Hicab*, s. 352.
[822] Mevdûdî, *Hicab*, s. 356.
[823] Mevdûdî, *Hicab*, s. 357.
[824] Mevdûdî, *Hicab*, s. 360, 361.

şeklindeki görüşü mûteber bulmamaktadır. Dünyadaki hangi dil olursa olsun nikâhın, cinsel ilişkiyi ifade etme anlamında akid için mecâzen kullanılmadığı görüşündedir.[825]

Nikâhın aklî ve naklî amacının eşler arasında sevgi ve merhamet peyda edecek olmasına dikkat çeken Mevdûdî, bunun da ancak küfuv söz konusu olan nikâhlarda mümkün olabileceğinin altını çizmektedir.[826] Takas yolu ile nikâh konusundaki bir soruya verdiği cevapta, Resulullah döneminde bunun yasaklandığını bildirmekte ve takas yolu ile nikâhın üç şeklinden bahsederek üçünü de şer'i delillere dayanarak yasak gördüğünü söylemektedir.[827]

4. 2. 6. Evlilikte Çok Eşliliğe Bakışı

Mevdûdî'ye göre konu ile ilgili âyet[828] çok evliliğe izin vermek için değil, aksine uhud savaşından sonra dul kalan birkaç çocuklu kadınlar meselesini halletmek için nâzil olmuştur. Bu âyette, Uhud şehitlerinin yetim çocuklarına âdil davranamayacaksalar birden fazla eş almalarının câiz olduğu, onların dul eşlerinden hoşlarına gidenlerle nikâh kıymaları, böylece onların çocuklarının kendi çocukları olacağı ve çıkarlarını daha iyi gözetecekleri konuları açıklanmıştır.[829] Bu âyet yeni bir hüküm getirmişse bu, çok evliliğe izin değildir. Çünkü bu izin önceden de vardı ve toplumda binlerce yıldan beri uygulanmaktaydı. Bu âyette verilen yeni hüküm, sadece eşlerin sayısının dörtle sınırlandırılmasıdır.[830]

Bu âyetin evlenilen kadınların sayısını sınırladığı ve dörtten fazla kadınla aynı anda evli olmayı yasakladığı hükmü üzerinde fakihlerin ortak kanaatte olduklarını belirten[831]Mevdûdî, ilgili âyetin kadınlar arasında eşit davranma şartı ile poligamiyi sınırladığına dikkat edilmesini istemektedir. Bu nedenle adâleti yerine getirmeksizin bu izinden yararlanılır ve birden fazla kadınla evlenilirse, İslâm devletinin mahkemeleri

[825] Mevdûdî, *Fetvâlar*, II, s. 304, 305.
[826] Mevdûdî, *Fetvalar*, I, s. 283. Kefâet, nikâhta erkeğin kadına denk olmasını ifade etmektedir. Bu denklik beş hususta aranmaktadır: soyda denk olmak, Din ve takvada denk olma, sanatta denk olma, hürriyette denk olma, mal bakımından denk olma. Dengi olmayan bir kişi ile evlenen kadını, velisi mahkemeye müracaat ederek kocasından ayırma hakkına sahiptir. Bkz. Mevsılî (ö. 683), *el-İhtiyar*, (Tercüme eden ve maddeleştiren: Celâl Yeniçeri), Şamil Yay., 3. Bsk., İstanbul 2012, s. 381.
[827] Mevdûdî, *Fetvalar*, I, s. 285.
[828] Nisâ, 4/ 3.
[829] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 185.
[830] Mevdûdî, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu*, s. 186.
[831] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 328.

kadınlara yapılan haksızlıkları ortadan kaldırmak için zorlayıcı önlemler alma yetkisine sahiptir. Bunun yanında Mevdûdî, bu âyette şart olarak öne çıkarılan adâleti bahane ederek çok kadınla evliliğin tamamen yasaklandığı sonucuna ulaşmayı da Kur'ân'ın görüşü olarak değil, Batılı Hristiyanlardan çok etkilenmiş olan Müslümanların görüşü olarak görmektedir. Kur'ân'ın da çok kadınla evliliğe karşı olduğu, ancak o dönemde bu geleneğin çok yaygın olması sebebiyle bunu doğrudan yasaklamadığı şeklindeki görüşü de zihin ve düşünce bağımlılığının bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Zira çok kadınla evliliğin bazı durumlarda kültürel ve ahlâki bir ihtiyaç olduğu ve aslen kötü olmadığı üzerinde durmaktadır. Bazı kimselerin isteseler de tek kadınla yetinemeyecekleri, çok kadınla evlilik izninin, bu kimselerin imdâdına yetiştiği, böylece hem onları hem de toplumu yasak cinsel ilişkilerin zararlarından koruduğu ortadadır. Kur'ân'ın bu nedenle bu tür kişiler için adâlet şartına uyma kaydı ile çok kadınla evliliğe izin verdiği görüşündedir.[832]

Mevdûdî çok eşle evlilik meselesinde kadınlar arasında adâletli davranmanın sevgi bağında değil, hukûkî muamelelerde olduğu konusunda İslâm âlimlerinin ittifak ettiklerini söylemektedir. 19. Asrın sonlarından beri bazı Müslümanların sözkonusu âyet üzerinde sanki geniş ihtilâflar vuku' olmuş hissini uyandırmalarını da da tenkit etmekte ve yaptıkları yorumları mânevi tahrifat olarak nitelemektedir.[833]

4. 2. 8. Süreli Evlilik (Mut'a Nikâhı)

Mevdûdî, İslâmiyet gelmeden önce mut'a nikâhının câhiliye döneminde yer aldığını belirtmekte ve Allah'tan menedilmesi emri gelene kadar Hz. Peygamberin de mut'a geleneği için sukût ettiğini, yasak emri geldikten sonra ise kesin olarak yasaklandığını bildirmektedir. Ne var ki bu hüküm herkese ulaşmadığı için bazı kimselerin bilmeden mut'aya devam ettiklerini söyleyen Mevdûdî, Hz. Ömerin, halifeliği döneminde yasak hükmünü dört bir yana duyurmaya ve mut'a geleneğini engellemeye çalıştığını savunmaktadır.[834]

[832] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 329.
[833] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 21.
[834] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 80.

Mut'a konusundaki ihtilâfın, mut'anın haramlığı hakkında olmadığını belirten Mevdûdî, ihtilâfın, haramlığın kesin mi yoksa zaruret hâllerinde ölü ve domuz eti yemek gibi, mut'a ile ilgili hükmün de zaruret hâlinde değişip değişemeyeceği konusunda olduğunu söylemektedir. Mut'a hakkındaki hükmün zaruret hâlinde değişebileceğini savunan âlimlerin sayıca az olduğunu, daha sonraları Ehl-i Sünnet âlimlerinin mut'anın haramlığı hususunda ittifak ettiklerini, zaruret hâlinde câiz olacağı görüşünü de reddettiklerini yazmaktadır.[835]

Mevdûdî, mut'anın haram oluşunun sâbit olduğu, mutlak manada helâl olması şeklindeki bir görüşün kabul göremeyeceği kanaatindedir. Bunun yanında seleften bazı kimselerin, mut'aya zaruret hâlinde cevaz verdiğine işaret ederek bu yolu izleyenlerin en azından selefin tâyin ettiği sınırları aşmamaları gerektiğinin altını çizmektedir.[836]

Mevdûdî, mut'a nikâhı konusunda, Şiilerin ve onlar gibi düşünenlerin, görüşlerini ıslah etmek istemiştir. Çünkü onlar, mut'anın mutlak mânada helâl olduğunu iddia etmekte, zorunluluk ya da zarûret gibi şartları bile ortadan kaldırmaktadırlar. Ne varki bu durum Mevdûdî'nin zarûret hâlinde mutayı câiz gördüğü, veya muta'ya zorunlu bazı durumlarda izin verdiği şeklinde anlaşılmıştır. Halbuki Mevdûdî Tercümânu'l- Kur'ân vasıtasıyla duruma açıklık getirmiş ve mut'ayı katiyetle haram gördüğünü söylemiştir. O, muta'yı zarûret hâlinde domuz eti yemek gibi bir haram olarak görmemekte, aksine mut'anın katiyetle haram olduğuna inandığını bizatihi kendisi ifade etmektedir.[837]

4. 2. 9. Gayr-i Müslimlerle Evlilik Hakkındaki Düşünceleri

Mevdûdî, İslâm dininde Ehl-i Kitap dışındaki gayr-i Müslimlerle evlilik yapmanın haram olduğunu nakletmektedir. [838] Gayr-i Müslimlerin düşünce ve kültürlerinin müslümalardan farklı olduğuna işâret eden Mevdûdî, hiçbir Müslümanın kalbinin sükûneti için onlardan birine temâyül edemeyeceğini belirtir. Aradaki bu farklılıklara rağmen kurulacak evliliklerin, cinsel beraberliğin ötesine geçemeyeceği, Müslüman bir kimsenin onları gönülden sevmesinin imkân dâhilinde olmadığı görüşündedir. Bu tür

[835] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 38.
[836] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 39.
[837] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 38, 39.
[838] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 23.

evliliğin İslâm toplumuna zarardan başka bir şey getirmeyeceğini ifade etmekte, İslâm dininin, semâvî kitaplardan birine inanan biri ile evliliği yasaklamamakla beraber câzip de görmediğinin altını çizmektedir. Bununla ilgili olarak verdiği bir örnekte Ka'b b. Mâlik'in ehl-i kitaptan bir kadınla evlenmesine Peygamberimizin "O seni koruyamaz" buyurarak izin vermediğini, bu sözün de aralarında sevgi ve rahmet oluşmayacağına delâlet ettiğini açıklamaktadır. Bu konuda vermiş olduğu diğer örnek Hz. Ömer'in Huzeyfe b. Yemâme'ye Yahudi bir kadınla evlenmekten vazgeçmesini tavsiye eden bir mektup göndermesidir. Hz. Ali ve Abdullah b. Ömer'in de ehl-i kitaptan kadınlarla evliliği mekruh gördüklerini ve Hz. Ali'nin bu konudaki delilinin "Allah'a ve Âhiret gününe inanan bir kavmin, Allah'a ve Resûlüne düşmanlık edenlere sevgi gösterdiklerini göremezsin"[839] âyeti olduğunu ifade etmiştir.[840] Mevdûdî, muhsana olma şartı ile ehl-i kitabın kadınlarıyla evliliğe izin verildiğini nakletmekte, bu iznin ardından gelen uyarıya da dikkat çekmektedir. Buna göre bu izinden yararlanan Müslüman, inanmayan eşine karşı inancını ve ahlâkını yitirmemeye özen göstermelidir.[841]

4. 2. 10. Boşanma (Talâk)

Mevdûdî, hukuk terimi olarak "talâk" kavramını erkeğin karısını boşama hakkı ve bu yetkisini yürürlüğe koyma biçimi olarak tanımlamaktadır. Erkek evlilik haklarından vazgeçmek istediği zaman boşanma hakkını kullanabilir.[842] Ona göre boşama hakkı İslâm dininde serbest bırakılmış, ancak tercih edilecek son seçenek olarak görülmüş ve bu yetki çok zor şartlar konmak suretiyle kısıtlamıştır. Erkek eşi ile beraberliğini korumak adına elinden geleni yaptıktan sonra başarı sağlayamazsa, boşama yetkisini kullanabilir. Mevdûdî, erkeğin kullanacağı bu yetkinin üç aşamada gerçekleştiğini söylemektedir. Buna göre boşama kadının her temizlik döneminde cimâ yapmadan bir kez olmak üzere üç ayrı temizlik döneminde olmaktadır.[843]

Mevdûdî, boşamayı tek sefere indirgeyip kadını bir çırpıda üç talâkla boşamayı kanûnen yasak ve suç görmektedir. Ona göre doğru ve Sünnete uygun boşama şekli, kocanın önce eşi temiz değilse temizlik ânını beklemesi ve temizlenince de cimâ

[839] Mücâdele, 58/ 22.
[840] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 24, 25.
[841] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 458.
[842] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 51.
[843] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 52.

yapmaksızın yalnız bir talâkla boşayıp, kalan iki talâğı da aynı şekilde iki ayrı temizlik süresinde yapmasıdır. Bu durumda üçüncü temizlik süresinin bitimine kadar eşine dönme fırsatını yitirmemiş olacaktır. Mevdûdî, ikinci boşamadan sonra kadının üçüncü temizliğinde boşamayı sözlü olarak yapmayıp iddet süresi içinde eşiyle cinsel temasta bulunmadan iddetinin bitmesini beklemeyi daha uygun gördüğünü de eklemektedir.[844]

Aynı anda üç boşamayı birden yapmanın haram olduğuna delâlet eden hadislerin varlığına işâret eden Mevdûdî, imamların bu tür boşamanın bidat ve Allah'a isyan olduğu üzerinde birleştiklerini, ancak bu üç talâğın hükmünün ne olduğu konusunda ihtilâf edildiğini nakletmektedir.[845] Bu durumun yaygınlaştığı günümüzde basit bir şekilde tek mecliste üç kez boşanan, ancak sonrasında pişmanlıkla şer'î hîlelere başvuranlar, yalan yere şart ettiği hâlde eşinden ayrılmayanlar, hülleye başvuranlar, eşini boşadığı hâlde terk etmeyenler olduğuna dikkat çekmektedir. Mevdûdî, bu kötülüklerin kapısını kapatmak için insanların bir daha aynı anda üç talâk yapamayacakları bazı şartların getirilmesini önermektedir. Meselâ tek mecliste üç talâkla boşanan kadına mahkemeye başvurarak uğradığı zararı isteme hakkı getirilebilir. Bu durumda kadına ödenecek bedel, en az mehrin yarısı olarak kararlaştırılabilir. Bunun dışında fakihler farklı tedbirler de kararlaştırabilir.[846]

4. 2. 11. Kadınların Miras Hisselerindeki Farklılık

Mevdûdî, mirasın pay edilmesindeki ilk önemli kuralı erkeğin payının kadının payının iki katı olması olarak görmektedir. Bunu akla uygun ve âdil bulmakta, bu duruma İslâm hukukunun erkeğe yüklediği sorumlulukları gerekçe göstermektedir.[847] Bu anlamda İslâm dininde kadın ve erkeğin mirastan aynı miktarda pay almalarına izin

[844] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 53.
[845] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 155. Bir kadını hayızlı ya da nifaslı iken ya da üç talâkla boşamaya "Bid'î talâk" adı verilir. Hanefilere göre bir kişinin, karısnı hayızlı ve nifaslıyken boşaması haram ve günahtır. Bkz. Abdurrahman Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VI, (Çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yay.,3. Bsk., İstanbul 1992, s. 2434, 2435. Üç talâğın hükmü konusunda cumhûr-u fukahâya göre, bir kişi karısına sen üç talâk ile boşsun' derse, dört mezhebe göre de üç talâk ile karısını boşamış olur. Ancak başta İbn Abbas olmak üzere Tâvus, İkrime ve İbn İshak gibi müctehidler, 'üç talâk ile boşadım' sözüyle sâdece bir talâğın gerçekleşmiş olacağını savunmuşlardır. Bkz. Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı* VI, s. 2491.
[846] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 156.
[847] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 333.

verilmediğini aktarmaktadır. Konuyla ilgili Kur'ân hükmünün[848] açık olduğuna ve kadın ile erkeğin eşit pay almasına engel olduğuna işâret etmekte, eşit pay almalarının adâlet ve insaf ölçüleri ile de bağdaşmadığını söylemektedir. Ailenin geçimi ile ilgili yükümlülükler erkeğin sorumluluğunda olduğu gibi nafaka, mehir gibi mükellefiyetlerin de erkeklere yüklendiğini ifade eden Mevdûdî, bu şartlar altında kadına mirastan eşit pay tahsis edilmesinin kabul edilemez olduğunu açıklamaktadır.[849]

4. 2. 12. Mehir

Mevdûdî'ye göre mehir, erkeğin aile hayatında kadına karşı güçlü konumda olmasının sebebidir. Erkek, ödeyeceği mehir sayesinde bu konuma yükselmektedir. O, evlenmeden önce tâyin edilen mehire erkeğin uyması gerektiğini belirttikten sonra aksi durumda kadının kendini erkeğe teslim etmeme hakkının bulunduğunu dile getirmiştir. Mevdûdî, mehiri "Erkeğin boynunda kurtulması mümkün olmayan bir hak ve emânet" olarak nitelemiştir. Bunun yanında mehirin kadın tarafından kocasının mâlî durumuna istinâden ileri bir tarihe ertelenmesine mehr-i müeccel adı verildiğini nakletmekte, kadının mehiri bağışlayabileceği ya da bu hakkından vazgeçebileceğini bildirmektedir.[850]

Mehir konusunda şeriatta herhangi bir sınırlamanın olmadığına değinen Mevdûdî, Hz. Ömer'in mehir konusunda bir üst sınırlama getirmek istediğini ve daha sonra bir kadının kendisine konuyla ilgili Kur'ân âyetini hatırlattıktan sonra bundan vazgeçtiğini nakleder. Bununla berber O, mehirde aşırılıklardan kaçınılmasına vurgu yapmıştır. Hz. Peygamber'in "Kadınları erkelere bağlı kılın, mehirde mübâlâğa yapmaktan kaçının" hadisine ve diğer bazı rivâyetlere yer vererek erkekten gücü üzerinde mehir istemenin mekruh olduğuna dikkat çekmiştir.[851] Mehir yüksek tutularak yapılan evliliklerde mehiri ödeme niyeti olmadığını, bu kötü alışkalıkların mekruh olma durumunu aşarak yapılan evliliklerin bozulmasına sebep olduklarını söylemiştir. Öte yandan mehirin yüksek tutulduğu evliliklerde erkeğin boşamaya gitmesinin önlenmek istendiğini, ancak şiddetli geçimsizlik olduğunda bu durumun kaçınılmaz olduğunu söylemiştir. Böyle

[848] Nisâ, 4 / 11.
[849] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 318.
[850] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 31, 32.
[851] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 125.

durumlarda erkeğin eşini boşamaya cesaret edemediğini ve bu durumun kadını zor duruma soktuğunu da ortaya koymuştur. Mehirin sebep olabileceği tehlikeleri gözönüne alan Mevdûdî, mehrin muaccel[852] olması durumunda herhangi bir üst sınır olmadan mehirde diledikleri miktar üzerinde anlaşmalarını, müeccel olması hâlinde ise mehrin en az % 50 sine tekâbül eden noter onaylı bir mehir senedi yapılmasını önermektedir. Bu şekilde senet üzerine yazılmamış ya da yazıldığı hâlde mehirin %50'sinden azına tekâbül eden mehir vesikalarının mahkeme tarafından mehir davası için kabul edilmemesini öngören Mevdûdî, bu sâyede müeccel mehrin tesbitinin daha sağlıklı olacağını, hem de insanların güçleri nispetinde mehir belirlemede daha dikkatli davranacaklarını düşünmektedir.[853]

4. 2. 13. Vasiyet

Daha önce de değindiğimiz üzere Mevdûdî, Kur'ân-ı Kerim'in mîras kuralları açıklanmadan gelen vasiyetle ilgili emrini[854] vârisleri adâletsizlikten koruma amacına dönük görmektedir. Daha sonraları bu emri Hz. Peygamber'in tanzim ettiğini söyleyen Mevdûdî, "Vârise vasiyet yoktur" sözüyle O'nun hiçbir vârisin mîrâsının, kanunen Kur'ân tarafından belirtilenden az ya da fazla olamayacağını, hiçbir vârisin mirastan mahrum bırakılamayacağını ifade ettiği kanaatindedir. Yine Hz. Peygamber'in düzenlemesi ile hibenin de tüm malvarlığının üçte biri ile sınırlı olduğunu, en az üçte ikisinin vârislere dağıtılmak için ayrılması gerektiğini ve diğer üçte birlik kısmın ise mîrastan pay alamayan uzak akraba ya da sosyal hizmetler için ayrılabileceğini nakletmiştir. Bu sebeple Mevdûdî, vasiyet yazma konusundaki hükmün neshedildiği sonucuna varılamayacağını beyân etmiş,[855] vasiyeti kanuni amaca uygun yapma ve

[852] Peşin olarak ödenen mehre, mehr-i muaccel, ödenmesi tecil ettirilip sonraya bırakılan mehre ise mehr-i müeccel denir. Mehr, ayrıca miktarının nikâh akdi esnasında tespit edilip edilmemesine göre de mehr-i müsemmâ ve mehr-i misl olarak ikiye ayrılmaktadır. Miktarı önceden kararlaştırılmış mehire "mehr-i müsemmâ" denir. Mehr-i misil ise miktarı önceden kararlaştırılmamış nikâh akdinde kadına, benzer şart ve konumdaki kadınlara ödenen mehir miktarının esas alınmasıdır. Bkz. Mehmet Âkif Aydın, "Mehir", *DİA*, XXVIII, Ankara 2003, s. 390.
[853] Mevdûdî, *İslâm'da Aile Hukuku*, s. 126-128.
[854] Bakara, 2/ 182.
[855] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 143.

mirasçıları mahrum etmeme şartlarına uymak kaydıyla bir kişinin helâl dairesinde vasiyette bulunabileceğini vurgulamıştır.[856]

Mevdûdî, İslâm toplumunda vasiyetin borçların ödenmesinden sonra geldiğini ardından da mîrâsın paylaştırılması gerektiğini nakletmektedir. Kişinin mîrâsından üçte birini vasiyet etmesine izin veren âyetin[857] mîrastan pay almayan akrabalara servetten pay ayırmak için geldiğini belirtmiştir. Malın bir kısmının herhangi bir kişiye ya da kamu yararına vasiyet edilebileceğini de belirten Mevdûdî, kanunun, bir kimsenin mîrasının üçte ikisini ya da biraz daha fazlasını düzenlediğini, geride kalan miras için de kişinin, kendi ailesinin özel durumlarına uygun bir şekilde vasiyet etmesine müsâade ettiğini belirtir. Vasiyetle vârislere yapılacak haksızlıkların da engellenmiş olacağını söyleyen Mevdûdî, vârislere bir haksızlık yapılması hâlinde aile üyelerinin bu hatayı kendi aralarında ya da kadıya başvurarak çözümleyebileceklerini belirtmiştir.[858]

Bunun yanında Mevdûdî vasiyeti, vârislerin hakkına tecâvüz ediyorsa zararlı bulmaktadır. Aslında alacağı olmamasına rağmen vârislerin paylarını azaltmak için alacaklı olduğunu iddia eden kişinin de verdiği zarara dikkat çekmiştir. Bu konuda Hz. Peygamber'in, "Bir kimse hayatı boyunca Cennete yaklaşacak ameller işler; fakat tam öleceği sırada zararlı bir vasiyette bulunur ve sonunda kendisini Cehenneme sokacak bir amel işlemiş olur" sözünü nakleden Mevdûdî, böyle bir zarar vermenin her durumda büyük bir günah olduğunu kabul etmiştir. Ancak bunun özellikle vâris olarak ne anne babası, ne de evlatları olmayan kişi için söylendiğini, zira böyle bir kişinin uzak akrabaları mirasından mahrum etmek için vasiyet etmesinin daha muhtemel olduğunu belirtmiştir.[859]

[856] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, (Trc. Mehmet Emin Asan), Çıra Yay., İstanbul 2014, s. 126.
[857] Bakara, 2/ 182.
[858] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 334.
[859] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 336.

4. 3. BORÇLAR HUKUKU İLE İLGİLİ MESELELERE BAKIŞI

4. 3. 1. Mülkiyete Dâir Görüşleri

Mevdûdî, mülk kavramının emek, yatırım ve sermayenin tümü, ortaklık kurularak kârları paylaşılabilecek durumdaki ekonomik faktörlerin hepsi olarak görmektedir. İslâm dininin insanları kendi aralarındaki muâmeleler konusunda serbest bıraktığını, ancak bunun yanında adâletsiz durumun ortaya çıkması hâlinde müdâhale ettiğini söylemektedir. Meselâ arazi sahibi, araziyi ekmesi için başka bir kişiye verse, birilerini maaş karşılığı çalıştırsa, herhangi bir mahkeme bu anlaşmaya müdâhale edemez. Ancak bu anlaşmada kural ihlâli söz konusuysa, âdil davranılmıyorsa bu durmda mahkeme devreye girecek ve mağdur taraf için olaya müdâhalede bulunacaktır.[860]

Mevdûdî, İslâmiyetin belli kâidelere riâyet etme kaydı ile şahsın mülk edinmesine izin verdiği kanaatindedir. Bu çerçevede üretim araçları, tüketim ürünleri, emekle kazanılan, mîras ile kazanılan veya hediye ile elde edilen gelirlerde ayrım gözetmediğini de belirtir. Şahıslara mülk edinme hakkı tanımakla beraber ona göre İslâm dini bu hakların kullanımı noktasında birtakım sınırlamalar da getirmektedir. Bireyler İslâmi açıdan tıpkı bir giysi dolabına, mutfak eşyasına nasıl sahip oluyorsa, makinelere ve fabrikalara da sahip olabilir. Yine bir kimse, çalışarak mal varlığı edinebileceği gibi vefat eden annesi, babası yahut eşinin mîras olarak bıraktıkları vasıtasıyla da mülk sahibi olabilir. Kişi, müdâraba ve müşâraka gibi ortaklıklar yoluyla gelir kazanabilir. Kısaca Mevdûdî, İslâm dininin meşru olma koşulu ile kazanç sağlama yolları arasında bir fark gözetmediğini, ancak kazanılan gelirlerin hangi yollarla elde edildiği, doğru yerlere harcanıp harcanmadığı gibi konularla ilgilendiğini belirtmektedir. [861] Bu anlamda İslâm dininin, alın teri ve bilek gücüyle kişinin kazandıklarını meşru mülk kabul ettiğini ve helâl yollarla istediği kadar rızık kazanabileceği ve mülkiyet elde edebileceğini bildirmektedir.[862]

Mevdûdî, İslâm dininde ferdî özgürlüğe önem verildiğini, bu amaçla insanın özelliklerinin gelişmesi üzerinde durduğunu bildirir. Ferdi özgürlük için iktisad

[860] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisin Temel İlkeleri*, s. 188, 189.
[861] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, Çıra Yayınları, 2014, s. 177.
[862] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 127.

araçlarında ve iktisâdî düzenlemelerde, kişiye ferdî mülkiyet hakkını kaçınılmaz görmektedir. [863] İnsandan ferdî mülkiyet hakkını alıp diğer iktisad araçlarını devletleştirmeyi ferdî özgürlüğü yok etmek olarak yorumlamaktadır. Zira iktisad araçlarının devletleştirilmesi ile toplumun fertlerinin, devletin iktisadî kaynaklarını elinde tutan teşkilâtın hizmetçileri hâline geleceğini savunmaktadır.[864]

Kur'ân'ın toprak mülkiyetini yasaklamadığını ifade eden Mevdûdî, özel mülk edinmeyi meşru görmeyen bir kişinin iddiasını ispat etmesi gerektiğine dikkat çeker. Ona göre Kur'ân, özel mülk edinmeye müsâade ettiği gibi ekonomik ve sosyal hayata ışık tutmak için ilgili kural ve düzenlemeler getirmiştir. En'âm suresinin "Ürün verdiğinde ürününden yiyin ve hasat günü hakkını verin; israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."[865] Âyeti de, insanoğlunun tarım yapma ve ikâmet etmek için arazi sahibi olma haklarını onaylamaktadır. Mevdûdî, âyetteki "Hakkını verin" ifadesindeki hak sözcüğünün toprak veren ve ondan ürün almamızı sağlayan Allah'ın hakkı olarak tarif edildiğini nakletmektedir. Ödenecek bu hakkın zekât ve sadaka olduğuna dikkat çekmekte, insanların bir kısmının diğer kısmına zekât verebilmesinin ancak mülk-arazi sahibi olmaları hâlinde mümkün olabileceğine işâret etmektedir. Yukarıdaki âyetin arazi sahiplerine toprağı kendi tasarrufları çerçevesinde kullanmalarına imkân tanıdığı ve elde ettikleri ürünlerden yoksul insanlara da vermelerini emrettiği kanaatindedir.[866]

Peygamber efendimiz ve O'nun halifelerinin zamanındaki uygulamalarının da özel mülkiyet konusunda şüphe bırakmadığını belirten Mevdûdî, kamunun mülk edinme hakkına karşılık, İslâm toprağını daha iyi kullanıma sokma amacıyla özel mülkiyeti ön plâna çıkardığını ifade eder. Peygamberimizin toprak sahiplerinin topraklarına sahip olmalarına izin verdiğini, toprakların eski sahiplerinin topraklarına kavuşmalarını ve gelecekte de aynı kimselerin toprak sahibi olmaları için düzenlemeler yapılmasını temin ettiğini, devlet topraklarını ehil kişiler arasında paylaştırıp mülk edinmelerini sağladığını, bu konuda insanların kişisel mülk edinmelerini sağlamak için emirler verdiğini kaydetmektedir.[867] Konuyla ilgili bir soruya verdiği cevapta da Mevdûdî,

[863] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 125.
[864] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 125, 126.
[865] En'âm, 6/ 141.
[866] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisin Temel İlkeleri*, s. 217.
[867] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 239, 240.

İslâm hukukunun kişileri mal ve mülklerini satmaya mecbur bırakmadığını, bilhassa ferdî mülkiyeti kaldırma ya da mülkiyeti satmaya mecbur eden yasaların Kur'ân ve Sünnete dayanmadığı üzerinde ısrarla durmaktadır.[868]

4. 3. 2. Fâiz Meselesine Dâir Fikir ve Görüşleri

Ribâ kelimesinin sözlük anlamını "bir şeyi artırmak", "bir şeye eklemek" olduğunu söyleyen Mevdûdî, teknik anlamını ise "borç verenin borçludan verdiği para üzerinden belli bir yüzde alması, yani fâiz" şeklinde vermektedir.[869] Fâizi yasaklayan âyetin[870] yorumunda O'nun, fâizle borç veren kişinin şuurunu kaybettiği, tıpkı deli gibi davrandığı, Âhirette de bu dünyadakine benzer şekilde deli olarak diriltileceği görüşleri yer almaktadır. O, Ticârette sermâyeden kâr etmek nasıl helâl ise, borca yatırılan paradan fâiz almayı da helâl kabul eden düşünceyi ve zihniyeti eleştirmekte, fâiz ile kâr arasındaki farklar üzerinde durmaktadır.[871] Ahlâki yönden fâizin bencillik, katı kalplilik, paraya tapma gibi hasletlere yol açtığını ve insanlar arasında sevgi ve yardımlaşma ruhunu öldürdüğünü belirten Mevdûdî, kişinin ihtiyacı olmayan parasını, hem kâr hem de zarara aynı olma şartı ile ticârete veya endüstriye yatırmayı önermektedir.[872]

Fâiz konusunda Mevdûdî'nin üzerinde durduğu konulardan biri, bey' (alışveriş, ticaret) ile fâiz arasındaki farklardır.[873] Ribâ'nın, herhangi bir ürün ya da hizmet karşılığı olmayıp, zamana karşılık alınan ekstra kazanımlar olduğunu belirtmekte, bey'in ise, satıcının malını belirlemiş olduğu sâbit bir fiyata satışa çıkarması ve alıcıyla ortak bir kabulle anlaşmaya varılması olduğunu söylemektedir. Ona göre ribâyı oluşturan üç önemli esas vardır. Bunlardan birincisini, anaparaya ek bir miktar, ikincisini, bu ek miktarın tâyin edilmiş bir zaman için önceden peşin olarak kararlaştırılması ve diğerini de ek miktarın ödenmesi konusundaki şartlı anlaşma şeklinde vermektedir. O, bu üç maddeden meydana gelen borç anlaşmalarının fâiz temelli alışveriş sayılacağına dikkat çekmektedir. İhtiyacını karşılamak isteyen kişnin

[868] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 385.
[869] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 216.
[870] Bakara, 2/ 275.
[871] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 217, 218.
[872] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 219.
[873] Ribâ ve bey' arasındaki farklar için bkz. Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 256, 257.

bu şekilde borç alması veya borç alan kişinin fakir ya da zegin olmasının hükmü değiştirmeyeceğini de ilâve etmektedir.[874]

Mevdûdî ihtiyacı olan kişiler tarafından ihtiyaçlarını karşılamak için alınan tüketim borçlarındaki fâizin kötü sonuçlarına dikkat çekerek bankerlerin işçi ve fakir kesimin kanını emdiklerine vurgu yapmaktadır. Borçlarını ödemek isteyen insanların, sürekli fâizle borç almak zorunda kaldıklarını, anaparanın bikaç katı fâiz ödemelerine rağmen anaparanın ödenmeden aynen kaldığını belirtir. Ekonomik borçların ise iş adamları tarafından ticâret, endüstri, tarım ve benzeri sektörlere yatırılarak alındığını açıklayan Mevdûdî, bu borçlarda uygulanan sâbit fâiz oranının da sebep olduğu kötü sonuçlar üzerinde durmakta ve ekonomik yönden infak kavramının önemine dikkat çekmektedir. Ona göre zenginlerin, paralarını kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin ihtiyaçları için harcaması ve mülklerinin bir kısmını ihtiyacı olan kişilere dağıtmaları veya hükümete fâizsiz borç vermeleri hâlinde ticâret, endüstri ve tarım gelişecek, milli servet artacaktır.[875]

Mevdûdî, fâiz adlı eserinde fâizin rûhî ve ahlâkî bakımdan zararlarına yer vermekte ve fâizin kısımlarına da değinmektedir. Borç veren kişinin borç verdiği kişiden, belli bir süre karşılığı için aldığı fazlalık fâizine Ribâ en-nesî'e (erteleme fâizi) adı verildiğini söylemektedir. Bu çeşit fâizin haram oluşunun Kur'ân âyetleri ile sâbit olduğunu kaydeden [876] Mevdûdî, İslâmiyetin ilk önceleri sadece fâizli borçları yasakladığını, Hz. Peygamber'in de bu konuda "Ertelemeli işlemlerden başkasında fâiz yoktur" buyurduğunu hatırlatmaktadır. Ancak daha sonra Peygamberimizin duruma göre önlemler aldığını da eklemektedir. Bu anlamda ona göre Peygamberimizin yasakladığı bir başka fâiz çeşidi de riba'l-fadl yani fark fâizidir. Bunun tanımını ise " Kişinin bir şeyi aynı cins şey ile değiş-tokuş ederken başkasından alacağı fark" şeklinde belirtmektedir.[877] Fark fâizi ile ilgili hükümleri de Hz. Peygamber'den gelen rivâyetlere dayanarak ele almakta, Peygamberimizin bu şekilde yapılacak işlemi de yasakladığını

[874] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 255.
[875]Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 220, 221.
[876] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 100.
[877] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 101.

ve bunun da Peygamberimizin "Bir dirhemi iki dirheme satmayınız. Sizler için fâizden (tekrar gelmesinden) endişe ederim" hadisine dayandığını beyan etmektedir.[878]

Bakara suresinin 279. Âyetinden[879] hareketle Mevdûdî, fâiz yiyen kişinin durumu ile ilgili görüşlere yer vermektedir. Bu anlamda bu âyetin son bölümünden İbn Abbas, Hasan Basri, İbn Sirin ve Rabi b. Enes'in, fâiz yiyen kişinin tevbe etmesi için uyarılması, fâiz yemeye devam etmesi hâlinde ise ölüm cezasına çerptırılması şeklindeki çıkarımlarını aktarmaktadır. Diğer fakihlerin ise fâiz alan kişinin bu işten vazgeçene dek hapsedilmesini öngören görüşlerine yer vermektedir.[880]

Fâizi ahlâki açıdan pislik olarak niteleyen Mevdûdî, şeytana uyup fâiz almış olan kişinin aldığı fâizi kendine harcamaması gerektiğini, imkânı varsa fâiz aldığı kişileri araştırıp onlara iâde etmesini, bulma imkânı yoksa bu pis kazancın sosyal refah için harcamasını uygun bulmaktadır. Fâiz almaya devam eden kimsenin bu davranışından vazgeçmemesi hâlinde, geçmişte verdiği (fâizi yasak kılan âyet nâzil olmadan) fâizli borçlar için de cezalandırılacakları görüşündedir.[881]

4. 3. 3. Banka Müessesesi İle İlgili Mülâhazaları

Mevdûdî, birkaç kapitalistin kendi aralarında birleşip banka ismini verdikleri bir müessese kurduklarını belirterek bu teşkilâttaki sermâyeyi ikiye ayırır. Bunlardan birincisini, işe kendisiyle başladıkları banka kurucularının anaparası, ikincisini ise müşterilerin mevduatı olarak vermektedir. İkincisini halkın yatırdığı para olarak açıklamaktadır. [882] O, bir bankanın kuvvetlenmesinin yatırımlara bağlı olduğunu belirtmekte; bankanın başarılı olabilmesini kurucularının koydukları anaparanın en aza düşmesi ve müşterinin yatıracağı mevduatın da en fazla miktarda olması ile ilişkili görmektedir.[883]

---

[878] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 102.
[879] "Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resûlü ile savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız, anaparalarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur."
[880] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 223.
[881] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 219.
[882] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 78.
[883] Mevdudî, *Fâiz*, s. 79.

Mevdûdî bir taraftan bankaların halka verdikleri hizmetlerin önemine işâret ederken diğer yandan da bankaların hakîki görevinin kredi açmak ve fâizle borç verme olduğuna dikkat çekmektedir. Bu anlamda tüm bankaların ziraat, iş, ticâret, sanâyi bankaları vs. doğrudan ticâret, ziraat ve sanat işleri ile meşgul olmadıklarını, bu işlerle meşgul olan kimselere fâizli olmak üzere borç verdiklerini ifade etmektedir. Bankaların en önemli gelir kaynağının yüksek fâizle insanlara verilen borç paraların olduğunu vurgulayan Mevdûdî, elde edilen kârın da kurucular arasında ortaklık nispetine göre paylaştırıldığını söylemektedir.[884]

Seyyid Mevdûdî, bankaların çalışma sistemi ile ilgili bilgi verirken, yatırılan mevduatın iki hesapta toplandığını bildirmektedir. Bunlardan birincisini, zamanı sınırlı olan (vâdeli) hesaplar, ikincisini ise istek altında bulunan (câri) hesaplar olarak olarak vermektedir. Vâdeli hesaplarda paranın mal sahibi tarafından bir süre geri alınamadığını, câri hesaplarda ise paranın istenilen zamanda sahibi tarafından geri alınabildiğini söylemektedir. Vâdeli hesaplarda müşterinin parasını geri alacağı müddete göre bankanın ödeyeceği fâizin az ya da çok olacağını nakleden Mevdûdî'ye göre câri hesaplarda fâiz verilse de esas olanın bu hesap türünde fâiz verilmemesidir. Bankanın çalışma tarzı ile ilgili detaylı bilgi vermekte, en önemli işlerinden birinin de iş ve ticâret adamlarına borç verip fâiz almak olduğunu ifade etmektedir. Ona göre her banka ülke ve dünya şartlarını gözeterek genel mevduatının % 30 veya 60'ını bu iş için tahsis eder. Bankalar, insanlardan aldıkları parayı ve kendi sermâyelerini hep fazili borç olarak kullanmakta, borçları ve fâizi topluma bir şekilde kabul ettirmektedirler. Bununla beraber O, banların halka faydalı hizmetlerde bulunduğunu ve bu hzimetler karşılığında da gelir elde ettiğini inkâr etmemektedir. Ne var ki ona göre bu gelir toplam yekûn içerisinde %5 veya 10 oranında yer tutmaktadır.[885]

Mevdûdî, bankanın modern zamanda çok önemli ve yarar sağlayan bir kurum olduğunu görmekle beraber, şeytânî unsurların devreye girmesiyle değersizleştirildiğini söylemektedir. Parayı transfer etme, maaş ödemeleri, yurt dışı havâleleri, yabancı paralar arasındaki değişim işlemleri, değerli varlıkların korunması, teminat mektubu verme, seyahat çekleri verme ve daha pekçok farklı şahsi işin halledilmesinde bankanın

[884] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 80.
[885] Mevdûdî, *Fâiz*, s. 80-82, dipnot 1.

katkılarını saymaktadır.[886] Ancak Mevdûdî, fâizin bütün bu faydalara gölge düşürdüğünü ve bankacılığın yararlarının bu anlamda toplum için zararlı bir hâle dönüştüğünü bildirmektedir. Ona göre fâiz temelli sistemin neden olduğu diğer zarar, bankada biriken sermâyenin çıkarcı kapitalistlerin mülküne dönüştürlmesidir ki onlar bu parayı toplum düzenine karşı işlerde harcarlar. O, bankacılığın bu iki zarardan temizlenmesi hâlinde çok faydalı bir kurum hâline geleceğini düşünmektedir.[887]

Fâizsiz bir bankanın sınırlarını zorlayan Mevdûdî, mevcut bankacılıkta kâr sisteminin önceden belli olduğunu, müşterinin bu oranı sabitleme isteğinin reddedildiğini, ancak fâizsiz bankacılıkta ise kaybetmenin oldukça az düzeyde olduğunu, buna mukâbil parayı arttırma imkânının yüksek düzeyde olduğunu belirtmektedir. Ona göre bankalar eşzamanlı olarak hizmet isteyen müşteriler için normal görevlerini sürdürecek, öte yandan fâizsiz sisteme geçtikten sonra bankalara akan para giderek artacaktır. İnsanların fazladan elde edilen gelirleri, daha güvenli ve fâizsiz hesaplar üzerinden daha kazançlı yollar bulacaktır.[888]

Mevdûdî, İslâmi bir banka tasarısıyla ilgili getirmiş olduğu öneride, bankanın sermayesinin ortakların hisselerinden ve fâizsiz hesap açmak isteyenlerin mevduatlarından oluşacağını bildirmiştir. Bunun yanında bankanın üç türlü işlem yapacağını; bunlardan birincisinin ticârî ve endüstriyel işler için kredi sağlamak ve bundan kendi kârına düşeni almak, ikincisini günümüz bankalarının yapmakta olduğu câiz tüm banka hizmetlerini sunmak ve üçüncüsünü de muhtaç kişilere sağlam teminatlar vermek ve emlâk kefâletleri vasıtasıyla fâizsiz kredi vermek olarak açıklamaktadır. Fâizden kurtulma isteği, helâl kâr sağlama arzusu ve malın korunacağına duyulan güven, Mevdûdî'ye göre İslâmî bir bankaya para yatırma ve hisse sahibi olmak için yeterli sebeplerdir.[889]

[886] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 307.
[887] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 308.
[888] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 309.
[889] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 367, 368.

4. 3. 4. Borcun Bazı Hükümlerine Dâir Görüşleri

Mevdûdî, Bakara suresinin 280. Âyetine[890] göre İslâm mahkemelerine eğer borçlu zor durumdaysa alacaklının ona zaman tanımasını emretme yetkisi verdiği görüşündedir. Hatta bazı durumlarda mahkemenin borcun bir kısmını veya tamamını silme yetkisi olduğunu bir hadisten örnek vererek anlatmaktadır. Bu rivâyete göre Hz. Peygamber'e çok borcu olan ve iflâs eden bir adamdan bahsedilir ve Hz. Peygamber de bunu duyunca etrafındakilerden adama yardım etmelerini ister. Etraftaki insanların yardımına rağmen adamın borçlarının ödenemediğini gören Hz. Peygamber, alacaklıları çağırır ve onlara toplanan miktar ile yetinmeleri gerektiğini söyler. Buradan hareketle Mevdûdî, İslâm hukukçularının borçlu kimsenin evi, mutfak eşyası, şahsî giyim eşyaları ve geçimini temin ettiği mesleki âlet ve edevatlarının hiçbir şekilde haczedilemeyeceği görüşlerine yer vermektedir.[891]

Mevdûdî, Bakara suresinin 282. Âyeti gereğince borcun ödeme zamanının tâyin edilmesi gerektiğini bildirmektedir. Bu âyetin, borç anlaşmalarını resmî yazıya dökme konusunda insanları uyardığını belirten Mevdûdî, yüce Allah'ın (c.c.) borç ve iş anlaşmalarını insanların birbiriyle ilişkilerini açık bir şekilde anlayabilmeleri için şâhitler önünde yazıya dökmeyi emrettiği görüşündedir. Ayrıca O, bu konuda Hz. Peygamber'in hadisine yer vermektedir. Bu hadiste Hz. Peygamber, üç tür kimsenin Allah'a dua ettiğini, fakat duasına icâbet edilmediğini bildirmektedir. Bunlardan birincisi, yoldan çıkmış karısı olduğu hâlde onu boşamayan; ikincisi, kendisine yetim malı teslim edilen, fakat yetim henüz olgunlaşmadan malını iâde eden; üçüncüsü ise, hiçbir yazılı belge ve delil olmaksızın başkalarına borç veren kimsedir.[892]

Âyetin "...yalnız aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticâret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur.." İfadesinden, Mevdûdî günlük alışverişlerin de kaydedilmesinde fayda olduğunu, ancak bu anlaşmaların kayıt altına alınmamasında herhangi bir sakınca olmadığını anlamaktadır. Mevdûdî'ye göre "…alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da şâhide de bir zarar

[890] "Eğer borçlu darlık içindeyse, ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilirseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır."
[891] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 223.
[892] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 226.

verilmesin…" kısmında ise hiç kimsenin şâhid ya da kâtip olmaya zorlanamayacağının veya bir tarafın aleyhine doğru söylediğinde kâtibe ya da şâhide baskı yapılamayacağının vurgulandığını düşünmektedir.[893]

Yolculuk esnasında kâtip bulunamaması hâlinde rehin alınmasını öngören âyetten hareketle[894] böyle bir durumun genellikle yolculukta oluştuğunu, ancak rehin almanın sadece yolculuk için geçerli olmadığını söylemektedir. Rehin alma için kâtip bulamamanın şart olmadığına da dikkat çekerek, ihtiyaç sahibi kişinin rehin vermeden borç alma imkânı yoksa, rehin vermesine müsâade edileceğini bildirmektedir. Rehin alınan şey üretici bir şeyse üretilenlerin hesap edilerek alacaklı tarafından borç hesabından düşülmesi gerektiğini, aksi hâlde bu fazlalıkların fâiz kapsamına gireceğini kaydetmektedir. Çünkü O, rehin almayı borcun ödenmesi için teminat olarak görmekte ve alacaklı için rehin üzerinden herhangi bir kâr hakkına da imkân tanımamaktadır. Bu duruma örnek veren Mevdûdî, alacaklı bir kişinin alacağına mukâbil olarak (rehin) aldığı evde oturması ve borçluya evin kirâsını vermemesi durumunda, fâiz aldığı sonucuna varmaktadır. Zira borç üzerinden fâiz alma ile rehin alınan mal üzerinden kazanımlar sağlamayı eşdeğer kabul etmektedir. Ancak alacaklı kişinin rehin olarak aldığı ineğin sütünden faydalanabileceği gibi deve, at gibi hayvanları yük hayvanı olarak kullanabileceği kanaatindedir. Çünkü O, burada rehinden faydalanmayı câiz kılan şeyin hayvanlara verilen yem olduğu düşüncesindedir.[895]

Mevdûdî, İslâm dininde borç alışverişinin meşru kurallarla sınırlandırıldığını ve borcun niktarının kişilerin ihtiyaç durumlarına göre belirlendiğini savunmaktadır. Diğer yandan borç veren kişinin, borç alan kişiyi istismâr etmesi yasak kılınarak borcun ödenmesi kolaylaştırılmıştır. Bu anlamda gelir düzeyi az olan kişiler için bile uygun ödeme plânları ile borç yükü altında ezilmekten kurtulacakları kanaatindedir. Ancak bütün imkânlara rağmen borçlar ödenemiyorsa kamu hazinesi (beytülmal) tarafından yoksul kişilerin borçlarınının ödeneceğini, hatta borçlu kişi öldükten sonra borçlarını

[893] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 226.
[894] Bakara, 2 / 283.
[895] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 226.

ödeyebilecek kadar mal bırakmazsa aynı şekilde beytülmal tarafından borçlarının ödeneceğini bildirmektedir.[896]

Onun, Müslüman olmayan ükelerden alınan ekonomik ve endüstriyel borç alımı konusuna temkinli yaklaştığı ve bunu son çâre gördüğü anlaşılmaktadır. Çünkü toplumun belli ihtiyaçları oluşur ve bunlar yerli imkânlarla giderilemezse, ancak bu durumda dış borç alınabilir. Bununla beraber Mevdûdî, alınacak dış borçta fâizli borç olmamayı şart koşmaktadır. Zirafâizin ortadan kaldırılabileceği ve ülkenin finansal sistemlerinin fâizden arındırılarak çalışabileceğine inanmaktadır.[897]

4. 3. 5. Sigorta İle İlgili Görüşleri

Sigorta konusunda kendisine yöneltilen bir soruya verdiği cevapta, üç sebepten dolayı sigortayı câiz görmemektedir. Bu sebeplerden biri, sigorta şirketlerinin aldıkları ilk sigorta taksidinin büyük kısmını fâizli işlere yatırarak gelir sağlamaya çalışmasıdır. Bu nedenle kendisini ya da eşyasını sigortalayan kişiler, câiz olmayan bu işe ortak olacaklardır. Ölüm, kaza veya zarar durumunda sigorta şirketinin belli miktar vermeyi taahhüt etmesini sigortanın câiz olmamasının ikinci sebebi olarak gören Mevdûdî, bu durumun kumara girdiğini söylemektedir. Üçüncü sebep ise bir kişinin ölmesi hâlinde verilen miktarın, İslâm dinine göre ölünün şer'an mirasçıları olan kişiler arasında bölüşülmesi gereken mîrâsından sayılmasıdır. Bu durumda bu miktarın, mîras olarak paylaştırılmadığını, aksine poliçe hâmilinin vasiyet ettiği kişi veya kişilere verildiğini, fakat vâris hakkında şer'an vasiyet edilmesinin mümkün olmadığını bildirmektedir.[898]

Yukarıdaki analizlerinin yanında O, İslâmi usûllere göre bir sigorta sisteminin nasıl yürütülebileceği sorusuna da cevap aramaktadır. Bununla ilgili olarak da İslâmi usûllere vâkıf ve sigorta işlerini bilen uzman kişilerden bir komite kurulmasını ve bunların mesele üzerinde inceleme-araştırma yaparak gerekli değişiklikleri gündeme getirmelerini istemekte ve bu süre zarfında sonuç alana dek Müslümanların, 'sigorta yaptırmanın yanlış olacağı' bilinciyle hareket etmelerini önermektedir.[899]

---

[896] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisin Temel İlkeleri*, s. 299.
[897] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 312, 313.
[898] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 242.
[899] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 242.

Mevdûdî, sigortayı haramlıktan çıkarmak için alınabilecek tedbirleri de sıralamaktadır. Bunlardan biri, devletin, şirketin güvence paralarını kamu kuruluşlarına ortaklık için yatırmaya ve bu paraların gelirlerinin önceden belirlenmiş miktarlarda değil de kazancına göre hissesine düşeni ödemeye râzı edilmesidir. İkincisi, şirketin sermâyesini fâiz yerine kâr payı veren kuruluşlara yatırması ve sermâyenin hiçbir parçasını fâiz getiren alanlarda kullanmamasıdır. Mevdûdî'nin üçüncü tedbiri hayat sigortası ile ilgilidir. Buna göre hayat sigortası, kişi öldüğünde sadece birikmiş paranın vârislerine verilmesi ve bu paranın şer'an belirlenmiş kurallara göre vârislere paylaştırılması şartlarına göre yapılmalıdır. Mevdûdî'nin önerdiği son tedbir ise kâr isteyen poliçe sahiplerinin parasının, onların izniyle fâiz yerine kâr getiren ticârî alalarda hissedar usûlüne göre yatırılmasıdır. Bu şartlara riâyet edilmesi durumunda sigortanın câiz temellere oturtulacağı görüşündedir.[900]

4. 3. 6. Cuma Vaktinde Alışverişin Hükmü

Mevdûdî, Cuma vaktinde alışverişte bulunmayı yasaklayan âyetin[901] sadece alışverişi değil, bütün meşgûliyetleri kapsadığı görüşündedir. Âyette "el-bey'a" kelimesinin zikredilme sebebini ise ticâretin Cuma gününde yoğun olmasına bağlamaktadır. Zira Cuma günlerinde mal satmak için muhtelif yerlerden insanların Medine'ye geldiğini belirtmektedir. Âyette sadece alışverişin zikredilmesi nedeniyle fukahânın, Cuma ezanından sonra her türlü alışverişin haram olacağında fikir birliği ettiklerini[902] belirtmektedir. Bu emri, Cuma namazının farz olduğuna delil gösteren Mevdûdî, helâl bir şeyin Cuma namazı nedeniyle haram kılınmasının Cuma namazının farz olduğunu ortaya koyduğu kanaatindedir.[903]

Cuma alışverişi ve meşgûliyetleri ile ilişkili üzerinde durduğu bir konu da hafta tâtili meselesidir. Yahûdîlerin cumartesi, Hristiyanların ise pazar gününü tâtil ettiklerini

---

[900] Mevdûdî, *Fetvâlar*, VI, s. 174.
[901] Cum'a, 62/ 9.
[902] Mevdûdî, fukahânın fikir birliği ettiğinden bahsetse de bu konuda görüş birliği bulunmamaktadır. Zira Hanefilere göre Cuma günü imamın minbere çıkmasından, namaz kılınıncaya kadarki süre içinde, alışveriş veya dünya işleriyle ilgilenmek tahrimen mekruh iken, diğer fukahâya göre ise haramdır. Hanefi ve Şâfiîlere göre, bu esnada yapılan alışverişin dini hükmü için böyle olmakla birlikte onlar, yapılan akdi hukûken geçerli saymaktadırlar. Ancak Mâlikî ve Hanbelîler ise akdi geçerli kabul etmemektedir. Bkz. Hayreddin Karaman, "Cuma", *DİA,* VIII, İstanbul 1993, s. 85.
[903] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, s. 307.

açıklayan Mevdûdî, cuma gününün Kur'ân tarafından Müslümanlara tâtil edildiği düşüncesindedir. [904] Haftanın bir gününün genel tâtil edilmesinin çağın ihtiyacı olduğundan, Hristiyanların başka ülkelerde bile kendi kutsal günleri olan pazar gününün tâtil olmasını sağladıklarını, yahûilerin ise İsrâil devletini kurduktan sonra pazar gününü tâtil olmaktan çıkarıp, cumartesi gününü tâtil ilân ettiklerini belirtmekte ve Müslümanların da cuma gününü tâtil etmeleri gerektiğine dikkat çekmektedir.[905]

4. 3. 7. Fiyatlara Sınırlama Getirmek

Fiyat tâyini ile ilgili bir sorunun cevabında, halka kendi belirlediği fiyat üzerinden sistemli bir biçimde mal temin etmiyorsa devletin, fiyat kontrolü yapma hakkının olmadığı kanaatindedir. Bu sitem oluşturulmadan hükümetin fiyatları belirlemesinin, elinde fazla stok bulunanların bu malları gizlemesine ve daha sonra da bu malların satışını durdurmasına ya da karaborsadan satmasına neden olacağını bildirmiştir. Bu durumları görüp kavrayan bir hükümetin ısrarla fiyatları belirlemek isterse, esnaf ve tüccârları ahlâkî anlamda kendi tâyin ettiği fiyatlara uymaya dâvet ettirme hakkına sahip olmadığını söylemiştir. Mevdûdî'nin eleştirel yaklaştığı durum, esnaf ve tüccârların büyük tüccârlardan malları hükümetin belirlediği fiyat üzerinden almamalarına, hatta karaborsa fiyatına mal almalarına rağmen pazarda bu malı hükümetin belirlediği râyiç bedellerden satmaları hususudur. Karaborsadan mal alıp rızkını temin etmek isteyen esnafın ahlâki suç işlemediği, aynı şekilde aldığı bu malları pazara götürüp resmî fiyatların üzerinde bir fiyata satmasında da herhangi bir mahsur olmadığı görüşündedir. Bu durumdaki kişiye, hükümetin ceza vermesini ise zulüm olarak nitelemektedir.[906]

Mevdûdî konu ile ilgili olarak Peygamber efendimiz zamanında Medine'de fiyatların artması nedeniyle halkın Peygamberimizden fiyatlara sınırlama getirme isteklerine karşı verdiği cevabı zikretmiştir. Buna göre Peygamberimiz " Fiyatların düşmesi de tırmanması da Allah teâlâ'nın elindedir. (Yani tabiî kanunlara bağlıdır). Ben, hiçkimsenin benim kendisine zulüm ettiğim şeklinde bir şikâyeti olmadan Rabbime kavuşmak istiyorum" buyurmuş ve sonraki konuşmalarında da stokçuluk yapanları uyarmıştır. Mevdûdî, Peygamberimizin tüccarlara karaborsacılık ve stokçuluk

[904] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, s. 309.
[905] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI, s. 310.
[906] Mevdûdî, *Fetvâlar*, VI, s. 354, 355.

hakkında yaptığı nasihatler sayesinde onların kendi kendilerini ıslah edip stokladıkları malları pazara getirdiklerini belirtmiştir. Bu anlamda hükümetin polis ya da mahkeme ile zor kullanarak değil de, tıpkı Peygamberimizin yaptığı gibi insanların kalplerini ıslah ederek hükümlere riâyeti sağlamasının önemine dikkat çekmektedir.[907]

4. 3. 8. Mudârebe, Muzaraa', Muşâreke ve Selem Akitleri İle İlgili Görüşleri

Mevdûdî, İslâm hukukundaki müzaraa' ve mudârebenin, İslâmiyetin toprak, çalışma (işlemek) ve sermâye konularına bakış açısını ortaya koyduğunu bildirmektedir.[908] Bu anlamda o, müzâraâ'yı (zirâî ortaklık) "Tarla ekim işinde arazinin bir kişiye, ekim ve biçme işinin başkasına âit olduğu ve alınan ürünün paylaşıldığı ortaklıklar" olarak tanımlamaktadır.[909] Müdârebeyi, (sermâye ve emek ortaklığı) ise sermâyenin bir tarafa, emeğin (işçiliğin) de diğer tarafa âit olduğu ve elde edilen kârın aralarında bölüşüldüğü ortaklık biçimi olarak görmektedir.[910] İslâm dininin her iki akit için, arazi sahibi ve işleticiye, sermayedâra ve çalışan kişiye belli haklar tanıdığını söylemektedir. Ona göre İslâm dini nasıl ki araziyi iktisâdî etkenlerden sayıyorsa, insan emeğini de iksitâdî etkenlerden saymaktadır. Bu etkenler de kazancı paylaşma ve bölüşmeyi iki tarafa verir. Kazancı paylaşma şeklini örfe bırakır ve adaletsizlik olmadığı müddetçe bu konuya müdahale etmez.[911]

Mevdûdî, İslâm dinine göre insanların müdârebe (emek-sermâye ortaklığı) ve Müşâreke (kâr zarar paylaşımı temelinde sermâye ortaklığı) usûllerine göre iş, endüstriyel ve ticâri anlaşmalar yapabilme hakkının olduğu kanaatindedir. Bu anlamda O, sermâyenin bina, makine, tekne, bot, uçak ile ticârete katılabileceği ve kârdan da konulan sermâye nispetinde nakit alınacağının ortağa söylenebileceğini bildirmektedir. Bu çerçevede aynı ilkelerin toprak arazileri için işlememesini tenkit etmekte, müzaraâ akdinden hareketle elde edilen ürünün üçte bir ya da dörtte biri karşılığında toprağın işletilmesi için başka bir kişiye verilemeyeceği görüşünü sorgulamaktadır.[912]

---

[907] Mevdûdî, *Fetvâlar*, VI, s. 355-357.
[908] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 136.
[909] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, , s. 241, dipnot 66.
[910] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 243, dipnot 67; Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 136.
[911] Mevdûdî, *İslâmi Kavramlar*, s. 136.
[912] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 244.

Mevdûdî, müzâraâ akdinde bulunmanın yanlış bir uygulama olmadığını belirtmektedir. Ona göre bu tarım modelinde toprak sahibi ile tarım yapan kişi kendi aralarında paylarını paylaşırlar. Geleneksel olarak toprak sahibinin 2/5, ekim yapanın 3/5 oranında pay aldığını belirtmekte; tarım yapan kişinin aldığı pay ile ihtiyaçlarını karşılayabilmesi adına toprak sahibinin yeterli miktarda toprağı tarım tapana teslim etmesi gerektiğini yazmaktadır. Adâletin gereği olarak toprak sahibinin kendi ve tarım yapan kişinin hissesine düşen payı ortaya koymalıdır. Adâlet kurallarına ters düşse de toprak sahibi tarım yapan kişiden işçiliğinin yanında tohum ve tarım araç-gereçlerini isteyebilir ancak 2/2 ve 3/5 şeklindeki pay oranlarını değiştirme talebinde bulunamaz.[913]

Şeriatın ürün bölüşülmeden evvel tarım yapan kimsenin âdil olmayacak bir uygulama girişiminde bulunma ihtimâline karşlık toprak sahibine bu durumu kontrol etmesi için yetki verdiğini ve tedbir alma hakkı tanıdığını bildirmektedir. Ancak burada toprak sahibine verilen bu yetkinin ekim yapan ortağı, kontrol yapan kimseler nezdinde hizmetçi ya da toprak kölesi pozisyonuna düşürecek seviyede olmamassı gerektiğine de dikkat çekmektedir. Zira ona göre ekim yapan kişi işçi ya da hizmetçi olmayıp yaptığı işten hisse alan ortak konumundadır. Bu sebeple Mevdûdî, toprak sahiplerinin bunu gözeterek davranmasını ve feodal düşünce yapılarını değiştirmelerini istemektedir.[914]

Mevdûdî, İslâm dininde selem akdinin malı almadan ön ödeme yapmak suretiyle yapılan alışveriş olduğunu belirtmekte ve câiz görmektedir. Bunun için bazı şartların bulunmasına dikkat çekmektedir. Alışveriş yapılan şeyin isminin, kalitesinin ve özelliklerinin, miktarının, kıymetinin, vasıflarının belli olmasını ve pazarda örneğinin bulunmasını, alan ve satan kişilerin belli olmasını, malın teslim vaktinin tayin eilmiş olmasını ve ön ödemenin tamamının yaplmış olmasını şart getirmektedir. Ayrıca Mevdûdî, bu şartlardan herhangi birinin dahi eksik olması durumunda alışverişin geçersiz olacağını da bildirmektedir.[915]

[913] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 246, 247.
[914] Mevdûdî, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri*, s. 247.
[915] Mevdûdî, *Fetvâlar*, VI, s. 225, 226.

4. 4. CEZA HUKUKUNA DÂİR GÖRÜŞLERİ

Mevdûdî, İslâm dininde cezaların tedrici olarak arttığını, bunun da akıl ve hikmete dayandığını söylemektedir. Zira ona göre o dönemin Arapları, belirli bir hukuk sistemine bağlı yerleşik bir hükümetin emri altında yaşamaya alışkın olmadığından, İslâm devleti onlara cezalarda tedrici bir yöntemle yaklaşmıştır. Tüm ceza hukukunu bir anda uygulamak onlara ağır gelebileceğinden önce Nîsâ 15 ve 16. Âyette belirtilen tipte cezalar uygulanmış, daha sonra zînâ, hırsızlık, cinâyet türündeki suçlar için ağır cezalar konmuştur. Böylece İslâm ceza hukuku, sistemli bir şekil almış ve Hz. Peygamber ile râşid halifeler döneminde tatbik edilmiştir.[916] Sosyal düzensizliğin önüne geçmek ve cemiyetin korunması için kısas, hırsızın elinin kesilmesi, zânilerin cezalandırılması, şarap ve benzerlerinin içilmesi, kumar oynamanın yasaklanması ve insanın özel yerlerini örtmesi gibi kural ve tâlimatlar konmuştur.[917] Mevdûdî, Allah'ın belirlediği yasaların, insanları hürriyetlerinden mahrum etmediğini, zihnî kâbiliyetlerine ve verimliliklerine de herhangi bir halel getirmediğini vurgulamaktadır.[918]

4. 4. 1. Alkol ve Sarhoşluk Veren Maddelerin Kullanımı İle İlgili Görüşleri

Mevdûdî'ye göre hamr kelimesi, üzümden yapılan şarap anlamına gelse de buğday, arpa, kuru üzüm, hurma ve baldan yapılan içkileri ve sarhoşluk veren her şeyi kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Bu duruma delil olarak da "Her sarhoşluk veren hamr'dır ve haramdır", "Sarhoşluk veren her içki haramdır" gibi hadisleri kullanmaktadır.[919] İçkiyi kesin olarak haram kılan Mâide suresinin 90. âyeti gelmeden önce Bakara 219 ve Nîsâ 43. Âyetlerinin nâzil olduğunu belirten Mevdûdî, son hüküm nâzil olmadan önce Hz. Peygamber'in halkı uyarıp, kendilerini mutlak yasağa hazırlamalarını istediğini, Mâide 90. Âyet inince de onlara " Şu anda ellerinde içki bulunanlar artık onu ne içebilir, ne de satabilir; bu yüzden onu yok etsinler" buyurduğunu ifade etmektedir.[920]

---

[916] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 339.
[917] Mevdûdî, *İslâm'da Siyasi Sistem*, s. 40.
[918] Mevdûdî, *İslâm'da Siyasi Sistem*, s. 41.
[919] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 511.
[920] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 510.

Mevdûdî, eşyadan çıkarılan ve uyuşturucu olarak kullanılan alkolün vücut için kullanımını da (vücudun dış kısmı hâriç) câiz görmemektedir. Zira ona göre bu madde uyuşturucu olduğundan kötülüklerin anası olarak tavsif edilmiştir. Herhangi bir ilaçta belli bir oranda kullanılması ya da uyuşturucu olarak kullanılması doğru değildir. Vücudun dış kısmında kullanılmasında ise sakınca bulmamaktadır. Mevdûdî, eczacılıkta ve tıpta alkolün alternatifi olarak kullanılabilecek farklı maddeler olduğunu, bu nedenle de alkolü kullanmanın kaçınılmaz olmadığını vurgulamıştır.[921]

Konu ile ilgili kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapta alkol elde etme amacı ile özel şartlarda fermantasyona (mayalanma) uğratılan maddelerin de kendiliklerinden alkol çıkarmaya başladıktan sonra haram olduğunu söylemiştir. Ancak üzüm ve şeker kamışının kızarmaya başladığı andan itibaren alkol çıkarması örneğinde olduğu gibi kendiliğinden fermantasyon olayının değişik aşamalarından geçen maddelerin kullanımını haram değil, mekruh kabul etmektedir. Bir maddenin bozulup sarhoş edecek duruma gelmesi hâlinde kullanımını mutlak surette haram bulmaktadır.[922]

Sarhoş kişinin cezası konusunda, Hz. Peygamber zamanında belli bir cezanın olmadığını, mahkemeye çıkarılan suçlunun ayakkabılarla dövme, yumruklama, çomaklama ve kırbaçlama gibi cezalara çarptırıldığını ve bu suç için verilen cezanın üst sınırının kırk kırbaç olduğunu nakletmektedir. O, Hz. Ömer'in halifeliğinin ilk döneminde aynı cezanın uygulandığını, daha sonra suçların arttığını görünce de sahabelere de danışarak bu cezanın seksen kırbaça çıkartıldığını belirtmektedir. Bununla bereber Mevdûdî'ye göre yasağın üzerinde durma görevi, İslâm devletinindir. Zira Hz. Ömer zamanında içinde gizlice şarap üretilip satılan bir dükkânın yakılması, şarap sattıkları için yine bir köyün yaktırılması bunu göstermektedir.[923]

4. 4. 2. İrtidâd'a Dâir Görüşleri

Mevdûdî, "Dinde zorlama yoktur" [924] âyetinin henüz Müslüman olmamış kimselerle ilgili olduğunu ve bu kişilerin İslâm'ı seçmeleri için zor kullanılmayacağı konusuna vurgu yaptığını berlitmiştir. Ancak Müslüman olduktan sonra dinden

[921] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 327.
[922] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 332, 333.
[923] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 511.
[924] Bakara, 2/ 256.

dönenler ise (mürted) cezaya çarptırılırlar.[925] Mürtedin öldüdürülerek cezalandırılacağını[926], ancak İslâm hukukunun mürtedin irtidât etmesinden hemen sonra öldürülmesini emretmediğini; ona hatasını anlama ve tövbe etme fırsatı da verdiğini belirtmektedir. Nisâ sûresi 136. Âyetten hareketle kendisine itiraz edenlere verdiği cevapta o, dinden dönen kişinin irtidâdının alenî olması durumunda mahkemenin bundan haberi varsa ve suçlu bulunmuşsa cezalandırılabileceğini ifade eder. Gizli kalabilen pekçok irtidât olayının olduğunu ifade ederek, bu suçu işleyen kişinin tövbe edip defalarca irtidât etmesinin imkân dâhilinde olduğuna dikkat çekmiştir. Bu nedenle dünyevî cezasının yanında Âhiretteki cezanın da açıklanması gerektiğini, Nisâ suresindeki âyetin de dinden dönen kişinin Âhiretteki cezasına işâret ettiğini beyan etmiştir.[927]

Mevdûdî, dinden dönenlere verilen bu cezanın gâyesinin onları dine dönmeye zorlamak ya da dinde tutmak değil, İslâm toplumunun istikrârını sağlamaya ve mânevî dinamiklerini korumaya dönük olduğu görüşündedir. İslâm kanunlarının İslâm ülkesinde yaşayan Müslümana alenen dinini terk etme müsâadesi vermediğini, İslâm ülkesinde ikâmet eden zimmîye de alenen ihânet hakkı tanımadığını söylemiştir. Dünyadaki hiçbir devletin kendi yapısını bozacak fiillere göz yummadığını da belirterek, bu konuda herkesin girmemiş olmak ile girip de çıkmak üzere olan arasındaki farkı gözetmekte olduğuna ve ikisine eşit davranmadığına dikkat çekmiştir.[928]

4. 4. 3. Zina Suçu İle İlgili Düşünceleri

Mevdûdî, zinânın aralarında karı-koca ilişkisi olmayan kadın ve erkeğin cinsel ilişkisi şeklinde yapılan tanımını zikrettikten sonra bu fiilin kötü ve sosyal açıdan kabul edilemez olduğu konusunda sosyal sistemlerin aynı fikirde olduğunu belirtmiştir. Kadın ve erkeklerin aile kurmayı göz ardı edip sırf şehvetlerini tatmin etmek için bir araya gelmelerinin toplum yapısının çökmesine neden olacağını söylemiştir.[929]

---

[925] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 19.
[926] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 109.
[927] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 110.
[928] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 19.
[929] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 451.

Mevdûdi İslâm hukukunda zîna fiilinin ceza gerektiren bir suç olduğunu, bu fiilin evli kişi tarafından işlenmiş olmasının cezanın şiddetini artıracağını ifade etmiştir. Bunun sebebini de cinsel arzuların meşru yollar dururken gayr-i meşru yollardan temin etmeye çalışmak şeklinde açıklamıştır.[930]

Zina suçunun cezası ile ilgili ilk olarak Nisâ sûresinin 15 ve 16. Âyetlerinin indirildiğini, 15. Âyet gereğince zîna suçunu işleyen kadının bir sonraki emre kadar hapsedilmesi gerektiğini, 16. Âyete göre ise zîna fiilini işleyen kadın ve erkeğin azarlanması, hor görülüp dövülmesinin emredildiği görüşündedir. Daha sonra ise bu cezanın Nur suresi 2. Âyette belirtilen değnek vurma cezası ile değiştirilerek karara bağlandığını savunmaktadır.[931]

Mevdûdî, Nur suresi 2. Âyette belirtilen cezanın, bekârlar arasındaki cinsel ilişki için olduğunu, evlilik sonrası gayr-i meşru ilişkiyi kapsamadığını savunanlardandır. Nisa 15 ve 25. Âyetlerin de buradaki cezanın bekârlar için olduğuna delâlet ettiği düşüncesindedir.[932] Nisâ sûresinin 15. Âyetinin iki kadının doğal olmayan ilişkisi için ve 16. Âyetin de iki erkeğin doğal olmayan ilişkileri için indirildiği görüşlerini yanlış bulmaktadır.[933]Evli kişilerin zinasına verilecek ceza ise Kur'ân'da yer almamış, Sünnet tarafından belirlenmiştir. Hz. Peygamber, evli kişilerin zinasına verilecek cezanın recm (taşlayarak öldürme) olduğunu ifade etmenin yanısıra, cezanın tatbikini birçok defa bizzat kendisi yapmıştır. Halifeler tarafından da cezanın bu şekilde uygulanmaya devam ettiğini belirten Mevdûdî, Hâricî ve Mu'tezilî çevre tarafından Kur'ân'a aykırı olduğu gerekçesi ile bu cezanın kabul görmediğini söylemiştir. Bu durumun Kur'ân anlayışındaki eksiklikten kayankalandığını, Sünnetin Kur'ân hükümlerini tefsir ettiğini belirtmiş, her çağda ve her ülkede fakihlerin Sünnetin getirdiği cezanın recm olduğu konusunda ittifak ettiklerine dikkat çekmiştir.[934]

[930] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 455.
[931] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 339.
[932] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 458; Mevdûdî, *Kur'ân Açısından Kadın*, (Çev. Necmettin Gevri), s. 53.
[933] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 339.
[934] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 459.

Erkek cinsel organının sünnet mahallinin kadının cinsel organına girmesinin, zina cezası için yeterli delil olduğunu ifade eden Mevdûdî[935], bir kimsenin zina fiilini işlemiş olmasının, zina suçlusu olarak görülmesi için yeterli olmadığını belirtmektedir. Evli olmayanlar için zina çağında olma ve aklın yerinde olması şartları zina suçlusu sayılmak için zorunludur. Evliler için ise (recm cezası verilebilmesi için) suçlunun yasal yollarla evlenmiş olması, suçlunun hür olması, nikâhtan sonra eşiyle cinsel ilişkide bulunmuş olması, Müslüman olması, kendi hür iradesi ile bu fiili işlemiş olması şartlarınının arandığını nakletmektedir. Müslüman olsun olmasın zina cezasının ülke kanununun parçası olduğundan İslâm devleti altındaki herkes için geçerli olduğunu bildirmektedir.[936]

Zina fiilinin, kişinin kendi irâdesiyle yapılmasına da dikkat çeken Mevdûdî, ikrah altında zina eden şahsın suçlu sayılmayacağı ve ona ceza verilmeyeceği görüşündedir. Bu konuda zorla zina edilen bir kadına ceza verilmediği, erkeğin ise cezalandırıldığı şeklindeki rivâyetleri nakletmiş, tehdit altında zina edilen kadının serbest olacağı konusunda fakihlerin ittifak ettiklerini, ancak erkeğin tehdit edilmesi meselesinde ise ihtilâflar olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Şâfiî, Hasan b. Salih'in bildirdiği "Bir adam tehditle zina yaparsa ona had tatbik edilmez." Görüşünü tercih etmiştir.[937]

Mevdûdî, zina cezasının sâbit olması için Kur'ân'da Nisâ suresinde belirtildiği üzere[938] en az dört güvenilir şâhit olması ve suçu işleyenlerin kimliği üzerinde ittifak etmeleri gerektiğini eklemektedir. Son olarak İslâm hukukunun insanları cezalandırma heveslisi olmadığını bu sebeple suçu ömleyecek tedbirler aldığını, buna rağmen dört kişi tarafından görülecek şekilde zina edebilecek çift olursa, bu ağır cezayı hak etmiş olacaklarını savunmaktadır.[939]

[935] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 461.
[936] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân,* III, s. 462-465.
[937] Mevdûdî, *Kur'ân Açısından Kadın*, s. 65-67.
[938] Nisâ, 4/ 15.
[939] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 467.

4. 4. 4. Hırsızlık Suçu ve Cezası

Mevdûdî hırsızlık yapan kişiye verilecek cezayı bildiren âyetin[940] tefsirinde hırsızın bir elinin kesileceğini ve ilk hırsızlık suçunda sağ elin kesilmesi konusunda icmâ bulunduğunu nakletmektedir.[941] Hırsızlık suçuna verilen el kesme cezasını tatbik edebilmek için çalınan şeydeki asgarî sınırın ne olacağı konusunda mezhep imamlarının farklı görüşlerini ortaya koymuş, çalındığında el kesme cezasını gerektirse de mezhep imamları tarafından ceza kapsamına dâhil edilmeyen pekçok şeyin olduğunu zikretmiştir. Örneğin Ebu Hanife'nin sebze, meyve, et, pişmiş ekmek, henüz toplanmamış tahıl, eğlence ve müzik âletlerinin çalınması durumlarını, el kesme cezası kapsamına almadığını ifade eden Mevdûdî, bundan, bu tür hırsızlıklara hiçbir ceza verilmeyeceği anlamı çıkarılmaması gerektiğini, bu maddeleri çalanların başka türlü cezalandırılabileceğini belirtmektedir.[942]

İslâm dininin helâl kazanma yollarını insanlara öğrettiğini, sadaka ve zekât sistemi kurarak fertlerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığını, dolayısıyla sadece el kesen bir sistem olmadığını vurgulamaktadır. Bütün bunlara rağmen başkasının helâl kazancını haram yolla zimmetine geçirmeye kalkışması hâlinde o kimseye el kesme cezasını tâyin ettiğini söylemektedir.[943]

Mevdûdî'ye göre Mâide suresi 39. Âyette[944] anlatılmak istenen husus, pişman olan hırsızın elinin kesilmeyeceği değildir. Burada kastedilen, hırsızın eli kesildikten sonra tevbe edip kendini düzeltirse ve Allah'a kul olursa Allah'ın gazâbından kurtaracak olmasıdır. Fakat eli kesildikten sonra pişman olmaz ve kendini ıslah etmezse o vakit Allah'ın gazâbından da kurtulamayacaktır. Çünkü ona göre el, toplumun huzuru için kesilir. Cezanın ruhu temizleyeceği ise garanti değildir. Ruh ancak tövbe ederek temizlenebilir.[945]

---

[940] Mâide, 5/38.
[941] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 479.
[942] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 480.
[943] Mevdudî, *Fetvâlar*, III, s. 264.
[944] Her kim de işlediği zukmünün arkasından tövbe edip durumu düzeltirse kuşkusuz, Allah onun tövbesini kabul eder. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.
[945] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 480.

Hırsızlık suçuna ceza olarak elin kesilmesi hâlinde kısa süre içinde hırszılığın ortadan kalkacağı ve yüzlerce elin kesilmesine gerek kalmayacağı kanaatindedir. Çünkü ona göre hırsızlık yaptığında bir elinin, ikinci defada da diğer elinin kesileceğini bilen kişi kolay kolay hırsızlık fiilini işlemeye yönelemeyecektir. Ayrıca eli kesilen bir kişinin hırsızlık suçu işlediği toplum tarafından bilineceği için hırsızların dürüst insan kılığında yankesicilik ve hırsızlık yapmaya kalkıştıklarında tanınmalarının da önü açılmış olacaktır.[946]

4. 4. 5. Öldürme Olayında Kısas ve Diyet

Mevdûdî, kısas kelimesinin Arapça'da adam öldürme olayında cana karşılık can anlamını ifade ettiğini belirtir. Bakara sûresi 178. Âyeti yorumlarken O, burada insan hayatının taşıdığı eşitliğin değerine vurgu yapıldığını söyler. Mevdûdî, İslâm'dan önce insanların kendi kabilelerinden öldürülen bir kişiye karşılık öldürenin kabilesinden aynı değerde bir kişinin ya da yüzlerce adamın canını istediklerini belirtir. Öldüren daha yüksek sınıftan biri olduğu takdirde onun canının alınmaması gerektiğine inandıklarını nakletmiş, kan bedeli ve cezasının öldüren ya da öldürülen kişinin sınıfına göre belirlenemeyeceğini ifade etmiştir.[947]

Mevdûdî'ye göre aynı âyet, İslâm ceza hukuku bakımından cinâyetin bağışlanabilir nitelikte bir suç olduğunu göstermektedir. Çünkü bu âyet, öldürülen kişinin ailesinin kâtili bağışlamalarına müsâade etmektedir. Bu durumda mahkeme, cinâyetin fâiline ceza verme konusunda ısrar edemeyecektir. Öldürülenin ailesi diyet talep ederse kâtil diyet ödemek zorunda kalacaktır. Ancak öldürülenin yakınlarının diyeti kabul ettikten sonra kâtili öldürmeye kalkışmasını veya kâtilin diyeti ödemekten kaçınmasını,"sınırı aşma" olarak görmektedir.[948] Bakara suresindeki "Ey temiz akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır."[949] Âyetinin, aşırıya kaçıp ölüm cezasını tamamen kaldırmaya çalışanlara karşı çıktığını söyleyen Mevdûdî, diğer alternatifleri görmezlikten gelip sadece ölüm cezası üzerinde durmayı insanlık dışı olarak gördüğü gibi ölüm cezasını tamamen kaldırarak cinâyeti teşvik etmeyi de insanlık dışı

[946] Mevdûdî, *Fetvâlar*, III, s. 263.
[947] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 140, 141.
[948] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 141.
[949] Bakara, 2/179.

bulmaktadır. Allah'ın kısasta hayat olduğunu bildirmesinin bu anlamda olduğunu düşünmektedir. İnsan hayatına gereken saygıyı göstermeyen ve kâtilini koruyan bir toplumun bu suça prim vermiş olacağına ve mâsum insanların hayatlarını da tehlikeye atmış olacağına dikkat çekmektedir.[950]

Mevdûdî, öldürülen kişinin yakınlarından (vârislerinden) bir kişinin dahi kâtili affetmesi ya da diyet (kan bedeli) almayı kabul etmesi hâlinde kısasın uygulanamayacağını, bu durumda diğer mîrasçıların da kâtili affetmek mecbûriyetinde kalacaklarını belirtmektedir. Hâkimin diyeti ödeme yükümlülüğünü kâtilin yakınlarına tevdi' etme yetkisine de işâret etmekte, Hz. Peygamber'in uygulamalarından hareketle diyeti ödemede kâtilin yanısıra onun yakınlarının da sorumlu olduğunu savunmaktadır. Diyeti ödemede kâtilin yakınları meselesinin ihtilâflı olduğunu, Şâfiîlere göre tüm vâris veya baba tarafından olanların kâtilin yakını sayıldığını, Hanefilere göre ise kâtili destekleyen ve onun meseleleri ile ilgilenen herkesin akrabası olsun olmasın kâtilin yakınları kabul edildiğini kaydetmiştir. Bu görüşlere yer verdikten sonra aşiret tarzı toplumlarda Şâfiîlerin, gelişmiş toplum yapılarında da Hanefilerin görüşünün uygulanabilir nitelikte olduğunu ifade etmiştir.[951] Bunun yanında maktûlün vârislerinin, dilemeleri hâlinde kan bedelini bağışlayabileceklerini, bu bağışlamanın da Kur'ân'ın ifadesi ile vârislerin kâtile sadakası kabul edileceğini söylemiştir.[952]

Diyet ödemekle yükümlü tutulan kâtil yakınları için "âkîle" teriminin kullanıldığını bildiren Mevdûdî, 'akıl' kelimesinin durdurma ve bağlama anlamlarından yola çıkarak kişinin bağlandığı çevre ile ilişkisini kurmakta ve çevrenin kişinin bağlandığı insanlardan oluştuğunu, kişiyi ancak yakınlarının durdurabileceğini ve cinâyet gibi teşebbüslerden alıkoyabileceğini ifade etmektedir. Kâtilin vârisinin olmaması ya da yakın çevresinin diyeti ödeyememesi durumunda diyet ödeme yükümlülüğü geniş bir veli kitlesine yüklenir. Kâtil büyük bir çevreye sahip olma imkânından da yoksun ise bu durumda diyeti ödeme işini devlet üzerine alır. Zira her vatandaşın velisi devlettir.[953]

---

[950] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 143.
[951] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 304, 305.
[952] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 309.
[953] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 305.

Mevdûdî, İslâm hukuku bakımından öldürmenin kasıt, hata, amd (kast) şüphesi ve bu üçünden hiçbirinin tanımına uymayan ancak İslâm hukukçuları tarafından yanlışlıkla öldürme hükmü uygulanan olmak üzere dört şeklin varlığından bahsetmektedir. Verdiği yanlış ilaç sonucu müşterisinin ölümüne sebep olan bir eczacı hakkındaki görüşünde, eczacının fiilinin, dördüncü şekil altında olduğunu söylemiş ve ona hatâen öldürme hükümlerinin uygulanacağını bildirmiştir. Bu durumda öldürülen kişinin İslâm devleti vatandaşı olması hâlinde kâtilin dördüncü şekle giren fiilinin cezası olarak keffâret ve diyet ödemesi gerektiği kanaatindedir. Kur'ân'da keffâretin bir köleyi âzad etme ve ard arda iki ay oruç tutmak olduğunu nakletmekte, kan bedelinin miktarı konusunda ise Kur'ân'da âyet olmadığını, hadislerde konuyla ilgili bilgiler olduğunu söylemektedir.[954] Hadislerde hatâen öldürmenin kan bedelinin yüz deve olarak geçtiğini, bunun da o devirde on bin dirheme tekâbül ettiğini belirtmektedir. Allah'ın yanlışlıkla öldürmenin bağışlanabilmesi için keffâret ile birlikte kan bedelinin de ödenmesini gerekli kıldığını, ancak yürürlükteki kanunların hatalı öldürme olayını hapis ve para cezası ile geçiştirdiğini, bu durumun ise insanın Allah katındaki sorumluluğunu düşürmediğini ifade etmektedir.[955]

4. 4. 6. Allah'a ve Resulüne Karşı Savaş Açma (Hirâbe)

Mevdûdî'ye göre Allah'a ve Resulüne savaş açmak demek, İslâm'ın yönetim sistemine karşı savaşılan ülke ya da bölge anlamı taşır. Allah, Peygamberlerini insan, hayvan ve hatta bitkilerin dâhi korunacağı düzeni tesis etmesi için göndermiştir. Bu düzeni bozmaya çalışmak, Allah ve Resûlüne savaş açmak demektir. Mevdûdî, hâkimin içtihad yetkisini kullanarak, suçun nitelik ve boyutuna göre âyette öngörülen öldürme, asma, el ve ayakların çaprazlama kesilmesi, sürgün etme [956] cezalarından birini verebileceğini söylemiştir.[957]

Ancak Ona göre Mâide sûresi 34. âyet gereği meşru sisteme karşı gerçekleştirdikleri isyandan el çekip davranışlarıyla ıslah olduklarını göstermeleri hâlinde pişmanlıklarından önce suçlardan birini işlemiş dahi olsalar, âyetteki cezalardan

[954] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 307.
[955] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 308.
[956] Mâide, 5/ 33.
[957] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 477.

hiçbirini almayacakları anlaşılmaktadır. Öldürme ve hırsızlık suçları gibi herhangi bir şahsa karşı işledikleri suçtan dolayı mahkemeye çağırılabilecekleri, ancak işledikleri ihânet ve isyan ya da Allah ve Resûlüne karşı savaş suçlarıyla yargılanamayacakları görüşündedir.[958]

4. 4. 7. Kazf (Namuslu Kadına Zina İftirasında Bulunma)

Mevdûdî konu ile ilgili âyetteki hükmün[959] haram ve gayr-i meşru ilişkilerin toplumda yayılmasına ve böylece ahlâk dışı bir havanın oluşmasına yasaklama getirme amacı güttüğü görüşündedir. İslâm hukukunun zina suçuna ağır bir ceza verdiğini, bir kişiye zina isnadında bulunup da iddiasını delillendiremeyenlere de 80 kamçı vurma cezasını öngördüğünü belirtmektedir. Buradaki zina suçlamasının temiz ve iffetli kadınlarla ilgili olduğunu, âlimlerin hırsızlık, içki, fâiz alma gibi suçlamaları kapsamaması için âyetin zina suçu ile ilgili olduğunda görüş birliğine vardıklarını, bu suçlamaya da kazf adını verdiklerini nakletmektedir. Fakihlere göre âyetteki ifadenin sadece kadınları suçlamakla sınırlı olmadığı, namuslu erkekleri de içine aldığını ifade etmekte, iftiracılar için erkek sigası kullanılsa da kadın iftiracıları da kapsamına aldığını söylemektedir. Mevdûdî ayrıca bu hükmün suçlanan kişinin muhsan ya da muhsana (ahlâk kalesi içinde olma) durumlarında sözkonusu olduğunu, aksi hâlde muhsana olmayan bir kişinin ahlâksızlığıyla ünlü olması durumunda geçerli olmayacağını da eklemektedir.[960]

Kazf cezasında kâzif, (suçlayan), makzûf (suçlanan) ve kazf ile ilgili şartların olduğunu da hatırlatarak, kâzif ile ilgili şartları yetişkin olma, aklı yerinde olma, baskı altında olmama, makzûfun babası ya da dedesi olmama şeklinde saymaktadır.[961] Makzûf ile ilgili olanları aklın ve şuûrun yerinde olması, yetişkin olmak, Müslüman olmak, hür olmak, temiz karaktere sahip olmak şeklinde vermektedir.[962]

Kazf suçunun telâfisinin olmadığına da değinerek, suçlanan kişinin dâvayı mahkemeye taşıması durumunda, suçlayan kişiden suçlamasını ispat etmesinin

[958] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, s. 479.
[959] Nûr, 24/4.
[960] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 482, 483.
[961] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 483.
[962] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 483, 484.

isteneceğini, ispat edememesi hâlinde kendisine gerekli had cezasının uygulanacağını kaydetmektedir.[963]

Kur'ân'ın kazf suçu için getirdiği hükümlerin 80 kamçı cezası, şâhitliğinin kabul edilmemesi ve fâsık olması şeklinde olduğuna yer vermektedir. "Ancak bundan sonra tövbe edip gidişatını düzeltenler hariç…"[964] âyetinin bu üç hükümden birinciyle ilgili olmadığında fakihlerin görüş birliğinde olduklarını, dolayısıyla tövbe etse de suçlu kişiye kamçı cezasının uygulanacağını ifade etmiş, âyetteki bağışlamanın üçüncü hükümle ilgili olduğu konusunda fakihlerin ittifak hâlinde olduğunu da belirtmiştir. Tövbe edip kendini düzeltmesi durumunda kazf suçunu işleyen kişinin fâsıklıktan çıkacağını ve Allah'ın mağfiretini hak edeceğini beyan etmiştir.[965]

4. 5. HİLÂFETİN KUREYŞLİLİĞİ İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

Halifenin kureyşten olması gerektiği konusunda Ebu Hanife'nin re'yine ve Ehl-i sünnetten ileri gelenlerin de bu kanaatte olduğuna yer veren Mevdûdî, bu düşüncenin, şeriatta hilâfetin sadece belli bir kabileye tahsis edildiği mânasına gelmediğini belirtmiştir. Bu düşüncenin sebebini dönemin şartlarında aramak gerektiğini, bu konuda Müslümanları bir araya getirebilmek için halifenin kureyşten olmasının tek çâre görüldüğünü ifade etmiştir.[966] Hz. Peygamber'in "Halife kureyşten olsun" sözünün kureyşlerin halife olması için de bazı şartların aranacağını, bu şartlara sahip olmadıklarında kureyş dışından bir kişinin halife olmasını gözardı etmediği üzerinde durmuştur.[967]

Hz. Peygamber, içinde bulunduğ zaman, mekân ve çevrenin şartlarını gözetmiş, Kureyş kabilesinin yüzyıllar boyunca ülkede oluşturduğu nufûzunu görmüştür. Bu nedenle Kureyş'in dışında bir emir yapılması hâlinde, Kureyş'e rağmen onun başarılı olamayacağını anlamıştrı. Hz. Peygamber'in, kendisinden sonra hiçbir nufûzu olmayan birini de halife yapabileceklerini, ancak bu durumun ciddi sorunlara yol açabileceğini görmüş ve bu yüzden insanlara da kendi halefinin herhangi bir kureyşli olmasını tavsiye

[963] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 486.
[964] Nûr, 24/5.
[965] Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III, s. 487.
[966] Mevdûdî, *Hilâfet ve Saltanat*, s. 358, 359.
[967] Mevdûdî, *Hilâfet ve Saltanat*, s. 360.

etmiştir.[968] Konu ile ilgili farklı rivâyetleri zikreden Mevdûdî, Peygamberin o zamanki Arapların fiili durumlarını dikkate aldığını, bu sözlerinin Peygamberin Kureyş'in önder olmasını istediği anlamına gelmediğini, Hz. Peygamber'in Kureyş'in ülkedeki konumunu tespit etme anlamı taşıdığını savunmuştur.[969]

O, Hz. Peygamber'in hilâfet konusu ile ilgili söylediklerini, pratik siyasetin bir sonucu olarak görmektedir. Bu sözleri 'kureyşten olmayan kimselerin halife olamayacağı' ya da 'onların halife olmaya haklarının olmadığı' şeklinde değerlendirmemektedir.[970]

[968] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 65.
[969] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 67.
[970] Mevdûdî, *Fetvâlar*, I, s. 66.

SONUÇ

Seyyid Mevdûdî, 20. Yüzyılda yaşamış önemli âlimlerden biridir. 76 yıllık ömrünü, ilim tahsiline ve Müslümanların içinde bulunduğu sorunlara çözüm aramaya hasretmiştir. Ancak bu arada kimi zaman îdam cezasına çarptırılmış, kimi zaman da hapse atılmış ve türlü eziyetlere mâruz bırakılmıştır O, fikir adamı olmanın yanısıra bir hareket ve eylem adamı olarak da temâyüz etmiş, ilmini ameli ile birleştirmesi nedeniyle büyük bir düşünür ve ıslahatçı olarak tanınmıştır.

Başta Fetvâlar ve Tefhîmu'l-Kur'an eserleri olmak üzere diğer eserleri de incelendiğinde onun ne denli bir ilmi zenginliğe sahip olduğu görülmekte, islâmi ilimlere olduğu kadar pozitif bilimlere de ne kadar hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bir tefsir kitabı olan Tefhîmu'l Kur'ân'da ahkâm ayetlerini açıklarken fıkhî tahlillere geniş yer ayırması, onun fıkıh ilmindeki vukûfiyetini göstermesi bakımından önem arzetmektedir. Eserlerinde atıf yaptığı kaynaklardan hareketle temel hadis kitaplarını ve fıkıh eserlerini mukâyeseli olarak incelediği, dolayısıyla bu konuda yeterli bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Mevdûdi, hem geleneksel birikime hem de güncel gerçekliğe dayanan bir yaklaşım tarzı sergilemektedir. Bu durum ele aldığı meselelerden açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Herhangi bir sorunu incelerken bir taraftan mezheplerin görüşlerini mukâyeseli olarak vermekte, diğer taraftan da çağın koşullarını gözönünde bulundurmak sûretiyle kendi kanaatlerine yer vermektedir. Fıkıhta Hanefi mezhebini takip ettiği anlaşılan Mevdûdî'nin bazen mezhep içinde farklı görüşlere meylettiği, bazen de Hanefi mezhebinin dışına çıkarak diğer mezheplerden tercih yaptığı görülmektedir. O, mezhep taassubuna ve körü körüne taklitçiliğe şiddetle karşı çıkmakta ve İslâm hukukunun dinamizmini sağlamada içtihâda önemli bir rol vermektedir. İçtihâdı "Son derece gayret sarfedip çalışarak bir meselenin üzerinde İslâm'ın ne gibi hükümler koyduğunu ve bu hükümlerin kaynağının ne olduğunu ve niçin böyle olduğunu araştırmak" şeklinde tanımlayarak, İslâmî içtihâdın Kur'ân ve Sünnet gözetiminde yapılmasına dikkat çekmektedir. Mevdûdî'nin fıkhın bazı bölümlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini söylerken de içtihâda önemli bir fonksiyon yüklediği anlaşılmaktadır. Bu durum Mevdûdî'nin Kur'an ve Sünnet kontrolündeki içtihad vasıtasıyla geleneksel fıkıh birikiminin açmazlarında güncellemelere gitmeyi öngörmesinin bir sonucudur.

Mevdûdî, fıkhî meselelere yaklaşımında mevcut görüşlerin delillerini araştırmış, farklı görüşler arasından delilini daha kuvvetli bulduğu görüşleri tercihe şâyan bulmuştur. Zaman zaman delilini eşit kuvvette bulduğu farklı görüşleri uzlaştırmayı denemiş, aralarında illet benzerliği olan meselelerde de muhâkeme ve kıyas yapmayı tercih etmiştir. Domuz etini yiyen kimseler arasında fuhuşun daha fazla yaygın olmasından hareketle yırtıcı hayvanların etini yemenin yırtıcılık, vahşi hayvanların etini

yemenin vahşilik, akan ya da akıtılan kanın yenmesinin de acımasızlık duygularını körükleyebileceğine varması muhâkeme ve kıyas anlayışını yansıtan örneklerden biridir. Maslahat metoduna büyük önem veren mevdudi, fıkhî meselelerde mefsedete giden yolların kapatılması, ihtiyâtın esas alınması ve zararı az ya da faydası çok olan durumun öncelenmesine özen göstermiştir. Ortaya çıkaracağı fesâdı dikkate alarak organ bağışına cevaz vermemesi ve radyo vasıtasıyla uzaktakilere imamlık yapılmasını tasvip etmemesi, mefsedete götüren yolların kapatılmasına, hayvanların Allah adına kesilmediği yerlerde et yenmek istendiğinde balık pişirilmesini veya Yahûdilerin kestiği etten yemeyi önermesi ihtiyat anlayışına örnek verilebilir. Kimi zaman ise başka seçenek olmaması durumunda iki şerden ehven olanını seçmeyi benimseyen Mevdûdî, zararı az olanı önceleyerek maslahat anlayışını ortaya koymuştur. Onun fıkıh anlayışında maslahatın yanısıra kolaylık metodunun da önemli bir yerde durduğunu görmekteyiz. Kişiye özel fetvalar vermesi ve ihtiyaç hâlini fetvâya esas kılması bunun açık göstergesidir. Öte yandan çorap üzerine mesh konusunda fakihlerin şartlarını Sünnete uygun bulmayarak soğuk, toz-toprak ve yaraların korunması için giyilen her şey üzerine mesh yapmanın câiz olduğunu söylerken verilecek hükmün makasıdu'ş-şerîa'ya muvâfık olmasına dikkat etmiştir.

İslâm hukukunun ana kaynakları olarak Kur'ân'ı ve Sünnet'i kabul eden Mevdûdî'nin Kur'ân'daki hukûkî emirlerden hareketle Kur'ân'a anayasa demeyi uygun bulmadığı anlaşılmaktadır. Sünneti uyulması zorunlu olan Sünnet (vacibu'l-ittiba) ve saygı duyulması gereken, ancak bağlayıcı olmayan Sünnet şeklinde ayırmaktadır. İcmâ konusunda hulefa-i râşidin dönemi ile sonraki dönemler arasında ayrım yaptığı anlaşılan Mevdûdî, hulefâ-i râşidin devrinde İslâmi nizamın şûra ve müşâvere usûlüne göre devam ettirilmesi nedeniyle icmâî hükümlerin mâlûm ve mûteber rivayetlerle sâbit olduğunu ve dolayısıyla da hüccet olduğunu belirtmektedir. Sonraki dönemlerde, düzendeki bozukluklar neticesinde şûra sistemi de bozulduğundan ve hangi hükümlerin icmâ kararı ile ortaya konduğu mâlûm olmadığından, bu dönemdeki herhangi bir meseleye yönelik icmâ iddiasının ilim erbâbı tarafından araştırma neticesinde reddedilebileceğini savunmuştur. Kıyas, istihsan ve mesâlih-i mürsel ile ilgili görüşlerinde ise klâsik fıkıh usûlü ile aynı çizgide durduğu görülmektedir.

Mevdûdi, körü körüne şuursuz taklidi reddederken İmam-ı Âzam ve talebeleri arasındaki değişik konulardaki farklı ictihadları delil göstermektedir. Ayrıca taklid ve itttibâ arasında ayrım yapan Seyyid Mevdûdî, taklidi dellillere bakmaksızın bir kişinin söz ve fiillerine uymak, ittibâyı ise bir kişinin metodunu, delillerini tahlil ederek izlemek ve takip etmek şeklinde tanımlamaktadır. Bu da Mevdûdî'nin taklidi sıradan halk için, ittibâyı ise âlimler için görmesinin bir sonucudur. Dinin tecdid ve ihyâsı için çalışmayı her Müslümana farz görmekle beraber, bir kişnin müceddidlik ya da mehdilik iddiasını kabul etmemenin inanca etkisi olmadığını düşünmektedir. Tecdid için kimin elinden bir hizmet geliyorsa yapmalıdır ancak kendisine makam ve unvan seçerek bunu dile getirmenin hoş bir şey olmadığı kanaatinde olan Mevdûdî'nin bu ifadelerinden

müceddidlik ve mehdilik konularına ihtiyatlı yaklaştığını anlamaktayız. Bu durumun, Mevdûdî'nin buna benzer iddialarla ortaya çıkan seviyesiz pekçok insanın ümmet işçinde fitnelere sebep olmasından duyduğu endişe ve kaygılardan kaynaklandığını görmekteyiz.

Mevdûdî'nin ibadetlere yaklaşımında onlara yüklediği anlamlar göze çarpmakta, ardından ibadetler ile ilgili fıkhî tahliller yaptığı görülmektedir. Namaz, oruç, hac ve zekât ile ilgili İslâm hukukçularının görüşlerini naklettikten sonra kendi kanâatlerine de yer verdiği görülmektedir. İbadetin zamanının saat ile değil de gökteki alâmetler ile gerçekleşeceğini esas alan Mevdûdî, kutuplarda da bu alâmetlerin görüldüğünü söyleyerek namaz ve oruç vakitlerinin Kur'an ve hadislere göre takdir edilmesi gerektiğini beyân etmiştir. Yirmidört saatlik sürede gece ve gündüz değişiminin yaşandığı bölgelerde namaz ve oruç vakitlerini gece ve gündüz iki saat uzunluğunda olsa dahi, Ekvatora yakın bölgelerin dikkate alınarak tanzim edilmesini önermesi de bu durumun sonucu olarak değerlendirilebilir.

Kadınlar konusuna da önemli bir yer ayıran Mevdûdî, Tercümânu'l-Kur'ân gazetesinin yanısıra Tefhîmu'l-Kur'an, İslâm'da Aile Hukuku ve Hicâb adı ile ele aldığı eserlerde de kadının sosyal yaşantısından peçenin hükmüne kadar önemli gördüğü pekçok meseleyi izah etmiş, kimi zaman geleneksel yaklaşımdan ayrıldığı da olmuştur. Buna da kadınların yaratılışı misâl verilebilir. Kadınların erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığını savunan klâsik görüşün aksine Mevdûdî böyle bir durumun ne âyet ne de hadisle sâbit olmadığını yine âyet ve hadislerden yola çıkarak ispatlamaya çalıştığı görülmektedir. Kadının erkeğin eğe kemiğinden yaratıldığı fikrinin israiloğlullarından ithal edilmiş bir görüş olduğunu söylemesi onun kadın konusundaki rivâyetleri titizlikle incelediğini ve farklı rivâyetler ile âyetler arasında ilgi kurarak sonuca ulaşmaya çalıştığını göstermektedir. Farklı zamanlarda cevap veriği Mut'a nikâhı konusunda çok eleştirildiğini müşâhede ettiğimiz Mevdûdî'nin mut'a nikâhına cevâz vermediği ortadadır. O mut'anın haramlığının kesin olduğunu savunmakta; zarûret hâli bile olsa, mut'anın haram oluşunun değişmeyeceğini belirtmektedir. Ceza hukuku ve borçlar hukukunda genellikle dört mezhebin fıkhî birkimini nakletmiş, zaman zaman da şahsî kanaatlerini eklemekten kaçınmamıştır. Hilâfet konusunda Peygamberimizin söylediklerini pratik siyasetin sonucu olarak görmesi de aynı zamanda bir siyasetçi kimliğe sahip olan Mevdûdî'nin, din ile siyaset arasında kurmuş olduğu dengeyi göstermesi bakımından önem arzetmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

ABRAHAMOV, Binyamin, *İslâm Kelâmı*, (Çev. Emine Buket Sağlam), I. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul 2010.

AHMAD, Anıs, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, s. 432-437, Ankara 2004.

AHMED, Enis, "Mevdûdî'nin İctihad ve Otorite Yorumundaki Yenilikçi Unsurlar", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 103-119.

AHSAN, M. Manazır, "Cemaat-i İslâmî", *DİA*, VII, s. 291-293, İstanbul 1993.

AHMED, Aziz, *Hindistan ve Pakistan'da Modernizm ve İslâm, (*Çev. Ahmet Küskün), Yöneliş Yayınları, İstanbul, 1990.

AHMET, Hurşit / **ENSÂRÎ**, Zafer İshak, "Mevdudi'nin İslâm ve İslâmî Uyanışa Dâir Görüşlerinin Bir Tanıtımı" (Çev. Mustafa Özel), *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009/2, sayı 23.

AYDIN, Mehmet Âkif , "Mehir", *DİA*, XXVIII, s. 389-391, Ankara 2003.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, Bilmen Yayınevi, İstanbul.

BİRIŞIK, Abdülhamit, "Seyyid Ebu'l- A'lâ Mevdûdî", *Çağdaş İslâm Düşünürleri*, (Ed. Cağfer Karadaş), Ensar Yayınları, İstanbul 2007.

BİRIŞIK, Abdülhamit, (Ed.), *Mevdûdî'nin Hayatı, Görüşleri ve Eserleri*, *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, İnsan Yayınları, 1. Baskı, 2007.

BİRIŞIK, Abdülhamit, *Hint Alt Kıtası Düşünce ve Tefsir Ekolleri*, İnsan Yayınları, İstanbul 2012.

BİRIŞIK, Abdülhamit, "Ebu'l- A'lâ Mevdûdi'nin Kur'ân Yorumunu Şekillendiren Temel Dinamikler" *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. XX, Sayı: II, 2011, s. 1-20.

BİRIŞIK, Abdülhamit, "Kur'âniyyûn", *DİA*, XXVI, s. 428-429, Ankara 2002.

BULGUR, Durmuş, "Pakistan'da Mevdûdî Eleştirisi" *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 141-230.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el- Cû'fî (ö. 256/870), *el-Câmi'us-sahîh*, thk. Mustafa ib el-Buga, Dımaşk: Daru ibn kesir; Beyrut: el-Yemame, 1990/ 1410, c.I- VI, 4. Bsk.

BÜYÜKKARA, Mehmet Ali, *Çağdaş İslâmî Akımlar*, 3. Baskı, Klasik Yay, İstanbul 2016.

CEZÎRÎ, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre Hanefi Fıkhı*, (Çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yay., I-VIII, İstanbul. 3. Bsk., VI, İstanbul.

DAVUDOĞLU, Ahmed, *Dini Tâmir Dâvasında Din Tahripçileri*, Bedir Yayınevi, İstanbul 2012.

DÖNDÜREN, Hamdi, "Îlâ", *DIA*, XXII, s. 61,62, İstanbul 2000.

EL-EŞ'ÂRÎ, Ebû'l-Hasen, *İlk Dönem İslâm Mezhepleri*, (Çev. Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005.

EN-NEDVÎ, Ebu'l-Hasan, *İslâm'ın Siyasi Yorumu*, (Trc. Hakan Özkan), Bedir Yayınevi, İstanbul 2007.

ERKAL, Mehmet, "Zekât", *DİA*, XLIV, s. 197-207, İstanbul 2013.

ESPOSİTO, John L., (Ed.), *Güçlenen İslâm'ın Yankıları*, Charles J. Adams, "Mevdûdî ve İslâm Devleti", (Çev. Erol Çatalbaş), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1989.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, "Hârîcîler", *DİA*, XVI, s. 169-175, İstanbul 1997.

GİYLÂNÎ, Esad, *Mevdûdî'nin Hayatı*, (Trc. Dr. N. Ahmet Asrar), Hilâl Yayınları, İstanbul 2000.

GÜVEN, Şahin, "Kur'âniyyûn Ekolü temsilcileri, Tefsirleri ve Tefsirdeki Yöntemleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilinler Enstitüsü Dergisi*, 11/2001.

HATİPOĞLU, İbrahim, "Mevdûdî ve Çağdaş Hadis Tartışmaları", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 63-88.

HATİPOĞLU, İbrahim, "Sünnetin Anayasal Niteliği", (Sünnet ki Âinî Haysiyet), *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sayı I, 1997, s. 231-235.

HUKÛK-İ AİLE KARARNÂMESİ, Matbaâ-yı Orhaniyye, İstanbul 1336.

KAHRAMAN, Abdullah, *İslâm Hukukunda Değişim ve İbadetler*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2012.

KARAMAN, Hayreddin, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, I-III, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010.

KARAMAN, Hayreddin*, (Hazırlayan) İctihad, Taklîd ve Teflîk Üzerine Dört Risâle*, 6. Baskı, (Ahmed Ferec Senhûri, *Mezheplerin Hükümleri ArasındaTelfîk)*, İz yayıncılık, İstanbul 2012.

KARAMAN, Hayreddin, "Cuma"*, DİA,* VIII, s. 85-89, İstanbul 1993.

KARADAŞ, Cağfer, "1950 Sonrası Türkiye Muhafazakârlığı ve Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 231-257.

KISAKÜREK, Necip Fâzıl, *Doğru Yolun Sapık Kolları,* 18. Baskı, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2014.

KIŞLAKÇI, Turan, *Çağa İz Bırakan Önderler Mevdûdî*, 3. Baskı, İlke Yayınları, İstanbul 2010.

KÖKTAŞ, Yavuz, "Mevdûdî'nin Hadisle İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlilleri Üzerine" (I), *Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, c. V, sayı 8, 2003, s. 13-52.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, (ö. 1979), – KARAMAN, Hayreddin, *İmam-ı Rabbânî ve İslâm*, Yağmur Yay., İstanbul 1968.

MEVDÛDÎ, Hümeyra, *Babam Mevdûdî*, (Trc. Hülya Afacan), 6. Baskı, Mâna Yayınları, İstanbul 2014.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâmi Hareketin Ahlâkî Temelleri*, (Çev. Hakan Bayrak), 3. Baskı, İnkılâb Yayınları, İstanbul (2014).

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (Çev. Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş), I, III, VI, V,VI, İnsan Yayınları, İstanbul.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Fetvâlar*, I-IV, (Çev. Mahmut Osmanoğlu, A. Hamdi Chohan), Nehir Yayınları, İstanbul 1992.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Meseleler ve Çözümleri*, I-V (Çev. Yusuf Karaca), Risâle Yayınları, İstanbul 1990.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm'da İhyâ Hareketleri*, (Trc. Ali Genç), 4. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul 2011.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm'a İlk Adım*, (Trc. Serdar Güzey), 12. Baskı, İnkılab Yayınları, İstanbul 2013.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Gelin Bu Dünyayı Değiştirelim,* (Çev. B. Tuna), 7. Baskı, Özgün Yayıncılık, İstanbul 1999.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâmi Kavramlar*, Pınar Yayınları, (Trc. Süleyman Akyüz), 11. Baskı, İstanbul 2014.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Kur'ân'a Göre Dört Terim*, (Trc. İsmail Kaya-Osman Cilâcı), Beyan Yayınları, İstanbul 2014.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Kur'ân'ı Nasıl Anlayalım*, (Trc. Bekir Karlığa), 13. Baskı, İşaret Yayınları, İstanbul 2013.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Kur'ân Açısından Kadın*, (Çev. Necmettin Gevrî), 2. Baskı, Fikir Yayınları, İstanbul 1985.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm Hukukunda Sünnetin Yasal Konumu, (*Trc. Durmuş Bulgur- Halid Zaferullah Daudi), İstanbul 2007.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, "İslâm'da Teşri' ve İctihad", *İslâm Düşüncesi: Üç Aylık İslâmî Fikir ve Edebiyat Mecmuası,* (Çev. Osman Zeki Soyyiğit), cilt I, sayı 7, 1969, s. 433-441.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm'da Aile Hukuku (Karı Koca Hakları)*, (Çev. Memiş Tekin), 3. Baskı, Kitap Dünyası Yayınları, Konya 2011.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Cebir ve Kader Problemi*, (Çev. N. Ahmet Asrar), Hilâl Yayınları, İstanbul 2015.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm Anayasası: Tedvini Esasları*, (Çev. İhsan Toksarı), Nidâ Yayınları, İstanbul 1969.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm Nizamı*, 3. Baskı, Hilâl Yayınları, İstanbul 1978.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, (Çev. Ahmet Asrar), Pınar Yayınları, İstanbul 2010.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Selçuklular Tarihi*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, Ankara 1971.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Gelin Müslüman Olalım*, (Çev. Filiz Handan Türedi), 11. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul 2011.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, – **AHMED**, Hurşid - **el-BÛTÎ**, Ramazan, *Azgın Medeniyet*, (Çev. Ali Zengin), 2. Baskı, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2004.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Cuma Konuşmaları*, (Çev. Muhammed Han Kayanî), 3. Baskı, İnkılab Yayınları, İstanbul 2011.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm'da Hükümet*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2006.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Hilâfet ve Saltanat*, (Çev. Ali Genceli), Hilâl Yayınları, İstanbul 2003.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm İnkılabının Süreci*, (Çev. Mustafa Özel), 2. Baskı, Özgün Yayıncılık, İstanbul 1993.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Hicab*, (Trc. Harun Ünal), 13. Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2014.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm Nazarında Doğum Kontrolü*, (Çev. Ramazan Yıldız), 2. Baskı, Sebil Yayınları, İstanbul 1996.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, "İslâm'ın Anlamı Nedir?" (Çev. Ali Zengin), 1. Baskı, Akabe Yayınları, İstanbul 1986.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Fâiz*, (Çev. M. Hasan Beşer), 3. Baskı, Hilâl Yayınları, İstanbul 1979.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm Ekonomisinin Temel İlkeleri,* (Trc. Mehmet Emin Asan), 1. Baskı, Çıra Yayınları, İstanbul 2014.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm'da Cihad*, (Çev. H. Hüseyin Yılmaz), 3. Baskı, Özgü Yayınları, İstanbul 2014.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Günümüzde İslâm,* (Çev. M. Beşir Eryarsoy), Bir Yayıncılık, İstanbul 1985.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *İslâm'da Siyasi Sistem*, (Çev. Ahmet Seçkin), 4. Baskı, Özgün yayıncılık, İstanbul 1997.

MEVDÛDÎ, Ebû'l-A'lâ, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meali: Tercümânu'l-Kur'ân*, (Çev. Muhammed Han Kayani), İnkılab Yayınları, İstanbul 2012.

MEVSILÎ, Abdullah b. Mahmûd (ö. 683), *el-İhtiyar Metni el-Muhtar li'l-Fetva*, (Tercüme eden ve maddeleştiren: Celâl Yeniçeri), Şamil Yay., 3. Bsk., İstanbul 2012.

NASR, S. Veli Rıza, *Mevdûdî ve İslâmi İhyânın Teşekkülü, (*Çev. Hasan Aktaş), Yöneliş Yayınları, İstanbul 2000.

NASR, S. Veli Rıza, *Cemaat-i İslâmî*, (Çev. Hasan Aktaş), Ekin Yay., İstanbul 2014.

ÖZEL, Mustafa, "Bir Yirminci Yüzyıl Müfessiri: Mevdûdî", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 43-61.

ŞÂ'BÂN, Zekiyyüddin, *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l-Fıkh)*, 11. Baskı, (Trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyânet Vakfı Yay, Ankara 2009.

YAŞAROĞLU, M. Kâmil, "Mevdûdî ve İslâm Hukuku", *Mevdûdî: Doğumunun 100. Yılı Anısına Sempozyum*, s. 89-102.

ÖZGEÇMİŞ

09.09.1991 tarihinde Trabzon'un Sürmene ilçesinde doğdu. İlk-orta ve lise öğrenimini Sürmene'de tamamladı. 2012 yılında Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl İstanbul'da Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni olarak göreve başladı. 2013 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, İslâm Hukuku Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Hâlen İstanbul'da öğretmenlik mesleğine devam etmektedir.